Mărioara Rogozan-Moldovan Lucica Puni

Sîntana de Mureș

Însemnări monografice

Mulțumiri celor care ne-au susținut moral să întreprindem acest demers de suflet: colegilor profesori Mihai Stavilă, Bartha Zoltán, †Marioara Elena Pop, domnilor dr. Liviu Boar, dr. Pál-Antal Sándor, dr. Márton László, Ilarie Gh. Opriș, Alexandru Taciuc, ginerelui Valer Molnar, fiicei Roxana Molnar-Rogozan.

Suntem recunoscători domnului primar Dumitru Moldovan și doamnei viceprimar László Ildikó, inițiatorii acestui demers și doamnei Ilka Streza reprezentanta comunității maghiare, care au sprijinit apariția cărții.

MĂRIOARA ROGOZAN-MOLDOVAN
LUCICA PUNI

SÎNTANA DE MUREȘ

Însemnări monografice

Cuvânt înainte de
Liviu Boar

Editura VERITAS Tîrgu Mureș
2018

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROGOZAN-MOLDOVAN, MĂRIOARA; PUNI, LUCICA
Sîntana de Mureș / Mărioara Rogozan-Moldovan ; Lucica Puni – Tîrgu-Mureş : Editura VERITAS, 2018

Bibliogr. – 254 p.:il.–
ISBN 978-973-8116-43-6

I. Boar, Liviu (Cuvânt înainte.)
821.135.1-92

Coperta și tehnoredactarea: Alexandru Tcaciuc
Lector: Mariana Ciurca
Toate drepturile rezervate
Copyright © Mărioara Rogozan-Moldovan, Lucica Puni

Tiparul executat la S.C. INTERMEDIA GROUP
Tîrgu Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, telefon: 0265-216666
ROMÂNIA

Cuvânt înainte

Monografíe, monografii, substantiv feminin = Studiu științific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat și cvasiexhaustiv. Din franceză: monographie. Este definiția pe care o dă Dicționarul Explicativ al Limbii Române (Ediția 2009) acestui gen de lucrare, al cărei scop este prezentarea istoriei unei localități, în cazul de față Sîntana de Mureș, sat aparținând comunei Sîntana de Mureș, lucrare datorată profesoarei *Mărioara Rogozan* pasionată cercetătoare a istoriei locale și colegei sale *Lucica Puni*. Am remarcat-o de-a lungul anilor pe doamna profesoară în sala de studiu a Arhivelor Naționale Mureș, instituție pe care am condus-o peste 25 de ani, ca o cercetătoare perseverentă, mereu în căutarea unor noi mărturii documentare pe care să le utilizeze în lucrările pe care le elabora. Zecile de ore petrecute în sala de studiu a Arhivelor Mureșene, cu documentul de arhivă în față, în sala de lectură a Bibliotecii Județene, în compania cărților de istorie, geografie, etnografie și folclor, de sociologie, au stat la baza elaborării monografiilor așezărilor mureșene: Trei Sate, Voiniceni, Șoimuș și Bărdești, precum și a celei a Școlii Gimnaziale „Vasile Săbădeanu" din Voiniceni, aflată în manuscris în așteptarea tiparului. Iată că, monografia satului Sîntana de Mureș vede astăzi lumina tiparului. Publicarea monografiilor localităților, în special a celor rurale, are vechi tradiții în cultura românească. Dascălii (învățătorii și profesorii), preoții, dar și alți intelectuali ai satelor românești, au fost cei care au adunat materiale din arhive, biblioteci, de la fața locului și au elaborat monografii, unele publicate, altele rămase încă în manuscris. În perioada interbelică, prestigioasa Școală de Sociologie de la București, fondată de profesorul Dimitrie Gusti[1], a inițiat cercetări monografice ale satelor românești din provinciile reunite în România Mare după 1 Decembrie 1918. Prima cercetare monografică s-a desfășurat în anul 1925, la Goicea Mare (jud. Dolj), sub atenta îndrumare a lui Dimitrie Gusti. Aceasta este urmată de campaniile monografice de la Rușețu–jud. Brăila (1926), Nereju–Vrancea (1927), Fundu Moldovei–Câmpulung (1928), Drăguș–Făgăraș (1929, 1932, 1933, 1938), Runcu–Gorj (1930), Cornova–

[1] Dimitrie Gusti (1880-1955) a fost un filosof, sociolog și estetician român. Membru al Academiei Române din 1919, președintele Academiei Române, ministru al Învățământului între 1932 și 1933, profesor la Universitățile din Iași și București, cel care a fondat Școala de sociologie de la București. O realizare de excepție a Școlii de sociologie de la București a fost înființarea Muzeului Național al Satului. Acesta a fost inaugurat la 10 mai 1936, în prezența regelui Carol al II-lea al României, iar pentru public, la 17 mai 1936, fiind în prezent una dintre cele mai mari atracții turistice ale Capitalei.

Basarabia (1931); în total s-au realizat campanii monografice în 626 de sate, orașe și regiuni.

Lucrarea de față este structurată pe 7 capitole, care abordează cadrul natural, apoi dezvoltarea istorică a localității, din antichitate până în zilele noastre. Un capitol important este cel consacrat celor două instituții fundamentale ale evoluției neamului: biserica și școala. Ultimul capitol este dedicat eroilor comunității căzuți în cele două războaie mondiale. În încheiere, sunt menționate sursele bibliografice folosite de autoare la elaborarea lucrării, precum și fondurile arhivistice studiate la Arhivele Mureșene, care conțin informații inedite din istoria localității și care ridică valoarea documentară a lucrării.

Felicitări autoarelor și urarea de a continua laborioasa muncă de cercetare a istoriei locale.

dr. Liviu BOAR

Prefață

Localitatea Sîntana de Mureș, este un sat având o populație de 3341 locuitori în 2012, centru de comună la care aparțin și satele Bărdești, Chinari și Curteni, așezată la o distanță de 5 km de municipiul Tîrgu Mureș, reședința județului Mureș, comună suburbană, România, sud-estul Europei. Este străbătută de paralela de 46°57' latitudine nordică și meridianul 24°55' longitudine estică. Satul este atestat documentar la *1332* sub topicul *„Sancta Anna”*, în anul, 2018, împlinind *686 de ani* de atestare documentară, mândrindu-se cu un trecut glorios. După cum ne confirmă și documentele studiate în vederea conceperii lucrării, populația localității, pe lângă munca de zi cu zi pe ogoare, pentru existență, a participat alături de întregul popor la mișcările social-naționale pentru un trai mai bun, pentru drepturi și libertăți, pentru unitate națională. Tradițiile istoriografiei noastre scot în evidență importanța studierii fiecărei așezări omenești. Pornind de la acest deziderat, ca și de la sugestia d-lui primar independent Dumitru Moldovan, ales în 2016, am socotit ca o înaltă îndatorire cetățenească, evidențierea printr-o încercare de monografie a localității Sîntana, într-o *carte,* a tot ce a fost mai semnificativ de-a lungul istoriei în această parte a Transilvaniei. Două lucrări rămase în manuscris, una a doamnei profesoare de istorie-geografie Lucica Puni *„Monografia localității Sîntana de Mureș”* (1998), alta a parohului Ioan Moldovan *„Monografia parohiei ortodoxe române Sîntana de Mureș”* (1980) au stat și ele la baza documentării.

Realizarea lucrării nu a fost o muncă ușoară, având în vedere multitudinea de documente și lucrări care a trebuit să fie consultate și interpretate. Munca a început prin stabilirea unui plan al lucrării pe capitole, iar capitolele pe subcapitole, în funcție de factorul analizat, respectând cronologia evenimentelor. A urmat documentarea la: Arhivele Statului-Mureș Bibleoteca Județeană Mureș, Biblioteca Teleki, Primăria Sîntana. Suntem conștiente că nu am putut cuprinde totul în această lucrare că poate fi dezvoltată și continuată. Avem speranța de a fi lăsat ceva util sântănenilor, cu care să se mândrească peste timp, să fie sursă de documentare pentru activități cultural-patriotice. Prin această carte așezarea noastră se va face cunoscută în țară, iar prin Internet, Biblioteca digitală Mureș în întreaga lume.

Mărioara ROGOZAN-MOLDOVAN, Lucica PUNI

I. Cadrul geografic al localității

Așezare

Privind așezarea pe globul terestru, satul Sîntana de Mureș este așezat la 46°57' latitudine nordică față de Ecuator, deci în emisfera nordică, și la 24°55' Iongitudine estică față de Primul meridian, deci în emisfera estică; în SE continentului Europa, țara România, județul Mureș. Localitatea noastră este situată la nord de municipiul Tîrgu Mureș, reședința județului, la 6 km, pe malul drept al râului Mureș. Teritoriul localității ocupă un loc de tranziție între SE Câmpiei Transilvaniei și culoarul depresionar al râului Mureș. Vatra satului este așezată în lunca și terasele apropiate albiei Mureșului și dealurile din NV. Are o populație de 3441 locuitori (2011). Este centru al comunei Sîntana de Mureș, compusă din satele: Bărdești (546 loc.), Chinari (698 loc.), Curteni (1038 loc.) și Sîntana de Mureș (3441 loc.), cu un total de 5723 locuitori. Comuna are o suprafață totală de 25,98 km^2, Intravilanul are o suprafață de 989,52 ha, extravilanul de 1608,48 ha. Sunt 1400 de gospodării și 1483 de locuințe. Este o comună suburbană a municipiului Tîrgu Mureș. (Date furnizate de Primăria Sîntana de Mureș).

Relieful

Relieful se încadrează în aspectul specific unității geografice Câmpia Transilvaniei, din care face parte. Se subdivide în trei unități geomorfologice disctinte: a) Lunca aluvionară sau șesul Mureșului; b) Terasele; c) Dealurile. Lunca aluvionară are 2 trepte: treapta inferioară sau albia majoră, care se întinde între meandrele Mureșului și este inundată aproape anual, cu ocazia viiturilor mari de primăvară și treapta superioară, sau terasa de luncă, care se inundă foarte rar, cu ocazia debitelor catastrofale, cum au fost cele din 1970 și 1975. Aceasta ocupă suprafața cu cel mai bun teren agricol al localității. Terasele se ridică cu 30-40 m deasupra nivelului luncii. Dealurile se întâlnesc în partea de NV a localității. Altitudinea absolută a localității, față de nivelul mării este de 315 m, iar cota cea mai coborâtă este de 311 m pe malul Mureșului, iar dealul Bocșa (Sîntana) este de 480 m, cel mai înalt. Subsolul satului este bogat în gaz metan. Domurile bogate în gaz metan au fost și sunt prospectate, fiind în curs de valorificare.

Sîntana de Mureș-vedere din satelit

Hidrografia

Este reprezentată de râul Mureș, care limitează teritoriul localității în partea de SE. Dintre văile afluente cea mai importantă este valea sau pârâul Voinicenilor cu o lungime totală de 12 km. Albia acestui pârâu a fost regularizată în anii 1971–1975, eliminându-se pericolul inundării satului nostru. Celelalte pâraie sunt prea mici pentru a fi luate în considerare (cu lungimi de 1–2 km).

Clima

Sîntana are un climat temperat-continental, cu veri nu prea calde și ierni reci, cu treceri bruște de la iarnă la vară, cu precipitații suficiente principalelor plante cultivate. Media anuală a temperaturii este de 8,6° C, temperatura medie a lunii celei mai calde, iulie, este de +19,40°C, iar temperatura medie a lunii celei mai reci, ianuarie, este de 4,30°C. Cea mai ridicată temperatură înregistrată a fost de +39°C, iar minima absolută de -32,8°C. Cantitatea medie anuală a precipitațiilor este de 622,8 mm, Față de această medie există mari variații, astfel în anul 1904, precipitațiile au fost de numai 397 mm, iar în 1911 s-au înregistrat 987 mm În perioada cu precipitații abundente, apa bălțește pe terenurile agricole de la poalele dealurilor (sub cimitir, în Tonorog). Sunt rare vânturile puternice care să dăuneze culturilor.

Flora și fauna

Localitatea aparține zonei de dealuri a Câmpiei Transilvaniei, în zona pădurilor de foioase, sub etajul gorunului. Alți arbori întâlniți sunt: carpenul, ulmul, paltinul, frasinul. La marginea pădurii întâlnim: alunul, măceșul, socul. Sunt și dealuri neîmpădurite a căror pantă și culme prezintă o vegetație de stepă ierboasă. În lunca pârâului se dezvoltă fânețe bogate, dar și stufăriș. În flora localității un loc important îl ocupă plantele medicinale, care cresc în mod spontan: mușețelul, urzica, coada șoricelului, izma, menta, sunătoarea, gălbenelele, păpădia, socul etc. În culturile de plante întâlnim: mohorul, volbura, pălămida, albăstrele, rapiță, mac, măzăriche etc. Se întâlnesc următoarele animale sălbatice: mamifere carnivore: vulpe, lup, viezure, dihor; mamifere insectivore: arici, cârtiță; mamifere omnivore: mistrețul; rozătoare: veverița, șobolanul, șoarecele de casă și de câmp, hârciogul, iepurele; mamifere rumegătoare: căprioru, căprioara. Dintre păsări amintim: ciocănitoarea, pițigoiul, gaița, turturica, cinteza, coțofana, cucuveaua, vrabia, cioara, țarca, uliul, corbul, barza, rândunica, fazanul. Se mai întâlnesc: broasca râioasă, broasca de iarbă,

șarpele comun, șopârla. Animalele domestice crescute de oameni în gospodării sunt: porcinele, ovinele, bovinele, caprinele, păsările: găini, rațe, gâște, curci. Se practică și apicultura.

Solurile

Solul brun de pădure se găsește pe versanții dealurilor, pe terasele și culmile acestora. Pe alocuri, solurile brune sunt podzolite-spălate. În terasa de luncă sunt *soluri aluvionare*, cele mai bune soluri pentru cultura legumelor. *Cernoziomul*, un alt tip de sol fertil, este mult utilizat la cultivarea cerealelor și plantelor tehnice (sfeclă de zahăr, floarea soarelui, rapiță).

Sîntana de Mureș-cadrul natural

Căi de comunicație

Legătura Sîntanei cu municipiul Tîrgu Mureș, reședința județului, se realizează pe Drumul național 15 E, care face legătura cu Tîrgu Mureș-Râciu-Cluj-Napoca, din care, înainte de limita municipiului Tîrgu Mureș pe dreapta se bifurcă drumul comunal asfaltat, care merge prin Sîntana spre satele aparținătoare comunei, Curteni și Chinari. Transportul călătorilor se realizează cu autobuzul nr. 8, ce aparține S.C. Siletina Impex S.R.L. Tîrgu Mureș etc.

Încadrarea administrativ- teritorială

În vederea stabilirii și formării unei imagini mai exacte asupra localizării teritoriului localității Sîntana în decursul istoriei, considerăm necesar a prezenta pe scurt câteva elemente de bază privind apartenența la o unitate administrativ-teritorială sau alta. Informații scrise cu privire la cuprinderea localității într-o unitate administrativ-teritorială avem din anul 1409, Scaunul Mureș cu centrul la Gurghiu, iar apoi la Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș), împărțit în plase, plasa Șamșud (Șincai) etc. Dregătorul principal al scaunului era *căpitanul* cu atribuții militare și administrative; al doilea dregător era *judele scăunal* (decembrie 1409, *Pauli de Zentanna* judice terrestris), iar apoi *judele regal* principal dregător judecătoresc și administrativ; *notarul* avea atribuții de muncă scriptică. Iată o descriere a satului de la 1713: „Acest sat are lunci ale fluviului Mureș cu poiene sud divizate în două părți, spre apus și spre nord, pe care le cultivă… Are fânețe pe pajiștile din apropierea Mureșului, dinspre răsărit, dar datorită revărsării Mureșului se periclitează fânul… Au păduri dinspre apus pe deal nimic specificat, de valoarea nici uneia dintre pădurile altor sate de peste Mureș..."[2]

Harta Josefină 1769-1773-situarea comunei în cadrul hărții iozefine: Scaunul Mureș, Comitatul Turda. Remarcăm pârâul Săbadului-Voiniceni, care străbate satul și se varsă în brațul secundar al Mureșului (azi insula de aluviuni) este dispărută datorită regularizării râului Mureș, a excavării lui).

În urma reorganizării administrative a Transilvaniei din anul *1784,* Scaunul Mureș a fost unit cu comitatul Târnava, rezultând *„comitatul Târnava unit cu scaunul Mureș"* în frunte cu comitele suprem și vicecomiții până la *1790.* Din *mai 1790* s-a revenit la vechea organizare administrativ-teritorială, *Scaunul Mureș până în 1849. T*oamna, după înfrângerea revoluției, Curtea de la Viena împarte Transilvania în Districte militare, localitatea noastră făcând parte din *Districtul militar Odorhei, cercul Tîrgu Mureș,* iar din toamna anului *1854 plasa Mădărașul de Câmpie,* în prefectura cezaro-crăiască Tîrgu Mureș. Prin „diploma din octombrie 1860" a fost restabilită administrația de la 1848, respectiv *Scaunul Mureș* etc., aceasta până la *1876*. La *1860,* profesorul Benkő Károly scria despre *Sîntana* că este așezată în totalitate aproape de Mureș, unde era supusă distrugerii datorită inundațiilor, locuitorii intenționând să se strămute mai departe cu locuințele.

Vecinii erau: la N 3/8 Curteni; la S 1/4 Remetea și 11/16 Tîrgu Mureș; la vest 3/8 Bărdești, 5/8 Săbad și 15/16 Porumbeni; la est 15/16, separat de râul Mureș, Sângeorgiul de Mureș. *Suprafața*: arabilul 703 h 513 ol, fâneața 199 h 454 ol,vița de vie 17 h 322 ol, pășunea 292 h 643 ol, pădurea 133 h 862 ol, neproductiv 164 h. *În total 1660 h 240 ol.*

[2] D.G.A.S.-Mureș, Fond: Scaunul Mureș, Conscripții fiscale, nr. act. 828/1713, fila 17.

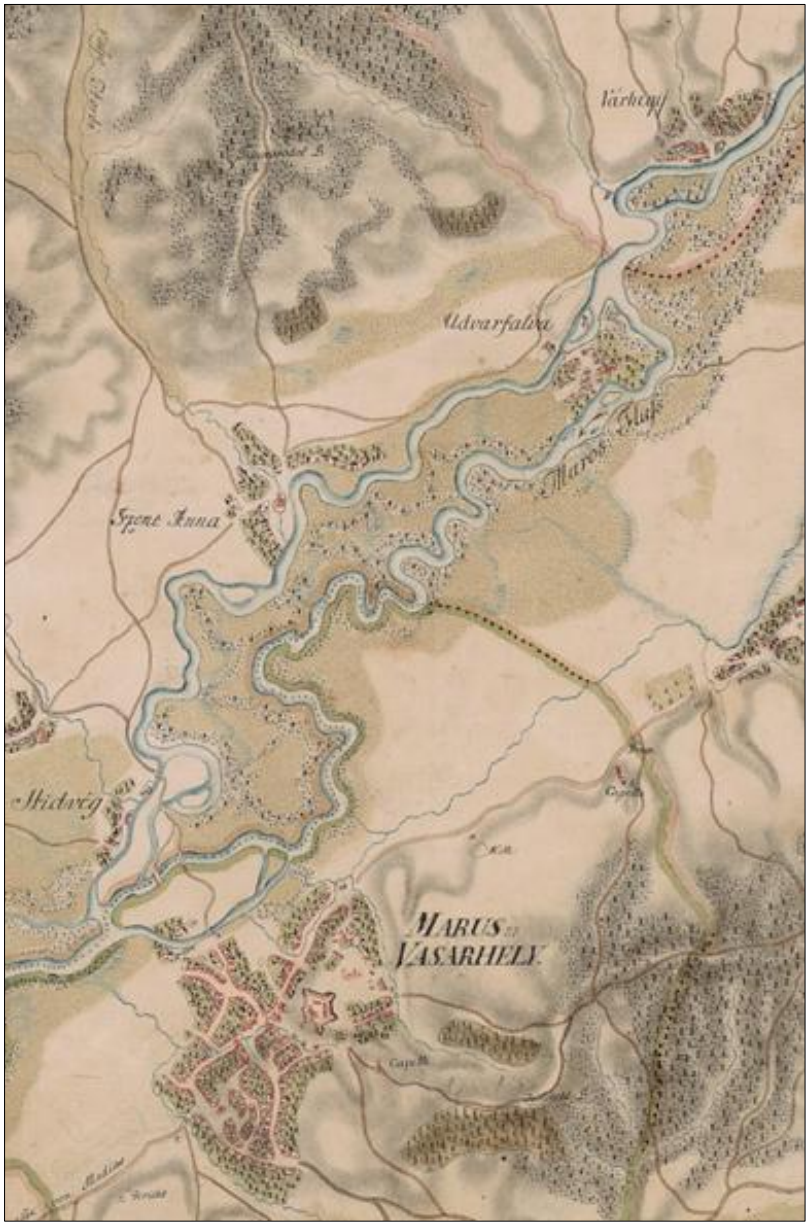

Sîntana și vecinii: Tîrgu Mureș la sud, Podeni la sud- vest, Curteni la nord-est Remarcăm situarea localității pe un braț secundar al Mureșului desprins din cursul principal la nord-est de Curteni-Udvarfalva, și existența unei insule din aluviuni între brațul secundar și cursul principal al Mureșului, braț ce revine în Mureș în zona Podeni-Hidvég, la sud-vest.

Sîntana de Mureș-pe harta iosefină la 1869-1783 (detaliu)

În general, pământul este de calitatea I. Numărul caselor era de 120. *Populația era de 641 locuitori (*27 romano-catolici, 454 greco-catolici, 149 reformați, 9 unitarieni, străini 1)[3].

Prin pactul dualist austro-ungar, din 1867, Transilvania și-a pierdut complet autonomia.Conform legii administrativ-teritoriale austro-ungare din anul 1867, în *septembrie 1876* scaunul se transformă în *Comitatul Mureș-Turda,* localitatea noastră fiind inclusă în *plasa Mureșului de Sus*[4].

Prin noua organizare administrativ-teritorială de după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, Comitatul Mureș Turda devine *județul Mureș* format din mai multe plase, *Sîntana* aparținând *plasei Mureșul de Sus* cu centrul la Tîrgu Mureș.

Prin Dictatul de la Viena, din august 1940, NV-ul Transilvaniei revenea Ungariei horthyste, județul Mureș devenind Comitatul Mureș-Turda până în toamna anului 1944, revenindu-se la organizarea județului Mureș până în 1950. Prin Legea nr. 5, din 8 septembrie 1950, după model sovietic, pentru raionarea administrativ-teritorială a Republicii Populare Române se înființează raioanele și regiunile. Comuna Sîntana de Mureș aparținea Regiunii Mureș-Autonome Maghiare, raionul Tîrgu Mureș. Prin aplicarea Legii nr. 55 din 19 decembrie 1968, cu privire la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a teritoriului țării, se reînființează județele, iar de la această dată până în prezent comuna Sîntana de Mureș apaține județului Mureș[5].

[3] Benkő Károly, *Marosszék ismertetése,1860-1861*, Editura Liceului catolic, Cluj, 1868/1869, pag. 345.
[4] *Îndrumător în Arhivele Statului județul Mureș,*vol. I, București, 1984, pag. 21-27.
[5] I. Iordan, P. Gâștescu, *Indicatorul localităților din România*, Bucureșri, 1973, pag. 201.

II. Dezvoltarea istorică a localității Sîntana în epoca feudală

Antecedente istorice

Condițiile pedoclimatice ale zonei geografice, cu deosebire terasele ușoare ale Mureșului, pământul roditor, au oferit din cele mai vechi timpuri posibilitatea dezvoltării de comunități omenești pe acest teritoriu. Descoperirile arheologice atestă urme de viață umană încă din epoca pietrei șlefuite-*epoca neolitică,* când începe practicarea agriculturii (*6500-4250 î.Hr.) La Sîntana de Mureș* fără precizări topografice se menționează ca descoperiri:

a. „o daltă din piatră și două topoare din piatră perforate și șlefuite".

b. ceramică protodacică, sec. VI-V î.Hr.[1]

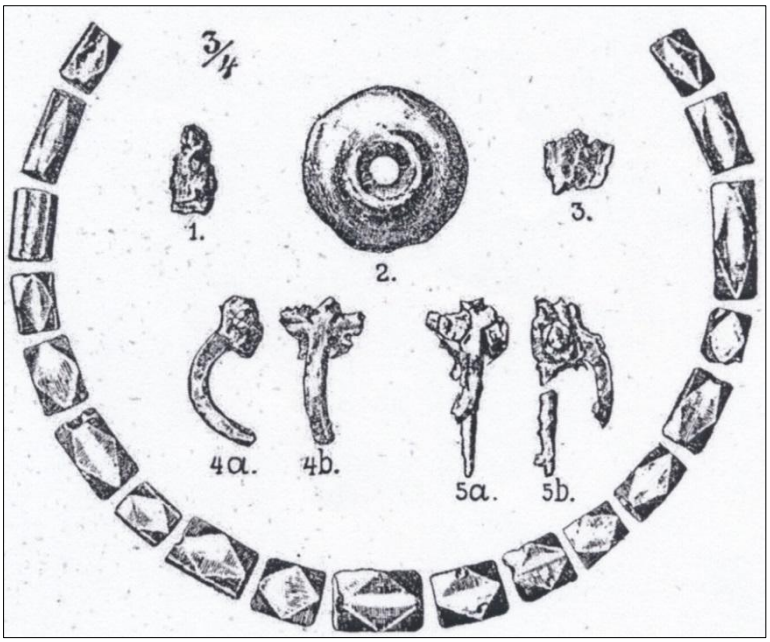

Colier și fibule din mormântul nr. 19

[1] Valeriu Lazăr, *Antichități ale județului Mureș,* Ed. Ardealul, Tîrgu Mureș, 1998, pag. 94, și *Repertoriul arheologic al județului Mureș,* Casa de editură Mureș, Tîrgu Mureș, 1995, pag. 223.

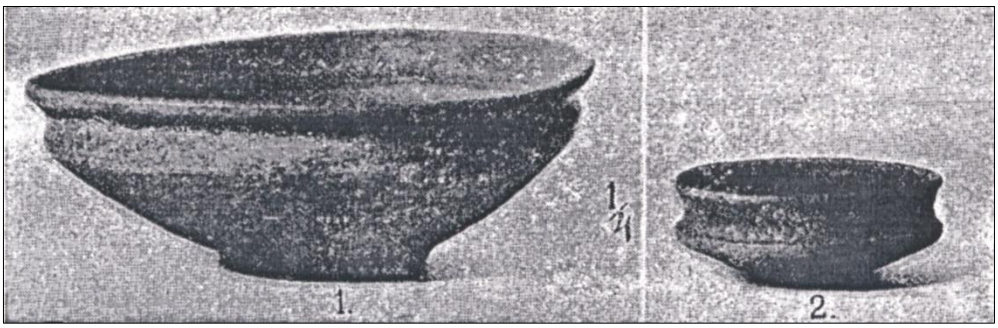

Castroane

Ritul incinerației, *epoca dacică* (mileniul I î.Hr.-sec. II d.Hr.), practicat de populația dacică încă în perioada anterioară epocii romane este atestat apoi și în *epoca romană* (sec. II-sec. III d.Hr.), cât și în cea *postromană* (276-sec. VII d.Hr.), constituind elementul cel mai temeinic pentru a diferenția urmele de viață materială a populației autohtone dacice apoi daco-romane, de cele ale populației migratoare, care practica de regulă ritul înhumației[2].

c. S-au descoperit trei vase romane fragmentare.

d. Urmele drumului roman ce trecea de-a lungul Mureșului spre Castrul roman de la Brâncovenești[3].

În *cimitirul prefeudal* de la Sîntana s-a descoperit:

a. Un mormânt de înhumație scitic, de copil, care avea ca inventar un inel de buclă și o ceașcă cu toartă protodacică. S-a presupus și existențaa unui cimitir scitic, secolul VI-V î.Hr., distrus de cariera de nisip[4]. Au fost descoperite morminte scitice pe tot teritoriul țării, inclusiv la Sângiorgiul de Mureș, Tîrgu Mureș, Livezeni, Cristești, în zona Sfântu Gheorghe și Cipău până în secolul IV î.Hr. În secolele VI-V î.Hr. s-a produs și topirea completă a sciților în populația autohtonă dacică timpurie[5].

b) O fundamentare fără echivoc a elementului daco-roman, autohton-băștinaș, ne-o conferă *cimitirul* descoperit în anul 1903 de Kovács István, unde, pe lângă ceramică cenușie în parte de tradiție locală din epoca fierului-La Téne (500-82 î.Hr.), s-au găsit și produse ceramice de factură romană aduse din import. „În mormântul nr. 40 s-a descoperit un vas-borcan, lucrat cu mâna, *dacic,* din faza clasică”.

[2] Istoria României, vol. I, București, 1962, pag. 634.
[3] Valeriu Lazăr, *op. cit.*, pag. 223.
[4] Kovács István, *Dolgozatók*, III, Cluj, 1912, pag. 344-345, 352-353.
[5] Vasile Pârvan, *Getica*, București, 1982, pag. 511.

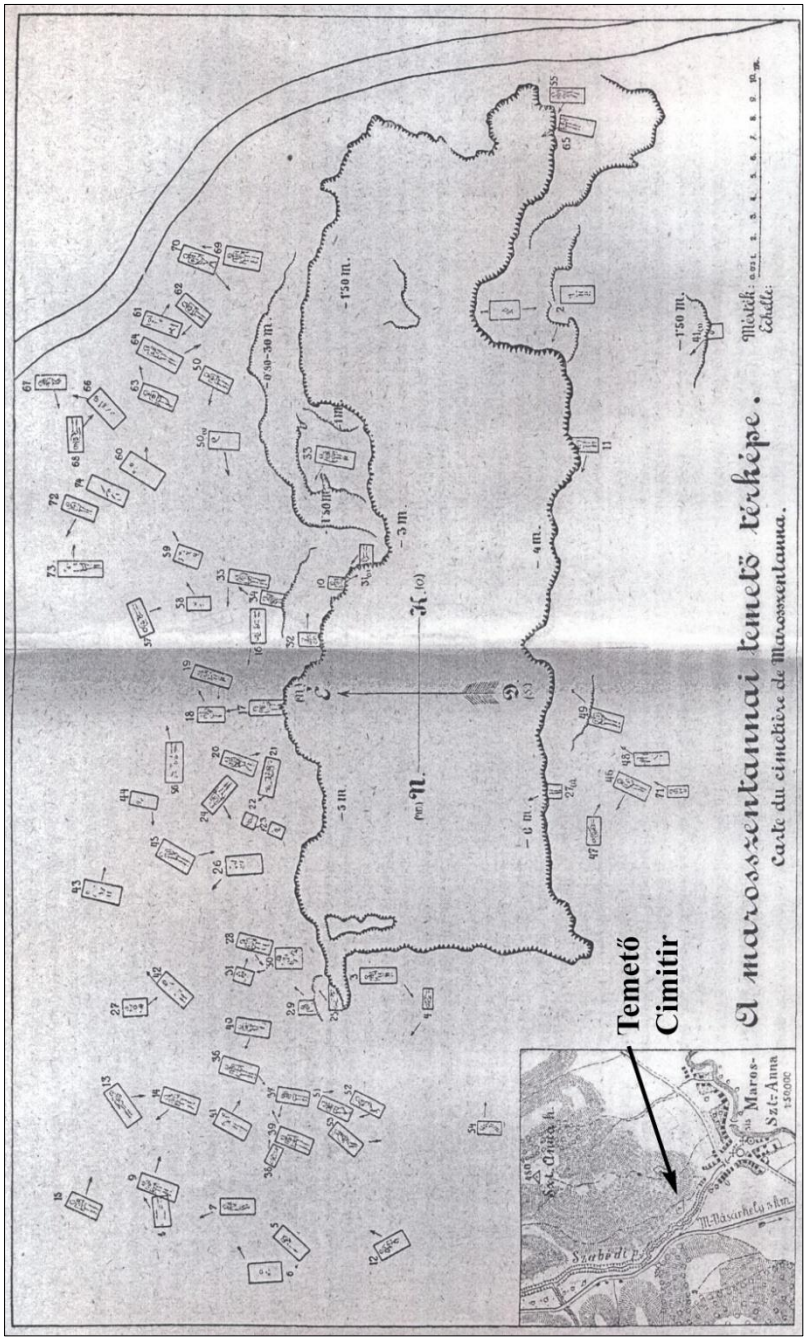

Harta descoperirilor - cimitir

Cunoscutul cimitir, din epoca prefeudală situat la NV de sat, „La Gurnet” pe panta unei movile, pe malul drept al Mureșului, întretăiat de o groapă pentru exploatarea nisipului, a fost inițial descoperit de un țăran aflat la săpat și care a anunțat autoritatea satului. Aceasta a anunțat autoritățile superioare care au trimis pe arheologul Kovács István.

Cimitirul descoperit cuprinde 74 de morminte de înhumație, la o adâncime de 0,15-2,60 m orientate în marea lor majoriate în direcția NV-SE cu capul spre NV.

Mormintele aveau ca inventar: cuțite, silexuri, sule, ace de cusut, prâsnele, pensete, și, ca excepție, o sabie de fier. Ca piese de port: catarame, fibule din argint sau bronz, având un picior întors sau un disc la cap. Femeile purtau mărgele de chihlimbar, din pastă sau calcedoniu, coliere din plăci de argint, piepteni cu mâner semicircular, pandantive. Șase morminte nu au avut inventar.

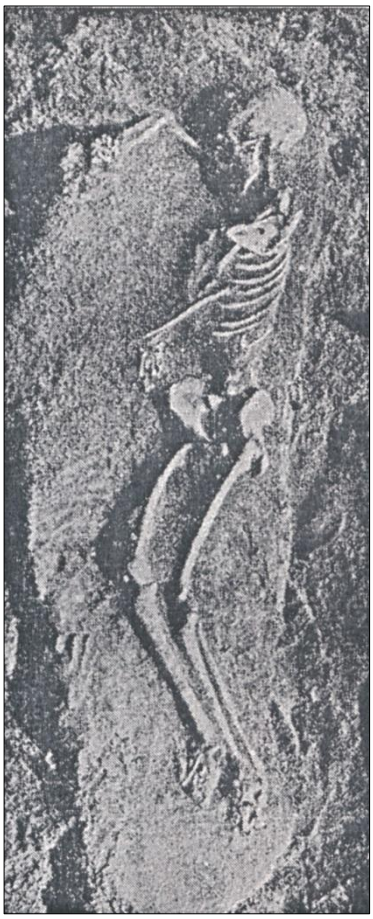

Osemintele găsite în mormintele nr. 52 și 53

Cimitirul mai avea ca inventar: vase din argilă, peste 100, lucrate la roată, dar și vase din sticlă în tipologie variată. Primele vase de argilă lucrate la roată erau evoluate din ceramica romană provincială, în care erau evidente elemente stilistice din La Téne-ul dacic sau pontic. Necropola de aici a fost datată în sec. III-IV d.Hr., ea dând numele culturii Sîntana de Mureș. Alături de elemente nord-pontice de origine germanică (gotică), cimitirul conținea și elemente de continuitate daco-romană sesizate în factura inventarului mormintelor. Permanența populației dacice, sesizată în vestigiile rezultate din săpăturile arheologice ale lui Kovács István, din 1903, a fost sesizată în mod obiectiv și corect atât de autorul săpăturilor cât și de alți cercetători, precum Constantin Daicoviciu, Mihail Macrea, Dumitru Berciu, Dumitru Protase, Székely Zoltán. Toți au remarcat influența populației dacice reflectată în forme ale ceramicii, descoperite în această necropolă. Kovács István prezintă în detaliu necropola în Dolgozatók, III, Cluj, 1912, pag. 250-367, iar apoi Vasile Pârvan în „Getica”, 1926, pag. 567, 569, 570, 790, și în revista de istorie-arheologie „Marisia” VI, 1976, pag. 147-148. Deci, descoperirile din necropola de la Sîntana de Mureș sunt dovezi ale continuității traco-daco-gete și daco-romane, a populației autohtone, băștinașe, „oamenii pământului” creatorii civilizației spațiului românesc în care au trăit.

Se menționează, de asemenea, *„Biserica”* (reformată) cu descoperirea de oase umane, mărgele, obiecte de aur și argint, probabil prefeudale, sec. IV, găsite cu ocazia săpării turnului de lemn al bisericii, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, fapt menționat de *Benkő Károly* în cartea sa de căpătâi *Marosszék ismertetése* din 1860-1861, publicată la Cluj în 1868/1869[6]. Din cele prezentate rezultă că avem de-a face cu o comunitate autohtonă-băștinașă pașnică, stabilă, strâns legată de practicarea agriculturii și creșterii animalelor într-o mare perioadă de timp, dovadă a continuității de lungă durată și o conviețuire cu migratorii rezultând influențe reciproce de cultură materială[7]. Revin la *„drumul roman”* menționat de *Orbán Balázs* în lucrarea sa de căpetenie[8]. După o serioasă documentare de teren, el specifica că acesta pornea de la Apulum (Alba Iulia) de-a lungul Mureșului, iar la Cristești se

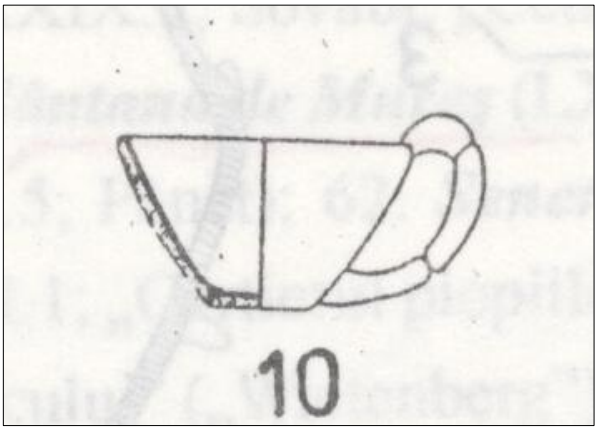

Ceașcă protodacică sec VI-V î.Ch

[6] Valeriu Lazăr, *op. cit.*, pag. 223-225.
[7] Ibidem.
[8] Orbán Balázs, *Székelyföld leirása*, volumul IV, publicat în 1870, p. 188.

bifurca: o ramură spre Tîrgu Mureș și de acolo spre Călugăreni (Mikháza), iar cealaltă ramură trecând peste podul de la Cristești, pe malul drept al Mureșului, prin spatele hotarului, „Satului Lung" (Egérszeg, Nazna, Sâncrai, Micești) merge în sus, la Nazna prin lotul văduvei lui Barabás Kázmér și loturile vecinilor, distingându-se ca o ridicătură. Pe la Sâncrai trece prin locul numit „Grazna", apoi prin spatele bisericii reformate, prin „Râtul Bodo" trecând în hotarul Remetei, cam la o sută de pași de actualul drum de țară, străbate hotarul Sîntanei, Curteniului, Chinarului și de acolo mai departe (spre Brâncovenești). *Acest drum a favorizat dezvoltarea așezărilor, satelor-obștilor sătești, ca și a colonizării noilor veniți de-a lungul lui, utilizat și în epoca medievală.* În pragul mileniului al II-lea, procesul formării poporului român era încheiat. Sub aspect social, obștea sătească (teritorială) s-a consolidat. Ea a cuprins într-un sat (latină fossatum) comunitatea dintr-un spațiu, cu pământ comun, cu conducere aleasă (adunarea obștii, jude, jurați) care avea atribuții administrative și judecătorești. Treptat, conducătorii își însușesc loturi din pământul obștesc, mai mari și mai bune, membrilor de rând revenindu-le loturi mai mici. Era procesul de feudalizare din interiorul obștii. Câte așezări au existat organizate în obști e greu de precizat, dar pe baza logicii istorice, ele existau, iar arheologia feudală vine în ajutorul logicii istorice cu dovezi concludente[9].

Pe plan politic la începutul secolului al XI-lea începea cucerirea organizată, de către regalitatea ungară, a Transilvaniei încheiată până la sfârșitul secolului al XII-lea, Transilvania, fiind organizată în Voievodat autonom. Regele și Voievodul deveneau stăpânii țării, pământurilor și oamenilor, făceau danii nobililor, fruntașilor, pentru servicii credincioase (sec. XI-XII), iar pentru consolidarea puterii au colonizat treptat pe secui și sași, oferindu-le privilegii-scutiri și feude-moșii cu acte eliberate de cancelarie. Secuii sunt „o populație rezultată din amestecul mai multor populații călărețe: huni, avari, cazari, pecenegi, care, trăind în aceleași locuri, având un mod de trai asemănător, o limbă asemănătoare, obiceiuri asemănătoare, dând naștere unei populații noi, secuii"[10]. Istoricul maghiar Győrfi Gy., îi crede rămășițe ale triburilor cazaro-cabare (mongoli), care au precedat cu un an sau mai mulți cucerirea Panoniei de triburile maghiare (șapte), sub conducerea lui Árpád la sfârșitul secolului al IX-lea[11].

S-au maghiarizat, dar s-au opus feudalizării, împărțirii societății lor grupate pe neamuri, în nobili și iobagi. Părăsind Panonia îndreptându-se spre Transilvania prin Bihor, au întemeiat așezări-părăsite după cum înainta cucerirea treptată a ungurilor, apoi pe Târnave și, în final, la poalele Carpaților Orientali, la începutul secolului al XIII-lea. Nemaiputând înainta spre răsărit, deoarece teritoriile est-carpatice erau dominate de cumani, secuii au fost nevoiți să se oprească și să ajungă la înțelegere cu regalitatea ungară. Secuii vor îndeplini slujba de grăniceri-paznici la hotare, mobilizare generală la nevoie, în schimb, statul ungar le recunoștea, prin legi, modul

[9] Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj, 1972, pag. 152-153.
[10] Ștefan Pascu, *op. cit.*, vol. I, Cluj, 1972, pag. 107.
[11] Ștefan Pascu, *op. cit.*, pag. 107.

de organizare, în obști sătești libere conduse de *adunarea sătească* și de aleșii satului (judele și jurații)[12]. Obștea sătească era scutită de impozite și taxe, scutită de dijme, excepție „datul boului", ca un cadou, la ocazii în familia regală, căsătorie, botezuri etc. Teritoriul locuit de ei s-a numit Terra Siculorum (Pământul secuilor). Secuii au găsit o populație românească stabilă de agricultori și crescători de vite cu care au convieţuit și care se va secuiza-maghiariza de-a lungul timpului, nu și în cazul nostru.

Au fost colonizați și sașii în secolul al XII-lea, ca apărători ai hotarelor, agricultori și meșteșugari. Sașii își împart teritoriul locuit de ei în „Scaune", iar după modelul lor și secuii. La 1408-1410, era menționat *Scaunul Mureș* în frunte cu un *Căpitan* cu centrul în cetatea Gurghiu, cu atribuții militare, judecătorești, administrative și politice. Scaunul judeca procesele locuitorilor prin *Comisia de Judecată,* formată din căpitanul scaunului, judecătorul scaunului, judecătorul regesc și 12 jurători, fiind remunerați din amenzile dictate celor vinovați. Scaunul își trimite delegați la Dieta țării, unde participă la votarea legilor sau dezbaterea altor probleme importante… Șpanul secuilor este numit de Rege dintre nobilii cei mai de seamă. Șpanul prezidează *Adunarea națională* a secuilor. Din secolul al XV-lea, voievozii Ardealului dețineau și funcția de Șpan, iar din secolul XVI-XVII, principii Ardealului, până ce, sub dominația austriacă, epoca principilor-șpani ardeleni dispare pentru totdeauna[13].

Boierii români treptat s-au catolicizat și maghiarizat prin înnobilare și danii în feude (moșii). Exemplul cel mai concludent îl reprezintă familia lui Iancu de Hunedoara, tatăl lui, Voicu, cu cei doi frați, pentru servicii militare aduse Regalității ungare, la 1409 era dăruită cu Castelul Hunedoarei și moșia cu 30 de sate. Cei ce nu s-au catolicizat și maghiarizat, dându-se și o lege în acest sens la 1366/1367, treptat și-au pierdut pământul (moșia) și starea socială deținute în baza legii nescrise românești-obiceiul românesc, decăzând în rândul țărănimii dependente, neavând acte emise de regalitate, de voievodat, lipsiți de proprietăți și de libertate. „Pe cale legislativă au urmat o mulțime de măsuri asupritoare și țărănimea căzu repede în stare grea de robie, grație Uniunei celor trei națiuni din Transilvania, ungurii, secuii și sașii (Unio trium nationum, septembrie 1437), căci românii nu erau considerați națiune, ci ca sectă în baza decretelor regelui Ladislau la 1514 și a Aprobate și Compilate ale lui Verbőczy (1517), locuitorii ce se țân de secta Romanilor sau Grecilor se tolerează provizoriu în țară până când le va plăcea principilor și pământenilor în interesul țării. Acestea erau dispozițiile principale ale Constituției transilvane cu privire la elementul român în secolele 16, 17 și 18"[14]. Românii și-au pierdut clasa conducătoare, care se va reface treptat, în secolele XVII-XVIII, din rândul preoților, dascălilor, a iobagilor fruntași, a grănicerilor, a avocaților, a unor meșteșugari și negustori. Regatul ungar era un mic imperiu datorită cuceririi și supunerii altor popoare, menținându-se până la

[12] Moldovan Liviu, Pál-Antal Sándor, *Organizarea teritorial administrativă la secui în secolul al XVI-lea*, în Răscoala secuilor 1595-1596, București, 1978, pag. 58.
[13] Traian Popa, *Monografia orașului Tîrgu Mureș,* Editura Ansid, 2005, pag. 7-8.
[14] Ion Rusu Abrudeanu, *Moții*, Editura Cartea Română, București, 1928, cap. XXVII.

29 august 1526, când a fost înfrânt de Imperiul Otoman, la Mohács, intrând sub suzeranitate otomană, iar la 29 august 1541, este desființat. Turcii ocupă Buda și Ungaria este împărțită în 3 părți: cea de nord revenea Austriei, cea centrală și sudică devenea pașalâc turcesc, Pașalâcul de la Buda, condus de turci, iar Transilvania, Banatul și Partium (nord-vestul Transilvaniei) se organiza ca *stat, Principatul Transilvania,* principat autonom sub suzeranitate otomană, condus de nobilimea maghiară, fruntașii secuilor și sașilor, stat plătind tribut turcilor[15].

Atestare documentară

Așezările menționate în documente medievale sunt doar cele intrate, într-o formă sau alta, în relații juridice feudale: donații, confirmării, imunități, hotărnicii, litigii, obligații fiscale etc. Secuii așezați-colonizați pe baza organizării militare în decanate, „tized", din zece familii a rezultat o așezare. Conducătorul era un primipili (conducător militar) devenit fruntaș al satului. Fluctuația locuitorilor era mare datorită expedițiilor militare, deceselor, bolilor (holeră), mutărilor, schimbului de moșii-proprietăți, atracția Tîrgu Mureșului[16]. În secolul al XIV-lea, lista localităților este mult mai completă în cazul celor care erau locuite într-o proporție semnificativă de populație catolică (secui, sași) având preot și biserică, nescăpând dijmuitorilor papali de la 1332-1337. Biserica noastră, azi reformată, a fost construită în secolul al XIII-lea în stil roman, catolic, din care azi provine absida semicirculară cu boltă și pastoforul, găzduind altarul, pictată în secolul al XIV-lea, aici păstrâdu-se pictura murală „Sfânta Ana întreită între fericitele neamuri".

„Sfânta Ana întreită"

[15] *Istoria lumii în date*, Editura enciclopedică română, București, 1972, pag. 122.
[16] Pál-Antal Sándor, *Sigiliile instituțiilor mureșene,* Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2013, pag. 59.

Cred că biserica, catolică, era închinată „Sfintei Ana” ocrotitoarea copiilor și a maternității. (Ana era mama Maicii Domnului, Maria, și bunica Mântuitorului Iisus Hristos) De aici, cu siguranță și numele așezării Sîntana. Localitatea noastră este menționată, pentru prima dată într-un document scris și păstrat, în *anul 1332*, la pagina 617 într-un *Registru de dări papale.* S-a consemnat „Paulus sacerdos de *Sancta Anna”* (Pavel preot din Sfânta Ana). În această listă se menționează, deci, preotul cu numele de Pavel, care achită în contul acestei dijme suma de „4 bani vechi”[17].

Deci, *în anul 2018* Sîntana sărbătorește *686 de ani* de la prima sa atestare documentară. Același Orbán Balázs, la pagina 189, afirmă că biserica, conform tradiției, ar fi fost construită de „fete sfinte” care ar fi turnat și clopotul, astfel că deja în secolul al XIV Sîntana era o eclezie independentă plătind dijma papală. Alții au afirmat că numele localității ar proveni de la numele unei femei numită Anna, care prin contribuția sa materială și morală ar fi ridicat o biserică în sat[18]. Coriolan Suciu în *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, prezintă o evoluție a denumirii localității în documente: 1332-Sancta Anna, 1409-Zentanna, 1451-Villa Zenthanna, 1461-poss(esio) Zenth Anna, 1495-Zent Anna, 1549-Szent Anna, 1567-Maros Zent Anna, 1632-Marosszentanna, 1661-Maros Szent Anna, 1850-Szint Ana, 1854-Maros Szent-Anna[19].

Sîntana de Mureș în secolul al XV-lea

Este secolul atestării documentare a Scaunului Mureș în 1408-1410. Este secolul răscoalei de la *Bobâlna,* de la 1437, și ca urmare a formării coaliției celor trei „națiuni” privilegiate ungurii, secuii și sașii fiecare având 7 unități administrativ teritoriale: 7 comitate ungurești, 7 scaune secuiești și 7 scaune săsești. Este secolul lui *Iancu de Hunedoara* vestit în lupta antiotomană. Este secolul fiului său, transilvăneanul născut la Cluj, *Matia Corvin (1443-1458-1490)*, „crăișorul valahilor”, regele românilor din Transilvania și Maramureș, lăsând pentru români două importante moșteniri: creațiile literare și istoriografice despre *originea romană a românilor* și a jucat un rol important în *geneza teoriei continuității.*

Într-un document de succesiune-moștenire, din *10 decembrie 1409*, avându-l ca martor pe Nádasi Mihály, căpitanul-șpanul secuilor, în Adunarea generală a Scaunului Mureș ținută în Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș) îl menționează pe *„Emerico filio Pauli de Zentanna Judice terrestris* (judecător scăunal)*”*, părțile căzând la înțelegere, împărțindu-și în mod egal moștenirea[20].

---

[17] Orbán Balázs, *Székelyföld leirása*, IV, Ráth Mór kiadása, Pest, 1870, p 189.
[18] Bányai I., Kertész I., *Székelyföld irásban és képben*, Budapest, 1941, p. 183.
[19] Coriolan Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania.*, Editura Academiei, București, 1968, pag. 133.
[20] *Székely Oklevéltár*, Szabó K., III kötett, Kolozsvártt, 1890, pag. 28.

La 27 mai 1446, în fața Conventului de la Cluj-Mănăștur, *Vince,* călugăr paulist al mănăstirii de la Sâncrai, printr-un proces interzice lui Alárdi László din Mureșeni ca la capătul Cornățelului (Kisfalud) pe Mureș să construiască o moară. Tot atunci interzice lui *Székely Ambrus din Sîntana* și secuilor din Sâncrai și Secuieni, să folosească ilegal pământul arabil și pădurea mănăstirii[21].

La 2 mai 1451 într-un act de succesiune-testament redactat de cancelaria Transilvaniei în urma Dietei-Adunarea generală a nobilimii de la Sebeșul Săsesc, din vreamea guvernării lui Iancu de Hunedoara, se specifica că o parte a moștenirii lui *Ponyafi Mihaly* primipilus-om important din Sâncrai-scaunul Mureș, din mai multe localități ale scaunului, *Sîntana*, Secuieni, Curteni și Săbad se împarte legal astfel: lui *Alárdi Jakab* din Mureșeni și fetelor lui *Gerőfi István* din Micești, respectiv *Margit și Mártha,* și alți urmași, „… molendina et loca molendinorum, terras arabiles cultas et incultas agra, prata fenilia aquas,… În territoriis villarum *Zenthanna, Zekesfalva, Oduarfalva* et Zabad nec non pertinencijs earundum villarum..." (… mori și locuri de mori, terenuri arabile necultivate și cultivate, ogoare, livezi, ape… pe teritoriile comunelor *Sîntana, Secuieni Curteni* și Săbad[22]).

La 9 martie 1468, regele Matias Corvin (1458-1490) poreclit și „crăișorul românilor" după înfrângerea răscoalei secuilor din Scaunul Mureș și din Tîrgu Mureș, la care au participat cu siguranță și secui sântăneni, curteneni, cauzată de impunerea la diferite taxe, pierderea libertății, preciza că-i repune în vechile privilegii, dar nu-i poate scuti de plata taxei către visteria țării[23]. Tot în timpul lui Matia Corvin, printr-un act de danie, de la *25 aprilie 1482,* i se dăruiește, pentru serviciu credincios lui *Gyulakuti Balázs* și familiei, ca și urmașilor, *vadul* dintre Secuieni și *Sîntana* ca și moara aflată acolo. *La 23 ianuarie 1484,* regele Matia, la Buda, cu titlul de danie, dăruiește pe fiii lui *Zenthanna-i István,* Miklos (Nicolaus), Balázs (Blesius), Ferenc (Francisc) și Lörinc (Laurențiu), cu părți de moșii la Petenia (Sălaj) și Șeredeiu (Sălaj), act înregistrat în Capitlul Ardealului[24].

Un document de la sfârșitul secolului, de la *6 aprilie 1495,* menționează localitatea noastră sub topicul *Zenth Anna* privind un schimb de moșii-feud, între" *Nicolaus Thoth de Zenth Anna"* și *„Blesius Thoth frater carnalis dicti Nicolai de eadem Zenth Anna",* schimb realizat în fața Conventului de la Cluj-Mănășur, originalul fiind în limba latină[25]. În lucrarea sa monografică, Sebestyén Mihály, aduce precizări privind acest schimb de proprietăți între cei doi frați. *Toth Miklos* din *Sîntana,*deținea în hotarul orașului la Benefălău o moară. Această moară o schimbă cu fratele său, *Toth Blesius* (Balázs) și pentru o mai bună înțelegere cei doi erau liberi, să

[21] Sebestyén Mihály, *Időtár I. Marosvásárhely történeti kronologiája a kezdetektől 1848-ig*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009, pag. 20.
[22] Szabó Károly, *Székely Oklevéltár, I kötet*, Kolozsvárt, 1872, pag. 161.
[23] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 20.
[24] *Az erdélyi Káptalan jegyzőkönyvei 1222-1599*, Ed. Az erdélyi Múzeum-egyesültek kiadá - sa, Kolosvár, 2006, pag. 57, poz. 112.
[25] *Székely Oklevéltár*, VIII, Budapesta, 1934, pag. 162-163.

construiască o nouă moară pe Mureș în capătul orașului pe locul numit „Cheke”[26].

Documentul, din *10 august 1496, emis în Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș)* menționează sub toponimul de *Zenth Anna* comuna noastră, alături de alte 28 de localități unde *Gyulakuti Miklos,* fiul lui Balázs, recunoște că posedă în comitate și în scaunul Mureș, părți de feude-moșii, enumerând 29 de localități. Mama lui, Zsofia, fiica lui Pál de Gurghiu, le-a primit ca zestre cu ocazia căsătoriei, și le-a răscumpărat din mâini străine cu suma de 1000 de forinți de aur. Aceasta era dovedită de vicevoievodul Transilvaniei, Telegdi István[27].

La 21 mai 1499, „Zentannai Thot Balázs” și Miklos de Petenia și amândouă Șeredei (Sălaj), iosaguri (părți de mosie), și le-au vândut pentru suma de 366 Forinți de aur lui Keczeli Zele Márton, act înregistrat în fața Capitlului Ardealului de la Alba Iulia[28].

Scaunul suprem de judecată a regelui Vladislav al II-lea, Péter de Sângiorgiu și Bozyn-i depune mărturie că fii lui *Toth István de Zentanna,* Miklos și Balazs, părțile de feud din Dătășeni (Mureș) și Grebeniș (comitatul Turda) le-au zălogit pentru suma de 120 forinți de aur văduvei fratelui lor Ferenc, numită Justina[29].

La 24 aprilie 1501, Toth Miklos și Balázs, cumpără de la urmașul lui *Toth Istvan de Zentanna, de la Ferenc,* cu 366 Forinți, părțile de moșie de la Keczeli Zele Márton (părțile de la Petenia și cele două Șeredeiuri din Sălaj)[30].

Káptalanul-Capitlul era o instituție a diecezei romano-catolice având o activitate de adeverire larg juridică, de atestare a proprietății pe baza declarațiilor de martori. Era etapa, 1438-1514, a unei puternice ofensive feudale-dăruiri (danii) de moșii pentru servicii militare, a extinderii și dezvoltării relațiilor feudale în zone până acum ferite, din cauza împotrivirii obștilor libere, slobode, românești și a „colonizării” de secui liberi în obști sătești (decurii-„tized”) libere din inițiativa unor „primipilii-căpitani secui”[31]. Românii, autohtonii, *sântănenii*, erau considerați chiriași ai sesiilor din intravilan-vatra satului, și a extravilanului (arabil, fâneață, pășune, pădure), pentru care datorau slujba iobăgească: claca sau robota de 2-4 zile pe săptămână, muncă gratuită pe moșia stăpânului feudal-nobilului (între 12 martie-29 septembrie), dijma în produsele lotului extravilan și censul-darea în bani. Fac precizarea că, în Scaunele săsești (7) și Scaunele secuiești (7) obligațiile iobagilor erau mult reduse pentru a se preveni răscoale în zona de hotar unde secuii și sașii aveau obligații militare-grănicerești, față de comitatele (7) din interiorul Transilvaniei. După îndeplinirea robotei față de stăpânul feudal, iobagii își lucrau lotul-sesia extravilană și intravilană. Au fost cazuri în care oameni liberi-secui au preferat să se dea ca iobagi unor fruntași secui, să se declare iobagi, ca să scape de obligațiile militare, noile taxe și impozite, cazul de la *Benefalău,* la care vom reveni.

---

[26] Sebestyén Mihály, *op. cit.,* pag. 21.
[27] *Székely Oklevéltár*, I, Kolozsvártt, 1872, pag. 284.
[28] *Az erdélyi Káptalan...,* pag. 62, poz. 130.
[29] *Ibidem*, pag. 63, poz. 133.
[30] *Ibidem*, pag. 63, poz. 134.
[31] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvania,* vol. II, pag. 47, Ed. Dacia, Cluj, 1979.

Am remarcat, de asemenea, în acest secol al XV-lea adăugarea celui de al doilea nume-nume de familie, după numele de botez, indicând apartenența individului-persoanei unui neam-clan-familii, unei așezări etc. Mai întâi au fost nobilii apoi târgoveții-orășenii și, în final, țăranii. Nume de familie puteau fi: numele așezării (după cum am văzut mai sus), numele tatălui, o poreclă, o trăsătură fizică, o meserie, o ocupație, numele nobilului, al regiunii de proveniență etc.

Sîntana de Mureș în secolul al XVI-lea

Acesata a fost un secol al confruntărilor militare dintre statele din jur, cu lupte purtate cu precădere cu turcii, unele și pe teritoriul Transilvaniei. Este secolul care, la 1514, a cunoscut Războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja, mic nobil secui de la Ghindari, scaunul Mureș, înfrânt și urmat de legarea de pământ a iobagilor și interzicerea înarmării lor, urmată de înfrângerea Ungariei la Mohács de către turci. Este secolul în care, la 1541, regatul Ungariei dispare, ocupat de turci și austrieci, fiind creat statul numit *Principatul Transilvania* sub *suzeranitate otomană,* plătind tribut turcilor, condus de nobilimea maghiară, fruntașii secuilor și sașilor. Este secolul, la sfârșitul căruia Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, aduce sub suzeranitatea sa, la 1595, prin tratate de alianță cu domnul Țării Românești, Mihai Viteazul, și cu domnul Moldovei, Ștefan Răzvan, aceste țări, realizând unirea lor pentru scurt timp. La 28 octombrie 1599, la Șelimbăr Mihai Viteazul înfrângea oastea lui Andrei Báthory, principele Transilvaniei, iar la 1 noiembrie, intând în Alba Iulia, este recunoscut Principe și Șpan al Transilvaniei de către Dieta țării. În mai 1600, ocupa Moldova devenind primul Domn român al celor trei țări românești:*„Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”.*

În ceea ce privește localitatea noastră, documentele ne arată următoarele: la 16 iulie 1508, la Buda, regele Ungariei, Vladislav al II-lea Jagello, poruncește în fața Adunării țării (Dieta) ca, lui Tóth Miklos de Sângiorgiu să i se returneze satele Benefalău și Cornățel cu cele patru mori, luate anterior. Acestea fuseseră luate de Adunarea scăunală când fiul lui Tóth, János de Sângiorgiu (Szentgyörgyi) a devenit familiar (aliat) cu voievodul Bazini Péter, prin aceasta fiind exclus din rândul secuimii[32].

În cursul anului 1514, armata de secui a Scaunului Mureș (și din Sîntana, Secuieni, Curteni, Benefalău) a luat parte la înăbușirea Războiului țărănesc condus de Doja Gheorghe, provocâd mari pagube scaunului[33].

Orbán Balázs ne informează că la sfârșitul secolului XV, Tóth Miklos de Sângeorzul de Mureș îi înioběgise pe secuii din Benefalău (Benefalva), dar că Lázár András, căpitanul secuilor la *1519* i-a eliberat pe secui, iar pe puternicul Tóth Miklos

[32] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 26.
[33] *Ibidem*, pag. 26.

l-a expulzat[34].

La 5 septembrie 1519, se aducea la cunoștință Hotărârea judecătorească, publicată în Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș), că locuitorii din Benefalău sunt readuși în rândul iobagilor la finalul unei dispute asupra dreptului de proprietate. Hotărârea judecătorească a fost decisă de Scaunul de judecată, format din voievodul Transilvaniei și șpanul secuilor, Ioan Zapolya, vicevoievodul Barlabássy Lenárt și 12 juraţi[35].

La *1 martie 1549, Lázár János de Sîntana* lasă prin testament venitul morii din Cornățel ca și iarba de pe fâneață călugărilor franciscani din Târgul Secuilor[36]. Tot la *1 martie 1549, Lázár János de Sîntana* își face testamentul asupra proprietăților din Ciuc, Gheorgheni, Cason și din scaunul Mureș privind *iosagurile din Sîntana* și Cornățel (Kisfalud). Astfel, casa din Sîntana cu toate apartenențele revenea lui *Lázár Imre, János și lui Lázár Ferenc* ca și moștenirea de la Cornățel (Kisfalud) cu moara, cu iobagii și lacul[37].

La 11 martie 1564, Lázár János din Sîntana vindea orașului, pentru 600 de forinți, satul Cornățel (Kisfalud), iar cu prima ocazie, la 13 martie, orașul îi plătește 200 de forinți. Mai târziu, frații lui Lázár János au intervenit încheindu-se un nou contract, la 1568 și la 1571[38]. *Lustra* militară, de la *11 iulie 1566,* menționează nobilimea care a servit în armata regelui Ungariei și principe al Transilvaniei, Vladislav al II-lea (1540-1571): „… din scaunul Mureș (Maros Zekreol) pe Lázár Imreh, Lázár Ferenc, Lázár János, Toth Balázs, Zelemery Péter, Lázár Leorinch, Balassy István...” După cum am arătat, privilegiile secuilor încep a fi încălcate de Principi din cauza creșterii obligațiilor față de stat, impozite, în urma dezvoltării aparatului său. În Dieta ținută la Sibiu, în *1566,* principele Kornis Mihály, în calitatea sa de Șpan al secuilor, își asuma ¼ din cheltuielile pentru ridicarea noii cetăți a Sebeșului, urmând ca, fiecare poartă de secui să plătească o taxă de 25 de dinari[39].

Documentul următor, datat la *1567*, ne arată împărțirea pe porți fiscale a taxei de 25 de dinari în Scaunul Mureș: *Sîntana de Mureș cu 4 porți fiscale (1 poartă fiscală = 5 familii;* 1 familie = 5 membri), *Benefalu cu cu 4 porți fiscale,* Zabad cu 6 porți, Bardos cu 2 porți fiscale, Ceuașu de Câmpie cu 9 porți, Band cu 21 porți, Bozed cu 2 porți etc.[40] Pornind de la premisa că o poartă fiscală cuprindea 5 familii impozabile, înseamnă 20 de familii x 5 membri fiecare, rezultă 100 de suflete + cele 4 porți fiscale ale Sîntănii alte 100 de suflete, deci, o populație de 200 de suflete, secui liberi. Lipsesc primorii-nobilii, primipilii, iobagii, jelerii, slugile, impozabilii

[34] Orbán Balázs, *Székelyföld leirása*, vol. IV, Pest, Ráth Mór kiadása, pag. 188.
[35] Sebestyény Mihály, *op. cit.,* pag. 27.
[36] Ibidem, pag. 32.
[37] Szabó Károly, *Székely Oklevéltár*, II kötett, Kolozsvártt, 1876, pag. 84.
[38] *Ibidem*, pag. 37.
[39] Demény Lajos, *Székely Oklevéltár, új sorozat,* VII, (1566-1653), Kolozvár, 2004, pag. 59.
[40] Szabó Károly, *Székely Oklevéltár,* II kőtet, (1520-1571), Kolozsvárt, 1876, pag. 216, 218.

scutiți[41].

De-a lungul anului 1580 este menționată o mare secetă, care a afectat hotarele[42]. Sigismund Bathory, în *august 1595,* cu promisiunea restaurării privilegiilor secuimii decretează mobilizarea secuilor în scaunul Mureș și la Tîrgu Mureș. (Sabia însângerată este purtată de jur împrejur prin oraș). La *3 septembrie,* străbat orașul ajutoarele germane, pușcașii negri ai împăratului Rudolf al II-lea.

La 15 septembrie, Orașul adună sub steagul său trei centurii (două de pedestrași și una de călăreți), drept primit încă din vremea regelui Matia Corvin, pentru a se alătura lui Sigismund Bathory în lupta din Țara Românească, contra turcilor, în ajutorul lui Mihai Viteazul. În octombrie, mureșenii luptă vitejește la Călugăreni până la sfârșit, iar la 30 octombrie, la ocuparea Giurgiului. În jurul datei de 11 noiembrie, armata secuimii revine în scaunul Mureș și la Tîrgu Mureș, ca și pușcașii negri germani în drum spre Silezia.

La *13 decembrie 1595,* în Dieta de la Alba Iulia, Sigismund Bathory, la cererea nobilimii, retrage secuilor de rând scrisoarea de eliberare de obligații feudale, repunându-i în vechea stare. La sfârșitul lunii decembrie 1595 și în ianuarie 1596, secuii de rând din scaunul Mureș se înarmează și se răscoală la vestea retragerii privilegiilor, în fiecare sat aducându-se la cunoștință această situație. Conducătorul răscoalei a fost locotenentul Károly András. Judecătorii regali mureșeni Toldi István și Bogáthi Boldizsár sunt însărcinați cu înfrângerea răscoalei. În piața orașului sunt instalate tunuri și obuze. Primarii satelor sunt aduși înaintea lor. Recurgându-se la metode dure ca: atacă și fugi, raiduri de jefuire, noaptea, pe baza unor liste erau adunați cei mai vocali răsculați și aduși la Tîrgu Mureș. Sunt uciși prin tragere în țeapă, spânzurare, sunt schingiuiți, sunt tăiate nasuri și urechi, sunt bătuți crunt, sunt legați de cozile cailor și trași pe străzile orașului, apoi trași în țeapă cu capul în jos[43].

În concluzie, lupte pentru putere în care sunt angrenate comunitățile de secui, lupte pentru apărarea privilegiilor secuiești, mortalitatea au condus la descreșterea populației libere-secuiești la înjobăgirea acesteia, în general, la dispariția unor așezări.

Sîntana de Mureș în secolul al XVII-lea

Acest secol se caracterizează prin luptele purtate pentre putere, suzeranitate asupra Transilvaniei între turci și austrieci, între diferitele grupări autohtone, lupte încheiate cu instaurarea suzeranității austriece-habsburgice la sfârșitul secolului. Această Țară (Transilvania) era râvnită și de Austria, astfel că, Mihai Viteazul, trădat, este ucis, la *9 august 1601,* la Câmpia Turzii de generalul austriac Gheorghe Basta, care pierde o parte a Ardelului pentru că nobilimea maghiară și secuimea trec de

[41] Pál-Antal Sándor, *Sigiliile instituțiilor mureșene,* Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2013, pag. 119.
[42] Sebestyén Mihály, *op. cit.,* pag. 40.
[43] *Ibidem,* pag. 46-47.

partea reîntorsului Sigismund Bathori. Gheorghe Basta nu se poate împăca cu gândul de a fi alungat din țara cucerită cu atâtea jertfe. La începutul anului 1602 începe să-și recâștige orașele pierdute. Haiducii săi, supărați pe locuitorii scaunului Mureș și Tîrgu Mureș, cam 400 de haiduci conduși de Grigore Nemethy, la 30 mai 1602, trecând peste Câmpie, intră în Tîrgu Mureș ucigând și prădând inclusiv Mănăstirea-cetate, plecând apoi în grabă prin Săbad spre Ceuașu de Câmpie, temându-se de răzbunarea secuilor.

La *19 iunie 1602,* Sigismund Bathori renunță din nou la tronul Transilvaniei. Cete de haiduci revin asupra Tîrgu Mureșului. Fruntașii orașului, Borsos Tamás primar, Nagy Szabó Ferencz, viceprimar, și alții, se refugiază la Brașov. Văzând rolul însemnat al Cetății Brașovului în vremuri de primejdie, se hotărăsc să facă o cetate locuită și, deci, extinsă din Mănăstirea-cetate dărâmată de mercenarii generalului austriac Gheorghe Basta, *o cetate-oraș*. Reîntorși în Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș) munca înaintează repede, în septembrie 1602 este gata podul mobil al porții, în anul 1657, terminându-se lucrările[44].

Pe lângă meșteșugari, la construirea cetății, participă și alte categorii de cetățeni ai orașului, dar și *iobagii din împrejurimi* ca cei de la Bărdești, Săbad, Sîntana, îndeplinind muncile cele mai variate și mai grele[45].

Generalul austriac Gheorghe Basta, nevrând să abandoneze Transilvania și dorind secuimea de partea împăratui-rege austriac, Rudolf al II-lea, organizează în capitala secuimii conscrierea și jurământul de credință față de putere, oglindite în două documente-conscripții: Conscripția militară a nobililor, primipili (fruntași cavaleriști), secuilor liberi (pușcașilor, pedestrașilor), de la *16 august 1602, în Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș).* Din Szent Anna (Maros Szent Anna)(Sîntana) erau conscriși și jurau credință: Z. (=secui liberi) *Nagy János, Ambrus János, Orbán Mihály, Dali János, Nagy Márton, Bartalius Mihály, Kis Lörincz, Mészáros Miklos, Fayakas György, Markos Mihály; iobágyok: Doka Lörincz, Székely Gergely, Boldi György, Bartalis Máté, Olá Mihály, Piroska István.* Din Benefalva (Benefalău): z. (=secui liberi) *Kis Simon, Selye Mihály, Selye István, Selye Mihály a kisebb (junior), Demjén János, Selye András*[46].

Zabad (Voiniceni)–Púzta (pustiu), la Bardos erau 3 recenzați, la Herghelia erau 6 recenzați, la Ceuaș erau 9 recenzați, la Porumbeni erau 8 recenzați etc.[47]

Un nou recensământ, Conscripție militară și depunere de jurământ împăratului-rege în fața reprezentanților acestuia are loc la *7 februarie 1603,* în Târgul Secuilor (Tîrgu Mureș). Din *Szent Anna (Sîntana*): l. (secui liber) *Joannes Nagy, l. Joannes Dali, l. Martinus Nagy, l. Michael Bartalius, l. Laurentius Kys, l. Nicolaus Mészáros, l. Gregorius, l. Fazakas, l. Michael Markos.* Din Benefalva (Benefalău): *l. Simon Kys,*

---

[44] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 100-101.
[45] Ioan Eugen Man, *Tîrgu Mureș, istorie urbană*, vol. I, Ed. Nico, 2006, pag. 86.
[46] *Székely Oklevéltár*, V, Kolozsvárt, 1896, pag. 270, 282.
[47] *Székely Oklevéltár*, *Új sorozat,* V, Ed. Erdély Múzeum, Cluj-Napoca, pag 132.

l. Michael Sülej, l. Jannes Demjén, l. Stephanus Sülej, l. Michael Sülej. Remarcăm că au fost recenzați, în 1603, doar secui liberi nu și secui iobagi (6 în 1602)[48].

Zabad, „deserta est" rezultă că satul era parăsit de locuitorii secui recrutabili, refugiați din cauza evenimentelor, față de satele vecine, Porumbeni, 9 recruți, Bărdești, 5 recruți, iar la Ceuașu de Câmpie, 20 recruți[49].

În tot acest timp *iobagii,* inclusiv *sântănenii,* trebuiau să-și îndeplinească obligațiile față de nobili (robotă, dijmă, cens) pentru a asigura hrana, fânul, transportul, necesare armatei autohtone, obligațiile impuse de autorități prin primar și notar, obligațiile impuse de dușman.

La *28 ianuarie 1603,* Gheorghe Basta scrie cetățenilor orașului că și haiducii sunt gata să-i ajute cu brațe și bani la restaurarea școlii și a bisericii distruse de ei și la cetate[50].

În *martie 1603,* la Brașov, generalul Basta sprijinit de domnul Țării Românești, Radu Șerban, înfrâng oastea lui Moise Secuiul, iar în iulie 1603, încep a jefui țara. Izbucnește o criză de cereale. Țăranii își potolesc foamea cu carne de câine și de pisică și pâine de ghindă. Semănăturile se usucă de secetă, vitele pier de boli, iar oamenii sunt seceraţi de *holeră.*

Credem că și Zentanna-Sîntana a fost afectată. Se știe din documente că de-a lungul secolului al XVII-lea, în Scaunul Mureș, sunt așezați iobagi veniți cu precădere din Țara Făgărașului[51]. „Depopularea satelor de secui a pornit la începutul anilor 1600 atunci când Tîrgu Mureș și o însemnată parte a Scaunului Mureș a devenit teatru al operațiunilor militare și a repetatelor prădări făcute de trupele imperiale austriece conduse de generalul Gheorghe Basta. Este de remarcat că în momentul depopulării lor aceste așezări secuiești abia erau viabile, fiind locuite doar de câteva familii. În anul 1609, populația secuiască redusă a satelor Secuieni, Bărdești și *Sîntana de Mureș (Benefalva=Benefalău)* se mută la Tîrgu Mureș."[52]

Au rămas pe loc familiile de iobagi români și maghiari. Amintesc aici faptul că în anul *1606* primarul orașului Tîrgu Mureș, Borsos Tamás, primește în amanet în schimbul sumei de 100 de forinți, de la Toldalagi Erzsébet, *pășunea Polyak din hotarul Sîntanei*[53].

Principele Gabriel Bátory, prin Diploma din *14 decembrie 1609,* dăruiește orașului comunele: Șașvari (dispărut), Bărdești, Secuieni (dispărut) și *Sîntana de Mureș* cu toate terenurile, apele, pădurile, morile, dealurile, văile, viile etc.[54]

„Toties et integras portiones suas possessionarias în possessionibus Sasvary, Bardos, Zekelyfalva et *Marus Zent Anna vocatis în Sede Siculicalis Maris."*

---

[48] *Ibidem,* pag. 244, 268.
[49] *Székely Oklevéltár, Új sorozat,* IV, Cluj-Napoca, 1998, pag. 152.
[50] Traian Popa, *op. cit.,* pag, 101.
[51] Pál-Antal Sándor, *op. cit.,* vol. I, pag. 59.
[52] Pál-Antal Sándor, *Sigiliile instituțiilor mureșene,* Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2013, pag. 119.
[53] Sebestyén Mihály, *op. cit.,* pag. 54.
[54] Traian Popa, *op. cit.,* pag. 103.

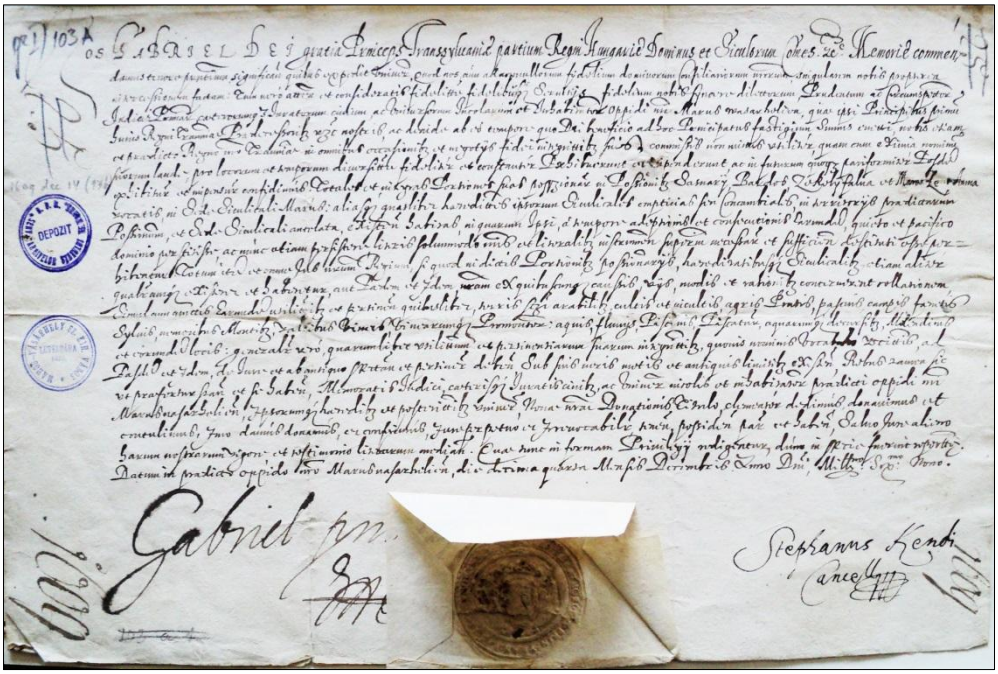

Diploma prin care, la 14 decembrie 1609, orașul Tîrgu Mureș primește comunele Șașvari, Bărdești, Secuieni și Sîntana

În anul *1609,* mai mulți sântăneni și-au vândut casele și sesiile intravilane cu extavilanele aparținătoare orașului Tîrgu Mureș și au devenit cetățeni ai orașului: *Zékel Miklos, Ágoston István, Ambrus János, Moga Pál, Orbán Mihály, Tarr János, Nagy István, Bartalis Mihály, Zékely István*, reprezentând și pe alți consăteni-oameni liberi. Actul de vânzare a fost alcătuit și semnat de judecătorul Angyalosi János[55].

La *29 decembrie 1609,* Gabriel Bátory, principele Transilvaniei, printr-un document parafat, îngăduie Orașului să cumpere câteva proprietăți, de la *sântăneni,* cele *9 familii vânzătoare* putând să se așeze în oraș, primind 12 case cu apartenențe și o sumă totală de 360 de forinți[56]. Punerea orașului în posesia moșiilor dobândite, potrivit Raportului dat Principelui de către numiții Patkó Ioan și Benedek Ambrosiu, are loc la *22 iunie 1610*[57].

La *23 ianuarie 1611,* Consiliul orășenesc-Senatul reglementează zălogirea pădurilor, pășunilor și a pământului arabil din hotarele satelor Bărdești, Secuieni și *Sîntana,* pentru cetățenii orașului, proprietari în aceste hotare. Se reglementa

[55] Benkő Károly, *Marosszék ismertetése (1860-1861),* Ed. Liceului catolic din Cluj, 1868/69, pag. 345.
[56] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 56.
[57] Pál-Antal Sándor, *Marosvásárhely...,* Mentor kiadó, 2009, pag. 58.

zălogirea, pentru ca aceste pământuri să nu fie pierdute de Oraș în folosul unor nobili străini orașului. S-a stabilit ca să se țină un Registru al zălogirii acestor pământuri din hotarele satelor Bărdești, Secuieni și Sîntana (s-a păstrat Registrul zălogirilor din perioada 1613-1658): 1. Cine vrea să-și zălogească pământul și pădurea cumpărate de la oraș să o facă până în prețul cu care a cumpărat. Zălogirea să se facă în prezența unui judecător și a primarului, iar taxa-impozitul să revină orașului pentru totdeauna. Să nu se vândă pentru totdeauna sub suma cu care s-a cumpărat. Zălogirea să fie înscrisă într-un Registru al zălogirilor de un judecător pentru posteritate. Dacă Consiliul orășenesc-Senatul descoperă că unii dintre proprietari nu au succesori, urmași, sau că au părăsit orașul, acestora Consiliul-Senatul legal să le preia proprietatea și să o poată vinde oricui la prețul, valoarea reală. 2. Dacă ulterior apar controverse, imediat Consiliul-Senatul le va rezolva și niciun Tribunal nu poate trece peste hotărârea Consiliului-Senatului. 3. Dacă cineva, folosindu-se de autoritatea sa, ar ocupa pădurea, proprietarul găsindu-l în ea poate să-l pedepsească până la suma cu care ar vinde. Dacă proprietatea nu este îngrijită, cu scopul păstrării ordinii, atunci Consiliul, primarul amendează pe proprietar, dar pe stăinul-proprietar din afara orașului îl amendează doar în prezența unui observator din Adunarea țării (Dietă). Dacă cosilierii vor să desproprietărească, proprietarul are dreptul să primească banii investiți pentru îngrijirea pădurii. 4. Dacă vreunul din proprietari săvârșește o încălcare a legii cu condamnare, aceasta să nu atingă pământul și pădurea, acestea de drept să revină copiilor, urmașii lor."[58]

Scopul hotărârilor era apărarea proprietăților orașului, neînstrăinarea lor, sursă de venituri în acele vremuri nesigure. Valoros prin informații este și documentul, din anul 1611, cuprinzând lista sumelor de bani încasate din vânzarea, în urma împărțirii în loturi, a pădurilor orașului din hotarul comunelor Secuieni, Sîntana, Bărdești și Săbad. Cumpărătorii erau cetățeni ai orașului. S-au vândut loturi de pădure între 16 ulnar-2 iugăreși 80 ulnar-10 iugăre: 16 ulnar-2 iugăre cu 1 Florin Renan, 24 ulnar-3 iugăre cu 2 Florini Renani, 37 ulnar-4,6 iugăre cu 3 Florini Renani, 40 ulnar-5 iugăre cu 4 Florini Renani, 48 ulnar-6 iugăre cu 5 Florini Renani și 80 ulna-10 iugăre cu 6 Florini Renani. În Gâtul Bardășului s-au vândut 146,2 iugăre pădure, 25 de loturi, cu 96 Florini Renani. Deasupra Bardășului, pe stânga hotarului, la vest de stăpânirea, propietatea, lui Lázár János (azi Lăzăreasca) s-au creat 9 loturi, în suprafață de 103 iugăre, vândute cu 42 Florini Renani, iar la est de propietatea lui Lázár János, 10 loturi a 61,2 iugăre, vândute cu 38 Florini Renani. Deasupra stăpânirii lui Lázár János, spre sud, Secuieni, s-au format 29 de loturi, în suprafață de 142,4 iugăre, vândute cu 90 Florini Renani. În hotarul Ponia-Săbad s-au format 43 de loturi în suprafață de 260,2 iugăre, vândute cu 171 Florini Renani, iar în hotarul Bala-Săbad, 22 loturi a 150 iugăre, vândute cu 80 Florini Renani. Rezultă o suprafață de 762,8 iugăre, vândută cu 517 Florini Renani.

[58] Pál-Antal Sándor, *Marosvásárhely XVII-XVIII,* Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2006, pag. 58.

Din păcate, din documentul original nu s-au păstrat decât filele 36-50[59]. (1 ulna=1 cot=0,50 m)

Orașul avea nevoie de bani pentru construirea cetății, pentru plata tributului turcesc. Când Tîrgu Mureșul, *la 1614,* a vândut o parte a hotarului „benefalău" lui *Balássy Mihály,* acesta l-a populat pentru că vechii locuitori au rămas să locuiască la oraș. *Lustra, de la 1614, a Sîntanei,* redă *o așezare mică* spre mijlocie de *20 de fumuri,* populația fiind structurată social: *primori (nobil)-1, iobagi exteriori-15, iobagi subjugați-4.* Total 20 capi de familie[60].

Conscripția militară din 1635, din vremea principelui Gheorghe Rakoczi I (1630-1648), *nu* consemnează secui liberi cu obligații militare: *„Benefalva* – Primip.(ilii) – nullus. Pedit – nullus. *Maros Szentanna*–Primip.-nullus. Pedit.-nulus.*"*[61]

La 18 iulie 1686, generalul austriac Fr. S. Scharffenberg apropiindu-se de oraș, dinspre Glodeni, pretindea alimente. Delegația principelui Apafi Mihály (1661-1690) îi cere generalului să rămână lângă Mureș, iar în acest caz va chema înapoi populația refugiată a satelor, și le vor da alimentele cerute. La 30 iulie 1686, generalul austriac din tabăra stabilită mai jos de Tîrgu Mureș pretinde 100.000 de taleri, din care, jumătate plătiți pe loc și trei martori aparținând celor trei religii recepte ca garanți că suma totală va fi achitată. Se instala ocupația austriacă fără lupte asupra scaunului Mureș. La 27 octombrie 1687, se încheia Tratatul de la Blaj, care consfințea trecerea Transilvaniei sub dominație austriacă, a Casei de Habsburg. În ianuarie 1688, în cetatea Tîrgu Mureș se instala garnizoana imperială austriacă. Raportul cuprinzând localitățile Scaunului Mureș care *au încartiruit* sau *nu au încartiruit*, unități militare austriece în perioada 1690-1693 menționează și localitatea noastră. Astfel, aflăm că *Sîntana* și *Benefalău erau deținute de Domnul Petki David,* în cele două localități fiind *10 oameni liberi* (secui); poziția 5. (poziția 4. Bărdești-sat românesc de iobagi; poziția 15. Curteni-mic, sat cu 8-9 oameni liberi)[62]. Deci, *Sîntana reunită cu Benefalăul* era o așezare cu precădere de țărani dependenți, iobagi și jeleri, deținută de nobilul grof Petki David cu sediul în Sângiorgiul de Mureș.

---

[59] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Primăria municipiului Tîrgu Mureș,* Pachet nr. I, Tabele de impunere, nr. act 1, anul 1611.

[60] Ioan Ranca, *Românii din scaunele secuiești. Scaunul Mureș în antroponimele din conscripții, 1699-1821*, Ed. Ciubăncan, Cluj-Napoca, 1995, pag. 174.

[61] *Székely Oklevéltár, új sorozat,* IV, Ed. Erdélyi múzeumegysültek kiadása, Kolozsvár, 1999, pag. 479.

[62] Szabó Károly, *Székely Oklevéltár,* IV kötett, Kolozvártt, 1895, pag. 336.

Sîntana de Mureș în secolul al XVIII-lea

Acest secol a însemnat consolidarea dominației austriece în Transilvania, în condițiile schimbării jugului de lemn turcesc cu jugul de fier austriac. Principatul a cunoscut răscoala antihabsburgică a nobilimii maghiare în frunte cu Francisc Rakoczi al II-lea, la care a fost atrasă și iobăgimea românească, din 1703-1711. Este epoca în care a domnit împărăteasa Maria Tereza (1740-1780) și fiul acesteia, împăratul Josif al II-lea (1780-1790). A avut loc cunoscuta răscoală a iobagilor români în frunte cu Horea, Cloșca și Crișan de la 1784-1785. Epoca a cunoscut o seamă de războaie interne pentru succesiune la tron și cu alte state pentru supremație. La sfârșitul secolului are loc Revoluția franceză (1789), iar apoi războaiele Napoleoniene (1796-1815).

Situația economico-socială

Principala ramură economică era agricultura, cu cele două domenii: cultura plantelor și creșterea animalelor. În toată Transilvania condițiile de viață din secolul al XVIII-lea se caracterizează prin ponderea mai mare a culturii vegetale. Prin faptul că pentru semănăturile de toamnă ogorul era arat de două ori, chiar și de trei ori, se manifestă grijă pentru menținerea productivității solului, pământul arabil fiind gunoit. Se cultiva grâu, secară, ovăz, orz, mei, tătarcă, cânepă, in, tutun, fasole, se cultiva viță de vie, pomi fructiferi, iar în grădinile din intravilan, de lângă casă: zarzavaturi, morcovi, pătrunjel, ceapă, varză, salată, pomi fructiferi. Creșterea animalelor era răspândită în gospodăriile iobagilor și jelerilor, deoarece asigura principala forță de tracțiune în muncile agricole, carne, piele pentru încălțăminte și îmbrăcăminte, lână, completarea hranei cu lapte, caș, brânză, procurarea prin vânzarea acestora a unor sume de bani necesare achitării impozitelor către stat, comună, biserică, pentru întreținerea trupelor austriece din scaunul Mureș. Gospodăriile țărănești se bazau pe locul de casă și grădină din interiorul satului, din vatra satului, *sesia intravilană*, de care aparțineau de regulă pământurile arătoare, fânețe și vie-*extravilane*, folosite individual, aflate în posesiune pe bază de învoială după „obiceiul vechi" sau prin contract. Dreptul de posesiune era perpetuu și relativ stabil, în sensul că, de regulă, sesiile nu se schimbau atât timp cât se îndeplineau obligațiile ce decurgeau din folosirea lor[63].

Peste dreptul de posesiune al țăranului dependent continuă să se suprapună cel de proprietate al nobilului. Întinderea intravilanului era destul de mare. Deseori întinderea extravilanelor și chiar a intravilanelor, puteau fi determinate de gradul de

[63] L. Botezan, *Organizarea sesiei iobăgești*, în Marisia, vol. VI, Tîrgu Mureș, 1976, pag. 226.

divizare a sesiilor ca urmare a obiceiului împărțirii lor între toți urmașii de sex bărbătesc: extravilanele sesiilor intravilane întregi erau mai întinse decât ale celor de jumătate, de un sfert sau de optime; exista deosebire între suprafața sesiilor iobăgești și jelerești, între cele noi și vechi etc.[64] Dar noul stat, austriac-habsburgic, găsea în Transilvania o bază fiscală cu totul insuficientă în raport cu nevoile sale. În pragul secolului al XVIII-lea are loc o *Conscripție fiscală a iobagilor și jelerilor, din 1701*, grupați în funcție de numărul de animale de jug și fără de animale de jug, urmând ca să se stabilească apoi obligațiile față de nobil și stat, obligația de clacă pe pământul nobilului și transport sau cărăușie. Mai jos, redăm lista iobagilor și jelerilor din sat:

„Possessio SZ.ANNA
Iobagi cu animale de tracțiune:
István Déak 4 boi
Mátyás Mihály – 2 boi
Mátyás Mihály 1 bou
Bordos Mihály 2 boi
Mátyás Márton 4 boi
Mátyás János 1 bou
Bordos János 2 boi
Koncz Simon 1 bou
Moldvaj Bálint 1 bou
Ambrus János 4 boi
Székely János 2 boi
Medve István 4 boi
Kővér János – 20-boi
Bálint János 1 bou
Medve Martovn 3 boi
Kőver Thamás 4 boi
Medve Mihály 2 boi, Domnul Grof Petki Dávid i-a închiriat (ben valo kolcsára)
Iobagi cu 2-3 animale de tracțiune
Ambrus Mihály – 1 vacă
Medra Thodor – 1 vacă
Iobagi fără animale de tracțiune
Kolcsár János
Oameni liberi – Jeleri
Gyulai István2-3- animale
Ács Máthe 2 boi
Jeleri
Galyobis István – 2 boi
Róska János – 2 vaci

[64] Ibidem.

Roska István 3 vaci
Szőcs András, jővevény
Braga Száva, jővevény
Taszka János – 1 vacă
Muntyán István – 2 boi
Nyisztor János- 2 boi
Demeter Gábor – 4 boi
Oláh Ráduly, scutit de Domnul episcop
Mori: 3 mori cu piatră proprietate-a Domnului Grof Petki Dávid.”[65]

Analizând tabelul, rezultă un număr de *20 iobagi,* din care: 5 iobagi au câte 4 boi fiecare, 5 iobagi au 2 boi fiecare, 1 iobag are 3 boi, 1 iobag are 20 de boi, 5 iobagi cu 1 bou fiecare, deci, erau în *total 58 de boi,* 2 iobagi aveau fiecare câte 1 vacă, deci, un *total de 2 vaci,* iar 1 iobag nu avea animale de tracțiune. Erau *12 jeleri,* din care 1 jeler avea 2-3 animale, 4 jeleri aveau câte 2 boi, 1 jeler avea 4 boi, deci, un *total de 14 (15) boi*. Era un jeler cu 3 vaci, 1 jeler cu 2 vaci și un jeler cu 1 vacă, deci, era un *total de 6 vaci.* Sunt recenzați și 3 jeleri fără animale (1 era scutit).

Tabelul nr. 1
Număr animale de tracțiune la 1701

Clasa socială	Boi	Vaci	Fără animale
Jeleri 12	14 (15)	6	3
Iobagi 20	58	2	1
TOTAL 32	*72 (73)*	*8*	*4*

Jelerul era țăranul liber sărăcit, care nu avea teren de cultură propriu sau avea foarte puțin, neasigurându-i existența. Trăia la curtea sau terenul alodial-moșia stăpânului și primea în folosință o bucată de pământ pe termen limitat din care putea să-și asigure existența. În schimb, era obligat la robotă sau la alte munci după cum s-a înțeles cu stăpânul de feud-moșie. Au fost conscriși cei care aveau ceva avut impozabil. Cei fără casă, cât și cei care lucrau doar pământ alodial, neimpozabil, au fost omiși de la conscriere, sau cu precizarea de scutit, ca în cazul lui Oláh Ráduly[66].

Noi sarcini, fiscale, militare, se revărsau peste cele vechi, în primul rând, asupra iobăgimii, care o fac să se alăture răscoalei antihabsburgice condusă de Francisc Rákóczi al II-lea, începută în anul 1703, răscoala curuților (haiducilor)

[65] Pál-Antal Sándor, *Székely székek a 18 században. I Marosszék 1701-1722 közöt,* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007, pag. 67.
[66] Pál-Antal Sándor, Chertes Aurel, *Populația Scaunului Mureș*, în Studii și Materiale, vol. III-IV, Tîrgu Mureș 1972, pag 191.

contra lobonților (oșteni fideli habsburgilor).

Aici amintim și obligația fiscală pentru armata austriacă de 33 Rfl. și 6 xr. (crăițari) a localității, pe anul 1702, iar apoi de 70 de Rfl., 2 cubi grâu, 6 cubi orz și 4 care fân pe anul 1710[67]. Lunile iunie și iulie, ale anului 1710, sunt menționate prin seceta și ciuma, adusă de țiganii șătrari din Moldova, și care pustiește. În luna septembrie are loc și o invazie de lăcuste dinspre Moldova. Deci, foamete și moarte[68].

Victoria habsburgilor (lobonților) contra nobilimii maghiare (curuții) și Tratatul de pace de la Satu Mare, din 1711, pune învingătorului problema refacerii bazei fiscale a țării, problema iobăgimii și totodată prevenirea solidarizării iobăgimii cu nobilimea contra austriecilor și aceasta prin reglementarea sarcinilor senioriale ale iobagilor față de nobilime. Rezultatul a fost Conscripția fiscală, din 4-7 februarie 1712, a locuitorilor supuși impozitării după avut din satele plasei de sub stăpânirea lui Iszlai Péter.

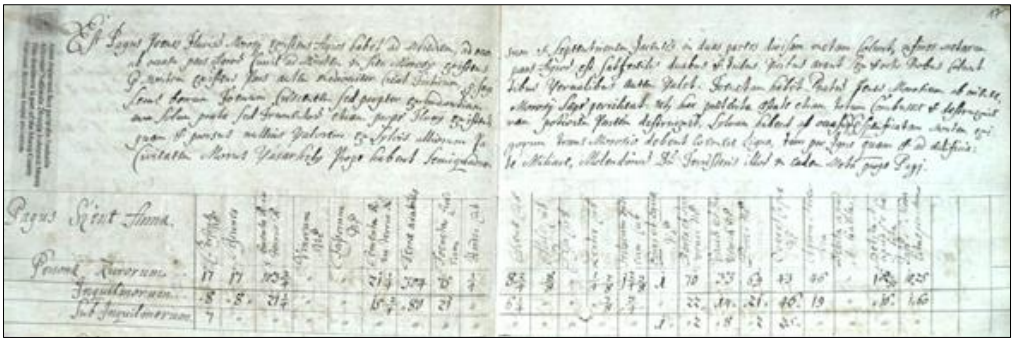

Sîntana de Mureș, Conscripția fiscală nr. act 828/1713-descrierea satului și sumarul conscripției fiscale

„Acest sat are lunci ale Fuviului Mureș care cu poeni produc spre sud divizate în două părți, spre apus și spre nord, pe care le cultivă. Borna le împarte în două părți, în hotarul de la apus poporul ia ogoare (loturi) spre deal, care există în așezarea Mureșului. O parte a ogoarelor este destul de fertilă, ară cu 6 boi, cultivate cu grâu, care spre izvor în deal produce moderat. Însă are recoltă mai bogată în semănăturile de primăvară. Are fânețe în pajiștile din apropierea Mureșului, dinspre răsărit, dar datorită vărsării Mureșului, adesea periclitează fânul. Fiind vara trecută, arde chiar tot, solul refăcut există aproape de fluviu. Au păduri dinspre apus pe deal nimic specificat, cu putere în linie dreaptă, de valoarea nici uneia dintre pădurile altor sate de peste Mureș, trebuie să cumpere atât pentru semne cât și pentru delimitări. Cetatea Tîrgu Mureș aproape la 1/2 milă. Morile acelora în aceiaș bornă, aproape de sat.”[69]

[67] D.G.A.S. Mureș, Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale nr. act 20/1702 martie 16, fila 5, și nr. act 28, an 1710 aprilie 15, fila 3 și 5.

[68] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 108.

[69] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș, Conscripții fiscale*, nr. act 828/1713, fila 17.

Tabelul nr. 2
MAROS SZ.ANNA 1712[70]

Numele persoanelor Iobagi	*Arabil cub.*	*Fâneață car. fân*	*Boi nr.*	*Vaci nr.*	*Porci nr.*	*Oi nr.*	*Stupi nr.*
Medve István	5	5	6	2	4	-	6
Bárdos János	5	6	-	1	2	-	-
Medve Lőrincz	5	1	4	2	2	6	2
Máttyás Márton	5	5	3	1	2	-	1
Máttyás Mihály	5	5	2	-	-	2	-
Máttyás István	-	-	4	1	2	-	-
Máttyás János	5	4	2	1	1	-	-
Bárdos Mihály	5	4	-	2	-	-	-
Burjá János	5	4	2	1	1	-	-
Blaga Száva	2	3	2	2	-	-	-
Bardósi János	-	-	-	2	1	-	-
Pinték János	5	3	2	2	-	-	-
Áts Máthé	2	2	2	1	2	-	-
Bálint János	5	5	2	1	4	-	-
Bénkes Ferenc	3	2	2	-	1	-	-
Medra Tódór	4	4	2	1	1	-	-
Kövér János	4	4	4	-	-	20	-
Bárdósi Bukur	3	3	-	3	1	16	-
Medve Márton	5	4	4	1	3	-	-
Domokos András	-	-	-	3	4	8	-
Kórmos Tódór	-	-	1	1	-	-	-
Summa 21	*73*	*64*	*41*	*28*	*36*	*30*	*9*

[70] Ibidem, pag. 175-176.

Autoritatea nemulțumită de rezultatul recensământului din 1712, recurge la un nou recensământ, conscripție, cea din *29 septembrie 1713,* în cazul nostru. Este un recensământ mai complex, cuprinzând întreg inventarul averii fiecărei familii: intravilan, teren arabil, fânaț, vie, suprafața terenului semănat primăvara și toamna, recolta culeasă, cu enumerarea cerealelor cultivate, animalele posedate și alte surse de venit. S-a luat în evidență și gradul de îndatorare a locuitorilor, cu specificarea sumei datorate statului de fiecare familie în parte. Rubricatura foii de recensământ era următoarea:

„Pagus SZ. ANNA
1. Nomina personarum-Numele persoanei
2. Sessiones (nr.)-Sesie intravilană
3. Sementa în terris rusticanos cultae (cub.m.)-Sămânță în arabil (cub.m.)
4. Vinorum (ur.)-Vie (urne)
5. Fossorum (nr.)-Țărani
6.-7. Sementa rusticorum în terris nob. cult. (cub.m.)-Semănătură lucrată în pământ nobiliar, străin (cub.m.)
8. Terrae arabiles-Pământ arabil (cub.m.)
9. Foeneta (cur.)-Fânaț (car)
10. Hordei-Orz (cub.m.)
11. Avenae-Ovăz (cub.m.)
12. Milii-Mei (m. oct.)
13. Pisa-Mazăre (m. oct.)
14. Lentis-Linte (m. oct.)
15. Triticum indicum-Grâu (m. oct.)
16. Equi et equae-Armăsar și iapă (nr.)
17. Boves et juvenci-Boi și juncani (nr.)
18, Vaccae et juvencae-Vaci și juninci (nr.)
19. Porci-Porci (nr.)
20. Oves et caprae-Oi și capre (nr.)
21. Apum alvearium-Stupi/Coșuri de albine (nr.)
22. Molae aquaticae-Moară de apă (nr.)
23. Cacabi cremati-Vas de fiert țuică/pălincă (nr.)
24. Braxatoria-Fierbător de bere (nr.)
25.-26. Debita alias habita/aliorum apud se habita (fl.)-Datorie (fllorin crăițar)
27. Interesse-Profit (procent)”

Situația economică, selectivă, am reflectat-o în urmatorul tabel.

Tabelul nr. 3
1713 SZ. ANNA (Cultivarea pământului)

Numele persoanei	Sesie/ intrav. nr.	Sămânță În arabil cub. m.	Arabil cub. m.	Fâneață car. fân	Ovăz cub. m.	Grâu m. oct.	Dato rie flo.
Iobagi							
Medve István	1	11	20	5	2	- 10	-
Medve Márton	1	10	20	5	- 3	-	8
Medve Lőrincz	1	10	20	5	-	- 6	6
Kövér Tamás	1	10	20	5	- 1	- 6	11
Kövér János	1	10	20	5	-	-	-
Mátyás István	1	10	20	5	1	- 6	9
Mátyás János	1	10	20	5	- 2	- 6	15
Bárdos Mihály	1	-	20	5	-	- 4	10
Bálinth János	1	3	20	5	-	- 4	5
Médra Todor	1	3	20	5	-	- 3	-
Blaga Szávuly	1	2	4	-	-	-	3
Székely Georgj	1	3 2	20	5	-	- 3	16
Matyás Márton	1	10	20	5	2	- 8	-
Burla János	1	4	20	5	-	- 4	-
Dragicz Mihály	1	-	-	-	1	- 10	-
Medve Mihály	1	7	20	5	- 3	- 6	17
Bordos János	1	1	20	5	-	- 3	2
Summa 17	17	104 2	304	75	8 2	4 15	102
Jeleri							
[.....]*	-	-	-	-	-	-	-
Damakos András	1	-	-	-	-	1	1
Szőlősi Sigmond	1	-	-	-	-	- 2	3
Benkes Georgj	1	5	20	5	-	- 6	10
Péntek János	1	5	20	5	-	- 8	-
Moldvai László	1	-	-	1	-	-	-
Bererar Bukur	1	2 1	20	5	4 1	- 10	-

Numele persoanei	Sesie/ intrav. nr.	Sămânță În arabil cub. m.	Arabil cub. m.	Fâneață car. fân	Ovăz cub. m.	Grâu m. oct.	Dato rie flo.
Moldvai Ignát	1	2 2	-	-	2	-	-
Fogarasi Georgj	1	9	20	5	-	- 4	2
Summa 8	8	23 3	80	21	6 1	2 14	16
Summa/Sat 25	25	127 5	384	96	14 3	6 29	118

[.....] 1. Sunt anulate 3 nume „Kirilla Gliga, Szimion Kirilla, Pentelie Kirilla". După numele lor consemnându-se „Subinquilini sunt quator, în summa habent boves 5, vaccas 2, oves 15, ultra nihil habent" (Subjeleri sunt patru, care au în total 5 boi, 2 vaci, 15 oi, neavând nimic altceva.)[71]

Am remarcat descreșterea numărului de *iobagi* impozabili de la *21,* în 1712, la *17 iobagi, în 1713:* scutiți-Kormos Todor, Medve Mihaly etc. și noii așezați: Dragics Mihaly, Barla János. Dacă în 1712 nu sunt înregistrați *jelerii,* acum, în *1713,* și ei sunt recenzați în număr de *8* (sunt oameni liberi sărăciți care după îndeplinirea slujbei contractate sunt liberi să plece). Remacăm 3 nume noi de sat: Moldvai, Fogaras, Szőlős, Bererar, și 3 foști considerați iobagi: Domokos András, Benkes Georgj (la 13 iunie 1711, fusese recenzat ca om liber), Péntek János. Nu se specifică suprafața sesiei intravilane. A crescut suprafața de teren arabil și fâneață, a extravilanului, aflat în folosința țăranilor dependenți 25 de familii în total, provenit din moșia nobilului, aceasta pentru a crește posibilitatea țăranului de a-și achita obligațiile față de statul austriac. Remarcăm lipsa lotului rezervat cultivării viței de vie, ca și a fierbătoarelor de pălincă și de bere.

Tabelul Nr. 4

1713 SZ. ANNA (Creșterea animalelor)

Numele persoanelor	Boi nr.	Vaci nr.	Porci nr.	Oi/Capre nr.	Stupi nr.
Iobagi					
Medve István	12	3	9	-	40
Medve Márton	-	-	-	-	3
Medve Lőrincz	7	3	6	-	10
Kővér Tamás	4	2	2	-	-
Kővér János	6	-	4	20	-
Mátyás István	6	3	6	-	-

[71] Ibidem, pag. 294.

Numele persoanelor	Boi nr.	Vaci nr.	Porci nr.	Oi/Capre nr.	Stupi nr.
Mátyás János	4	2	4	-	-
Bardos Mihály	-	2	2	-	-
Bálinth János	6	2	-	-	-
Medra Todor	-	1	3	-	-
Blaga Szavuly	1	3	1	-	-
Székely Georgj	-	-	1	-	-
Mátyás Márton	12	1	8	-	3
Burla János	2	2	4	3	-
Dragics Mihály	3	1	-	10	-
Medve Mihály	6	2	6	-	-
Bordos János	-	2	1	-	-
Summa 17	*69*	*29*	*57*	*33*	*56*
Jeleri					
[.....]*					
Damakos András	4	4	5	-	15
Szőlősi Sigmond	2	2	-	-	-
Benkes Georgj	2	-	-	2	-
Péntek János	2	-	2	-	-
Moldvai László	-	3	1	-	-
Bererar Bukur	6	4	6	15	8
Moldvai Ignát	-	-	-	-	-
Fogarasi Georgj	6	1	5	16	7
Summa 8	*22*	*14*	*19*	*33*	*30*
Summa/Sat 25	*91*	*43*	*76*	*66*	*86*

* Subjelerii cu 5 boi, 2 vaci, 15 oi[72].

În tabelul centralizator de mai jos ilustrăm această creștere. Precizăm că 1 cub.= 1 câblă = 1/2 iugăre și 1 car fân = 1/2 iugăr fâneață.

[72] Ibidem, pag. 294, 295.

Tabelul nr. 5

Anul	Nr. țărani dependenți	Arabil cub.	Fâneață car fân	Boi nr.	Vaci nr.	Oi/Capre nr.	Albine nr.
1712	21	73	64	44	28	44	9
1713	25	384	96	91	43	66	86

În fruntea scutiților stătea nobilul, în cazul nostru Petki, stăpân de pământuri și de iobagi, în virtutea obligației de a apăra țara cu armele. Darea o plăteau supușii nobilului de pe feud-mosie, după pământul iobăgesc-sesia din cadrul feudului-moșiei. Urma ca, pe baza conscripției, să fie stabilită darea în natură și bani către statul austriac. Mai erau scutiți: preotul, cantorul-dascăl, paznicul pădurii, administratorul moșiei, judele satului, jurații, paznicul de câmp, păstorul satului, văduvele, bătrânii, infirmii, bolnavii[73]. Anul 1717 consemnează din nou secetă, foamete și ciumă, ca și următorii doi ani[74].

Conscripția fiscală din anul 1722[75] oglindește o nouă situație social-economică la doar 9 ani de anterioara conscripție: 17 capi de familie iobagi, 1 văduvă, anterior 17 capi de familie iobagi, și 11 capi de familie jeleri, 1 văduvă, anterior 8 capi de familie jeleri, rezultând o sporire a numărului contribuabililor, de la 25 anterior, la *30 de capi de familie,* acum, prin reducerea scutelnicilor, așezarea de noi familii de iobagi și jeleri. Situația economică a iobagilor și jelerilor în localitate și, în general, în Scaunul Mureș și celelalte scaune era mai bună, obligațiile mai reduse, inclusiv impozitele, pentru a se preveni mișcări sociale acolo unde privilegiații aveau obligații militare față de stat. Au avut loc deșteleniri, defrișări pentru extinderea terenurilor arabile, de fâneață-rât, în intravilan se înființează și se împart noi sesii pentru înființarea de noi gospodării. Recensământul averii locuitorilor impozitați din Possessio SZENT ANNA avea 34 de rubrici de completat, dacă era cazul, după cum urmează:

1.-2. Sessiones populosae/desertae (no.)-Sesii (intravilane) locuite/pusti (nr.)
3. Boves (no.)-Boi (nr.)
4. Vaccae (no.)-Vaci (nr.)
5. Juvenci, juvencae (no.)-Juncani/juninci (nr.)
6. Equi, equae (no.)-Armăsar, iepe (nr.)
7. Oves, caprae (no.)-Oi. capre (nr.)
8. Sabelici (no.)-Porci (nr.)
9. Apum alvearium (no.)-Stupi (coșuri) de albine (nr.)
10.-11. Terrae cultae/incultae (cub.m.)-Pământ cultivat/necultivat (cub.m.)
12. Sementa autumnalia (cub.m.)-Semănătură de toamnă (cub.m.)

[73] Botezan, Marisia, VI, 1976, Tîrgu Mureş, pag. 226.
[74] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 110.
[75] Pál-Antal Sándor, Chertes A., *op. cit.*, pag. 482-483 și pag. 484-485.

13. Tritici siliginis (gel.)-Grâu de-a întâia (snopi)
14. Avenae, hortei, speltae (gel.)-Ovăz, orz, alac (specie de grâu)
15. Milii et panicii (gel.)-Mei și mei panificabil (snopi)
16. Canabis et limi (gel.)- Cânepă și în (snopi)
17. Pisorum, lentis fabris (cub.m.)-Mazăre și linte (cub.m.)
18. Foeneta prata (cur.)-Fâneață (car)
19. Foeni hoc anno (cur.)-Fân pe an (car)
20. Vineae fossorum (no.)-Butuci de viță de vie (nr.)
21. Vini urnae (no.)-Urne de vin (nr.)
22. Cacabi cremati (no.)-Firbător de țuică (nr.)
23. Braxatoria (no.)-Fierbător de bere (nr.)
24. Proventus (fl.)-Producție (florini)
25. Molae (no.)-Mori (nr.)
26. Proventua (cub.)-Producție (cub.)
27. Densatoria (fl.)-Presă de ulei (florini)
28. Fagopiri (cub.m.)-Porumb (cub.m.)
29. Prunorum (no.)-Pruni (nr.)
30. Tabaci (lib.)-Tutun (legături)
31. Proventus exmanufact. (fl.)-Venit din meșteșug (florini)
32.-33. Debita activa/pasiva (fl.)-Datorie activă/pasivă (florini)
34. Interese (fl. dn.)-Profit (florini

Cele două tabele de mai jos oglindesc nominal, pe cap de familie, domeniile de interes economic ale sântănenilor, respectiv creșterea animalelor și cultivarea pământului.

Tabelul nr. 6
1722-Creșterea animalelor

Numele personalului/Sesie intravilană	Boi/nr.	Vaci/nr.	Juninci/nr.	Cai/nr.	Oi/nr.	Porci/nr.	Stupi/nr.
Iobagi							
Opra Molnar 1	-	2	-	1	-	4	-
Thodor Molnar 1	-	-	-	-	-	5	-
Blaga Szava 1	-	2	-	-	-	1	-
Johannes Burlya 1	-	3	-	-	1	3	-
Bardos János 1	-	-	-	-	-	1	-
Martinus Medve 1	12	3	-	-	10	6	1

Numele personalului/Sesie intravilană	Boi/nr.	Vaci/nr.	Juninci/nr.	Cai/nr.	Oi/nr.	Porci/nr.	Stupi/nr.
Michael Medve 1	6	2	-	-	-	-	-
Thomas Kőver 1	2	2	-	-	-	-	-
Stephanus Medve 1	10	5	6	1	28	9	14
Georgius Székely 1	-	2	-	-	1	1	-
Michael Mattyas jun. 1	-	2	-	-	-	1	1
Laurentius Medve 1	6	1	-	-	18	2	-
Michael Ambros 1	-	3	-	-	-	2	-
Franciscus Szanto 1	9	2	-	-	4	5	-
Michael Bardos 1	-	1	-	-	-	2	-
Stephanus Mattyas 1	-	1	-	2	-	4	-
Johannes Gagyi 1	-	-	-	-	-	-	-
Văduve de iobagi							
Ladislai Dani 1/2	-	2	-	-	9	-	-
Jeleri							
Matteus Mathe 1/2	-	2	-	-	-	-	1
Andreas Sofalvi 1	-	2	-	-	-	-	-
Gregorius Kovats _	-	3	-	-	-	1	-
Michael Sükösd 1	6	5	-	-	34	9	2
Johannes Zaboslai 1/2	-	1	-	1	-	-	-
Johannes Domocos 1/2	2	1	1	-	-	3	-
Nicolaus Doczi 1/2	-	-	-	1	-	-	-
Franciscus Kerekes 1	-	-	-	2	-	-	-
Demeter Moldvai	-	-	-	-	-	-	-
Moldvaj Jllyes	-	-	-	-	9	-	-
Moldvaj Laszlo 1/2	2	1	-	-	4	3	-
Văduve							
Michaelis Domocos 1/2	2	1	-	-	-	1	-
Sesii pustii 1	-	-	-	-	-	-	-
TOTAL	57	49	7	8	118	63	19

Tabelul nr. 7
1722-Cultivarea pământului

Numele personalului	Arabil cub. m.	Grâu snopi	Porumb cub. m.	Cânepă și În/snopi	Tutun lib.	Fâneață car.
Iobagi						
Opra Molnar	20	20	5	5	-	4
Thodor Molnar	-	-	5	4	90	-
Blaga Szava	20	-	5	2	40	4
Johannes Burlya	20	30	4	3	-	4
Bardos Janos	20	18	2 2	1	60	4
Martinus Medve	20	300	2 2	5	10	6
Michael Medve	20	200	10	2	60	4
Thomas Kőver	20	80	3	5	300	4
Stephanus Medve	20	600	5	13	100	10
Georgius Székely	-	25	4	2	80	4
Michael Matyas jun.	20	9	5	3	90	4
Laurentius Medve	20 2	200	6	4	100	6
Michael Ambros	20	50	2	1	20	7
Franciscus Szanto	25	200	5	6	-	4
Michael Bardos	23	-	2 2	1	20	4
Stephanus Matyas	23	40	5	-	10	5
Johannes Gagyi	-	-	3	-	100	-
Văduve de iobagi						
Ladislai Dani	-	-	10	-	10	-
Jeleri						
Mattheus Mathe	-	9	3 3	1	50	-
Andreas Sofalvi	-	14	7 2	-	150	-
Gregorius Kovats	-	-	2 2	-	40	-
Michael Sükösd	-	300	12	6	-	-
Johannes Zaboslai	-	14	3 3	2	-	-
Johannes Domocos	-	60	7 2	1	80	-

Numele personalului	Arabil cub. m.	Grâu snopi	Porumb cub. m.	Cânepă și În/snopi	Tutun lib.	Fâneață car.
Nicolaus Doczi	-	-	10	-	50	-
Franciscus Kerekes	-	-	4	-	-	-
Demeter Moldvai	-	-	2 2	-	-	-
Moldvaj Jllyes	-	-	4	-	-	-
Moldvaj Laszlo	-	29	4	8	-	-
Văduve						
Michaelis Domocos	-	14	-	-	-	-
Sesii pustii 1	20	-		-		4
TOTAL	341 2	2312	146	75	1460	78

Analizând cele două tabele, constatăm un număr de 30 de capi de familie dependenți, 20 deținând sesii intravilane întregi, 7 deținând jumătăți de sesie intravilană, 3 nedeținând sesie intravilană, presupunem că locuiau la curtea nobiliară. Era 1 sesie intravilană pustie. Constatăm *un arabil* de 341 cub. (câble) și 2 mierțe, deci de *175,5 iugăre* și un *fâneață* de 78 care fân, deci, de *39 de iugăre.* A scăzut suprafața de teren arabil și de fâneață față de anul 1713, pentru că jelerii nu mai dețin în extravilan teren arabil și fâneață. Nici acum țărănimea dependentă nu se deține loc cu viță de vie. În schimb, apare cultivarea *porumbului* și a *tutunului*. A scăzut drastic efectivul la boi cu 38 %, a crescut efectivul la vaci, cu 6 capete, iar la oi, efectivul s-a dublat. Numărul stupilor de albine a scăzut drastic de la 86, la 19 stupi, pentru că a dispărut Medve Lőrincz cu 10 stupi, Domokos András cu 15 stupi, iar Medve István are 14 din cei 40 de stupi anteriori etc. La această situație economică a contribuit și holera și seceta îndelungată dintre anii 1717-1719. Locuitorii dispăruți au fost înlocuiți prin colonizare cu iobagi și jeleri din comitate și din Moldova[76].

Revenind la conscripția din 1722, doar Medve István (Stephanus) deține un fierbător de pălincă. Oprea Molnar și Thodor Molnar înregistrează venituri din activitate manufacturieră, primul 50 de florini, iar al doilea, de 25 de florini. Datoria la stat este de 66 florini, respectiv Thomas Kövér cu 11 florini, Georgius Székely cu 11 florini, Michael Bardos cu 9 florini etc.

Pe plan politic, la *19 aprilie 1713,* a fost dată „*Sancțiune Pragmatică*" de regele Austriei și împăratul Imperiului Romano German, Carol al VI-lea (1711-1740) care stabilea succesiunea la tron și în linie feminină și indivizibilitatea teritoriilor monarhiei de Habsburg, ceea ce va asigura tronul și fiicei sale, Maria Tereza de Habsburg, 1717-(1740 urcă pe tron)-1780. Va urma o serie de războaie de succesiune la tronul Austriei și pentru întâietate în Europa, care vor necesita noi taxe și impozite

[76] Pál-Antal Sándor, *op. cit.,* pag. 8.

pentru susținerea statului, implicit a armatei.

În anul 1750, se întreprinde și pentru Transilvania o *Conscripție generală* spre a inventaria la nivelul de acum resursele fiscale ale țării și a crea o bază solidă pentru reforma sistemului fiscal. Conscripția trebuia făcută om de om (cap de familie) după declarațiile dregătorilor, juzilor curții, juzilor și jurații satului sub prestare de jurământ. Conscripția a fost făcută de Ladislaus Bartsai de Nagy Borcs din scaunul Arieș, de Ladislau Csapaj, asesor jurat, de Sângeorgiu, scaunul Mureș și de Ladislaus Szalaj de Mădărașul de Câmpie, asesor adjunct, scaunul Mureș. În tabel trebuia să se dea date generale asupra satului, dacă e în loc productiv sau nu, ce produse se vând de obicei, dacă are 2 sau 3 câmpuri, cu câte vite se ară, dacă se gunoiește și la câți ani, câte câble-găleți se seamănă, câte clăi sau cruci produce găleata de cereale cultivate, câte vedre-găleți de must produce via și la ce preț. Dacă satul are pădure, pășune suficientă sau din belșug[77].

Astfel, beneficiem de o descriere a unor realități ale satului nostru:

„PAGUS SZENT ANNA" este așezat pe malul râului Mureș, anume într-un ținut la șes fertil, expus însă adesea revărsării apelor. Pare a fi potrivit pentru un oarecare comerț datorită pieței vecine din Tîrgu Mureș, la o jumătate de oră de drum distanță. Acest loc deține două părți de hotar. Se ară cu patru animale de jug, dacă nu intervine seceta timp îndelungat. Este nevoie de îngrășăminte la trei-patru ani o dată. Locuitorii se întrețin obișnuit mai cu seamă din roadele pământului și își desfac produsele în piața amintită din Tîrgu Mureș. Un cubul de semănătură de toamnă oferă, într-un an de fertilitate medie, douăsprezece clăi sau cruci și claia treierată o măsură de grăunțe. Un cubul din semănătură de primăvară dă, la rândul său, tot douăsprezece clăi și claia treierată două măsuri de grăunțe. Vii nu există deloc, nici păduri producătoare de ghindă. Ele sânt însă de-ajuns pentru nevoile de foc și uneori locuitorii obișnuiesc să ducă un car-două de lemne pe piața menționată mai sus. Lemnele dintr-un car încărcat, tras de două animale de jug, valorează doisprezece creițari. Locul asigură pășunat suficient. O jumătate din fânețe sunt tăiate anual, iar restul la alternarea părților de hotar. În acest sat, străinii nu posedă pământ deloc."[78] ()

Apoi s-a înscris individual numele capului familiei contribuabile, sesia sau subdiviziunea ei (intravilanul) și venitul adus de grădină exprimat în Florini Renani, pământurile de arătură exprimată în cub-câblă sau găleți de semănătură, semănăturile de toamnă, de primăvară, de grâu, orz, ovăz, mei, porumb, fâneața exprimată ca suprafață în „car de fân", vitele de tracțiune, apoi vaci, juninci, viței, oi/capre, porci, stupi, restanța dării din 1748 și 1749. La cei scutiți de dări trebuiau înscrise titlurile de scutire. Nu trebuiau înscriși nobilii stăpâni de iobagi.

Trebuiau înscriși jelerii, fie că aveau sesie, fie că nu, văduvele, hoinarii (vagii),

[77] David Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania*, București, 1980, pag. 22.

[78] Gyémánt L., R. Câmpean, A. Dorner, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din 1750*, vol. II, Ed. Enciclopedică, București, 2009, pag. 1903.

țiganii[79]. Vom constata în cazul nostru că această *Conscripția este incompletă,* nu sunt menționații scutiții și de ce, nu sunt menționați jelerii, văduvele de jeleri, hoinarii și țiganii. Este menționat *nobilui iobagilor* cu titlul de „Exemptionis" (Exceptat-Scutit) *contele Stephanus Petki,* în calitate de judecător de curie. În tabelul de mai jos, selectiv, menționez starea economică a celor 16 iobagi conscriși.

Tabelul nr. 8
Conscripția fiscală din 1750 (selecțiuni)[80]

Nume prenume Iobagi/sesie intravilană	Venit grădină Rfl. xr.	Arabil cub.m.	Fâneață car.	Boi nr.	Vaci nr.	Oi nr.	Porci nr.
1. Laurentius Matyas 1	10	20	6	4	2	-	2
2. Ioannes Sekely	-	-	-	-	2	-	-
3. Sigismundus Bardos 1	5	20	6	4	4	-	-
4. Martinus Medve 1	6	20	6	-	-	-	-
5. Giorgius Percs 1	6	20	6	-	4	-	-
6. Theodorus Kelemen 1	6	20	6	2	2	3	-
7. Sen. Ioanisz Hoszu 1	3	20	6	4	2	11	3
8. Ioannes Kőteles 1	8	20	6	4	2	7	1
9. Georgius Burnya 1	3,30	19	6	2	3	-	2
10. Stephanus Pora 1	3	19	7	3	1	11	-
11. Petrus Pora 1	10	20	6,5	3	-	7	-
12. Ioannes Medve 1	1	20	1	1	2	-	-
13. Ioannes Kőmeves 1/2	4	10	6	-	1	-	-
14. Michael Matyas 1	7	19,2	6	-	2	-	-
15. Michael Ambrus 1	7	19	6	-	-	-	-
16. Georgius Vajda 1/2	2	10	1	-	2	4	2
Summa	81,30	276,2	81,5	27	29	43	10
Văduve de iobagi							
1. Alexandri Kormos 1/2	1	-	1	-	1	-	-

Reamintim, mai întâi valoarea unităților de măsură a suprafețelor: 1 cub = 1 câblă

[79] D. Prodan, *op. cit.*, pag. 23.
[80] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale,* nr. act 331/1750.

= 1/2 iugăr arabil; 1 car fân = 1/2 iugăr făneață. Deci iobăgimea deținea un extravilan arabil de 276,2 cub.=*138,1 iugăre arabil* și 81,5 (+1) cub.=*41,25 iugăre fâneață.*

Din conscripție rezultă că existau 16 iobagi, dintre care amintim pe:

Laurentius Matyas, care deținea o sesie intravilană a cărei grădină aducea un venit estimat de 10 Rfl. (florini renani), un extravilan arabil de 20 cub.=10 iugăre și un fânaț de 6 care fân=3 iugăre, din suprafața de 20 cub. era semănat cu grâu o suprafață de 6 cub. și 1 mierță=3 iugăre, avea 4 boi de jug, 2 vaci, 2 porci, *2 stupi*;

Sigismundus Bardos avea 1 sesie intravilană a cărei grădină avea un venit estimat de 5 Rfl., un arabil de 20 cub. sau câble=10 iugăre, din care era semănat cu grâu 6 cub. sau câble=3 iugăre, iar fâneața era de 6 care de fân= 3 iugăre, avea 4 boi, 4 vaci și *7 stupi de albine*;

Martinus Medve avea o sesie intravilană a cărei grădină avea un venit estimat de 6 Rfl.; avea aceleași suprafețe de arabil și fâneață în extravilan, dar nu avea animale de jug și nici altele.

Joanis Hoszu, Sen., cu o sesie intavilană întreagă are un venit estimat al grădinii din legume și pomi de 3 Rfl., un extravilan ca și ceilalți, dar are 4 boi, 2 vaci, 1 junincă, 11 oi, 3 porci, *4 stupi de albine;*

Georgius Vajda deține ½ sesie inravilană cu un venit estimat al grădinii de 2 Rfl., un arabil de 10 cub.=5 iugăre, din care cultivați cu grâu 2 cub.=1 iugăr și o fâneață de 1 car fân=1/2 iugăr, iar ca animale, avea 2 vaci, 1 junincă, 4 oi, 2 porci; Văduva de iobag avea un intravilan de ½ cu un venit estimat de 1 Rfl., iar în extravilan doar o fâneață de 1/2 de iugăr, iar ca animale 1 vacă.

Am observat că în sat erau doar 13 stupi de albine: Sigismundus, 7 stupi de albine, Ioanisz Hoszu, 4 stupi și Laurentius Matyas, 2 stupi de albine. Pe versoul foii sunt menționate 8 cazuri de sume de bani restante, dări restante, fără a se specifica cui aparțin. Remarcăm o diferențiere, stratificare socială între iobagi. Se impunea reglementarea raporturilor urbariale, senioriale, ușurarea lor, ori, în continuare, nobilimea prin Dieta Transilvaniei sub diferite pretexte „constituționale" se opunea, amâna.

Așa s-a ajuns la ordonanța provizorie, din 1769, „Certa puncta", cuprinzând 4 capitole.

Primul capitol se ocupa de problema capitală a slujbelor iobagilor și jelerilor: iobagul să facă pe săptămână cu palmele 4 zile, cu vitele" în puterea sa" 3 zile, împreună cu altul 4 zile; jelerul cu sesie, pertinențe și vite, 2 zile, fie cu palmele fie cu vitele, jelerul cu sesie fără pertinențe 1 zi numai cu palmele, cu aceeași rezervă, dacă nu are învoială cu stăpânul sau pentru mai puțin. (David Prodan op. cit. pag. 49)

Al II-lea capitol numește celelalte prestații ale supusului: dijma, nona, darurile, referindu-se însă la Aprobate și la obiceiurile locale.

Al III-lea capitol numește „Beneficiile" cu care este dator stăpânul față de supus: „iobagilor și jelerilor din cuprinsul moșiei sale stăpânul e dator să le defalce potrivit stării lor, loc de casă îndestulător să le dea după varietatea hotarului pământuri, să le dea de arătură și fânețe [...] Stăpânul e dator să lase pentru vitele supușilor săi loc de pășune în câmpul lăsat imaș.

E dator, de asemenea, să le lase pentru vite adăpătoare liberă. Unde sunt păduri comune sau libere, stăpânul e dator să lase iobagilor și jelerilor săi gratuit lemne de foc și de clădit de care au nevoie, sau dacă n-ar fi deloc păduri libere, să le dea voie să ia și din pădurea sa lemne căzute și uscate, cu știrea și în prezența paznicilor de pădure.." Bunurile mobile ale țăranului socotindu-se averea lui proprie, stăpânul n-are voie să o ia după placul său de la supuși, împotriva voinței lor. [...] Văduvelor, stăpânul e dator să le cedeze fără vreo scădere a treia parte din bunurile mobile rămase de la soții lor. Capitolul al IV-lea prevedea ca, dacă iobagul sau jelerul nu voiau să-și facă slujba datorată, să nu fie pedepsit cu bani, ci potrivit delictului, cu pedeapsa corporală"[81].

Ordonanța a avut efect, și-a făcut tot mai mult loc ideea că raporturile urbariale-senioriale sunt și ele de drept public, problemă de stat, idee acceptată vrând-nevrând și de nobilime.

„Certa puncta", din 1769, a avut urmări pozitive ușurând obligațiile feudale, stopând emigrația, sporind numărul contribuabililor, prin creșterea numărului de locuitori, a brațelor de muncă. În ce privește Capitolul I al ordonanței, el nu a fost aplicat la Sîntana, ca de altfel nici la Bărdești, având în vedere documentele ulterioare care precizează o robotă de numai 2 zile cu *animalele sau cu brațele.* Conscripția fiscală din 1777 redă o așezare tipic iobăgească având următoarea stratificare socială: iobagi-39, văduve-5, jeleri-8, țigani migratori-5. Centralizatorul nominal al contribuabililor oferă posibilitatea extragerii următorilor purtători de gentilicii de factură românească sau altor indicii certe determinând apartenența la comunitatea românească de aici, astfel: *Iobagi* Poz./1. Hoszszu Tamás, 5. Kelemen Todor, 7. Petrus Pora, 10. Köteles Vászilly, 11. Hoszszu Pászkuj Clopotarul de rit grec, 13. Köteles Máté, 14. Văd. Pora János, 17. Kormos Illyes, 18. Bukur Sándor, 19. Kénez Vonuj, 20. Köteles István, 21. Köteles Sándor, 22. Bukur Tamás, 24. Busa Bukur are locuința la Agropole, 26. Bukur Lázár, 28. Bukur Vaszij, 30. Román Mihály, 31. Rusz Juon Flora, 32. Busa Todor, 33. Pora Péter jun., 34. Kerekes Kosztin, 35. Busa Vonya, 37. Pora Simon Antea Neoganus, 38. Bardos János Neog.; *Văduve de iobagi* 4. Văd. Busa Péter, 5. Văd. Bardos Sigmond; *Jeleri* 2. Flora János, 3. Moldván Todor, 7. Vanka Vaszilly din fostul sat Mădărașul de Câmpie din scaunul Mureș[82]. () Voi prezenta situația social-economică oglindită de conscripția fiscală de la 1777 a principalelor categorii sociale a satului: iobagii și jelerii.

[81] David Prodan, *op. cit.*, pag. 51-52.
[82] Ioan Ranca, *Românii din scaunele secuiești*, vol. I, Ed. Ciubăncian, 1995, Cluj-Napoca, 174.

Tabelul Nr. 9
Impozabilii de la 1777

Numele și prenumele impozabililor	Arabil iug. stj.	Fâneață iug. stj.	Venit privat	Boi nr.	Vaci nr.	Oi nr.	Porci nr.	Taxa 1777 Rfl. xr.
Iobagii								
1. Hossu Tamás	9 1/8	3 1/2	2	2	1	10	1	11,58
2. Joannes Mátyás	9 3/8	3 1/4	2	3	2	10	1	12,47
3. Bardos Sigmond	mortuy	facultae						
4. Perej Győrgy	12	3 1/2	2	2	1	-	-	12,36
5. Kelemen Todor	5 1/8	3 3/4	2	2	1	5	-	6,15
6. Joannes Kőteles	8 5/8	3 1/2	2	-	-	-	1	7,12
7. Petrus Pora Sen.	8 3/8	3 1/4	2	2	2	13	1	9,4
8. Joannes Medve	6 6/8	3 1/2	2	-	-	-	-	5,52
9. Georgius Bardos	1 3/8	3 1/2	-	-	1	-	-	2,25
10. Kőteles Vaszilly	6 1/8	2 1/2	2	-	1	-	-	5,27
11. Hossu Páskuj-Greci Ritus/Clopo-	7 7/8 tar	4 1/2	2	2	1	5	1	8,23
12. Andreaj Mátyás	3 1/2	3	2	-	2	6	-	6,30
13. Kőteles Máté	7 3/8	4 1/2	2	2	1	5		10,33
14. Pora Jánosné	3 7/8	2 3/4	1	-	2	5		6,49
15. Vajda István	10 6/8	1 3/4	2	2	2	5	1	12,15
16. Mátyás Mihály	6 5/8	1 1/2	1	-	-	-	-	7,1
17. Kormos Jllyés	10 5/8	2 3/4	2	3	1	8	-	12,38
18. Bukur Sandor	8 2/8	3 3/4	2	-	2	4	-	10,4
19. Kénez Vonuj	12 1/8	2 3/4	2	2	2	9	1	13,42
20. Kőteles István	11 3/8	2 3/4	2	2	-	-	-	12
21. Kőteles Sándor	5 2/8	4	2	2	1	10	2	9,5
22. Bukur Tamás	6	2 1/2	2	2	-	-	-	7.50
23. Kerekes Miklos	Admin.	de curte	5	-	-	-	-	0,48
24. Busa Bukur	locuieș	te la Târ	gu M	ureș				-
25. Busa Mihály	7 2/8	2	2	-	-	-	-	7,42

Numele și prenumele impozabililor	Arabil iug. stj.	Fâneață iug. stj.	Venit privat	Boi nr.	Vaci nr.	Oi nr.	Porci nr.	Taxa 1777 Rfl. xr.
26. Bukur Lázár	8 1/8	17 1/2	4	3	1	4	1	17,1
27. Perej Mártón	4 1/2	2 3/4	0,30	-	2	-	1	4,43
28. Bukur Vaszij	5 7/8	2 3/4	2	-	2	4	1	5,59
29. Martiny Gagyi	10 5/8	4 1/4	4	4	2	-	2	11,20
30. Komán Mihály	9 3/8	4 1/4	2	1	1	4	1	8,53
31. Rus Juon Flora	12 3/8	2 1/4	2	2	1	2	-	13,14
32. Busa Todor	4 7/8	1		-	-			5,35
33. Pora Peter Jun.	-	-	2	-	-	-	-	0,12
34. Kerekes Kosztin	-	-	-	2	-	8	-	3,24
35. Busa Vonya	7 2/8	1 1/2	-	-	-	-	-	7,32
36. Medve Lörintz	9	1 1/2	2	3	1	6	1	10,52
37. Pora Simon Neoganus	-	-	-	-	-	-	-	2,00
38. Bardos Janos Neoganus	-	-	-	-	-	-	-	0,18
39. Vajda György Mijszer	-	-	-	-	-	-	-	0,42
Total iobagi	239,6/8	105,1/2	67,30	43	33	123	16	313,2
Jelerii								
1. Gyéresi Péter	4 1/8	-	2	2	1	5	1	5,3
2. Flora János	- 3/8	-	3	2	-	2	-	4,27
3. Moldván Todor	11 7/8	2 3/4	2	2	1	4	1	14,11
4. Gyéresi János	Locuie	ște la	Tîrgu	Mur	eș			-
5. Blaga János	Locuie	ște la	Tîrgu	Mur	eș			-
6. Sofrondi Péter	Nu-i în	localita	te					-
7. Vanka Vaszilly la Mădărașu de C.	3 1/8	3 1/2	2	2	1	8	-	7,54
Total jelerii	*20*	*6*	*9*	*8*	*3*	*19*	*2*	*31,35*

Am remarcat o stratificare social-economică a iobăgimii de la cel mai înstărit, Bukur Lázár (poz. 26), are și 10 stupi de albine, impus după venitul estimat la un impozit la stat de 17,1 Rfl. și cel mai sărac iobag Pora Péter Jun. (poz. 33) impus la

un impozit de 0,12 xr. Am remarcat pe cei consemnați cu „Neoganus” (Nou gospodar-Însurățel) că nu sunt consemnați cu extravilan și au un impozit foarte redus (un an) pentru un an fiscal. Consider o impozitare către stat mult îmbunătățită. Au fost conscrise 5 văduve de iobagi, din care 2 cu aprecierea de „Mijerabilij” impuse cu o taxă minimă de 0,12 Xr., una deținând o fâneață de ¼ iugăre plătea un impozit de 1,5 Rfl, iar 2 văduve: Ambrus Mihállyné deținând un arabil de 6,1/2 iugăre, un fânaț de ¾ iugăre, un venit privat de 1 Rfl, 2 vaci, a fost impusă cu 6,54 Rfl.; Bárdos Sigmondné deținând un arabil de 5,3/8 iugăre, un arabil de 1,3/4, un venit privat de 2 Rfl., 2 boi, 5 oi, 1 stup de albine a fost impusă la o taxă de 6, 28 Rfl. Să nu uităm pe văduva de la aliniatul 14 iobagi, Pora Jánosné, care și-a asumat situația de cap de familie iobăgească și, deci, obligațiile față de nobil. Sunt înregistrați sub titlul de „Zingari Vagi” (Țigani-Hoinari) 5 persoane: Lili Gyuri Mijerabilij deținând 1 capră impusă la 0,53 xr.; Pungi Mijerabilij impus cu 0,36 xr.; Bogányi Bodi cu 1 Rfl.; Pungi Mihály Jun. impus cu 1 Rfl.; Lili Jankó impus cu 1 Rfl.

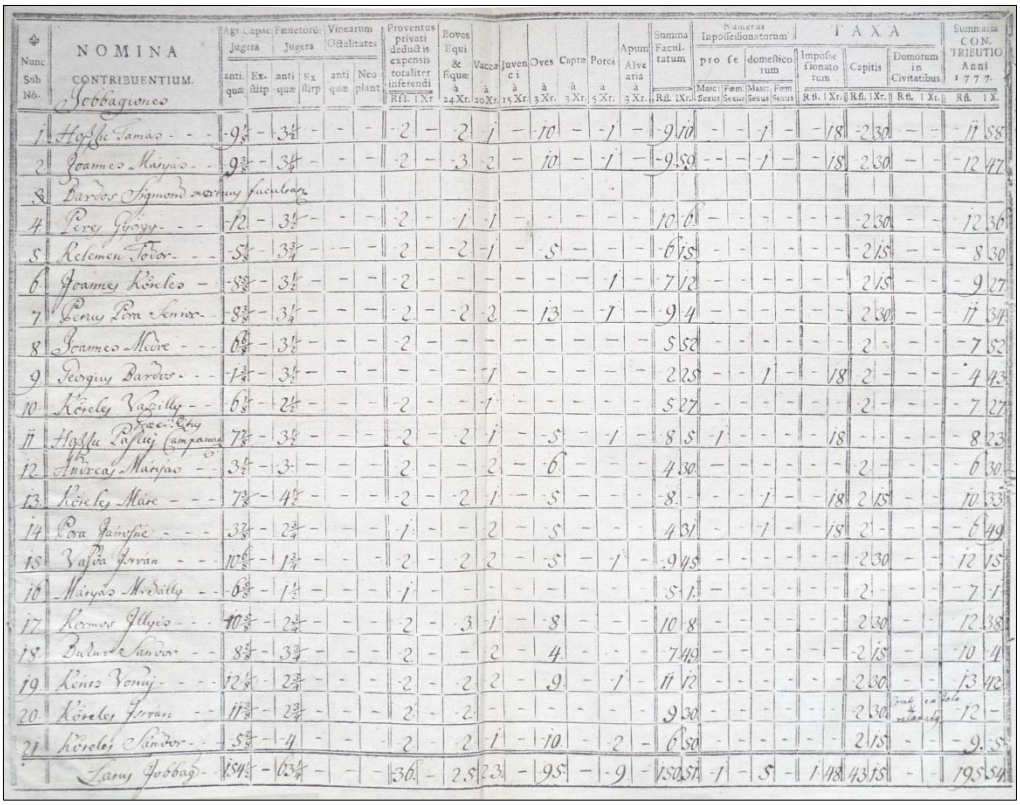

Fragment din Conscripția fiscală de la 1777

Tabelul Nr. 10
Pământul și Impozitul comunității la 1777

Sîntana	Arabil iugăre	Fâneață iugăre	Impozit Rfl. xr.
Summa totală	271,2/8	114, 1/4	363,57

Nu sunt consemnate viile, nu era cultură de viță de vie la Sîntana.

Tabelul Nr. 11
Efectivele de animale a comunității

Sîntana	Boi nr.	Vaci nr.	Oi/capre nr.	Porci nr.	Stupi nr.
Summa totală	53	38	147	19	11

Comparativ cu anul 1750, când au fost înregistrați 16 iobagi, deținând 138,1 iugăre arabil și 40,75 iugăre fâneață, acum la 1777, erau 39 de iobagi deținând 239,6/8 iugăre arabil și 105,1/2 iugăre fâneață, rezultă că nobilul-grof Petki a adus și așezat noi familii de iobagi: Bukur, Kénez, Busa, Román, Rus, Flora, Gyeresi, ca și descendenții vechilor familii, moștenitorii, care, prin căsătorie întemeiază noi gospodării acordându-li-se iosaguri în intravilan și extravilan. Să nu-i uităm pe cei căsătoriți din alte localități cu sîntănene și așezați la Sîntana[83]. () Și pentru că s-au păstrat Conscripțiile fiscale pe anii 1778 și 1779 le prezint succint în tabelul de mai jos pentru a vizualiza creșterea impozitului către stat a comunității sîntănene.

Tabelul Nr. 12
Impozitul între 1777-1779[84]

Anul	Arabil iugăre	Fâneață iugăre	Boi nr.	Vaci nr.	Oi nr.	Porci nr.	*Impozit Rfl. Xr.*
1777	227 3/8	95 3/4	60	49	93	11	*363,57*
1778	267 1/8	113 3/4	78	62	111	14	*380,18*
1779	259 1/2	108 3/4	80	58	149	17	*384,32*

[83] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripți fiscale*, Inventar nr. 94, Nr. actului 102/1777, fila 1-3.

[84] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale*, Inventar nr. 94, Nr. actului 228/1778 și 356/1779, filele 1-3.

Remarcăm creșterea treptată a impozitului plătit de comunitate către stat.

Împăratul Iosif al II-lea (1741-1780-1790), care călătorise de mai multe ori în Transilvania, primind cu solicitudine petițiile oamenilor (1770, 1783, 1786), a intrat în conștiința colectivă ca „bunul împărat", a încercat să reglementeze raporturile dintre feudali-grofi și țărani, pentru a evita o răscoală. El voia să impună și nobilimea la plata impozitului asupra pământului, fapt cerut de nevoile monarhiei. Pentru ca nobilimea să nu poată opune rezistență, sub paravanul privilegiilor și autonomiilor locale, înainte de recensământ, Iosif al II-lea a desființat vechile comitate, scaune, districte și a procedat la o nouă împărțire administrativă a țării.

La 13 iulie 1784, Transilvania a fost împărțită în 11 comitate (Hunedoara, Alba, Târnava, Făgăraș, Sibiu, Trei Scaune, Odorhei, Turda, Cluj, Solnocul Inferior, Solnocul Mijlociu) pentru a amesteca mai mult cele trei națiuni dominante (ungurii, secuii, sașii) și să le ia posibilitatea de a-și exercita vechile privilegii, fiind supuse direct puterii centrale. După Răscoala țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan, desfășurată în comitatele Hunedoara și Alba, servitutea personală-șerbia a fost desființată prin Patenta imperială, din 22 august 1785, aceasta și datorită spiritului iluminist al împăratului Josif al II-lea.

Dar problema cea mai mare era pregătirea reglementării urbariale promisă și prevăzută. Conscripția urbarială pe țară trebuia să-i servească de temelie. Curtea de la Viena era interesată în creșterea producției și a populației impozabile a cărei capacitate de plată a dărilor către stat să fie cât mai mare, o impuneau nevoile imperiului. Împăratul voia să impună și pe nobili la plata impozitului asupra pământului. Deci, în 1785, a ordonat măsurarea întregului pământ, inclusiv nobiliar și efectuarea în acest scop a primului recensământ general al populației din Transilvania, cuprinzând și pe nobili care până atunci erau scutiți de orice fel de recensământ. Scopul final al recenzării populației a fost îmbunătățirea sistemului de impunere și de recrutare pe baza cunoașterii mai bune a raporturilor feudale existente la acea dată, adică situația economică și obligațiile iobagilor și jelerilor față de nobili[85].

Din păcate, *Conscripția urbarială, din toamna anului 1785, a Sîntanei de Mureș nu s-a păstrat.* S-a păstrat Conscripția satului Curteni, o parte a iobagilor de aici fiind în stăpânirea nobilului-grof Petki Josif, care deținea și o parte, ce-l puțin, a Sîntanei și, deci, vom cita răspunsurile iobagilor din Curteni.

„I. (Întrebare) Are acum locul acesta urbariu? (Răspuns) N-avem urbariu. II. (Întrebare) Dacă n-are urbariu, pe lângă contractus sau legătură, fac slujba cea iobăgească și iobagii și jelerii? (Răspuns) Noi, care până acum am fost iobagi, facem slujbele după obiceiul apucat din bătrâni, jelerii însă după cum s-au putut învoit cu domnii de pământ IV. (Întrebare) Ce fel de venituri are locul și hotarul acesta? Sau iarăși ce feluri de pagube s-au scăderi și lipse au obișnuit a ajunge locul și hotarul acesta? (Răspuns) Dacă râul Mureș nu se revarsă pământurile arătoare produc destul de bine pe ambele câmpuri tot felul de grâne…

[85] Liviu Moldovan, *Instrucțiunile în limba română…*, în Revista statistică nr. 9, 1965, pag. 51-59.

Atât pământurile arătoare, cât și fânețele sunt des supuse revărsării râului Mureș… Plătim vamă la intrarea în orașul Tîrgu Mureș, în oraș de asemenea suntem vămuiți dacă ducem mărfuri… VI. (Întrebare) Câtă slujbă a făcut până acum o gazdă și cu câte vite trăgătoare? (Răspuns).… iobagii domnului conte Petki Iosif slujesc *fie cu brațele fie cu vitele câte 2 zile pe săptămână*. VII. (Întrebare) Dau locuitorii de aici domnului locului a noua? (Răspuns) *Nu dăm* domnilor de pământ din produsele noastre *dijmă* sau nonă..."[86]

Deci, comparativ cu alte sate, iobagii și jelerii din Curteni-Sîntana puteau să-și lucreze intravilanul și extravilanul, să dispună de veniturile lor, să aibă o situație mai bună după munca depusă, după posibilități. Obligațiile în produse și bani față de armata austriacă cantonată în scaunul Mureș, în cetatea Tîrgu Mureș, în Transilvania, continuă. Astfel, avem documentul din anul 1777 privind repartizarea de naturalii pentru întreținerea armatei-cavalerie, pe anul 1776-1777 care, la fila 3, specifică pentru Sîntana de Mureș obligația de a preda: 1 porție de grâu, 2 porții de ovăz, 3 porții de fân, 2 porții de lemn de foc, 11 porții de sare și 22 porții (lib.) de ulei de candelă[87].

De asemenea, față de armată era obligația de a plăti anumite sume de bani privind: „repartizarea pe sate a sumelor pentru achitarea măcelarilor contractați pe anul 1777 în scaunul Mureș", plasa Șamșud, Sîntanei de Mureș revenindu-i suma de 6 Rfl. (Curteni 5 Rfl., Bărdești 5 Rfl., Săbad 9 Rfl.), iar pe fila 3 verso se menționează Sîntana de Mureș tot cu suma de 6 Rfl. (Curteni 5 Rfl., Bărdești 9 Rfl., Săbad 10 Rfl.)[88].

Sîntana până la mijlocul secolului al XIX-lea

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, Curtea de la Viena nu se mai arăta grăbită de reglementarea urbarială a relațiilor feudale, de teama mișcărilor sociale sub influența Revoluției franceze (1789-1799) și apoi a războaielor napoleoniene (1799-1815), Imperiul Habsburgic implicându-se contra Franței burgheze.

Situația economico-socială

Din perioada războaielor napoleoniene s-au păstrat *Tabelele de impunere și percepere de naturalii (grâu, fân, ovăz), individual-pe cap de familie, pe anii 1803-1804*, către armată, din plasa Șamșud (Șincai)[89]. În tabelul de mai jos am prezentat repartizarea obligațiilor de naturalii către armată, pe capii de familie ca și valoarea lor

[86] Marisia, VI, *Studii și materiale*, Tîrgu Mureș, 1976, pag. 198-204.

[87] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș,* Inv. 129, Seria: Conscripții fiscale, Nr. act 529/1777, fila 3.

[88] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș*, Inv. 129, Seria: Conscripții fiscale, Nr. act. 530, Anul 1777, fila 2-3.

[89] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Conscripții fiscale*, nr. act. 633, anul/1803.

în Rfl. (Florini), Xr. (crăiți) din localitatea noastră.

Tabelul nr. 13

Obligații în naturalii către armată 1803-1804

M. Sz. Anna	*Grâu porți*	*Fân porți*	*Orz porți*	*Valoare Rfl. Xr.*
(1) Bukur Lázár	-	2	3	- 16
(2) Kénéz Vonuj	-	2	3	- 16
(3) Bórdos Joseff	-	2	3	- 16
(4) Román Vonuj	-	2	3	- 16
(5) Jakabb Vaszily	-	2	3	- 16
(6) Kormos Simon	-	2	3	- 16
(7) Pora Vonutzuj	-	2	3	- 16
(8) Jun. Kénéz János	-	3	2	- 14
(9) Mátyás Miklos	-	2	3	- 16
(10) Bukur Vonuj	-	2	3	- 16
(11) Hoszszu Jakabb	-	2	3	- 16
(12) Flora János	-	2	3	- 16
(13) Pora Simon	-	2	3	- 16
(14) Pora Vonuj	-	2	2	- 12
(15) Pora Márián	-	2	2	- 12
(16) Jakabb Simon	-	2	3	- 16
(17) Mátyás Győrgy	-	3	3	- 18
(18) Kelemen Vonuj	-	2	2	- 12
(19) Onatyi Péter	-	6	2	- 20
(20) Hoszszu Gligor	-	2	3	- 16
(21) Kormos Stéphán	-	2	3	- 16
(22) Bukur Vaszily	-	2	3	- 16
(23) Mátyás Lőrintz	-	6	3	- 24
(24) Kelemen Todor	-	6	3	- 24
(25) Văd. Bordos Jánosné	-	2	3	- 16
(26) Tor János	-	2	3	- 16
(27) Pora Péter	-	2	3	- 16

M. Sz. Anna	*Grâu porți*	*Fân porți*	*Orz porți*	*Valoare Rfl. Xr.*
(28) Kőteles S. Vonuj	-	2	3	- 16
(29) Kormos S. Márián	-	2	3	- 16
(30) Mátyás János	-	2	3	- 16
(31) Pora Győrgy	7	6	3	- 33,1/2
(32) Medve Mihály	-	2	3	- 16
(33) Mátyás István	7	2	3	- 25,1/3
(34) Vajda János	7	2	3	- 25,1/3
(35) Beres Michályi	7	2	2	- 21,1/3
(36) Vajda Miklos	7	2	3	- 25,1/3
(37) Busa Vonuj	7	2	2	- 21,1/3
(38) Flora Péter	7	2	3	- 25,1/3
(39) Mány Vonuj	7	2	2	- 21,1/3
(40) Mány Péter	7	2	2	- 21,1/3
(41) Tysok Péter	7	2	2	- 21,1/3
(42) Busa Bukur Vonuya	7	2	2	- 21,1/3
(43) Jun. Kőteles Péter	7	2	2	- 21,1/3
(44) Medve Győrgy	7	2	2	- 21,1/3
(45) Kormos Demeter	-	2	2	- 12
(46) Vajda Győrgy	-	2	2	- 12
Summa	91	110	123 16 Rfl.	17,1/3 xr

De asemenea, s-au păstrat dările de seamă ale juzilor sătești-primarilor, în cazul nostru Hoszszu Todor, despre impozitele impuse și strânse pe anul 1803. Sîntana de Mureș fusese impusă cu *405 Rfl. 57 xr*. aceasta, în funcție de veniturile producătorilor dependenți impozitați, după venitul agricol estimat al grădinii și al extravilanului, al numărului de animale, alte ocupații etc. În rândurile de mai jos exemplificăm cu numele unor contribuabili, plătind un impozit între 6 Rfl.- 8 Rfl.: Medve Miklos, Jun. Pora János, Kormos Simon, Jakobb Simon, Mátyás István, Vajda Miklos, Bardos Joseff, Bukur Vonya, Hoszszu Todor, Komán Vonuj, Jun. Kénéz Vonuj, Flora Vaszily; cel mai mare impozit după venit, 13,51 Rfl.-12 Rfl. îl plăteau: Köteles Thodor, Mátyás Lőrintz, Onátyi Péter, iar la polul opus, cu cel mai mic impozit după venit îl plăteau bătrânii neputincioși, 0,18 xr, ca: Kormos Vonuj, Bukur Lazar, Gagyi Joseff, Kinpan Todor, Gungi Gyuri[90].

[90] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș,* Seria: Conscripții fiscale, Inventar nr. 129, nr. act 638/1803, fila 82-verso 82.

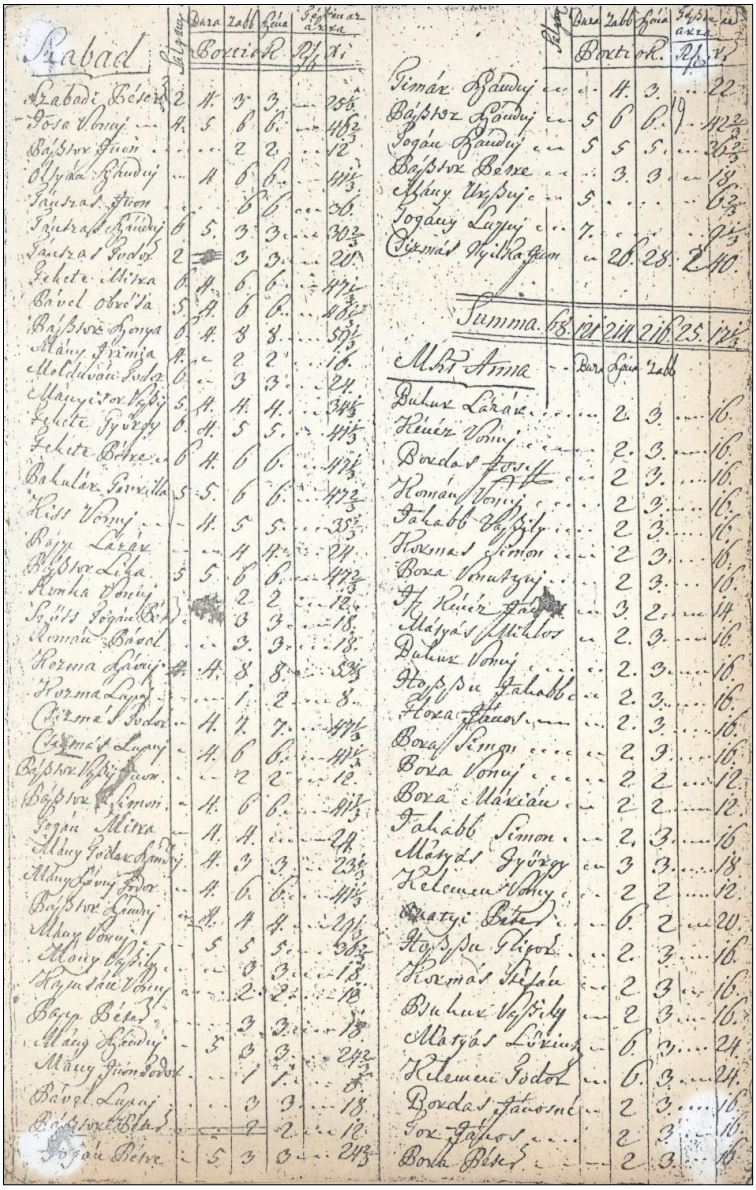

Tabele de impunere, 1803-1804 din Szabad și Sîntana de Mureș (fragment)

Am remarcat creșterea impozitului cu 42 Rfl. față de anul 1777. Valoroasă prin informațiile primite este și Conscripția nenobililor (libertini), jeleri, iobagi și noi-țărani (țigani), împreună cu fiii lor, din *februarie 1814*, din plasa Șamșud (Șincai), de care aparținea Sîntana, ca perspectivă viitoare de capi de familii impozitate pentru bugetul de stat și pentru armată.

Tabelul nr. 14
Capii de familie cu fiii[91]

Nr. crt.	Gazda	Vârsta	Numele fiilor	Vârsta	Observații
	Coloni				
1.	Kenés Simon	34	Vasilike	8	-nu-i bun la suflet
2.	Köteles Peter	30	Peter	2	-Komes Ilyas 18 ani
3.	Bukur Peter	35	Simon Lázár	8 6	-
4.	Oroján Stefán	32	Vaszilike Konsztantin	4 2	-
5.	Pora Péter	30	-	-	-
6.	Mátyás Miklos	60	János István	18 4	- -
7.	Mátyás Lörintz	62	János Imre	20 6	- -
8.	Medve Mihály	60	Márton	15	-handicapat
9.	Mátyás János	50	János Dániel	20 7	-cu tata gospodăreș-te
10.	Pora János	60	Péter Simon	20 10	-cu tata gospodăresc -elev
11.	Mátyás István	50	György Dániel Pista Ferenc	20 16 9 6	-pădurar, pândar - -elev -elev
12.	Pora György	60	Vaszilj János Todor	30 10 7	-gospod. cu soacra -elev -elev
13.	Pora Péter	50	Vaszilj	20	-cu tata locuiește, mama handicapată
14.	Mátyás György	60	Josef Ferenc Gergely Gyuri	25 14 5 2	-loc. la grof Petki J. - -locuiesc cu tata -idem
15.	Buja Vonuja	50	Vasuj Simon	18 13	-locuiesc cu tata, bun gospodar

[91] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș,* Seria: Conscripții fiscale, nr. inventar 129, nr. actului 68, anul 1814, fila 119-147.

Nr. crt.	Gazda	Vârsta	Numele fiilor	Vârsta	Observații
			Mihaj Gyurka	10 5	
16.	Kormos Márián	56	Vásziliku	9	-sărac, bolnăvicios
17.	Bukur Todor	36	Iuon Todor Vaszili	20 18 19	-locuiește cu mama -slugă la Glodeni -s-a dat lui Rasino
18.	Jakab Vaszij	45	Péter	18	-slugă la Sângiorz
19.	Köteles Vonuj	50	Flora György	17 12	-sănătos
20.	Kormos Ștefan	55	Simon Petre Vaszilika	19 8 3	-cu mama locuiesc
21.	Kelemen Vonuj	50	Vaszilike Stéfán Petre	10 8 6	}-locuiesc cu tata
22.	Pora Marian	53	Simon Todor Tanasi	18 13 6	}-locuiesc cu tata
23.	Hoszszu Jákob	45	Gavril Ilje Petre	18 8 5	-cu mama locuiesc -tata la Corunca gos- podărește-sănătos
24.	Vajda György	35	Minya Gyuri	8 2	-cu mama lor -gazdă mijlocașă
25.	Iklanzán Péter	35	Nyekulaj	6	-mijlocaș
26.	Jun. Kenéz Vonuj	50	Simon Todor Naftanael	13 12 6	-slugă cu 1/2 normă }-locuiesc cu mama
27.	Kenei Vaszij	20	-	-	-barcagiu-handicap.
28.	Kenei Péter	19	-	-	-barcagiu, angajatul grofului Petki Josef
29.	Vajda János	32	János Mártón	5 3	-gazdă de mijloc
30.	Köteles Péter	33	Simon	7	-gazdă săracă
31.	Kormos Demeter	30	-	-	-gazdă bună, pe alții În spate Ilyés 15 ani Gábor 14 ani
32.	Hoszszu Gligor	30	-	-	-om sărac și slab
33.	Kormos Peter	22	Peter	1	-sănătos, gazdă mijl.

Nr. crt.	Gazda	Vârsta	Numele fiilor	Vârsta	Observații
34.	Gagyi Josef	38	Josi István	1 2	-gazdă bună, Török Pol 18 ani îl slujește
35.	Onátyi Péter	34	Gábor Vaszij	12 8	-gazdă săracă
36.	Majer János	30	János	2	-gazdă mijlocie
37.	Tomuga Vaszi	24	-	-	-gazdă săracă -sănătate
38.	Köteles Juon Györ.	19	-	-	-gazdă mijlocie -sănătos
39.	Bordos Jánosné (văduva)	50	István Dani Ferentz	25 20 16	-fecior, lângă mama cu gospodăria -locuiește cu mama
40.	Bordos Josefné	45	Ferentz Josef Siga Minya	20 15 7 4	-handicapat, morar }-locuiesc cu mama
41.	Hoszszu Todorné (văduvă)	40	Stéfán Pétre Atjim	22 9 7	}-locuiesc cu mama
	Jeleri				
42.1	Flora János	50	Vaszij, fii lui Vaszij Urszuij	30 3 1 1/2	-gazdă, are tatăl pe lângă ei
43.2	Kimpián Péter	35	Simon Péter	6 4	-gazdă bună, cu socrul foarte bătrân
44.3	Szöcs Lázár	34	Jovan Gabor	6 3	-gazdă săracă, nebunatic (HŰJES)
45.4	Flora Péter	40	Vaszilika	7	-Bodoni Ferkő de 18 ani sluga lui -sănătos
46.5	Gidali Josi	38	-copii f. mici	-	-om sărac, sănătos
47.6	Török Péter	55	Peti Pista Gyusi Josi Jakab	12 10 6 4 2	-ciurdar (vite)
48.7	Ráduj György	28	-	-	-om sărac, sănătos
	Noi- țărani				

Nr. crt.	Gazda	Vârsta	Numele fiilor	Vârsta	Observații
49.1	Gungi Gyuri	40	Minya	8	-
50.2	Boganyi Kuki	30	Dani Gabor Josi	17 12 9	-sănătos
51.3	Gungi Peti	60	Minya Dani	22 6	-surd
52.4	Kulusi Peti	50	Josi	18	-sănătos, vinitură

Conscripția de la 1814 a capului de familie și a fiilor, fragment

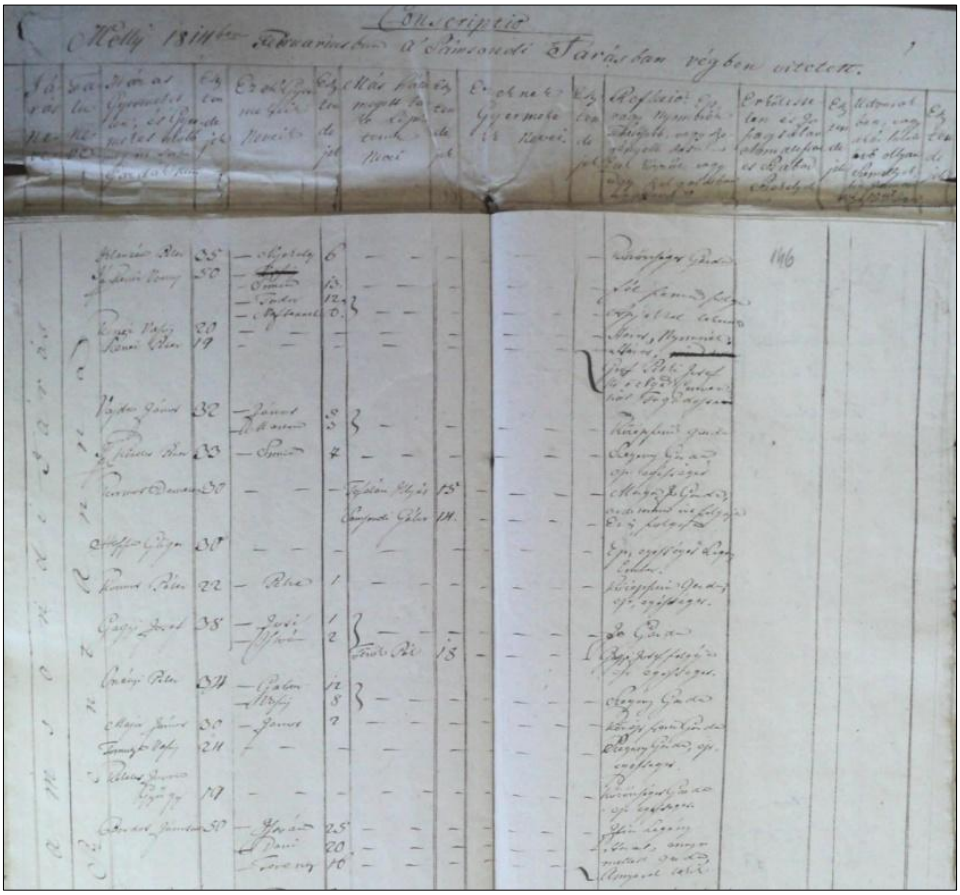

Conscripția de la 1814 a capului de familie și a fiilor, fragment

Tabelul nr. 15
Stările sociale 1814

Grup social	*Număr*
Coloni-iobagi	41
Jeleri	7
Noi-țărani	4

Vom observa din documentele viitoare prezentate că aceste grupuri sociale vor crește până la revoluția de eliberare. Imperiul Habsburgic se confrunta cu Napoleon Bonaparte. O reglementare urbarială a relațiilor senioriale ar fi condus la o dislocare masivă de obișnuințe cu grave consecințe economice, creșterea sarcinilor iobăgești, scăderea resurselor vitale, foamete, migrații, în acei ani și așa grei din cauza războaielor napoleoniene. Reluarea problemei reglementării urbariale are loc în 1820, cuprinzând întreaga țară, numită *Conscripția Cziráky,* după numele Președintelui cameral, ungurul Anton Cziráky, ajutat de 3 comisari, ea a început în primăvara anului 1820 și s-a încheiat în toamna aceluiași an, din însărcinarea împăratului Francisc I[92].

Conscripția urbarială a satului *Sîntana* s-a realizat între 14-20 mai 1820. Conscriptorii au fost: Sováradi Nagy József și Szente Pál-asesori al scaunului Mureș. Judele satului era Istrate Ioan, iar numele juraților erau: Pora Gheorghe, Vajda Ioan, Matyas Lörincz-sen., Mátyás György, Mátyás István, Buja Vonuj, puși sub jurământ. Erau prezenți reprezentanții stăpânilor de pământ-nobililor: Ioan Hoszu, administratorul domeniului stăpânei de pământ, văduva baronului Georgiu Balintith, născută Petki Mária și Gagyi József, administratorul domeniului văduvei baronului Josephus Bánffi, născută Petki Ántonia[93].

Conscripția urbarială de la 1820 înscrie în localitate ca aservite 72 de familii, din care, purtând gentilicii românești sau pe baza altor indicii sunt de etnie românească, 47 iobagi-coloni, eu personal în paranteză am trecut numele în limba română. Astfel, Domnul (Baron-Grof) Georgius Balintith deținea 28 de iobagi extrași din centralizator: 1. Bukur Péter (Bucur Petru), 2. Román Juvon (Coman Ioan), 3. Bukur Todor (Bucur Toader), 4. Major Juvon (Maier Ioan), 5. Kinez Vászily (Chinezu Vasile), 6. Isztráti Juvon (Istrate Ioan), 7. Isztráti Urszuj (Istrate Urs), 8. Flora Vászily (Florea Vasile), 9. Kimpián Péter (Câmpean Petre), 10. Pora Vonuj (Pora Vonea), 11. Busa Simeon (Buja Simon), 12. Pora Péter (Pora Petru), 13. Hoszu Stéfán (Hosu Ștefan), 14. Kelemen Vaszi (Chelemen Vasile), 15. Hoszu Juvon (Hosu Ioan), 16. Kormos Péter (Cormos Petru), 17. Oroján Stéfán (Oroian Ștefan), 18.

[92] David Prodan, *op. cit.,* pag. 308.
[93] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Conscripția cirakiană*, colecția de microfilme, rola 612, cadrele 742-762.

Bukur Vaszily (Bucur Vasile), 19. Kelemen Pétra (Chelemen Petre), 20. Pora Vászily (Pora Vasile), 21. Kormos Marián (Cormoș Marian), 22. Roșu György (Roșu Gheorghe), 23. Pora György (Pora Gheorghe), 24. Hadarou Juvon (Hădărău Ioan), 25. Kinéz Todor (Chinezu Teodor), 26. Kinéz Vonuj (Chinezu Vonea), 27. Bukur Vonuj (Bucur Vonea), 28. Bukur Vászily (Bucur Vasile); Domnul (Baron-Grof) Josef Bánffi deținea 19 iobagi extrași din centralizator: 1. Kinéz Simon (Chinezu Simon), 2. Kormos Vászily (Cormoș Vasile), 3. Ráduly György (Radu Gheorghe), 4. Hoszu Jakob (Hosu Iacob), 5. Pora Petra (Pora Petru), 6. Pora Simon (Pora Simon), 7. Pora Marián (Pora Marian), 8. Kinéz Vászily (Chinezu Vasile), 9. Kormos Simeon (Cormoș Simon), 10. Kormos Stéfán (Cormoș Ștefan), 11. Onatyi Péter (Onati Petru), 12. Busa Vonuj (Buja Vonea), 13. Busa Vászilie (Buja Vasilie), 14. Flora Petra (Florea Petrea), 15. Punyi Todor (Puni Teodor), 16. Kormos Demeter (Cormos Dumitru), 17. Szőts Lázár (Suciu Lazăr) 18. Szengyeli Nyikuülaj (Sengheli Nicolae)[94].

Sătenii au fost întrebați:

1. După ce *urbariu* își fac slujbele și de când?
2. Dacă nu urbariul reglementează slujbele, slujesc după contract sau după obicei, și de când?
3. A fost mai înainte un alt contract sau urbariu și dacă da, ce fel? Dacă nu e nici urbariu nici contract, care e slujba în obicei și de când?
4. Care sunt *beneficiile* locului, așezare, bunuri și drepturi comunale, alte izvoare de câștig? Care *răutățile*?
5. Care e mărimea sesiei întregi, de câte câble vieneze e un iugăr? Dacă se poate cosi și otava?
6. Câtă e *robota în zile*, și cu câte vite în jug se face? Li se socotește și mersul și venitul?
7. *Dijma*, nona de când și din ce dau oamenii slujitori? Sunt în uz și în alte părți ale jurisdicției? Dau și alte daturi?
8. Câte *sesii pustii* sunt în sat, de când și de ce sunt pustii, cine le folosește?
9. Din *pădurea lor* țăranii pot tăia liber și pentru negustorie? Pot folosi pădurea doamnei și de pe alte hotare? În sfârșit pot să-și vândă, să-și cumpere liber sesiile?[95]

Efectuarea Conscripției s-a desfășurat în perspectiva unei reglementări urbariale și chiar a unei rectificări fiscale și astfel, părțile vizate, țăranii aserviți și stăpânii de pământ au căutat să procedeze după interesul lor și anume în vederea unei impozitări mai reduse. Conscripția ne înfățișează un tablou complex și mai concret asupra următoarelor aspecte: stăpânii de pământ și stratificarea lor, 2, la Sîntana; populația aservită: 57 *de iobagi și jeleri;* pământul și animalele de jug aferente în

[94] Ioan Ranca, *Românii din scaunele secuiești, Scaunul Mureș în antroponimele din conscripții 1699-1821*, Ed. Ciubăncian, Cluj-Napoca, 1995, pag. 175.
[95] David Prodan, *op. cit.*, pag. 308.

posesie și proprietate; stratificarea juridică și economică după pământul arabil deținut; obligațiile față de stăpânul de pământ și față de stat; tehnologia cultivării pământului, sistemele de cultivare a pământului, sistemele de culturi, de refacere a fertilității solului; uneltele și atelajele utilizate în cultivarea pământului, recolta obținută, exploatarea fânețelor, a intravilanului, a pășunilor, a pădurilor, a fântânilor de apă sărată; resursele de venituri bănești ale țăranilor aserviți; morile, meseriile țărănești, ocupațiile suplimentare ale aserviților.

Sătenii au răspuns:

1. La noi nu există nici un fel de urbariu.

2. La noi slujbele se fac după obiceiul vechi care nu știm când a început, noi așa l-am găsit.

3. Aceste slujbe constau din: în fiecare săptămână pe moșia văduvei contelui Banfi József un om depune slujba cu patru animale, câte *două zile* pe săptămână. În afară de aceasta, pe an se dădea 12 ouă, o găină de Crăciun și 10 pui, precum și țesătură de cânepă. Cerealele ce se produc pe hotar sunt ale domnului de pământ, iar noi împreună cu soțiile noastre participăm în clacă la cernutul grâului sau a altor cereale. Deci, într-un an, în sat, cu patru animale de tracțiune se prestează 405 zile, cu două animale 1998 zile, iar fără animale 2927 zile. În afară de aceasta, întregul sat dă 110 fonți cânepă sau 550 șingi țesătură, 110 mierțe de ovăz, 275 pui, 330 ouă. 4. Hotarul satului este împărțit în două „fordulașe", care sunt cultivate pe rând, fiind semănate cu grâu de toamnă. Terenurile, în general, sunt bune pentru această cultură și ele fiind în majoritate în vale se pot ușor întreține cu gunoi de grajd. Terenurile din „fordulașul" de sus sunt spălate de pârâul ce vine dinspre Bărdești, deseori producând pagube din cauză că nu e săpat și curățat. Pământurile care sunt spre Mureș se află în pericol de a fi inundate din cauza gâtului dinspre Tîrgu Mureș care oprește cursul normal al Mureșului și astfel, pe canalele construite pentru morile amintite în documente, care astăzi nu mai există, apele Mureșului vin spre sat inundând în anii cu ploi multe pământuri și casele noastre. Dacă, atât apele pârâului ce vine dinspre Bărdești, cât și apele Mureșului ar fi bine conduse, construindu-se canale și diguri, atunci pe cele două „fordulașe" recoltele ar fi destul de bune și nu am avea nici o plângere. Astfel, după o mierță de semănătură de toamnă s-ar recolta patru clăi, dintr-o claie ar ieși o mierță de semințe. În afara celor două „fordulașe", se găsește un teren între ape pe care în fiecare an îl seamănă o parte cu porumb, iar alta e cositor, dar și aici apele, când se revarsă, provoacă mari pagube, încât sunt ani în care aproape nimic nu se recoltează. Pământurile în mare parte pot fi arate cu patru boi. Terenurile cositoare, unele se află în partea de sus a hotarului în locuri mai sărăcăcioase, unde recolta e slabă, iar altele, așa cum am arătat, se găsesc pe lângă Mureș printre locurile semănate cu porumb, fiind în pericol de inundație. Fânul obținut e bun mai mult pentru hrana cailor, decât a cornutelor. Găsindu-se la o distanță mică de orașul regesc Tîrgu Mureș, cam de o oră jumătate cu carul, putem în fiecare săptămână să ne ducem produsele în piața orașului, organizată o dată pe săptămână. Noi vindem produsele și în târgurile organizate tot în oraș, de patru ori pe an.

Mergem și în alte târguri organizate în diferite localități, cum ar fi Reghin, Roteni, Fântânele, Glodeni și în orice loc unde putem să ne vindem produsele cu prețuri bune. În ceea ce privește pășunatul, avem înspre Bărdești o pășune împădurită unde pasc boii, caii și oile, așa că pe hotarul altor sate nu pășunăm. Aceasta, până în 1819, când târgumureșenii, cu forța, ne-au mânat animalele în oraș, iar pe păzitori i-au legat de cai și i-au dus în oraș, unde au fost bătuți. Acum animalele noastre pot fi duse la acea pășune pe o potecă îngustă, pentru că pe drumul pe care se ajungea acolo ne-au interzis autoritățile din oraș, fiind teritoriul lor. Locuri pentru adăpat animalele atât în sat, cât și în hotar sunt din belșug. Lemn de construcție nu avem, dar satul are două bucăți de pădure din care se taie lemn pentru foc, primind fiecare familie câte două care de lemn pe an. Pe hotarul nostru există numeroși pomi sălbatici din fructele cărora preparăm oțet. Pe bani cumpărăm lemn de construcție și pentru foc adus pe Mureș de către cei de la munte. Sunt oameni în sat care lucrează cu ziua la munca câmpului, aici în sat sau în Tîrgu Mureș, sunt plătiți cu bani. Păduri cu ghindă în hotarul nostru nu sunt și nici nu am avut. Există însă la o distanță de trei ore de mers pe jos, în pădurea Remetea, un loc numit „Közvenyes”, ghindă, unde, în anii productivi, ne trimitem porcii pentru a se hrăni, contra cost. La noi niciodată nu s-au perceput dijme, nici n-am auzit despre aceasta. Avem grădini cu pomi, dar în mare parte pământurile sunt însămânțate. Terenuri cu papură nu avem. Sare și comerț cu sare nu se face. Manufacturi nu avem. Comerț pe apă la noi nu se practică cu toate că Mureșul trece prin hotarul nostru. Plutăritul nu se practică la noi. Uneori tinerii feciori se angajează pe bani la plutașii veniți pe Mureș. Cârciumăritul la noi în sat e limitat pe o perioadă anume, între Ziua Sf. Mihai și Anul Nou, când se putea practica. Locuri pentru muiat cânepa avem din belșug. În hotarul satului nostru există șase mori de piatră la care nu numai noi, ci și alții din alte localități vin să macine. În apropierea satului nostru se află orașul Tîrgu Mureș, unde sunt prăvălii, farmacii, diferite ateliere meșteșugărești de unde cumpărăm tot felul de produse numai bani să fie. În satul nostru sunt ateliere de fierărie și de pus potcoave la cai. Există printre noi și oameni pricepuți în a lucra în lemn, constructori de case, șuri, grajduri și cotețe. 5. Cât sau ce suprafață trebuie să aibă un „iosag” intravilan cu arabil sau cositor cu tot nu știm, nu cunoaștem măsurătoarea vieneză. Pe terenurile cositoare uneori se obține și otavă. 6. Cu toții avem obligații față de nobilul de pământ așa cum am arătat mai sus. 7. La noi, dijma sau a noua parte (nona) n-a existat niciodată. Obligațiile față de domnii de pământ sunt cele arătate: ovăz, pui, ouă, zile lucrate cu animalele sau cu palmele. 8. La noi nu există sesii pustii. 9. Privitor la păduri am răspuns mai sus, iar despre vânzarea sau cumpărarea sesiilor la noi nu s-a auzit.” De la poziția 753 până la poziția 555 sunt consemnați în tabel stăpânii de pământ, iobagii deținători loturile intravilane și extravilane date în folosiță iobagilor, văduvelor de iobagi, jelerilor și vagilor (țiganilor). Mai jos, redau situația iobăgimii.

Tabelul Nr. 16
Iobagilor Baronului Giorgius Balintith

Nr. crt.	Iobagii	Suprafața intravilană iugăre	Extravilanul arabi iugăre/stânjeni
1.	Bukur Péter	3	7
2.	Román Juvon	2	7
3.	Jun. Bukur Todor Sen. Bukur Todor	1 1/4	2
4.	Major Juvon	1 1/:	7
5.	Jun. Kinez Vászily	1 2/:	6 4/8
6.	Isztrate Juvon	1 2/:	7
7.	Flora Vászily	1 1/:	5
8.	Kimphán Pétra	1 1/:	6
9.	Porá Vonuj Busa Simon Porá Péter	2 1/:	6
10.	Hoszu Stéfán	1 1/:	7
11.	Kelemen Vaszily	1 1/:	7
12.	Hoszu Juvon	2	2
13.	Kormos Péter	1 2/:	7
14.	Oroján Stéfán Bukur Vaszily	2	6
15.	Kelemen Petra	2	6
16.	Mátyás Márton	1	7
17.	Pora Vaszily	1	6 4/:
18.	Kormos Marián Rosu György	3/:	7 2/:
19.	Pora György	1 2/:	6 1/:
20.	Hadarou Juvon Jun. Mátyás János	3/:	6 4/:
21	Kinez Todor	1 1/:	6 1/:
22.	Vajda János	1 1/:	6 6/:
23.	Kinez Vonuj	3/:	7

Nr. crt.	Iobagii	Suprafața intravilană iugăre	Extravilanul arabi iugăre/stânjeni
24.	Bukur Vonuj Jun. Bukur Vaszily	3/4	6
25.	Jun. Mátyás Lörintz	3/:	3 4/8
26.	Jun. Köteles Péter	3/:	7
27.	Medve Gyuri	1 1/:	7
28.	Ramoti Gyuri	1 1/:	6 4/:

Tabelul Nr. 17
Iobagii Baronului Iosef Banffiano

Nr. crt.	Iobagii	Suprafața intravilană iugăre	Extravilanul arabil iugăre/stânjeni
1.	Sen. Mátyás Lörintz	2	12 6/:
2.	Kenéz Simon	2	7 4/:
3.	Bordás Dani	2	6 4/:
4.	Hoszu Gábor	2	6 1/:
5.	Kormos Vaszily	2	6 1/:
6.	Ráduly György Mátyás Miklós	1 2/:	6 4/:
7.	Hoszu Jákob	1 2/:	6
8.	Pora Petra Pora Simon	1 1/:	6 5/:
9.	Pora Marián	1 1/:	6
10.	Kenéz Vaszily	1 1/:	7 4/:
11.	Sen. Mátyás György	3/:	6 4/:
12.	Kormos Simon Kormos Stéfán	2	7 4/:
13.	Gagy Josef	1 2/:	6 2/:
14.	Bordos Josi	1	6 2/:
15.	Onatyi Péter	1	6 4/:
16.	Jun. Mátyás János	1	6 4/:
17.	Mátyás István	1 1/:	6
18.	Vajda Miklos Benő Josef	3/:	6 6/:

Nr. crt.	Iobagii	Suprafața intravilană iugăre	Extravilanul arabil iugăre/stânjeni
19.	Busa Vonuj Busa Vaszily	3/:	7 4/:
20.	Flora Petra	3/:	7
21.	Vajda István	3/:	7
22.	Jun. Köteles Péter	1/4	3 4/8
23.	Jun. Mátyás Gyuri	1	7 4/:
24.	Punyi Todor Kormos Demeter	1 1/:	7
25.	Farkas Josi-locuieste la Curteni	-	7 1/:
26.	Székely László-loc. la Curteni	-	7 1/:

Totalul suprafețelor deținute de țărănimea dependentă era de 71 2/4 iugăre, intravilan, 355 6/5 iugăre arabile în extravilan, iar suprafața de fâneață-rât nu am menționat-o, datorită calității improprii a filmării a documentului original. Lipsesc suprafețele deținute de nobilime, feudul-alodiul, pe care țărănimea dependentă îl lucra în cadrul robotei 2 zile pe săptămână. Este consemnată cultivarea viței de vie pe promontoriul Dealul Viilor mare și mic, unde cei doi nobili au acordat loturi pentru cultivarea viței de vie. Astfel, Baronul Georgio Bálintith a acordat următorilor iobagi loturi pentru vie.

Tabelul Nr. 18
Cultivarea viței de vie

Nr. crt.	Nomina et cognomina	Capacitas/iugăre
1.	Bukur Péter	7/8
2.	Koman Juvon	1/:
3.	Major Juvon	1/:
4.	Isztráti Juvon	1/:
5.	Kimphian Pétra	3/:
6.	Pora Vonuj	2/:
7.	Hószu Stéfán	1/:
8.	Kelemen Vaszily	1/:
9.	Hószu Juvon	3/:

Nr. crt.	Nomina et cognomina	Capacitas/iugăre
10.	Kormós Péter	1/:
11.	Oroján Stéfán	2/:
12.	Kelemen Pétra	1/:
13.	Mátyás Márton	1/:
14.	Pora Vaszily	
15.	Pora György	2/:
15.	Kormós Marián	1/:
17.	Hadárou Juvon	
18.	Vajda János	2/:
19.	Kinéz Vonuj	1/:
20.	Kinéz Todor	1/:
21.	Sen. Köteles Péter	
22.	Ramoti Gyuri	2/:
23.	Medve György	1/16
	Total	*4 iug. 7/16 stj.*

Baronul Josepho Bánffiano a acordat loturi pentru vie următorilor iobagi:

Tabelul Nr. 19

Nr. crt.	Nomina et cognomina	Capacitas/iugăre
1.	Sen. Mátyás Lörintz	5/8
2.	Kinéz Simon	2/:
3.	Bordos Dániel	2/:
4.	Kormos Vaszily	1/:
5.	Ráduly György	1/16
6.	Pora Pétra	1/8
7.	Sen. Mátyás György	2/:
8.	Kormos Simon	2/:
9.	Gagyi Josef	2/:

Nr. crt.	Nomina et cognomina	Capacitas/iugăre
10.	Bordós Josef	2/:
11.	Jun. Mátyás János	1/:
12.	Mátyás István	3/:
13.	Vajda Miklos	2/:
14.	Busa Vonuj	1/:
15.	Flora Pétra	1/16
16.	Vajda István	3/16
17.	Mátyás György	1/16
18.	Punji Todor	1/16
	Total	*8 iug. 2/16 stj.*

Loturile-parcelele acordate pe pantele acelui promontoriu (ieșind de pământ înalt și abrupt) al Dealului Viilor, loc însorit, necesita multă muncă pentru terasare și întreținere, parcele reduse, sferturi de iugăr și mai puțin, însăși munca la vie necesita efort, impozitul era sporit, stabilit pe baza producției medii.

„Reflexio” (Concluzie): Hotarul sântănean, după cum o arată și așezarea este un loc foarte bun, dar 1/3 din acesta datorită inundațiilor Mureșului, îi aduce mari pagube. Însuși satul este supus inundațiilor. Câteva ulițe sunt spălate de ape. În timpul inundațiilor și după aceea câteva zile sunt de necirculat. O parte a sesiilor interioare sunt atât de pline de apă fiind de nefolosit. Dacă Sîntana și hotarele ei ar putea fi ferite, atunci ar deveni un loc foarte bun și minunat de locuire. Semnau: Nagy L. Jósef de Sărățeni și Szente Pál Jun. Învățăcel (pulioni).(Rola 612, cadrul 750)

Astfel așa numita Conscripție Cziráky a rămas un vast act informativ asupra raporturilor urbariale, un izvor de informație, dar o reglementare a relațiilor feudale, nobilime-țărănime aservită, dintre nobilime-putere nu a reușit să facă. Evoluția iobăgiei la Sîntana a fost continuă din momentul menționării ei, ca și cea a jelerilor ca sursă a iobăgiei. Ultimele realități social-economice și fiscale de natură feudală din prima jumătate a secolului al XIX-lea le oferă *Conscripția fiscală* de la sfârșitul lunii *decembrie 1830* și începutul anului *1831,* ordonată de guberniu, în vederea unei evidențe statistice, fiind puse 21-22 de întrebări, la care s-a răspuns.

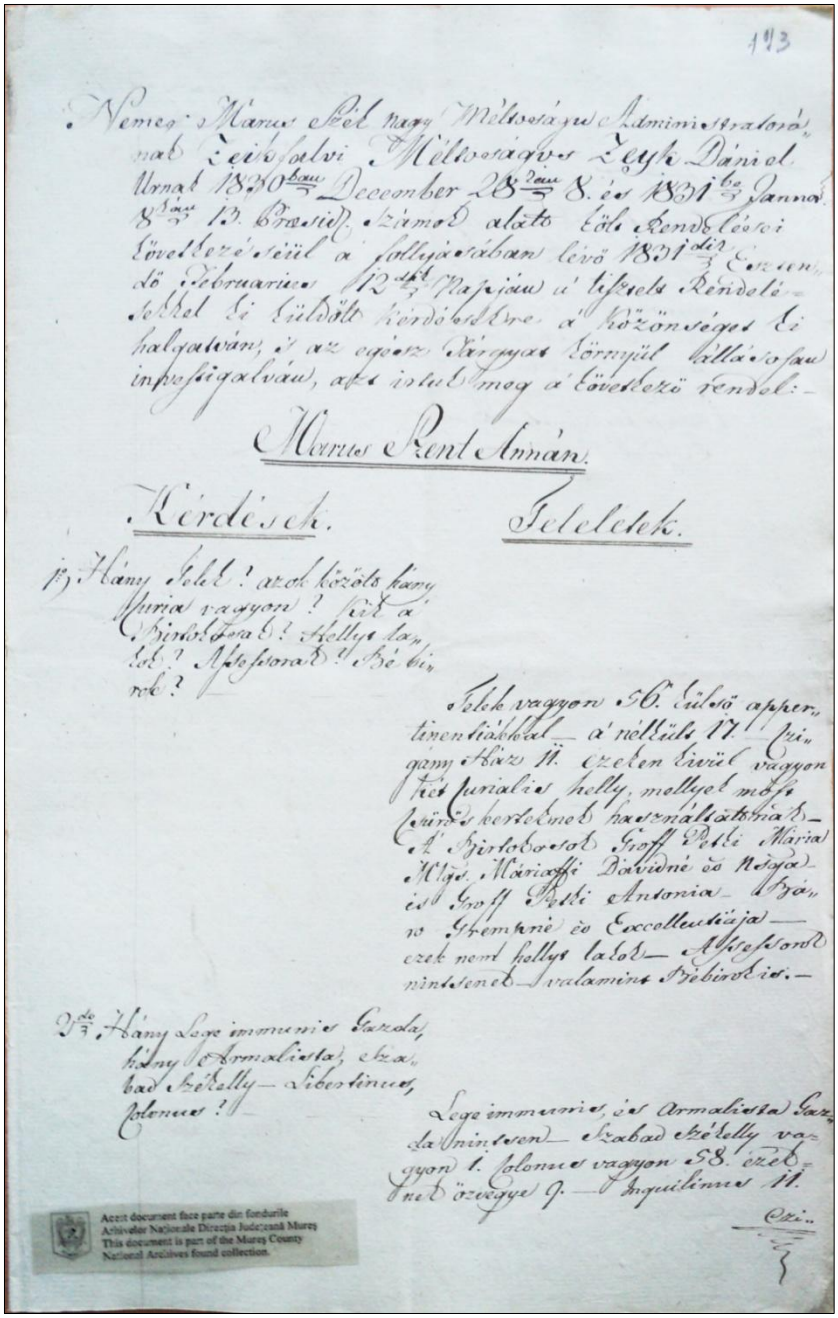

143

Nemes Marus Szent Mártonyi Méltóságos Administrátorának Zeiselvi Méltóságos Zeyk Dániel Urnak 1830 ban December 28 dikán 8. és 1831 ben Januarius 8 dikán 13. Praesidi, számok alatt Erdélyi Rendeléseinek levelezésiül a fallyóságban levő 1831 dik Esztendő February 12 dikén Napjain a' lefzets Rendelésekkel Si Küldött kérdésekre a' hűzönvaló Ei halgatván, és az egész Tárgyas Környül kérdezősön inpassigalván, aks intul mog a' levelezés rendel:-

Marus Szent Mártonyi.

Kérdések. Feleletek.

1ső Hány Sélek? azok közöts hány Furia vagyon? fél a' Birtokosok? Szellős Sálok? Aláspornak? Bé bírok?

Sélek vagyon 56. Külső appertinentiákkal — a' nélkülis 17. Szigány Házz 11. ezeken kívül vagyon két furialis helly, mellyek most Erdő és kertekneck használtatnia — A' Birtokosok Groff Bethlen Maria Asszony, Máriaffi Dávidné és Nagy Anna Groff Bethlen Antonia — Özvegyi Szemtnné és Excellentiája — ezek nem hellyt lakok — A' Aláspornak nintsenek valamint Bébirok is. —

2dik Hány Lege immunis Gazda, hány Formalista, szabad Szélelly — Libertinus, Colonus? —

Lege immunis, és Formalista Gazda nintsen — Szabad Szélelly vagyon 1. Colonus vagyon 58. ezeknek özvegye 9. — Inquilinus 11.

Czi.

Acest document face parte din fondurile Arhivelor Naționale Direcția Județeană Mureș
This document is part of the Mureș County National Archives found collection.

Conscripția fiscală de la 1831, fila 1

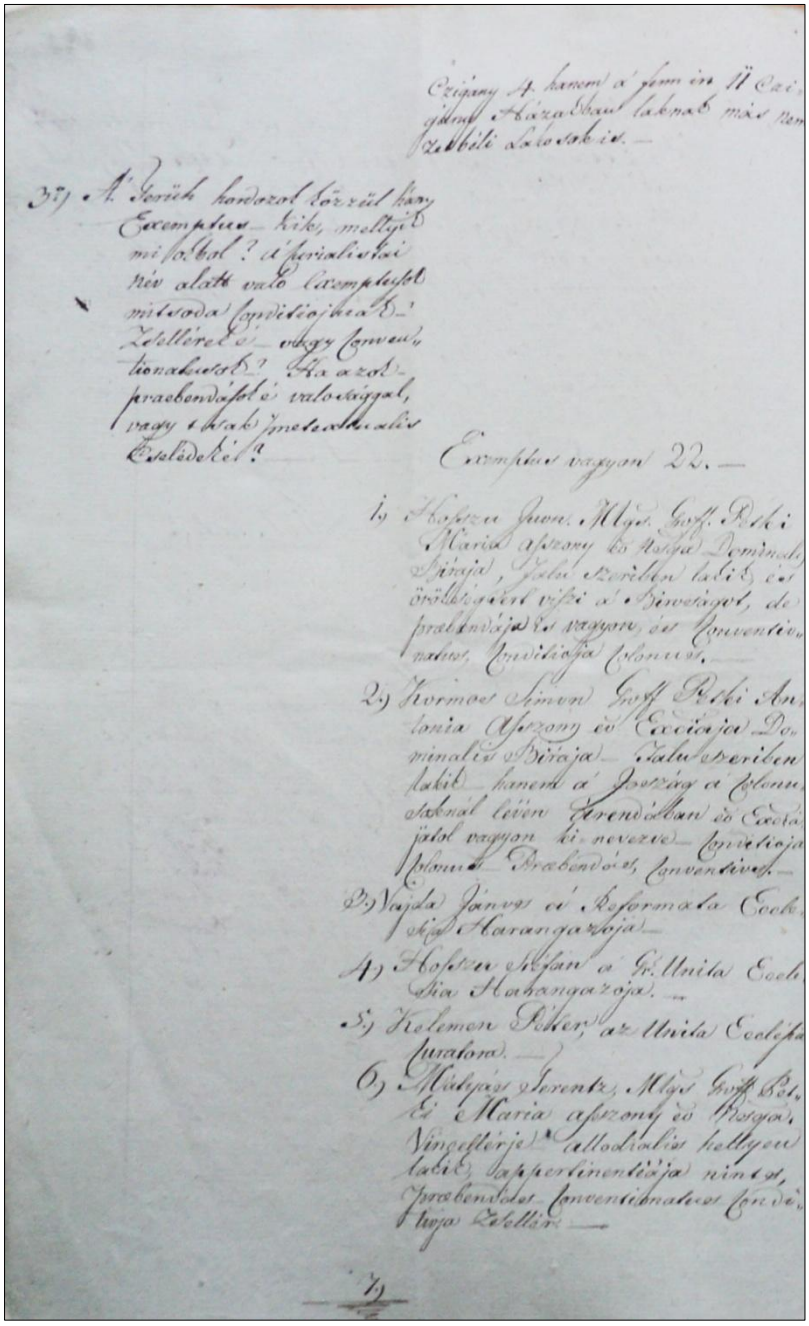

Conscripția fiscală de la 1831, pagină de interior

La Sîntana conscripția a avut loc la 12 februarie 1831.

Prima întrebare se referă la numărul gospodăriilor din hotarul Sîntănii, iar dintre acestea câte erau curii (curți nobiliare) și dacă domnii pământului locuiesc în localitate? *Răspunsul:* ne informează că în localitate erau 56 de gospodării, fără aparținătoare în extravilan erau 17. Erau 11 case de țigani. În afara acestora, erau 3 locuri în „Csűrös", locuri de curii, utilizate de grădină. Nobilii erau: Grof Petki Maria, Grof Máriaffi Antonia și Grof Petki Antonia, acestea nelocuind în localitate[96]. Rezultă fărâmițarea hotarului domeniului Sîntănii.

A II-a întrebare se referă la Gazdele scutite de impozite și alte activități în folosul localității, respectiv: armaliști, secui liberi, libertini, coloni (iobagi), jeleri? *Se răspundea*: scutiți de impozit sunt cei menționați mai sus, Gazde armaliste nu sunt, secui liber 1, coloni (iobagi) sunt 58, văduve de coloni sunt 9, jeleri sunt 11, țigani sunt 4, în cele 11 case țigănești menționate mai sus locuiesc neamuri[97].

A III-a întrebare se referea la exceptații de impozite, prin atribuțiile ce le aveau la curțile nobiliare sau în cadrul obștii. *Răspunsul* preciza că erau *22 de scutiți:* 1. *Hossu Juon* administratorul domeniului D-ei grof Petki Maria, pe viață, în baza unei Covenții-Contract. Locuiește în sat, aparține iobăgimii. 2. *Kormos Simon* administratorul domeniului D-ei grof Petki Antonia. Este iobag. Are Convenție. 3. *Vajda János* clopotarul bisericii reformate. *4. Hoszu Stéfán,* clopotarul bisericii greco-catolice. *5. Kelemen Péter,* curatorul bisericii greco-catolice. 6. *Mátyás Ferenc,* paznicul viilor D-nei grof Petki Maria, locuiește pe alodiu-moșie. Este de condiție jeler cu Contract[98]. 7. *Buzsa Vonya Vaszi,* paznicul viilor D-ei grof Petki Antonia, locuiește pe alodiu-moșie, are Contract și este de condiție jeler. 8. *Bordos Josef* paznic de pădure (pădurar) al D-nei grof Petki Antonia, ocupație perpetuă moștenită, fără alte obligații. 9. *Mátyás György* jun., pădurarul D-ei grof Petki Antonia, ocupație perpetuă moștenită. 10. *Mátyás Lörintz* pădurarul D-ei grof Petki Maria, ocupație perpetuă moștenită, pe viață. 11. *Kenéz Vaszi* al II-lea pădurar al D-ei grof Petki Maria, ocupație perpetuă. 12. *Kormos Péter* pădurarul satului și paznicul semănăturilor din hotar. Este iobag și locuiește în sat, face o muncă de domn și primește un salariu de 9 forinți de la sat. Obligații comunitare nu are. 13. *Kormos Péter* jun. administratorul curiei-grădină, unde și locuiește, al D-nei grof Petki Antonia. În același timp, este și crâșmar. Este jeler. Are Contract. (Fila 194) 14. *Mátyás János sen.* administratorul curiei-grădină, a D-nei grof Petki Maria, locuind aici. Este de condiție jeler. Are Contract. 15. *Verdes Nutyuj* paznicul satului, locuiește într-o casă a comunei. Este de condiție jeler. Primește salariu de la sat în baza unei Scrisori de sarcini. Mai sunt și alți scutiți sezonieri: 1. Juați mici și mari 2; 2. Gornic-pândar 1; 3. Ciurdari 2; 4. Ciobanii satului 2.

[96] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Conscripții fiscale*, an 1831, nr. act 752, vol. II, fila 193.
[97] Ibidem, fila 193.
[98] Ibidem, fila 193 verso.

Întrebarea a IV-a se referă la naționalitatea gospodarilor? *Răspunsul:* Maghiari reformați erau 24. Români greco-catolici erau 44.

Întrebarea a V-a referitoare la serviciul religios, de ce biserici și preoți este asigurat? *Răspunsul:* Erau două biserici, una reformată și una greco-catolică. Un preot și un diac greco-catolic. Preotul reformaților era la Curteni, aici (la Sîntana) era filie.

Întrebarea a VI-a se referea la religia gospodarilor și câți aparținători au? *Răspunsul:* Erau: 2 catolici-noi țărani; 24 de reformați; 44 de greco-catolici.

Întrebarea a VII-a se referea la câte case-școli confesionale erau? *Răspunsul* era că nici o casă-școală confesională.

Întrebarea a VIII-a și a IX-a cu conținut economic privind îndeplinirea sarcinilor colective ale satului: „cu câți boi, cai, vaci sau dacă animale de tracțiune n-ar fi, de câte brațe de muncă ar fi nevoie ca să se facă acele munci grele" *răspunzându-se* „că acele munci erau efectuate cu 1 cal, 14 boi de jug, 6 vaci dacă acestea nu sunt «de a făta». Ca mijloace de transport sunt amintite 7 care de 2 boi, 3 care de 2 vaci și 24 brațe de muncă utilizate la încărcatul și însoțirea carelor, căruțelor"[99].

Întrebarea a X-a se referea la hotar. Cum era acesta? Mare? Mijlociu? Cereale, fân, vin, fructe, produce? Ce fel de pădure au și cum este exploatată în comun, în devălmășie s-au împărțită anual? Venitul locuitorilor din ce provine, mai mult din cultivarea pământului, creșterea animalelor sau transportul lemnului? S-a *răspuns* că hotarul era de dimensiuni mijlocii, iar raportat la numărul locuitorilor era mic-îngust, partea deluroasă fără îngrășământ nu producea nimic, iar partea dreaptă-netedă (șesul) era inundată de pe dealuri sau de Mureș astfel că târziu primăvara puatea fi cultivată. Puțin fân se producea și ceea ce se și producea sau seceta îl strică, fie inundațiile îl înămoleau. Vii pe dealuri erau puține și nu produceau atât cât să acopere prețul muncii. Fructe nu se produceau, pomii fructiferi fiind distruși de inundațiile Mureșului. Puțină pădure avea satul, nu era împărțită, animalele pășteau în ea, nu putea fi conservată, pentru că paznicii îi îngăduieau pe țigani care o distrugeau. Locuitorii realizeau câștig din arat, semănat și plutărit.

Întrebarea a XI-a se referea la meșteșugarii satului? *Răspunsul* menționează doar 1 dulgher.

Întrebarea a XII-a solicită contribuția financiară a satului-comunei pe anul 1830? *Răspunsul*: 384 Rfl 70 xr.

Întrebarea a XIII-a, solicită cheltuielile satului-comunei pe anul 1830? *Răspunsul* era: 106 Rfl. 32 xr. Dintre aceste cheltuieli, menționez: pentru ștampila satului 10 xr, pentru diverse circulare 1 Rfl. 4 xr, pentru iernatul taurului satului 3 Rfl. 50 xr., pentru lumânări și hârtie în contul satului 1 Rfl. 42 xr., reparația bărcii satului 5 Rfl. 40 xr., lemn pentru armată 15 Rfl. 36 xr., pentru construcția grajdului regal de la Cioc 26 Rfl. 56 xr., pentru Cetate lemn și paie 16 Rfl. 48 xr, pentru vaccinarea contra varicelei, D-lui Chirurg, 1 Rfl. 46 xr., în diurna Primarului 15 Rfl. 36 xr.,

[99] Ibidem, fila 194 verso.

pentru Notar, care nu este localnic 1 Rfl. 43 xr., pentru vânătoarea generală (anuală)-împărțirea pădurii-evaluarea pagubelor produse de inundație în pădurea satului-2 Rfl. 9 xr., primarului pentru neachitarea cotei impozitului regal, ca și în cazul altor comune 20 xr., pentru transportul naturaliilor (impozitul în natură) 3 Rfl. 32 xr., contribuție la plata măcelarului militarilor 3 Rfl. 12 xr etc.[100]

Întrebarea a XIV-a se referă la produsele în natură predate? *Răspunsul*: Nu se știa pentru că „Registrul cu naturali se află la D-ul Judecător regesc Sándor László".

Întebarea a XV-a se referă la bolile venerice, în ce parte a satului sunt mai răspândite? *Răspus:* nu se știa de nimeni că ar fi fost infectat.

Întrebarea a XVI-a privea varicela-pojarul unde a dominat? *Răspunsul:* de când era vaccinul varicelei, nu mai era dominant (epidemie).

Întrebarea a XVII-a, dacă vaccinarea decursese conform hotărârilor superioare? *Răspunsul:* În 1830, toți copiii prezenți fuseseră vaccinați.

Întrebarea a XVIII-a referitor la veniturile comunei? *Răspuns:* Venitul era mic. El consta din licitarea lemnelor tăiate peste an în pădure, venitul depus în Casa comunală, achitate impozitele către stat, și restul cheltuieli pentru sat[101].

Întrebarea a XIX-a se referea la capacitatea de stingere a incendiilor? *Răspunsul:* Împărțirea satului în 3 sectoare a zece decurii „tized", ustensilele de stingere erau: 1 butoi de apă, 6 cârlige, 3 securi, 3 furci, 3 felinare, 3 scări lungi și 6 scări mai scurte, 3 ciubere mari și 6 ciubere mici. Fiecare om avea stabilit cu ce ustensile să se prezinte pentru stingerea incendiului.

Întrebarea a XX-a se referă la reglementarea pazei de noapte a așezării. *Răspunsul* fiind: că paza este asigurată de străjerii desemnați de decurii cu sarcina de a da de știre în caz de incendiu sau altă problemă s-ar ivi.

Întrebarea a XXI-a se referă la dispoziția de aplicare a cultivării *cartofului*. *Răspunsul:* că acesta a fost cultivat de gazde în două parcele desprinse din capăt de hotar, una în Berc, iar alta sub Vii, dar nici măcar valoarea sămânței nu s-a recuperat, pentru că, pe de-o parte, apa din inundație stând sămânța a putrezit, iar pe de altă parte, seceta i-a uscat, neobținându-se producție de cartofi[102].

Întrebarea a XXII-a se referă la producția de grâu, porumb și câți oameni nevoiași erau datorită producției? *Răspuns:* Grâul nu s-a produs nici pentru semănat. În Berc porumbul nu se făcuse, fusese culcat datorită inundației. În afară de 6 gazde, fiecare trebuia să-și cumpere grâne de semănătură. Trei sferturi din gazde (gospodari) nu aveau nici un bob de grâne. Desele inundații, ridicarea digului de la Sângiorgiu, faceau ca nici în grădini semănăturile să nu producă. Din cauza apei mulți nici din case nu se mișcau, dar și în casă viața le era primejduită. M. Szt. Anna. 12 februarie 1831. Déési József și Madarasi Joseff[103].

---

[100] Ibidem, fila 195 verso și fila 196.
[101] Ibidem, fila 196 verso.
[102] Ibidem. fila 197.
[103] Ibidem, fila 197 verso.

Tabelul nr. 20
Categorii sociale în localitate, la 1830

Categorii sociale	*Număr*
Nobilime, armaliști	-
Secui liberi	1
Coloni-iobagi	58
Văduve de coloni	9
Jeleri	11
noi-țărani (țigani)	4

În concluzie, rezultă că în satul Sîntana, la 1830, erau 56 de gospodării, din care 3 erau curii nobiliare și alte 17 erau fără extravilan. Erau *22 de exceptați de impozite și* alte activități, datorită sarcinilor îndeplinite pe domeniile feudale, în comună. Producția foarte scăzută la cultura mare datorită timpului nefavorabil, ploios-inundație, secetă, invazie de lăcuste. Impozitul către stat era *de 384 Rfl. 70 xr.* raportat la numărul contribuabililor și veniturile lor. Obligațiile militare persistă cu precădere cele în produse, dar și în bani mult reduse față de perioada războaielor napoleoniene. Remarcăm apariția asistenței medicale, a vaccinului, vaccinarea copiilor contra varicelei-pojarului. Nu surprinde că predomina sărăcia.

Mișcările sociale și naționale din secolul al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea

Răscoala antihabsburgică de la 1703-1711

Răscoala antihabsburgică de la 1703-1711, condusă de Francisc Rákoczi al II-lea, a fost cauzată de nemulțumirea stărilor din Ungaria Superioară față de politica absolutistă a Habsburgilor, de micșorare a privilegiilor nobilimii.

La 6 mai 1703, Francisc Rákóczi al II-lea a emis la Brezna (Polonia) un manifest prin care chema la arme toată populația „nobilă și nenobilă” aptă să lupte împotriva oprimării străine-habsburgice. El a făcut promisiunea că iobagii, care se înrolaseră și membri lor de familie vor fi scutiți de prestațiile feudale. Mișcarea antihabsburgică a căpătat, astfel, o accentuată coloratură antifeudală. Transilvania ajunge centrul luptei antihabsburgice.

La 7 iulie 1704, Dieta Transilvaniei întrunită la Alba Iulia l-a proclamat pe Francisc Rákóczi al II-lea principe al Transilvaniei. Vine la Tîrgu Mureș, centrul secuimii, pentru a atrage de partea sa armata secuilor, în bisericuța catolică fiind

consacrat (uns) ca Principe al Transilvaniei. O parte din nobilime s-a alăturat mișcării populare a curuților și, dată fiind pregătirea ei militară, a ajuns să dețină importante poziții și în armată, ceea ce a atras după sine atenuarea radicalismului armatei țărănești-populare devenită armată regulată, corespunzătoare cerințelor vremii.

Efectivul armatei curuților în Transilvania, în toamna lui 1704, era de 18-20.000 de oameni. Armata era alcătuită din regimente și oștiri câmpenești (iobagi maghiari și români, jeleri, mică nobilime și orășenime). Oștile secuilor s-au organizat în cadrul scaunelor pe companii și grupe. Numărul răsculaților secui era de 6.000.

Pe baza conscripției, întocmite în vara anului 1704, putem să zugrăvim o imagine destul de exactă în ce privește locul de baștină, originea socială, echipamentul și apartenența etnică a participanților la răscoală. Astfel, i-am identificat și pe *sântănenii* din *rândurile curuților:*

În Armata I-a, comandată de „viteazul nobil" domnul Koncz Boldisár, formată din iobagi și jeleri l-am găsit pe *Földi András, jelerul Domnului Lázár György*[104];

În Armata a II-a, comandată de „preacinstitul nobil și viteaz" domnul Vay László, l-am găsit pe *Fosztó János dotat cu un cal, o sabie și două puști și pe Szentannai Márton dotat cu doi cai, o sabie și două puști*[105];

În Armata a VII-a, comandată de „viteazul nobil" domnul Kaszás Pál, l-am găsit *pe Szakmári János dotat cu un cal, o sabie și o pușcă*[106].

În final, știm de înțelegerea intervenită între nobilimea maghiară și austriacă, consemnată prin Pacea de la Satu Mare, din 30 aprilie 1711, prin care austriecii habsburgi recunoșteau privilegiile nobilimii maghiare, iar nobilimea maghiară recunoștea suveranitatea austriacă.

Răscoala țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan

Răscoala țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan, în zona Munților Apuseni din anul 1784/1785, cerând „nobilimea să nu mai fie", a avut un puternic răsunet în rândul țărănimii dependente, românești în primul rând, din Scaunul Mureș unit cu Comitatul Târnava, deci, în Comitatul Mureș-Târnava.

Iobagii se găseau la sfârșitul anului 1784 într-o stare de răzvrătire contra exploatării feudale. Din docuemntele studiate reiese că în ciuda pregătirii iobagilor de aici și a atașamentului lor față de răscoală, acțiunile lor n-au depășit stadiul de răzvrătire din cauza depărtării, față de zona Munților Apuseni, focarul răscoalei, datorită măsurilor luate de autoritățile Comitatului.

[104] *II. Rákóczi Ferenc erdélyi hadserege,* Kriterion-Polis Könyvkiadó, 1994, Budapest, pag. 102, 106.
[105] Ibidem, pag. 109, 116.
[106] Ibidem, pag. 142, 169.

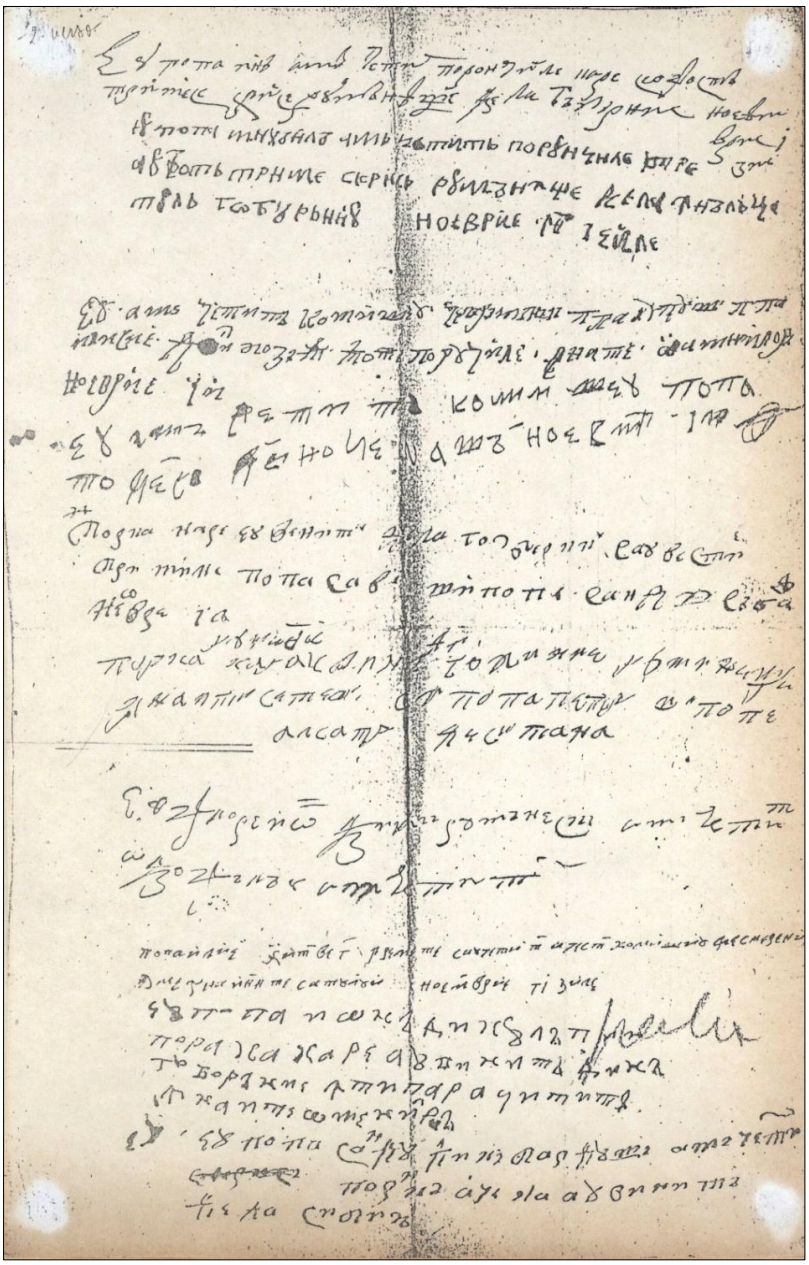

Iscăliturile de luare de cunoștință a patentelor gubernului de către preoții satelor din plasa Șamșud (Șincai) din Raportul lui Szalai Farkas

În conceptul unui raport de confirmare a primirii Patentei guberniale, din 8 noiembrie 1784, se preciza că pentru înăbușirea încercărilor de răscoală, Tabla continua de la Tîrgu Mureș a dispus ca toți nobilii, după posibilitatea lor, să se înroleze în Cete organizate, echipați de luptă, adunându-se în locul indicat, unde să se organizeze în Pichete de pază, veghind zi și noapte pentru a zădărnici din timp orice mișcare a țărănimii[107].

S-au organizat trei tabere nobiliare: la Gănești, la Iernut, la Band. În fruntea taberei principale, de la Gănești, erau contele Bethlen Ladislau și contele Tholdalagi Ladislau. Tabăra nobilimii de la Band era comandată de vicecomitele ordinar Sándor János și nobilul Tholdalagi István. La Iernut, Tabăra era comandată de Domokos, Mihály Teleki și Lázár József.

Ele aveau ca sarcină supravegherea și înăbușirea mișcării din satele de pe Câmpie, cât și realizarea joncțiunii cu cetele nobilimii din comitatul Turda. Se dispunea nobilimii refugiate în orașe, prin corespondență, să vină în tabere „... altfel să fie siguri toți cei ce s-au sustras, că deosebit de amenda marchală, chiar dacă ar merita să fie slujbași ai comitatului din cauza neglijării acestei îndatoriri vor fi disgrațiați, nemaifiind admiși să ocupe funcții oficiale..." [108]

Autoritățile de la Tîrgu Mureș, Tabla regească și Tabla continuă a Comitatului Mureș-Târnava (Tribunale), se constituie într-o Comisie pentru a lua măsuri pentru reprimarea oricăror manifestații de răzvrătire. Într-un ordin către pretori, Comisia arăta că ar fi informată că sub oarecare pretexte s-ar fi colectat câte 14 creițari de la fiecare țăran, fără a se ști din ce localități, sumă ce nu se știe însă cum au folosit-o, dar se crede că ar fi fost cheltuită pentru procurarea de arme; în continuare, Comisia dispune efectuarea unor severe cercetări în fiecare sat (și Sîntana) interzicându-se în același timp preoților români de a se întruni spre a ține ședințe sau consfătuiri" pentru a nu-i duce pe nobili la pieire veșnică."[109]

Pentru pacificarea Principatului Transilvania, Guberniul, în așteptarea instrucțiunilor Curții imperiale de la Viena, a publicat Patentele de liniștire din 11, 18, 22, și 23 noiembrie 1784. În aceste patente, după ce Guberniul" dorește tuturor și fiște căror răzvrătitori și celorlalți care se cuvine, pașnică și grijnică întoarcere" arată că" a înțeles cu mare neplăcere că unii n-ar vrea a îndeplini voia și porunca tisturilor și domnilor săi precum sunt datori, nici nu ar vrea a îndeplini slujbele hotărâte prin lege și porunci împărătești" îi dojenesc și le poruncesc „să nu se însoțească cu acei învrăjbitori, să fie mai departe cu toată ascultarea de tisturi și domnii locurilor, precum și prin lege s-a hotărât de nu li voia să cadă sub grea pedeapsă"[110].

Într-un raport al Pretorului supleant al circumscripției Gănești, Nemeș Gheorghe către Tabla continuă din Tîrgu Mureș, aflăm că Patentele au fost urmate de

[107] D.G.A.S. Mureș, Fond: *Documente referitoare la răscoala lui Horea*, nr. Act. 2, an 1784.
[108] Ioan Ranca, *Românii din secuime și răscoala lui Horea,* Ed. Pax Historica, Tîrgu Mureș, 2000, pag. 108-110.
[109] Ibidem, pag. 179.
[110] D.G.A.S. Mure, *Fond: Documente referitoare la răscoala lui Horea,* nr. act 48/1784.

o Ordonanță a gubernului care preciza pentru localnici „obligația de a aresta persoanele care fac agitație, iar pentru acest fapt de fidelitate față de patrie și regele lor vor primi câte 30 de florini, pe persoana prinsă, ca premiu, în caz contrar, dacă o comună ar găzdui astfel de oameni, primarul comunei împreună cu încă două persoane vor fi trași în țeapă conform legii în vigoare."[111]

Publicarea Patentelor imperiale s-a făcut în fiecare sat prin adunarea de către primari, aflați în subordinea pretorilor, a poporului de rând și a preoților care trebuiau să semneze Raportul pretorilor către Comisia-Tablei continue, de luare la cunoștință a patentelor. Acest fapt rezultă și din Raportul pretorului Szalai Farkas al plasei Șamșud (Șincai), din care plasă făcea parte satul Sîntana, privind felul cum au fost primite patentele gubernului de liniștire a țăranilor către Tabla continuă[112].

Știrile triste pentru nobilime, ce veneau din Munții Apuseni fac pe nobilii din oraș și împrejurimi să trimită gărzi în diferite centre din comitat, cu menirea de a împiedica orice revoltă a românilor de pe valea Mureșului și de pe Câmpie. Centrele cele mai importante unde s-au concentrat gărzile sunt: Iernut, Râciu, Band, Pănet, Mădăraș, Căpuș, iar patrule circulau prin sate și încercau să afle starea de spirit a românilor bănuiți că simpatizează cu răscoala lui Horea; pe mulți îi rețin și-i execută la fața locului, iar pe alții îi trimit ferecați în lanțuri la închisoarea din Tîrgu Mureș[113].

La marginea satelor s-au ridicat, în locuri ce dominau așezarea, Furci și Spânzurători pentru înspăimântarea țăranilor. Ca reminescență tristă a acelor vremi s-a păstrat în toponimia locală a satului Săbad-Voiniceni denumirea de „Dealul Coasta Furcii" sau „Dealul Acăstăi" (Akasztó=Spânzuratoare) ce domină localitatea. Răscoala n-a ajuns să cuprindă regiunea de răsărit a Transilvaniei, nici Comitatul Mureș-Târnava, fiind înfrântă de forțele înarmate ale regimului nobiliar.

Revoluția de la 1848-1849

Anul 1848, supranumit „primăvara popoarelor", are o semnificație deosebită pentru istoria modernă a Europei. Declanșarea revoluțiilor burghezo-democratice, în cadrul lor afirmându-se dorința de emancipare socială și națională în statele burgheze moderne. „Au sosit anul epocal, anul speranței, anul libertății și a egalei îndreptățiri naționale, anul 1848, care prin evenimentele întâmplate prin el, va cuprinde o pagină neagră în istoria Transilvaniei"[114].

Până la 1848, Tîrgu Mureș fusese centrul tinerilor din Transilvania pentru că găzduia reședința „Tablei regești" (Tribunalul Suprem al Principatului Transilvania), tinerii cei mai înzestrați se adunau aici la Tribunalul suprem al țării pentru a câștiga experiență și cunoștințe în domeniu juridic, numiți cancelești. Dintre tinerii români se

[111] Ibidem.
[112] Ibidem.
[113] Ioan Ranca, L. Moldovan, *op. cit.*, pag. 281.
[114] Oros, alias Rusu Ioan, *Memorii*, București, 1989, pag. 30.

aflau aici: Avram Iancu, Ioan Oros-Rusu, Al. Papiu-Ilarian, Ioan Buteanu, S. Poruțiu, Ioan Bologa etc. Prin prezența lor și a celorlalți tineri maghiari, germani, în primăvara anului 1848, Tîrgu Mureșul „ocupă o pagină de frunte în istoria noastră națională”[115].

Prin colindarea satelor românești din jurul Tîrgu Mureșului, Avram Iancu și ceilalți tineri, au avut posibilitatea de a cunoaște nemijlocit situația insuportabilă a țăranilor iobagi din Câmpie și aspirațiile lor. Discuțiile lor cu preoții satelor, cu *Pop Ladislau* și învățător *Pop Teodor*, relatările presei românești, le-au întărit hotărârea de a lupta pentru emanciparea neamului lor, pentru libertatea lui socială și națională[116].

La 13 martie 1848, izbucnea revoluția la Viena, împăratul recunoscând egalitatea naționalităților din imperiu, apoi se retrăgea la Insbruck, pregătind contrarevoluția. La 15 martie 1848, la Budapesta a izbucnit revoluția având loc o mare Adunare, care votează o moțiune (program) cuprizând 12 puncte: 1. Minister maghiar independent și responsabil; 2. Desființarea cenzurii; 3. Dietă anuală la Budapesta; 4. Libertate religioasă și egalitate în fața legii; 5. Îndepărtarea din țară a miliției străine și înființarea armatei naționale; 6. Armata va depune jurământ pe constituție; 7. Gardă națională maghiară; 8. Eliberarea deținuților politici; 9. Libertatea instrucțiunii; 10. Înființarea curții cu juați; 11. Despărțirea Cancelariei Aulice și a Locotenenței; 12. Unirea Transilvaniei cu Ungaria.

Această moțiune a fost adusă la Tîrgu Mureș de Gh. Urházi, canceliștii maghiari de la Tabla Regească convocând o Adunare, la 25 martie 1848, și invitându-i și pe canceliștii români și germani[117].

Tinerimea maghiară a formulat o Petițiune către Guberniul de la Cluj, conținând cele 12 puncte ale Moțiunii de la Budapesta, cerându-se convocarea de urgență a Dietei Transilvaniei pentru a vota Unirea Transilvaniei cu Ungaria. Canceliștiiași-germani în frunte cu Theodor Fabini, după lungi dezbateri, nu participată la Adunarea din 25 martie. În „Memorii” Ioan Oros-Rusu, citându-l și pe Alexandru Papiu Ilarian, mărturisește că tinerimea română, canceliștii, de pe lângă Tabla Regească, participantă la adunare, „după mai multe dezbateri pro și contra în urmă se învoiră și participând la acea conferință, ar subscrie petițiunea tinerimii maghiare, însă numai sub condițiunile următoare: a) să se șteargă iobăgia fără nici o desdăunare nici din partea țăranilor, nici din partea statului, căci după dreptate țăranii ar avea drept de a pretinde dezdăunare de la aristocrații unguri pentru nedreptățile din secole prin care le-au uzurpat drepturile neînstrăinate omenești; b) se vor respecta și garanta toate naționalitățile și limbile din Ungaria și Transilvania; c) se va realiza o egalitate deplină politică și civilă”[118]

La 26 martie 1848, teologul Nicolae Bârlea, trimis de profesorii de la Blaj ca să ia contact cu canceliștii (practicanți în avocatură) români, soseșe la Tîrgu Mureș, consfătuirea ținându-se la locuința lui Avram Iancu.

Erau anunțați despre ținerea Adunării de la Blaj, fixată pe Duminica Tomii,

[115] În memoriam Avran Iancu, Tîrgu Mureș, 1972, pag, 41.
[116] Ibidem, pag. 45.
[117] Traian Pop, *Monografia orașului Tîrgu Mureș*, Tîrgu Mureș, 1932, pag. 145.
[118] Oros-Rusu Ioan, *op. cit.*, pag. 31.

adunare ce urma să hotărască asupra „atitudinilor ce trebuie să aibă în acele vremuri de mari prefaceri istorice”[119].

Profesorul blăjean Aron Pumnul a redactat un Manifest răspândit în întregul Ardeal de elevii „școalelor”, care tocmai plecau acasă în vacanța Paștilor „… e datoria fiecărui protopop, preot, sau mirean a să învoi fără întârziere ca să se adune pe Duminica Tomii în Blaj. Toți protopopii câte cu doi preoți și câte cu doi oameni din tot satul românesc, fie unit fie neunit, tot atât îi, căci toți sânt români.”[120]

Guvernatorul Transilvaniei, Contele Teleki Iosif prinzând de veste de propaganda desfășurată prin sate românești pentru participarea românilor în număr cât mai mare la Adunare, ordonă prefecților, inclusiv prefectului Comitatului Mureș-Târnava, la 17 aprilie, să împiedice cu orice mijloace plecarea protopopilor, a preoților și a celor doi delegați de fiecare sat la Adunarea din Blaj, pe care o interzicea. Ordinul guvernatorului este urmat și de o circulară a episcopului unit Ioan Lemeni, către toți preoții „ca nu cumva oameni să meargă la adunare”[121].

Nu știm dacă din Sîntana a participat cineva la Adunarea din Duminica Tomii, din 18/30 aprilie 1848, (Prima Adunare a românilor) care a chemat la o nouă Adunare pentru ziua de 3/15 mai aprobată de autorități. Tinerii elevi blăjeni cutreieră satele îndemnând pe țărani să meargă la Adunarea de la Blaj din *3/15 mai*.

„Cancelistul Ioan Oros-Rusu colindă românii din valea Nirajului, teologul Petru Boantă din Șăușa și Vasile Moldovan din Chirileu cutreierau valea Mureșului, teologul Vasile Pop, feciorul popii din Nazna, s-a abătut la românii de pe Câmpie.”[122]

Au fost chemați și românii din Sîntana, p*arohului Mihail Cormoș* (1832-1863), cantorul-*învățător Gh. Comis* și alții nu știm pentru că nu s-a păstrat Registrul de venituri și Cheltuieli al bisericii din perioada respectivă, cum este cazul la Bărdești și Voiniceni. Țăranii români din fiecare comună erau îmbrăcați în haine de sărbătoare și împodobiți cu frunză verde, cântând cântece haiducești și având în frunte un drapel albastru purtat de teologul Vasile Moldovan din Chirileu pe care era inscripția „1848 Trăiască românii”[123].

Se aflau în rândul participanților alături de cei din celelalte comitate. Românii setoși de libertate treceau pe sub furcile înalțate în fiecare comună pe câte un deal pentru a-i înspăimânta. Un contemporan, Mészáros Károly, se arată adânc impresionat de Adunarea de la Blaj: „Cât privește aspectul exterior al acestei mărețe adunări populare, așa ceva n-a prea văzut Europa. O masă populară fantastică cu trăsături accentuate, caracteristice, ușor de recunoscut ale canceliștilor români, oferea spectatorului în tumultul sălbatic, tălăuzitor al patimilor politice un tablou extraordinar de interesant și zguduitor. Din blocurile agitate de furtună se desprindeau ici pâlcuri de oameni cu ismene groase, cu căciuli mițoase în cap, dincolo cățărați pe butoaie și pe mese, popi, avocați și profesori…[124]

---

[119] Ibidem, pag. 33.
[120] Cheresteșiu Victor, *Adunarea Națională de la Blaj*, Ed. Politică, Buc., 1966, pag. 218.
[121] Ibidem, pag. 104.
[122] Traian Pop, *op. cit.*, pag. 154.
[123] Pop Traian, *op. cit.*, pag. 150.
[124] Vasile Cheresteșiu, *op. cit.*, pag. 439.

Pentru a cuprinde cu privirea adunarea ne-am urcat pe o înălțime. O imensă mulțime de popor se întindea trândavă și întunecată înaintea ochilor noștri ca o tabără mare, având forma unei stele. Trebuie să mărturisim că aranjarea acestui castru avea ceva impresionant. Din centru, unde era construită o tribună, se desprindeau prin masele dese de popor, mai multe drumuri în formă de raze, astfel totul oferea un aspect într-adevăr copleșitor."[125]

Numărul participanților era de 40.000 de români. Punctele (16) *Petiției Naționale* elaborate de conducătorii Adunării de la Blaj au fost citite și explicate de profesorul August Treboniu Laurian, punctele fiind urmatoarele: „1) Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și frăției, pretinde independența sa națională în respectul politic, ea să figureze în numele său, ca națiune română să-și aibă reprezentanții săi la Dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească de limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislație, cât și în administrație. Ea pretinde în tot anul o Adunare Națională generală; 2) Națiunea română pretinde ca biserica română fără distincțiune de concesiune, să fie și să rămână liberă, independentă de la oricare altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte biserici din Transilvania. Ea cere restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual după vechiul drept în care sinod să fie deputați bisericești și mirenești. În același sinod să se aleagă și episcopi românești, liber, prin majoritatea voturilor, fără candidațiune; 3) Națiunea română ajungând la conștiința drepturilor individuale românești, cere fără întârziere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi atât în comitate, cât și în districte, scaune și granițe militare. Cere totodată desființarea dijmelor ca a unui mijloc de contribuire împiedicător economiei; 4) Națiunea română poftește libertatea industrială și comercială, cu ridicarea țehurilor și a privilegiilor și a tuturor piedicilor și stavilelor comerțului în țările vecine, de care se ține desființarea vămilor la graniță; 5) Națiunea română poftește ca dajdea (darea) ce s-a pus de un timp încoace asupra vitelor, care din pricina strâmtorii hotarelor gromiale se țin și se pasc în țările vecine cu mari cheltuieli, nespusă greutate și însuși cu pericolul vieții, așa vederata piedică a industriei și a comerțului activ, să se șteargă cu totul și tratatele care s-au încheiat între Înalta Casă austriacă, Poarta otomană și Principatele române, pentru economia vitelor, să se păzească cu toată scumpătatea; 6) Națiunea română cere desfințarea dijmei, adică a zeciuielii metalelor create în patria aceasta, care dijmă e o adevărată piedică pentru lucrarea minelor. La toți proprietarii de fedini (mine) fără osebire între urburarii (propietari de mine) și metalurgi, să li se dea același drept în privința măsurei hotarului hodinei; 7) Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări fără de nici o cenzură, prin urmare pretinde libertatea tiparului pentru orice publicare de cărți, jurnale și de altele fără sarcina cea grea a cauțiunii, care să nu se ceară nici la jurnaliști, nici de la tipografi; 8) Națiunea română cere asigurarea libertății personale, nimenea să nu se poată prinde sub vreun pretext politic cu acestea dimpreună cere libertatea adunărilor ca oamenii să nu cadă la nici un prepus

[125] Ibidem, pag. 440.

(banuială) dacă se adună numai să vorbească și să se înțeleagă în pace; 9) Națiunea română cere înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țării înlăuntru și din afară. Miliția română să-și aibă ofițerii săi români; 10) Națiunea română cere tribunale de juați cu publicitate, în care procesele să se facă verbale; 11) Națiunea română cere denumirea unei comisiuni mixte compusă din români și alte națiuni transilvane pentru cercetarea cauzelor de mezuime (hotărnicie) a moșiilor și pădurilor, de ocupare a pământului comun și a sesiunilor colonicale (sesii iobagești) și altele ce se țin de categoria aceasta; 12) Națiunea română cere dotarea clerului român întreg din casa statului întocmai ca clerurile celorlalte națiuni; 13) Națiunea română cere înființarea școalelor române pe la toate satele și orașele, a gimnaziilor, institutelor militare și tehnice și a seminarelor preoțești, precum și a unei universități române, dotată din casa statului, în proporțiunea poporului contribuant, în dreptul deplin de a-și alege directorii și profesorii și de a sistematiza învățăturile după un plan scolastic și cu libertatea de a învăța (de a ține cursuri); 14) Națiunea română pretinde purtarea comună a sarcinilor publice după starea și averea fiecăruia și ștergerea privilegiilor; 15) Națiunea română poftește să se facă constituțiune nouă pentru Transilvania, prin o adunare constituantă a națiunilor țării, care constituțiune să se întemeieze pe principiile dreptății, libertății, egalității și fraternității, să se lucreze codice noi și civile, penale, comerciale tot după acele principii; 16) Națiunea română cere ca conlocuitoarele națiuni nicidecum să nu ia în dezbatere cauza uniunii cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiune constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv în camera legislativă. Iar din contră, dacă Dieta Transilvaniei ar voi totuși a se lăsa la pertractarea aceleași uniuni, de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate."[126].

Adunarea a acceptat cu entuziasm și unanimitate cele propuse, jurând credință pe Petiția Națională. S-a jurat credință împăratului. S-a strigat „Vrem să ne unim cu Țara" La 8 mai 1848, la Sibiu, era publicat articolul de presă „Keine Union" („Nu Uniunii") scris de Theodor Fabini aducând argumente contra uniunii Transilvaniei cu Ungaria:"… Când a voit ungurul cu adevărat binele sasului, când a fost prietenia sa către sas sinceră? Numai atunci când el s-a aflat în pericol, atunci când el se refugia îndărătul zidurilor cetăților săsești?.… nu avem voie să ne expunem la pericolul ca niște străini neaveniți să poată delibera și dispune asupra sorții națiunii."[127]

Dieta Transilvaniei și-a deschis lucrările la 29 mai 1848, la Cluj în prezența Comisarului regesc, Anton Puchner, comandantul suprem al armatei împărătești din Transilvania. S-a dat citire celor 7 puncte ale ordinii de zi și „… or statorit că înainte de toate să se ia la dezbatere propoziționea a treia despre Unire. În ziua următoare, la 30 mai, s-a proclamat Unirea necodiționată cu Ungaria… În sala Dietei și în afară sub ferești s-a strigat mereu «Uniune sau moarte» și de aceea nimeni n-a cutezat a vorbi în contra uniunei."[128]

---

[126] Vasile Cherestesiu, *op. cit.*, pag. 459-465.

[127] M. Ardelean, Istoria altuia în apărarea eului, Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2009, pag. 86-87.

[128] Oros alias Rusu Ioan, *op. cit.*, pag 45.

La 6 iunie 1848, Dieta votează legea desființării iobăgiei, iar la 18 iunie intră în vigoare legea care proclama încetarea iobăgiei în toată Transilvania. Iobagii devin oameni liberi, iar robota și dijma se desființează, pământurile urbariale-nobiliare rămân în proprietatea foștilor iobagi, vechiul proprietar urmând a fi despăgubit de stat. În ședința Dietei, din 20 iunie, s-au pertractat petițiunea Adunării Naționale Române din 3/15 mai 1848, stătătoare din 16 puncte, însă fără rezultat, zicându-se că după ce uniunea Trasilvaniei cu Ungaria e decretată, toate dorințele drepte ale românilor sunt îndeplinite prin legile Ungariei din 1848, care prin uniune au valoare și pentru Transilvania."[129]

„De aceea credem că de atunci a luat naștere lupta purtată în timpul revoluției de la 1848-1849 fără să poată de fapt, rezolva conflictul lor."[130]

„De acum căile celor două popoare se despărțiră cu desăvârșire. Românii în lupta de apărare a limbii și credinței strămoșești s-au găsit alături de Împăratul, dușmanul ungurilor. Aceștia, la rândul lor, purtau războiul pe două fronturi, de o parte împotriva Împăratului, iar de alta, contra naționalităților, care nu voiau să se lase înghițite de poporul dominant."[131]

Mulți din cei ce luaseră parte la Adunarea de la Blaj, reîntorcându-se acasă, se fac apostolii hotărârilor luate acolo. Țăranii lămuriți de conducătorii lor încep a se pregăti de luptă, ascuțindu-și coasele și pregătindu-și lăncile la faurii satului[132].

Într-un raport către judele suprem al Scaunului Mureș, din 21 august 1848, pretorul plăsii Șamșud (Șincai), Cserei Mihály, relata că în timp ce încerca să facă cunoscut apelul de liniștire a guvernului maghiar, un sătean din Curteni a strigat în fața tuturor „Dumneavoastră nu vreți să ne faceți dreptate, însă noi o vom face cu sânge."[133]

De asemenea, judele suprem al Scaunului Mureș era informat că țăranii *din Sîntana* țin zilnic întruniri în biserică pentru a comenta știrile ce le veneau din diverse părți. Judele suprem dispune instalarea unei subunități gardiste maghiare, având ca misiune să reprime cea mai mică încercare de revoltă, subunitatea urmând a fi întreținută exclusiv de comunitate. Îngrijorarea se datora faptului că în cele două sate, *Sîntana* și Curteni, exista pericolul de a se crea un front de rezistență față de vechile obligații feudale, de vreme ce cei care erau înclinați să accepte pe mai departe aceste obligații erau amenințați de restul țăranilor cu spânzurarea sau tăierea mâinii[134].

La 1 septembrie 1848, în Transilvania s-a trecut la recrutări. Conform Conscripției pentru recrutare, Transilvania urma să ridice 60.000 ostași pentru luptă[135].

---

[129] Ibidem, pag. 47.

[130] Silviu Dragomir, *Studii privind istoria Revoluției române de la 1848*, Cluj, 1989, pag. 159.

[131] Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, 1918-1928, Ed. Cultura Națională, Buc., 1929, pag. 85.

[132] Traian Pop, *op. cit.*, pag. 156.

[133] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș Judele Suprem,* nr. doc. 737/1848.

[134] D.G.A.S. Mureș, Fond: Prezidențiale, nr. doc. 543/1848.

[135] Ela Cosma, *Cronologia anilor 1848/1849 în Transilvania*, în Anuarul Institutului de istorie, tom XLVI, Cluj-Napoca, 2009, pag. 330-354.

Când legea recrutării a fost promulgată de guvernul de la Budapesta satele românești din Transilvania se aflau în cea mai aprigă luptă pentru pământ, contra robotelor pretinse de nobili. Execuțiile din sate, bătăile și umilințele din luna august au adus țărănimea la marginea răbdării. De aici, rezistența față de recrutare, ca o reacție normală de apărare. Din informările oficiale sosite din localitățile *Sîntana, Bărdești,* Săbad, rezultă că împotrivirile aveau o coloratură etnică, și derivau din convingerea populației că recrutarea are loc împotriva voinței împăratului[136].

La opoziția țărănimii au contribuit și autoritățile austriece, nemulțumite de tendințele separatiste ale revoluționarilor maghiari. Sunt menționate unele cazuri în care ofițeri austrieci răspândeau zvonuri că recrutările se fac de către nemeșii unguri cu scopul de a reintroduce, împotriva voinței „bunului împărat" iobăgia[137].

Cei din *Sîntana* și Bărdești și-au trimis mesageri la garnizoana austriacă din cetatea orașului Tîrgu Mureș, unde un ofițer austriac i-a sfătuit să trimită o scrisoare la Sibiu, ca de acolo să fie înaintată împăratului. Ofițerul i-a îndemnat ca până când nu vor primi un răspuns clar să nu se supună conscripției[138].

Autoritățile austriece aveau tot interesul să ascundă faptul că în timpul verii anului 1848, au acordat asistență militară nobililor maghiari pentru a teroriza satele, mai ales cele românești. Comandantul militar austriac a furnizat arme și muniție gărzilor naționale maghiare. „Prea Bunul Împărat „era prezentat acum ca izbăvitorul țărănimii. Era tactica specifică Curții de la Viena" Divide et impera. (Dezbină și stăpânește)"[139].

Comisia de conscriere a recruților alcătuită din: Cserei Mihály, Jenei József și Sen. Pápai Lajos, toți nobili ai scaunului, au conscris în *7 septembrie 1848,* l*a SÎNTANA* de Mureș pe următorii*: 1. Mátyás István,* de 19 ani, necăsătorit, fizic slab, nerecrutabil; *2. Punyi Vaszi* de 22 ani, căsătorut, cap de familie, nerecrutabil; *3. Pakulár Dumitru* de 22 de ani, necăsătorit, fizic *BUN* de recrutat, locuiește la Remetea; *4. Godán Lázár* de 21 ani, necăsătorit, puțin *PITIC,* nerecrutabil*; 5. Kelemen Szávuj* de 21 de ani, necăsătorit, *BUN,* locuiește la Glodeni în comitatul Turda; *6. Kenéz Konsztántin* de 20 de ani, necăsătorit, *BUN,* locuiește la Tîrgu Mureș; *7. Bukur Demeter* de 19 ani, necăsătorit, cap de familie, mamă nenorocită ține 4 frați mai mici, nerecrutabil; *8. Hurás Simon* de 19 ani, necăsătorit, de 6 zile s-a înrolat la husari; *9. Kormos Simon* de 19 ani, necăsătorit, nu are nas, nerecrurabil; *10. Hoszszu Todor* de de 19 ani, necăsătorit, nu se știe unde este; *11. Kelemen Juvon* de 19 ani, necăsătorit, pitic, nerecrutabil; *12. Busa Simon* de 21 de ani, necăsătorit, *BUN; 13. Tőrök András* de 19 ani, necăsătorit, *BUN; 14. Mátyás István* de 19 ani, necăsătorit, *BUN; 15. Fodor Dani* de 20 de ani, necăsătorit, *BUN; 16. Major Demeter* de 19 ani, necăsătorit, *BUN; 17 Hoszszu Györgye* de 20 de ani, necăsătorit, *BUN; 18. Bukur Todor* de 20 de ani, necăsătorit, *BUN; 19. Szöts Vaszi* de 21 de an, necăsătorit, *BUN;*

---

[136] Ioan Olteanu, *Revoluția de la 1848 în Câmpia Transilvaniei*, Ed. Arhipelag XXI, Tîrgu Mureș, 2014, pag. 167.

[137] Ana Hancu, *Drama Ardealului 1848-1849*, Ed. Nico, 2012, Tîrgu Mureș, pag. 57 și 120.

[138] Moldovan Peter, *Pace și Război, 1848-1849, în Transilvania Centrală*, Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2008, pag. 77-78.

[139] T. Losonczi, I. Moldovan, *Revoluția de la 1848-1849 în Scaunul Mureș și în împrejurimi*, Ed. Tipomur, Tîrgu Mureș, 1998, pag. 58.

20. Buzán Juvon de 21 de ani, necăsătorit, *BUN; 21. Godán Vaszi* de 19 ani, necăsătorit, *BUN; 22. Kormos Szánduj* de 21 de ani, necăsătorit, *BUN; 23. Kormos Juvon* de 20 de ani, necăsătorit, *BUN; 24. Flora György* de 19 ani, necăsătorit, slab mintal „a feje hibás”; *25. Kénéz…* de 19 ani, necăsătorit, slăbiciune, cu defect[140].

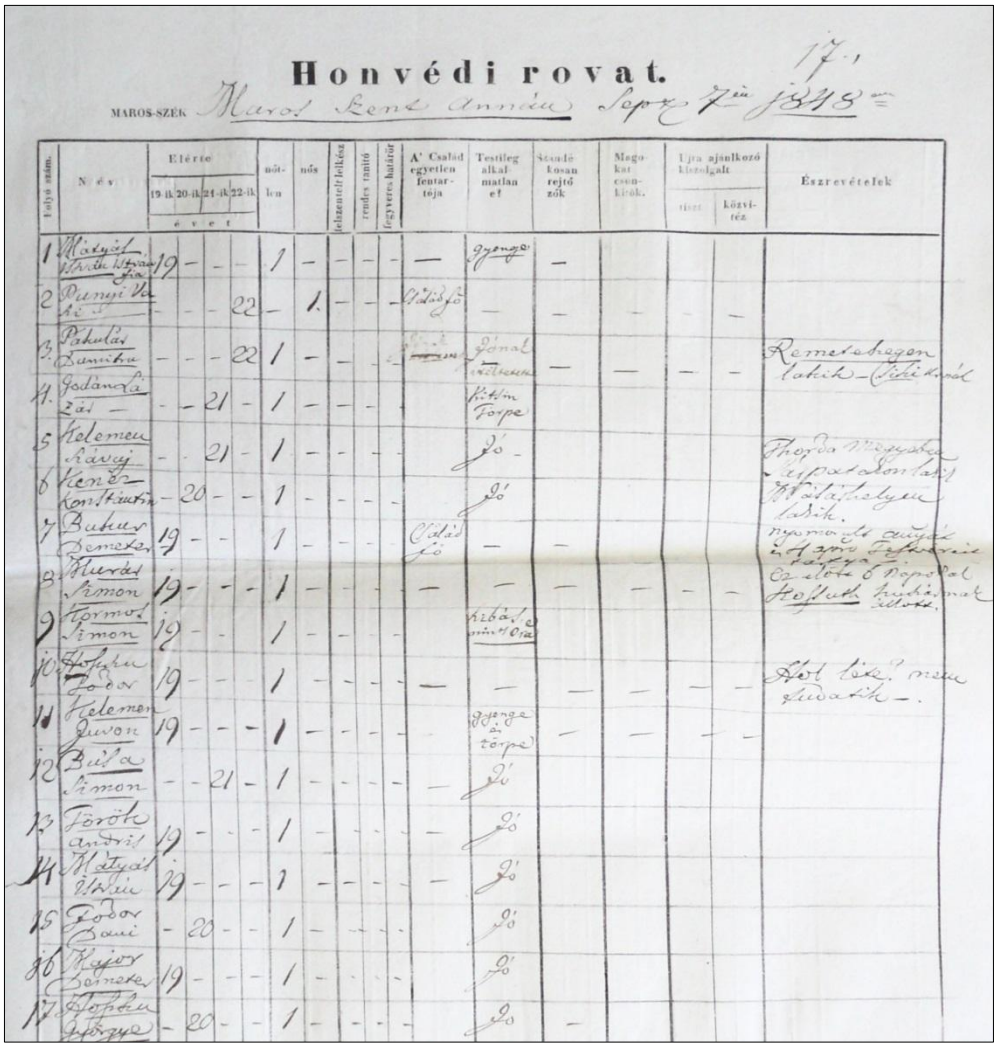
Honvédi rovat.

MAROS-SZÉK

Folyó szám.	Név	Életére évet 19-ik	20-ik	21-ik	22-ik	nőtlen	nős	felszentelt lelkész	rendes tanító	egyszerű határőr	A' Család egyetlen fentartója	Testileg alkalmatlanok	Szándékosan rejtőzők	Megokot csonkirók.	Újra ajánlkozó kiszolgalt: tiszt	Újra ajánlkozó kiszolgalt: közvitéz	Észrevételek
1	Mátyás István fia	19	–	–	–	1	–	–	–	–	–	gyenge	–				
2	Puncsi Vi[illegible]	–	–	–	22	–	1	–	–	–	Házadó	–	–	–	–	–	
3	Pokulár Samuka	–	–	–	22	1	–	–	–	–	[illegible]	fonal [illegible]	–	–	–	–	Remetehegen lakik – Fülöpnél
4	Godán Vaszi	–	–	21	–	1	–	–	–	–		kitlen törpe					
5	Kelemen Ráczi	–	–	21	–	1	–	–	–	–		jó					Thorda Megyében szpetalonban
6	Kenéz Konstantin	–	20	–	–	1	–	–	–	–		jó					Házáthelyen lakik.
7	Bukur Demeter	19	–	–		1	–	–	–	–	Házadó fő	–	–				Nyomorult ember a 4ano Fehérvár helyőrsége alatt a Dopsol Hofluth hudósnak adott.
8	Murár Simon	19	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
9	Kormos Simon	19	–	–		1	–	–	–	–		kézbás, a mint látja					
10	Hodgu Fodor	19	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	Hol lett? nem szabadik –
11	Kelemen Juvon	19	–	–	–	1	–	–	–	–		gyenge és törpe	–	–	–	–	
12	Buda Simon	–	–	21	–	1	–	–	–	–	–	jó					
13	Fürös András	19	–	–	–	1	–	–	–	–	–	jó					
14	Mátyás István	19	–	–	–	1	–	–	–	–	–	jó					
15	Fodor Boni	–	20	–	–	1	–	–	–	–		jó					
16	Kajor Demeter	19	–	–	–	1	–	–	–	–		jó					
17	Hodgu György	–	20	–	–	1	–	–	–	–		jó	–				

Conscriptia militară, 17 septembrie 1848, fragment

La 15 septembrie 1848, comisarul regal Vaj Miklós îi cerea deja cu insistență ministrului de interne sistarea recrutărilor, argumentând că întâmpină dificultăți nu

[140] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș,* Conscripții militare, nr. act 147/1848, vol. II, fila 17.

numai cu românii, dar că acestea „chiar și în secuime pot da naștere la o cumplită răscoală. Mi s-a raportat că sași și valahi înarmați se adună cu miile la Blaj”[141].

Tensiunea crescândă, prin neaplicarea desființării iobăgiei de către nobilime, și refuzul îndeplinirii obligațiilor iobăgești de către țărănimea aservită, jaf, bătaie, foc, a dus la convocarea celei de-a III-a Adunări de la Blaj, la care au participat 60.000 români, pe data de *15 septembrie 1848,* protestându-se împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria, hotărându-se organizarea armată a românilor, cerându-se guvern al Transilvaniei format pe baze naționale proporționale, reglementarea problemei agrare, încetarea terorii. Românii au trecut la introducerea administrației proprii, Transilvania fiind organizată în 18 prefecturi. „...a 13-a Câmpia Prefect Bătrâneanu, apoi Micheșiu V. Pref. Hodoșiu Castorianu, mai târziu Prefect Nicolae Vlăduțiu...”[142]

„… după data de 11 decembrie 1848, când lui N. Vlăduțiu Comitetul Național Român de la Sibiu i-a încredințat acest ținut (Câmpia) pentru a-l conduce și administra...” era format din 8 Tribunate, *Sîntana de Mureș* făcând parte din al IV-lea Tribunat alături de alte 14 sate (Podeni, Remetea, Curteni, Bărdești, Săbad-Voiniceni, Porumbeni, Ceuașul de Câmpie, Câmpenița, Herghelia, Culpiu, Șincai, Lechincioara, Săbed, Bozed) având ca tribun pe Theophil Maior și Ioan Maior, vicetribuni (subordonați prefectului)[143].

La 16-17 octombrie 1848, la Lutița (Agyagfalva) are loc o Adunare a secuilor, peste 50.000 de participanți, care a declarat solemn că în cadrul secuimii se desființează orice deosebire între persoane; că se anulează orice deosebire cu caracter feudal, de rang și stare; că secuii sunt hotărâți să apere drepturile constituționale ale tuturor, fără deosebire de limbă, religie și naționalitate; secuimea își va organiza armata revoluționară; nu va începe și nu va purta război de atac împotriva nimănui, dar nu se va lăsa subjugată de nimeni; din bărbați de 18-50 ani se vor organiza trupe de apărare conduse de propriul lor comandant suprem; se desființează cârmuirea militară imperială; declară neavenite dispozițiile gubernului, organul suprem al voinței populare secuiești este adunarea secuilor; toți locuitorii secuimii sunt obligați să răspundă la convocări, sub sancțiunea pedepsei capitale[144].

Organizarea armatei revoluționare secuiești a avut loc concomitent cu Adunarea secuimii pentru că generalul austriac Anton von Puchner decretase stare de asediu. S-a constituit și unitatea de husari „Kossuth” în care s-a înscris și tânărul *Mátyás Ferentz,* de 18 ani, voluntar la husari din Sîntana[145].

Secuii au văzut în lupta lui Iosif Bem asigurarea libertăților lor, a existenței lor naționale, care au hotărât să pornească împotriva imperialilor austrieci și, implicit, contra românilor și sașilor.

---

[141] I. Oltean, *op. cit.*, pag. 170.
[142] *În memoriam Avram Iancu*, Tîrgu Mureș, 1972, pag. 64-65.
[143] Ibidem, pag, 68-69.
[144] *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare din România*, București, 1976, pag. 246.
[145] D.G.A.S. Mure, Fond: Scaunul Mureș, Conscripții militare, nr. act 1848/1849, fila 10.

Pornind pe Târnave în jos lângă Iernut este bătut prefectul Micaș, dând foc comunelor Iernut, Cipău, Ogra, Grebeniș etc. La Ațintiș și Cecălaca detașamentele secuiești sunt înfrânte de gloatele conduse de Constantin Romanu-Vivu, la 3 noiembrie 1848. Pregătirile de război se fac cu mare zor. Pentru pregătirea luptei cu colonelul austriac Urban, aflat la Reghin, colonelul Sombori recomanda comandantului armatei ca batalionul din scaunul Ciuc să treacă pe malul drept al Mureșului la Chinari, *Sîntana*, Curteni, Remetea, Sântioana.

Din adresa comandantului Gál Sándor, care cerea susținea aprovizionării pentru ziua de 28 octombrie 1848, aflăm informații cu privire la dispunerea și efectivul trupelor maghiare și secuiești: la Căpuș-2000 de oameni, Lăureni-8000 de oameni, fân ovăz pentru 200 de cai, Band – 8000 de oameni; la 29 octombrie 1848, Sânmărtinul de Câmpie-8000 de oameni și 200 de cai, Băla–5000 de oameni, Glodeni-8000 de oameni și 200 de cai. De asemenea, la 30 octombrie comisarul Bethlen János cerea comisarului Szentkirály Sigmond să asigure aprovizionarea pentru: Săbed-Toldal, Voivodeni, 3-4000 infanteriști și 200 de cai; Chinari-5000 infanteriști, 100 de cai; Tîrgu Mureș, *Sîntana,* Sângiorgiu de Mureș, Ernei, Periș,-5000 de infanteriști, 150 de cai. Berzenczei László îl informa pe vicejudele Szentivány János că o parte a taberei din Ciuc și Trei Scaune se va instala la Săbed, Bozed și Chinari. Vor fi cercetate satele plaselor Band și Șamșud (căreia îi aparținea Sîntana) și dacă se va descoperi că oamenii vor să rămână acasă sau nu vor să meargă în tabără, localitatea va fi pedepsită prin prădare și incendiere[146].

În fața superiorității trupelor secuiești, colonelul Urban a fost obligat să se retragă, la 1 noiembrie, lăsând orașul Reghin în mâinile comisarului Berzenczei care a impus o dare de război de 50.000 florini și a permis incendierea, jaful și uciderea unor cetățeni[147].

La 5 noiembrie 1848, trupele secuiești sunt înfrânte la Tîrgu Mureș de armata condusă de generalul austriac Puchner. La 1 decembrie 1848, Kossuth Lajos numește pe generalul Iosif Bem în funcția de comandant al armatei revoluționare ungare în Transilvania, iar la 13 decembrie, acesta declanșează ofensiva și, la 25 decembrie, intră în Cluj. La sfârșitul lunii decembrie 1848, după ce pacificase Prefectura sa, a XII-a, a Reghinului, vine în ajunul Crăciunului, la 24 decembrie, la Tîrgu Mureș Constantin Romanu-Vivu. Orașul vede șirul de țărani cu plete lungi și straie românești, pacificându-i ca și satele din jur, o parte a populației maghiare refugiindu-se. Colaborează cu imperialii, cu generalul Gedeon. La vestea victoriilor generalului Iosif Bem, prefectul Constantin Romanu-Vivu, la 1 ianuarie 1849, părăsește orașul fără luptă plecând în pribegie cu imperialii[148].

Nicolae Vlăduțiu, prefectul Legiunii a XIII-a „Câmpia” așează tabăra la Iernut, apoi la Luduș, iar la 5 ianuarie 1849, la Ațintiș marchează ultima rezistență a

[146] Ana Hancu, *Drama Ardealului 1848-1849*, Ed. Nico, 2012, pag. 156.
[147] Ibidem, pag. 157.
[148] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 26.

glotașilor săi în Câmpie, refugiindu-se apoi în Munții Apuseni la Avram Iancu în apărarea pământului moților[149].

La 14 ianuarie 1849, comandantul suprem al armatei maghiare din Transilvania, generalul Bem, transmitea autorităților ordinul de recrutare pentru armata regală a tinerilor cuprinși între vârsta de 17-25 de ani. Preoții din sate (Mihail Cormoș-Sîntana de Mureș) aveau ordinul de a sprijini comisiile de recrutare a tinerilor prin prezentarea matricolelor bisericii și de a-i îndemna la conscriere. Conform registrelor matricole situația recruților, la *14 februarie 1849,* raportată de Nagy Sigmond, membru al comisiei de recrutare era următoarea: *Sîntana de Mureș-11 persoane;* Curteni-3 persoane; Mădărașul de Câmpie-3 persoane; *Sîntana de Mureș-12 persoane*; Bărdești-16 persoane; Voiniceni-19 persoane; Ceuașu de Câmpie-10 persoane[150]. Registrul de evidență a tinerilor aparținând armatei de recrutare, început la data de *19 ianuarie 1849,* la fila 10 pentru *Sîntana de Mureș,* la data de *26 ianuarie 1849,* menționează pe următorii recrutabili: *Mátyás Ferentz d*e 18 ani, maghiar, reformat, necăsătorit, voluntar s-a înrolat la husari; *Mátyás István* de 20 de ani, maghiar, reformat, necăsătorit, APT; *Fodor József* de 20 de ani, maghiar, reformat, slab de piept, INAPT; *Mátyás István Jun.* de 19 ani, maghiar, reformat, necăsătorit, APT; *Hoszszu György* de 20 ani, român, unitus (greco-catolic), necăsătorit, APT; *Köteles Flora* de 19 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Kormos Stefán* de 18 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Hoszszu Naftanáil* de 18 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Kelemen Iuon* de 19 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Bukur Todor* de 20 de ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Szöts Vaszi* de 22 de ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Szöts Iuvon* de 19 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Pora Demján* de 25 de ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Jakab Iuvon* de 17 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; *Busa Szimjon* de 19 ani, român, unitus, necăsătorit, APT; fila 12. *Fodor Dani* de 23 de ani, maghiar, reformat, necăsătorit, APT; *Mátyás István d*e 16 ani, slab de piept, INAPT; *Kormos Szánduj* de 23 de ani, român, unitus, sub greutate, INAPT; *Fodor Mihály* de 24 de ani, român, unitus, nu-i în măsură și astfel a fost trimis acasă sub supravegherea lui Fodor Dani[151].

Conform hotărârii parlamentului maghiar de la Debrețin, din 13 februarie 1849, semnat de vicepreședintele Almási Pál, la 21 martie, la Tîrgu Mureș se instituia tribunalul statarial mixt, militar și civil, sub președinția lui Szentivány János. Cazurile investigate de tribunal demonstrau represiunea declanșată de autoritățile maghiare împotriva românilor reliefând destinul tragic al celor care luptau pentru depturi sociale și naționale. Activitatea tribunalului a început cu mare intensitate în luna martie, dar în condițiile în care era evidentă înfrângerea revoluției maghiare, în luna iulie 1849, autoritățile au procedat la eliberarea celor arestați pe baza scrisorilor de chezășie. Astfel, în lunile martie-aprilie-mai au fost cercetați următorii cetățeni din

[149] *Profiluri mureșene,* vol. II, 1972, pag. 26.

[150] Ibidem, pag. 165

[151] D.G.A.S. Mureș, Fond: Scaunul Mureș, Conscripții militare, nr. act 1848/1849, fila 10 și 12.

localitățile: Voiniceni: Man Ioan, Man Samson, Pintilie Dănilă, Togan Petru, Sabadi Constanti,… *Sîntana de Mureș: Buzan Ignat, Moldovan Vasi, Buja Vasi, Hossu Ioan, Grecu* P*recup, Flora Marian, Cormoș Vasi, Pintilia Petru, Cormoș Petru, Kelemen Todor, Kelemen Ștefan*[152].

La cererea vicejudelui Antal Imre, la *8 iulie 1849,* se transmiteau actele cercetării și scrisorile de chezășie pentru următorii întemnițați și cercetați: Șerban Gheorghe din Moreşti și a celorlalți, *Buzan* Ignat și a celorlalți din Sîntana de Mureș, *Graur Petru și a celorlalți din Porumbeni*[153]. *Din activitatea tribunalului civil menți onăm cazul lui* Godan Avakon, din Sîntana de Mureș, martorii chestionați declarând că numitul a fost „agitator", a participat la bătaia unor secui amenințându-i declarând că mai au trei zile de trăit, căci Urban era exterminatorul conducătorilor maghiari. Pe Máthyás Imre l-a înțepat cu un fier în mână, iar pe fratele lui Bakó Ferenc, pe care românii l-au prins și l-au legat, l-au chinuit și el, i-a înjurat de „sfinții maghiarilor". De frică, o perioadă de timp s-a ascuns și a rătăcit, nu se știe pe unde. Învinuitul Godan Avakon nu recunoaște acuzele aduse, considerândule declarații mincinoase din partea dușmanilor săi. În cazul său, sentința pronunțată a fost de un an de închisoare, în fiare, în temnița scaunului Mureș[154].

La 31 iulie 1849 armata revoluționară maghiară comandată de generalul Iosif Bem este înfrântă de armata contrarevoluționară rusă condusă de generalul A.N. Lűders în bătălia de la Albești-Sighișoara. La 13 august 1849, prin capitularea armatei revoluționare maghiare, comandată de generalul Görgéy Arthur, la Șiria-Arad se sfârșea Revoluția de la 1848/1849 din Transilvania și Ungaria. *După înfrângerea și retragerea trupelor de secui, din zona Gurghiului, începând cu sfârșitul lunii august 1849, impulsionați de proclamația de la 18 septembrie și a apelului guvernatorului Transilvaniei Wohlgemuth prin care se cerea prezentarea pagubelor pentru a fi despăgubiți, până la data de 18/30 ianuarie 1850, locuitorii din aceste sate vor prezenta o serie de memorii revendicative. Astfel, la 18 septembrie 1849, Anghel Dumitru, preot unit din Gurghiu, solicita restituirea calului furat de trupele maghiare pe care la găsit la Kormos Peter din* Sîntana de Mureș.

În urma audierii celor 7 martori, care au susținut declarația preotului, comisia a dispus restituirea calului[155].

La *18 octombrie 1849,* Siklodi Márton, directorul închisorii Tîrgu Mureș prezenta un tabel despre întemnițații Scaunului Mureș, de la 1 iulie până la data de mai sus, fiind menționați 119 întemnițați, printre care și *sântănenii Buran* Ignác, închis la 28 ianuarie 1849, și eliberat la 4 august 1849, cu mențiunea „a evadat " la poziția 4 *și Pintia Ilia Petru,* închis la 28 martie 1849 și eliberat la 12 iulie 1849 pe chezășie, poziția 26[156].

---

[152] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Organe revoluționare*, dos. 49, fila 6 pag. 231-231.
[153] Ibidem, dos. 51, fila 6.
[154] Ibidem, dos. 53, fila 35 și Pál-Antal Sándor, *op. cit.*, pag. 431-432.
[155] Ana Hancu, *op.cit.*, pag. 277.
[156] Ana Hancu, *op.cit.*, pag. 480-481.

Sacrificiul românilor nu a fost în zadar, deoarece la finalul revoluției principalele obictive propuse de revoluționari au fost îndeplinite: desființarea *iobăgiei,* respingerea „uniunii" Transilvaniei cu Ungaria și stoparea maghiarizării românilor (cel puțin până la instaurarea dualismului austro-ungar). Românii-scria George Barițiu în articolul „Un apel pentru cei morți" - își apărară libertatea națională, pentru ca să nu fie prefăcuți în maghiari, își apărară patria ca Mare Principat, pentru ca aceia să nu fie desființată și prefăcută în alt stat, în care ei nu mai puteau spera vreun viitor. " Românii din Sîntana au fost prezenți în luptele pentru egala îndreptățire a limbii și a națiunii române cu celelalte națiuni, zise *constituționale*, din ani*i* 1861-1865.

Drept dovadă stă actul numit *„Petițiunea",* ce urma să fie prezentat împăratului Franz Joseph, prin care i se solicita din nou să refuze sancțiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria și să convoace o nouă dietă pe baza legii electorale votată în 1864. Pentru actul protestatar antidualist s-a reușit să se strângă 37 plenipotențe, cu 1493 de semnături. *Plenipotența* din Tîrgu Mureș, *Sîntana de Mureș* și scaunul Mureș, datată 13 octombrie 1866, era semnată de 28 de persoane și anume: Iosif Nyulași, preot și protopop greco-catolic în Tîrgu Mureș, Aron Matei, paroh greco-catolic în Sîntana de Mureș, Daniel Manu, proprietar și paroh greco-catolic în Bărdești, Baziliu Dănilă, preot greco-catolic în Săbad (Voiniceni), Nicolau Laslu paroh greco-catolic în Sângeorgiu de Mureș etc.

Petiția a fost prezentată împăratului la Viena de către Ioan Rațiu, la 31 decembrie 1866. Monarhul s-a limitat să afirme că „va lua în considerare revendicările românilor", dar la 8 iunie 1867, Franz Joseph se va încorona ca rege al Ungariei. Prin sancționarea Legii XII era fixat sistemul de stat dualist austro-ungar, Transilvania dispărea ca entitate politică autonomă[157].

Un eveniment din istoria Principatelor Unite-România la care au contribuit românii transilvăneni a fost Războiul de Independență din 1877-1878 contra Imperiului otoman.

Au sprijinit material și financiar prin intermediul bisericii, organizându-se colectări de bani (420 florini, 18 șfanți, 12 franci, 4 galbeni, 14 taler), bandaje, scame, lenjerie de corp și de pat., ștergare, pânzărie[158].

[157] *Anuarul arhivelor mureșene*, Tîrgu Mureș, 2003, pag. 163-164.

[158] I. Chioreanu, *Contribuții mureșene la războiul de independență*, în Marisia, vol. VI, 1976, pag. 358-363.

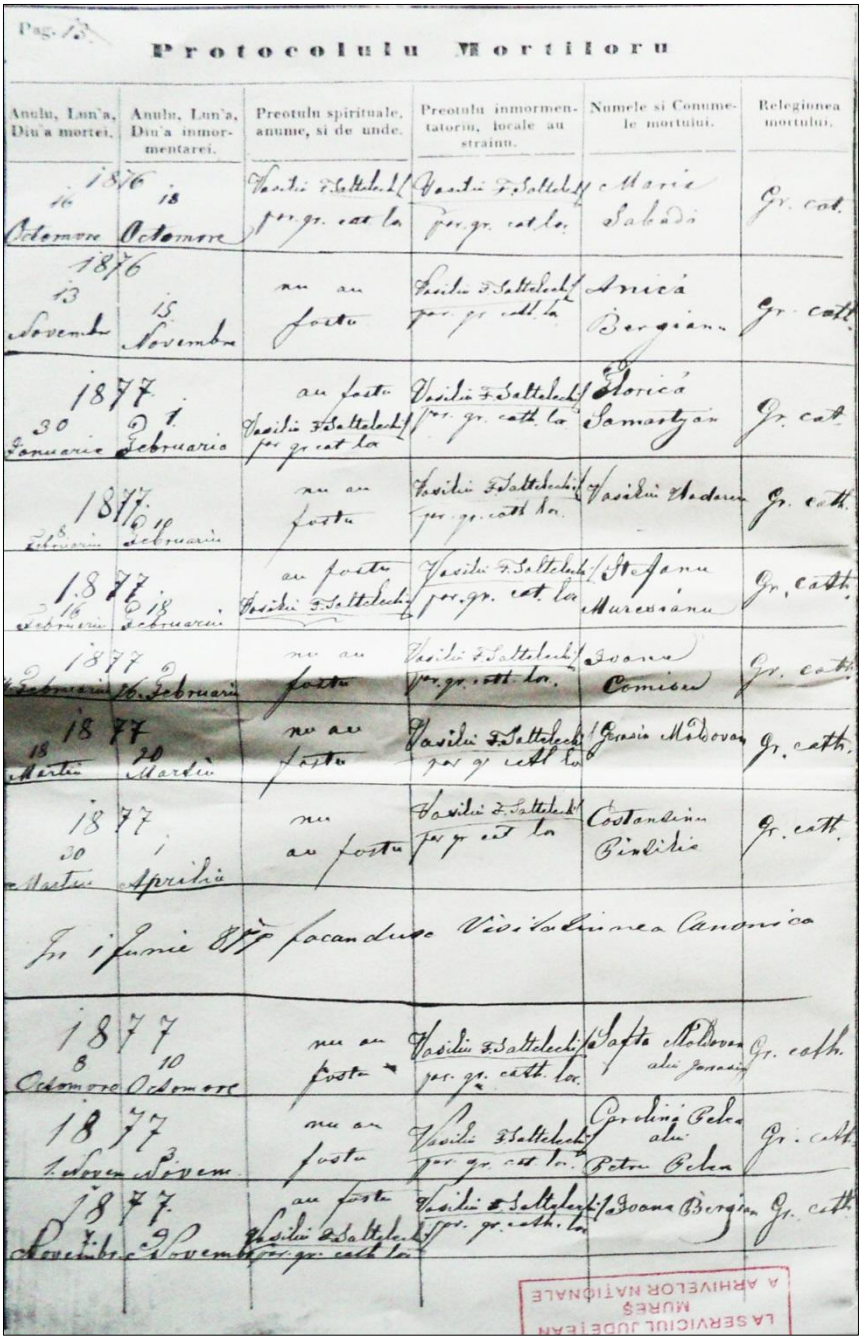

Pag. 1.

Protocolulu Mortilor u

Anulu, Lun'a, Diu'a mortei.	Anulu, Lun'a, Diu'a inmormentarei.	Preotulu spirituale, anume, si de unde.	Preotulu inmormentatoriu, locale au strainu.	Numele si Conumele mortului.	Religiunea mortului.
1876 16 Octomvre	1876 18 Octomvre	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la	Maria Szabó	Gr. cat.
1876 13 Novembre	1876 15 Novembre	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la	Anica Bergianu	Gr. cath.
1877 30 Januarie	1877 1 Februarie	au fostu Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la	Florica Samartyan	Gr. cat.
1877 8 Februariu	1877 10 Februariu	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la.	Vasilie Medeanu	Gr. cath.
1877 16 Februariu	1877 18 Februariu	au fostu Vasilie Z. Sattelecki	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la	Stefanu Muresianu	Gr. cath.
1877 Februariu	1877 16. Februariu	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la.	Ioanu Comisu	Gr. cath.
1877 18 Martiu	1877 20 Martiu	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la	Gerasie Moldovan	Gr. cath.
1877 30 Martiu	1877 1 Aprilie	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la	Costandinu Cindrie	Gr. cath.
In i Iunie 877		vacanduse	Vicariatulu	Canonica	
1877 8 Octomvre	1877 10 Octomvre	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la.	Sofia Moldovan alu Ioanesiu	Gr. cath.
1877 1 Novem	1877 3 Novem	nu au fostu	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cat. la.	Gordinu Pelea alu Petru Pelea	Gr. cath.
1877 Novembre	1877 9 Novem	au fostu Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la	Vasilie Z. Sattelecki per. gr. cath. la	Ioana Bergian	Gr. cath.

LA SERVICIUL JUDEȚEAN MUREȘ A ARHIVELOR NAȚIONALE

Protocolul mortilor, fila 11, pag. 1, rândul 5 din tabel

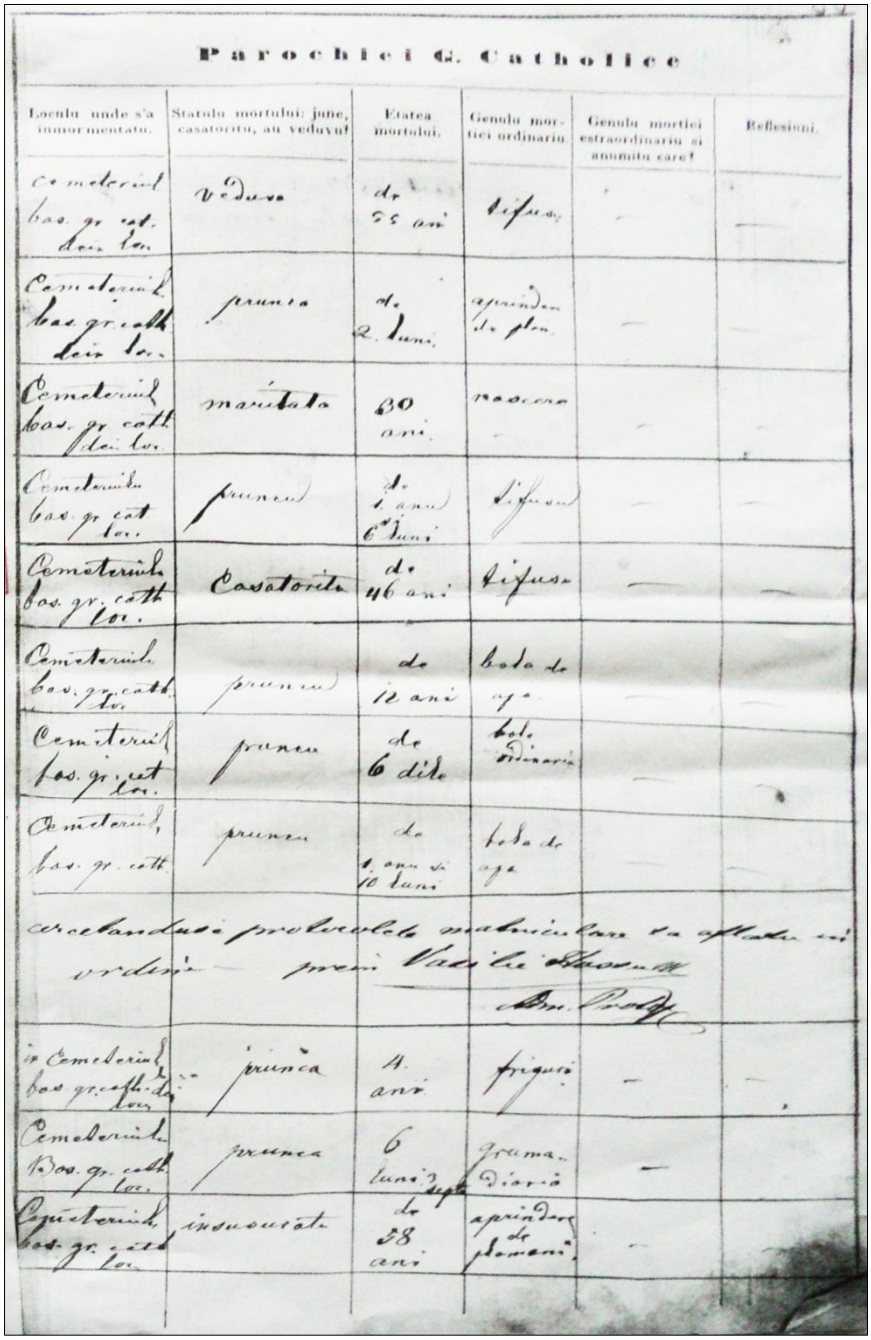

Parochiei G. Catholice

Loculu unde s'a immormentatu.	Statulu mortului: june, casatoritu, au veduvu?	Etatea mortului.	Genulu morticei ordinariu.	Genulu morticei estraordinariu si anumitu care?	Reflesioni.
Cimeteriul bas. gr. cath. din loc.	vedua	de 55 ani	lipsa	—	—
Cimeteriul bas. gr. cath. din loc.	prunca	de 2 luni	apriindere de plămîn	—	—
Cimeteriul bas. gr. cath. din loc.	maritata	30 ani	nascere	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cath. loc.	prunca	de 1 anu 6 luni	lipsa	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cath. loc.	Casatorita	de 46 ani	lipsa	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cath. loc.	prunca	de 12 ani	boala de apă	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cat. loc.	prunca	de 6 dile	bolă diinarie	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cath.	prunca	de 1 anu si 10 luni	boala de apă	—	—
Arcetandusă protocolulu matriculare de aplicare ei vrednică — preotu Vasile Stoian m.p. Ion. Popp					
in Cimeteriulu bas. gr. cath. din loc.	prunca	4 ani	friguri	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cath. loc.	prunca	6 luni 3 septe	gruma. Diarie	—	—
Cimeteriulu bas. gr. cath. loc.	insuraţata	de 38 ani	apriindere de plămîni	—	—

Protocolul mortilor, fila 11, pag. 2, rândul 5 din tabel

La Bărdești în 1991 s-a inaugurat *Monumentul eroilor,* la insistențele familiei, pe lângă inițiatorul monumentului, a fost înscris Ștefan Mureșan, ca participant la Războiul de independență a României și decedat în august 1877 la Plevna/Bulgaria. În documentarea realizată de mine pentru cartea „Bărdești. Însemnări monografice" l-am descoperit ca decedat, la 16 februarie și înmormântat la 18 februarie 1877 în cimitirul bisericii din Bărdești de către preotul spiritual și al înmormântării Vasiliu F. Saltelechi, în Registrul de stare civilă al parohiei greco-catolice Bărdești, fila 87-88, aliniatul 5[159].

Am depus la Primăria comunei Sîntana de Mureș o Cerere din partea Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria" Filiala Mureș, pentru ștergerea de pe Monument a acestui neadevăr. Aici trebuie să fac precizarea că nici arhivistul Alexandru Câmpean din Chinari nr. de casă 20, nici Lucica Puni din Sîntana, strada Bisericii Maghiare nr.de casă 108, nici noul proprietar de casă, profesor dr. în istorie Liviu Boar din Curteni, nr. de casă 183 A, fost director al Arhivelor statului-Mureș în perioada 1990-2017, nu au studiat vreun document privind participarea nominală a românilor mureșeni-sântăneni(bărdășeni) la Războiul de independență a României din 1877/1878. A fost sprijinită financiar, prin biserică și mișcarea Memorandistă transilvăneană din 1892-1894. Generațiile următoare au fost constrânse să continue lupta care nu s-a terminat cu succes decât în urma Primului Război Mondial 1914-1918, Tratatul de Pace de la Trianon-Paris din 4 iunie 1920.

[159] D.G.A.S.Mureș, *Fond: Regustre de stare cicilă*, Bărdești, nr. 57, fila 87-88.

III. Dezvoltarea localității în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Epoca modernă

Dezvoltarea economico-socială

„Am fost în Dietă când la 19 iunie 1848, baronul Nicolau Weselényi (zis' „Orbul"), pe baza prepozițiunii regești/a 4 a/ au propus ștergerea robotelor pe lângă dezdăunarea domnilor proprietari; tot atuncea au propus și ștergerea dijmelor și fiindcă după finirea propunerii corpul dietal și publicul, numai printr-o strigare nădușită și scurtă, așa zicînd prin o mârâitură de «să trăiască» au dat expresiune bucuriei sale silite, Weselényi s-a iritat și le-a zis urmatoarele: «Onorată Casă am cugetat ca când s-a pronunța în cazu ăsta noul cuvânt sfânt „Să trăiască " ștergerea robotelor, de însuflețire și strigătul cel mare și neîncetat, „Trăiască ștergerea robotelor și dijmelor" îmi vor crăpa urechile, însă cu părere de rău am observat că aceia numai prin o mârâitură lină ați exprimat-o din care trebuie să conchid că și în viitor ați voii a susține robotele.

După aceste cuvinte aruncate în fața Dietei, care voia a se arăta în fața lumii liberală, luând cuvintele lui Weselényi de vătămătoare și-au exprimat neplăcerea prin un murmur de dezaprobare; propunerea s-a primit și robotele împreună cu dijmele s-or șters, susținându-se restanțele/încă/ neîmplinite până la 18 iunie...»"[1]

Se desființa șerbia, obligațiile feudale legate de pământul urbarial aflat în folosința țăranului din domeniul feudal-seniorial. Foștii „domni de pământ" se resemnau foarte greu cu ideea că trebuie să renunțe pentru totdeauna la pământul urbarial ce se desprindea de trupul moșiei lor ce rămânea intact. Fostul țăran iobag-șerb își apăra din răsputeri libertatea câștigată. Țăranul-jeler de pe alodiu-pământ seniorial se împotrivește sarcinilor ce deveneau din ce în ce mai apăsătoare, întrucât rămânea să suplinească muncile îndeplinite până atunci de iobagii-șerbi. Se crease o stare tensionată, publicații oficiale și ordonanțe provizorii au încercat să liniștească spiritele. Situației de provizorat pentru Transilvania i s-a pus capăt, la *21 iunie 1854, prin Patenta imperială* care „statornicea dispoziții amănunțite pentru traducerea în fapt a desființării legământului urbarial și a degrevării pământului", reglementa raporturile între foștii stăpâni și foștii lor supuși și stabilea reciprocele relații dintre aceștia. Patenta imperială extindea emanciparea de sub dependența feudală și asupra jelerilor. Subjelerii, țiganii șătrari erau eliberați fără despăgubire.

Legea acorda atenție deosebită și grupării la un loc a proprietății sau a

[1] Oros alias Rusu Ioan, *Memorii,* Bucureşti, 1989, pag. 46.

comasărilor printr-o serie întreagă de forme, de comisii și măsurători[2].

Punerea în aplicare a Patentei la Sîntana a fost ușurată de faptul că, în luna *aprilie 1851,* s-au realizat măsurătorile privind întinderea hotarelor localității spre localitățile învecinate, fiind descris acest hotar în punctele limită, în prezența reprezentanților satului, membri aleși ai Comisiei comunale: Gagyi István șeful comisiei, Onagyi Vaszi, Kenéz Péter, Komán Arrón, Punyi Vaszi, Pora Péter, Busa Demeter, Kelemen Stéfán, descriere care, din păcate, nu s-a păstrat pentru Sîntana de Mureș ca în cazul Bărdeștiului[3].

La 31 martie 1854, se realizează de topograful cadastral Balógh Károl un centralizator al fiecărui Câmp din hotarul satului, în curat, (în lb. Germană), iar apoi: Centralizatorul întregului hotar rezultând o suprafață de *1460 iugăre 756 stânjeni din care menționez: arabil 851 iugăre 367 stânjeni, pășune 294 iugăre 960 stânjeni, pădure 111 iugăre 30 stânjeni, vii 17 iugăre 320 stânjeni* etc.[4]

Topograful a realizat mai întâi o descriere și o măsurătoare a Câmpurilor din hotarul Sîntănii:

I. Helység-Așezarea apreciată ca întindere de 56 iugăre 64 stânjeni(curți, grădini și neproductiv-ulițe);

II. Csűrös-Țarina apreciată ca o suprafață de: 60 iugăre 565 stânjeni: în arealul 1/a.b.c.arabil 32 iugăre 800 stânjeni neproductiv 1 iugăr 440 stânjeni; în arealul 2/d.e.f. arabil 26 iugăre 113 stânjeni, neproductiv 1 iugăr 97 stânjeni și rât-fâneață 4 iugăre 740 stânjeni;

*III. Berek-Bercul Mare(*de Jos) în arealul 1/a.b.h.l. rât-fâneață apreciat la 18 părți - 35 iugăre, pădure 4 părți - 9 iugăre 1200 stânjeni, neproductiv 1 parte - 900 stânjeni, arabil 102 iugăre 708 stânjeni, neproductiv 168 stânjeni, rât-fâneață 1 iugăr 926 stânjeni; în arealul 2/c.m.n.o.r.s.t.g. rât-fâneață 16 iugăre 1493 stânjeni, neproductiv 31 iugăre 1482 stânjeni; în arealul 3/d.e.f.g.p., rât-fâneață 13 iugăre 1407 stânjeni, neproductiv 20 iugăre 1269 stânjeni;

IV. Berek-Bercul de Sus, apreciat ca 6 părți rât-fâneață 17 iugăre, neproductiv 4 iugăre 920 stânjeni, restul arabil 34 iugăre 1120 stânjeni;

V. Marosrajár-Șesul Mureșului, arabil 39 iugăre 210 stânjeni, neproductiv 641 stânjeni, rât-fâneață 3 iugăre, neproductiv 500 stânjeni;

VI. Falu megett-Lângă sat, arabil 26 iugăre 760 stânjeni, rât-fâneață 9 iugăre 249 stânjeni și neproductiv 1270 stânjeni;

VII. Bene rét-Râtul lui Bene, apreciază ca fiind 2 părți pășune, respectiv 2 iugăre, rât-fâneață 11 părți, respectiv 20 iugăre, arabil 82 iugăre 200 stânjeni și neproductiv 2 iugăre 1420 stânjeni;

VIII. Szőllö allya-SubVii, arabil 55 iugăre 360 stânjeni și neproductiv 1 iugăr 1240 stânjeni;

---

[2] *Din istoriaTransilvaniei*, București, 1962, pag. 140-141.

[3] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Coloana de evidență cadastrală*, nr. act 295/1851, Bărdești, fila 2, verso.

[4] D.G.A.S. Mureș, *Fond:Coloana de evidență cadastrală*, nr. act 3815, anul 1851-1854, fila 13-14.

IX. Szőllök-Viile, cultura de viță de vie reprezintă 17 iugăre 320 stânjeni, arabilul este de 2 iugăre 28 de stânjeni și neproductivul 2 iugăre;

*X. Szőllö felett-Deasupra Viilo*r, apreciază ca 4 părți – 9 iugăre de rât-fâneață. 5 părți -7 iugăre pășune și neproductiv 2 iugăre măsurate 576 stânjeni, rămâne arabil 19 iugăre 1410 stânjeni;

XI. Felső Erdő-Pădurea de Sus măsurată 64 iugăre, iar din aceasta apreciază ca 7 părți – 1 iugăr 1500 stânjeni pășune;

XII. Felső legelő-Pășunea de Sus, pășune măsurată 136 iugăre 1130 stânjeni, arabil 21 de părți-40 iugăre și neproductiv 7 iugăre;

XIII. Temető alya-Sub cimitir, rât-fâneață 5 părți -2 iugăre 900 stânjeni, neproductiv 1 iugăr 900 stânjeni și măsurat neproductiv 1 iugăr 276 stânjeni, rămâne arabil 167 iugăre 1358 stânjeni;

XIV. Felhágó-Felhagău, rât-fâneață 4 părți apreciate la 5 iugăre 300 stânjeni, neproductiv măsurat 1 iugăr 360 stânjeni, rămânând ca arabil 58 iugăre 1340 stânjeni;

XV. Alsó Erdő-Pădurea de Jos, pășune măsurată 92 iugăre 1030 stânjeni, pădure 45 iugăre 130 stânjeni și neproductiv măsurat 138 stânjeni;

XVI. Alláb-Labul de Sus și Jos în arealul1/a.b.c.f. arabil măsurat 95 iugăre 120 stânjeni, neproductiv 4 iugăre 433 stânjeni, iar în arealul 2/d.e. arabil măsurat 13 iugăre 500 stânjeni și neproductiv 3 iugăre 968 stânjeni. (Neproductivul este reprezentat de: răzoare, poteci, chiar drum, alunecări și prăbușiri de teren-râpe)[5].

Recensământul populației din localitatea *Sîntana de Mureș de la 31 octombrie 1857* ne dă prețioase informații privind titlul de proprietate asupra intravilanului pentru cei ce-l locuiau, calitatea de proprietar sau calitatea de chiriaș pentru cei ce-l locuiau, confesiunea-religia, ocupațiile locatarilor, ceea ce oglindește o situație socială și economică de după eliberarea din iobăgie din iunie 1848 și din cea de jeler în urma Patentei imperiale din 1854, sexul, grupa de vârstă etc. Astfel, din 117 intravilane înregistrate prin acordarea de număr-Nr. având un proprietar, 3 erau pustii-nelocuite, 39 intravilane și 1/3 din intravilanul de la Nr. 90, erau proprietatea baroanei, văduvă, Petki Antonia, 19,5 intravilane erau proprietatea baroanei, văduvă, Antonia Máriaffi, 17 intravilane întregi, ½ intravilan de la Nr. 36 și 1/3 intravilan de la Nr. 90 erau în proprietatea baronului Balintitt, 6 intravilane erau în proprietatea comunei, din care 2 erau pustii, 4 intravilane erau proprietatea bisericii reformate, 2 intravilane erau în proprietatea bisericii greco-catolice, iar în proprietatea țăranilor-gospodari erau intravilanele de la Nr. 14, Nr. 15, Nr. 17, Nr. 85, Nr. 90-1/3, iar apoi, de la Nr. 94 și Nr. 96 până la Nr. 117, intravilanul de la Nr. 1 era în proprietatea preotului greco-catolic Mihail Koros.

[5] D.G.A.S.Mureș, *Fond:Coloana de evidență cadastrală,* nr.act 3815, anul 1851-1854, Sîntana de Mureș, fila 15.

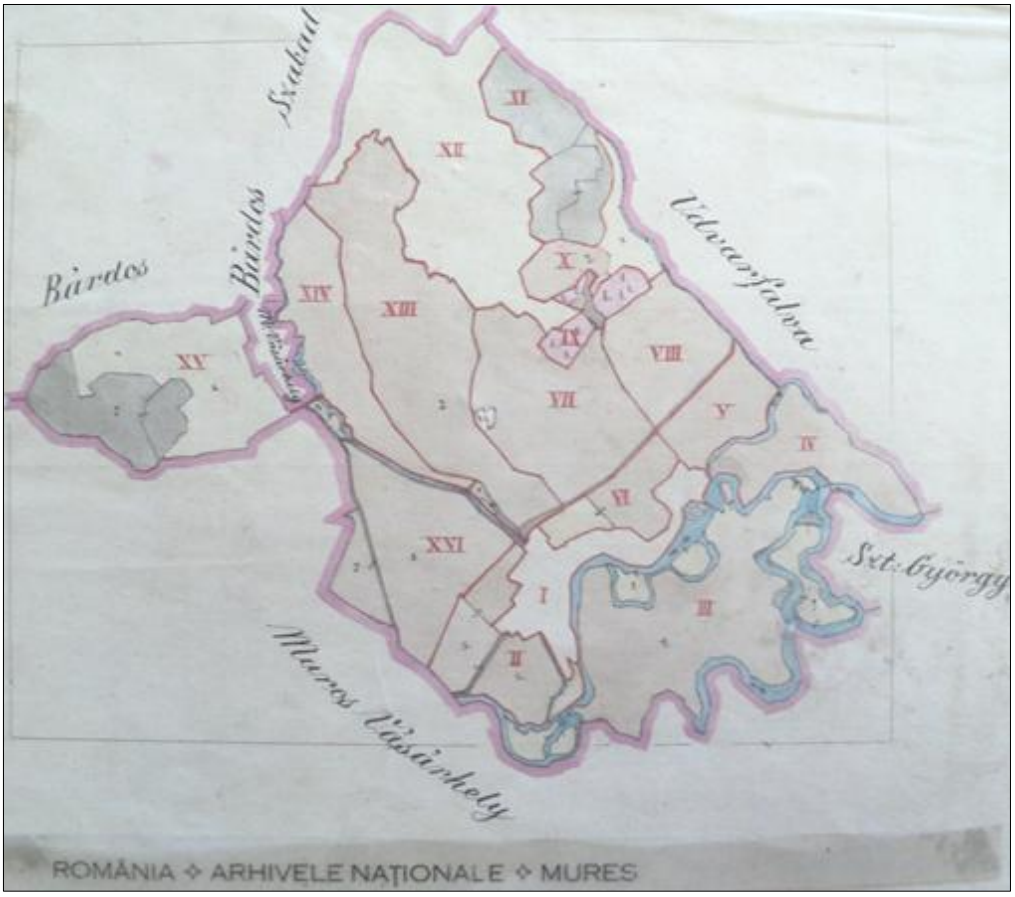

Harta cadastrală a Hotarelor satului la 1851-1854

Rezultă că, din cele 117 intravilane în proprietate, 22,47 % fuseseră răscumpărate de țăranii care le locuiau. Situația proprietății intravilane, exprimată în procente, o reprezint în următorul tabel.

Tabelul Nr. 21
Proprietari 1857

Proprietăți	Petki grof	Máriaffi grof	Balintitt grof	Țărani gospodari	Comuna
117	33,59 %	16,66 %	15,45 %	22,47 %	5,12 %

Mai deținеau proprietăți: biserica reformată 3,41 %, și 1,17 % biserica greco-catolică. Deci 65,70 % din intravilane erau deținute încă de foștii propritari feudali deveniți moșieri. În ceea ce privește numărul gospodăriilor, am constatat că sub același Nr. intravilan erau și 2 gospodării și exemplificăm: la Nr. 8, la Nr. 11, la Nr. 14, la Nr. 22, la Nr. 23, la Nr. 27, la Nr. 28, la Nr. 31, la Nr. 32, la Nr. 41, la Nr. 47, la Nr. 57, la Nr. 59, la Nr. 63, la Nr. 64, la Nr. 67, la Nr. 72, la Nr. 74, la Nr. 76, la Nr. 77, la Nr. 78, la Nr. 80, la Nr. 88, la Nr. 103, la Nr. 105, la Nr. 108, la Nr. 111, la Nr. 117. *Astfel avem 143 de gospodări.* Dintre gospodarii care și-au răscumpărat intravilanul menționez pe: Mihai Kormos (preotul greco-catolic), Mátyás György, Dumitru Kormos, Vasile Puni, Ferenc Balló, Nikolai Oltján, Petru Buzsa, Dániel Fodor, Gheorghe Hoszu, Vasile Godan, Ioan Kelemen, Ioan Moldovan, István Gagyi, Johann Súkősd, Iosif Szőts, László Mátyás, Johann Pap etc. În ceea ce privește *ocupația și sursa de venit*-erau următoarele rubrici-poziții: poziția 11-Preoți, poziția 12-Funcționari publici, poziția 13-Militari, poziția 14-Literați și artiști, poziția 15-Avocați și notari, poziția 16-Persoane din sănătate, poziția 17-Proprietari funciari, poziția 18- Proprietari de casă și rente, poziția 19-Industriași și meșteșugari, poziția 20-Comercianți, poziția 21-Navigatori și pescari, poziția 22-Muncitori auxiliari în agricultură-zilieri, poziția 23-Muncitori auxiliari în meșteșuguri-ucenici, poziția 24-Muncitori auxiliari în comerț, poziția 25- Servitori și Slugi, poziția 26-Zilieri, *altele* poziția 27-Băieți peste 14 ani, poziția 28-Femei și copii. Din acest punct de vedere avem *71 proprietari funciari în extravilan făcând agricultură,* 50 % dintre gospodari: Filon Bukur, Ștefan Kenész, J. Kőteles, Vonuj Kerekes, Sandu Flora, I. Onyatje, Emeric Mátyás, J. Gagyi, Petru Kormos, Dumitru Major, Todor Pora, Naftánaila Szőts, J. Szente, Gy. Vajda, I. Román, J. Csatt, D. Busza, J. Kordos, J. Bordos, Sandu Graur, M. Fodor, Ferenc Farkas etc. Sunt 57 de zilieri reprezentând 40 % dintre gospodarii și lucrătorii în agricultură: T. Puni, l.Mátyás, I. Oltján, J. Kocsis, K. Varga, Petru Major, I. Kőteles, J. Kurki etc. Erau 7 slugi (1 declarat servitor) respectiv 5 % dintre lucrătorii în agricultură. Sunt 3 militari cu gospodărie agricolă. Este 1 preot greco-catolic, 2 cantori greco-catolici, 1 funcționar public, 1 muncitor auxiliar în comerț. Au fost înregistrați la poziția 27-Băieți peste 14 ani, 47 de băieți, cu siguranță ajutoare în gospodărie la muncile agricole. Femeile și copiii sub 14 ani sunt înregistrați la poziția 28- în număr de 310.

În urma Patentei imperiale din iunie 1854, proprietarii feudali-moșierii erau despăgubiți de stat pentru intravilanele și extravilanele ce reveneau țăranilor foști dependenți, considerați chiriași până atunci, urmând ca statul să recupereze sumele prin impunere, de la țăranii împroprietăriți. La *1860/61* Sîntana prezenta un hotar cu o suprafață totală de *1660 holde-iugăre 240 stânjeni* din care: arabil 703 holde-iugăre 513 stânjeni, fâneață 199 holde-iugăre 454 stânjeni, pășune 292 holde-iugăre 643 stânjeni, pădure 133 holde-iugăre 862 stânjeni, vii 17 holde-iugăre 322 stânjeni și neproductiv 164-holde-iugăre[6].

[6] Benkő Károly, *Marosszék ismertetése (1860-1861),* Ed. Liceul catolic, Cluj, 1868 -69, pag. 345.

După realizarea dualismului austro-ungar din 1867, Imperiul Austro-Ungar, se decreta prin Legea III din 1869, în Ungaria sincronizat cu cel din partea austriacă, de autoritatea ungurească, *Recensământul populației și animalelor de la sfârșitul anului 1869*. Datele erau culese pe liste individuale. „Fișă de recensământ", fișa începea cu date despre locuință și anexe. În rubricile următoare s-au înregistrat pentru fiecare persoană, informații privind sexul, anul nașterii, religia, starea civilă, ocupația, locul de muncă, cetățenia (autohton, străin), dacă este prezent, sau dacă este plecat temporar (mai puțin de o lună), sau pentru o perioadă mai lungă, gradul de cultură (citește, citește și scrie). În final, la rubrica Observații s-au consemnat eventuale handicapuri fizice și psihice, situația militară, pentru cei plecați locul de ședere. Pe dosul fișei s-a notat numărul animalelor mai importante.

Comisia de recenzare la Sîntana de Mureș a fost formată din *Gagyi István primarul comunei, Koncz János notarul comunei și Botos Koncz notar-controlor*. Vom prezenta în cele ce urmează *Fișele individuale*, oarecum prelucrate, consemnând ulița și numărul casei. Precizez faptul că înscrierea apartenenței religioase însemna totodată și apartenența la naționalitatea română sau maghiară.

Nr. 1 de casă Ulița Mare, locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 magazie, 1 grajd, 1 șură, 1 coteț. Locuiesc: I.1. Preotul greco-catolic *Mathéj Aron*, născut la 1833, în Orosia de Jos, de religie greco-catolic, căsătorit, de ocupație preot, activitate preoțească, știe să scrie și să citească. 2. Soția. Papiu Anna, născută la 1833, la Budiu, greco-catolică, căsătorită, gospodină, cu gospodăria, nu știe carte. 3. Fiu înfiat. Mathéj Péter, născut la 1862, la Țiptelnic, știe să scrie și să citească. 4. Verdes Anna, născută la 1859, la Budiu, greco-catolică, slugă, slujește, nu știe să scrie și să citească. Animale în gospodărie. I. 1 vacă, 1 vițel, 40 oi, 4 porci.

*Nr. 2 de casă, Ulița de Mijloc, l*ocuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Komis György,* născut la 1837, la Cristești, greco-catolic, cantor, iar ca ocupație cantor și învățător, știe să scrie și să citească. 2. Soția. Kormos Ravéka, greco-catolică, născută la 1842, la Sîntana de Mureș, căsătorită, gospodină, cu gospodăria, nu știe să scrie și să citească. 3. Fiica. Vierá, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, nu știe să scrie și să citească. 4. Fiu. Sándor, născut la 1862, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, nu știe carte. 5. Fiică. Anna, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, nu știe carte. 6. Fiu. Nicolaié, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale în gospodărie. I. 1 vițel, 6 oi.

Nr. 3 de casă, Ulița Mare, locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Bukur Lina*, născută la 1820, la Bărdești, greco-catolică, văduvă, zilieră, nu știe carte. 2. Fiică. Anna, născută la 1850, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ucenică, zilieră, nu știe carte. 3. Fiu. Dumitru, născut la 1852, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, zilier, nu știe carte. 4. Fiu. Alexandru, născut la 1856, la Sîntana, necăsătorit, zilier, nu știe carte. 5. Fiică. Maria născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 6. Copii vitregi. Linna, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 7. György, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 4 de casă, Ulița Mare, locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Jakab Abrahámné,* născută la 1820, la Săbad, greco-catolică, văduvă, zilieră, nu știe carte. 2. Fiică. Maria, născută la 1854, la Sîntana, greco-catolică, ajutor, nu știe carte. 3. Szabadi Gavril, născut la 1849, la Ceuașu de Câmpie, înrolat în armată, nu știe carte. Animale de casă. I. 3 oi.

Nr. 5 de casă, Ulița Mare, loc pustiu.

Nr. 6 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kenész Stéfán,* născut la 1810, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar*, agricultura- *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Kerekes Anna, născută la 1817, la Pogăceaua, greco-catolică, gospodină, gospodărești, nu știe carte. 3. Fiu. Simon, născut la 1843, la Sîntana, greco-catolic, *cătană,* nu știe carte. Obs.-în permisie acasă. 4. Soția. Toma Anika, născută la 1848, la Sângiorgiu de Câmpie, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 5. Fiică. Károlina, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. 6. Fiul lui Ștefan. Iuon, născut la 1847, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, gospodar, gospodărești, nu știe carte. 7. Fiica lui Ștefan, Linna, născută la 1849, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, gospodărește, nu știe carte. 8. Fiul lui Ștefan. Vaszilika, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 boi, 1 vițel, 10 oi, 1 porc.

Nr. 7 de casă, Ulița Mare, locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Köteles György,* născut la 1809, la Curteni, greco-catolic, *gospodar, independent*-agricultură, nu știe carte. 2. Soția. Bukur Anna, născută la 1811, la Sîntana, greco-catolică, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Köteles Iuon, născut la 1837, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent*-gospodărești, nu știe carte. 4. Soția. Anna, născută la 1840, la Nazna, greco-catolică, gospodină, nu știe carte. 5. Fiu. Alexandru, născut la 1849, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *cătană* în scaunul Mureș. 6. Fiică. Anna, născută la 1830, la Bărdești, greco-catolică, handicapată- surdă, nu știe carte. II.1. Köteles Péter, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent*-gospodărești, nu știe carte, în permisie din armată, era acasă. 2. Soția. Mária, născută la 1847, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anika, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale în gospodărie. I. 1 porc.

Nr. 8 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Locuiesc: I.1. *Kerekes Vonuj*, născut la 1807, la Curteni, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent-gospodărești, nu știe carte. 2. Soția. Lázár Mária, născută la 1809, la Sângiorz, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1832, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent-gospodărești, nu știe carte. 4. Soția. Mária, născută la 1835, la Habic, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 5. Fiul lui Iuon. Daniel, născut la 1859, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 6. Fiu. Gyérászim, născut la 1861, la Sîntana, greco-catolic,-, nu știe carte. 7. Fiica. Károlina, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 4 vaci, 1 vițel, 33 oi, 4 porci, 4 stupi.

Nr. 9 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară.

Aici locuiesc: I.1. *Flora Számoiláné,* născută la 1819, la Voievodeni, greco-catolică, văduvă, gospodină, independentă-gospodărești, nu știe carte. 2. Fiu. Flora Iuon, născut la 1836, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, gospodar, nu știe carte. 3. De la al II-lea soț. Fiu. Rusz Péter, născut la 1858, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 4. Ginere la Pânet. Godán Iuon, născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent-gospodărești, nu știe carte. 5. Soția. Anna, născută la 1846, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 6. Fiul lui Godan Iuon. Számoila, născut la 1865, la Sîntana, greco-catolic,-. 7. Fiica. Számfira, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică,-. II.1. Bussa Lászlo, născut la 1838, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, zilier, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1842, la Chinari, greco-catolică, căsătorită, zilieră, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică,-. Animale de casă. I. 2 porci. II.-.

Nr. 10 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Flora Szándu*, născut la 1817, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent-cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Illiánna, născută la 1820, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1856, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor, nu știe carte. 4. Fiu. Vaszilika, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic,-, nu știe carte. Animale de casă: I. -

Nr. 11 de casă, Ulița Mare, o locuință cu 1 încăpere, și un mic coteț. Aici locuiesc: I.1. *Flora György*, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Szávéta, născută la 1836, la Porumbeni, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Szimion, născut la 1857, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 4. Fiu. Vaszi, născut la 1860, la Sîntana, ajutor, nu știe carte. 5. Fiica. Linna, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 6. Fiica. Florika, născută la 1865, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 7. Fiica. Rávéka, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. Animale de casă: I. 2 vaci, 15 oi, 2 porci.

Nr. 12 de casă, Ulița Mare, o locuință cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: *I.1. Onátyi Iuon,* născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, văduv, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Fiica. Mária, născută la 1851, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 4. Fiică. Sussanna, născută la 1855, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor, nu știe carte. 5. Fiu. Vaszi, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 6. Fiică. Rávéka, născută la 1863, la Sîntana, copilă, nu știe carte. Animale de casă: I.2 vaci, 10 oi.

Nr. 13 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Dandoro Lázár,* născut 1837, la Sângiorgiu de Mureș, ortodox, gospodar, agricultor independent, nu știe carte. Obs.-serviciu militar satisfăcut. 2. Fiu. Dandoro Péter, născut la 1859, la Sângiorgiu de Mureș, ortodox, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 3. Viristuri Pétru, născut la 1847, la Porumbeni, reformat, văduv, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. Obs.-cătană în permisie. II.1. *Pataki Agnés*, născută la 1828, la Porumbeni, reformată,

văduvă, gospodină, cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Frate. Bori, născut la 1843, la Porumbeni, reformat, despărțit, zilier, nu știe carte. 3. Fiul lui Bori. János, născut la 1865, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. Animale de casă: I. 2 vaci, 10 oi, 2 porci. II. -.

Nr. 14 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 magazie, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Gagyi István,* născut la 1832, la Sîntana, reformat, căsătorit, gospodar și *primarul* satului, cu agricultura și probleme ale comunității, Știe carte. 2. Soția. Mátyás Anna, născută la 1840, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iosef, născut la 1857, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiu. Gergely, născut la 1864, la Sîntana, reformat, copil, nu știe carte. 5. Fiu. István, născut la 1866, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 6. Fiică. Anna, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -, nu știe carte. 7. Fiul lui Gagyi István. Ferentz, născut la 1862, la Sîntana, reformat, necăsătorit,-, nu știe carte. 8. Soacra lui Gagyi István. Ráduly Iuliánna, născută la 1810, la Sîntana, reformată, văduvă, neputincioasă, bătrână, nu știe carte. 9. Slugă. Sugo György, născut la 1820, la Porumbeni, reformat, slugă, nu știe carte. Animale de casă: I. 2 cai, 2 vaci, 2 boi, 36 oi, 5 porci.

Nr. 15 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 antecameră, 1 bucătărie, 1 pivniță, 1 magazie, 1 grajd, 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Kormos Demeter,* născut la 1843, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, gospodar, independent cu agricultura, ȘTIE carte. 2. Nepoată servitoare. Anika, născută la Ulieșu de Câmpie, greco-catolică, ajutor în gospodărie, știe carte. Animale de casă: I. 2 cai, 2 vaci, 4 boi, 5 viței, 22 oi, 34 porci, 5 stupi.

Nr. 16, Ulița Mare, o locuință cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Pavel Számszon,* născut la 1833, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, administrator de domeniu, nu știe carte. 2. Soția. Szofia, născută la 1841, la Breaza, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 4. Fiu. Nikoláé, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 5. Fiică. Iustina, născută la 1866, greco-catolică, -, nu știe carte. 6. Tatăl lui Pavel Számszon. Pavel Szánd, născut la 1800, la Săbad, greco-catolic, neputincios pentru lucru, nu știe carte. 7. Slugă. Szente Jossef, născut la 1834, la Sîntana, reformat, necăsătorit, slugă, nu știe carte. II.1. Cifo Iosef, născut la 1830, la Cușmed, reformat, căsătorit, judecător domenial, cu probleme de proprietate (iosag), *știe carte.* 2. Soția. Szász Eszter, născută la 1834, la Ceuașu de Câmpie, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. Animale de casă: I. 40 oi, 60 porci. II. 1 vacă, 1 vițel.

Nr. 17 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Curki Péter*, născut la 1830, la Sîntana, catolic, căsătorit, țigan- zilier, nu știe carte. 2. Soția. Ötves Anna, născută la 1840, la Hărțău, catolică, căsătorită, munci femeiești, nu știe carte. 3. Fiică. Anna, născută la 1860, la Sîntana, catolică, -. 4. Fiu. Iossef, născut la 1864, la Sîntana, catolic, -. 5. Fiu. Dáni, născut la 1867, la Sîntana, catolic, -. Animale de casă. I.-

Nr. 18 de casă, Ulița Mare, loc pustiu.

Nr. 19 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 încăpere; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kenész Iuon jun.,* născut la 1833, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent agricultură, nu știe carte. 2. Soția. Veselina, născută la 1834, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, actvități femeiești, nu știe carte. 3. Fiica. Florika, născută la 1856, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor, nu știe carte. 4. Fiu. Pétru, născut la 1858, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 5. Fiu. Iuon, născut la 1861, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. 6. Fiică. Rávéka, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 7. Fiu. Dimitriu, născut la 1865, la Sîntana, greco-catolic,-, nu știe carte. 8. Fiică. Ludoviká, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică,-. 9. Fiu. Valerián, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă: I. 2 vaci, 5 oi, 2 porci.

Nr. 20 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Major Dumitru*, născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Soția. Opriș Anna, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, munci femeiești, nu știe carte. 3. Fiu. Vászilie, născut la 1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 4. Fiu. Pétru, născut la 1859, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit,-, nu știe carte. 5. Fiică. Anna, născută la 1861, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 6. Fiu. Szimion, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 7. Fiu. Iuon, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă: I. 1 vacă, 1 vițel, 20 oi, 1 porc.

Nr. 21 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Szüts Iuon,* născut la 1833, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, zilier, nu știe carte. 2. Soția. Anika, născută la 1836, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, zilieră, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1868, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă: I. -.

Nr. 22 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Poréá Kosztán,* născut la 1842, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Varvára, născută la 1844, la Sângiorgiu de Mureș, greco-catolică, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiu. Pétru, născut la 1965, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă: I. 2 porci.

Nr. 23 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Szüts Náftanáilé,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, gospodar, independent cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiu. Aléxandru, născut la 1868, la Sîntana, greco-catolic,-. 4. Servitoare. Pora Mária, născută la 1854, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, slujnică, nu știe carte. Animale de casă: I. 4 oi, 2 porci.

Nr. 24 de casă, Ulița Pârâului, o locuință cu 1 încăpere. *Pustie.*

Nr. 25 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. *Pustie.*

Nr. 26 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Vajda Josef,* născut la 1837, la Sîntana, reformat, căsătorit, clopotar, zilier, nu știe să scrie și să citească. 2. Soția. Mária, născută la 1839, la Sîntana, reformată, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiică. Anna, născută la 1858, la Sîntana, reformată, -, nu știe carte. 4. Fiu. Mihály, născut la 1862, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 5. Fiu. Josef, născut la 1867, la Sîntana, reformat, -. 6. Fiică. Iuliánna, născută la 1868, la Sîntana, reformată,-. Animale de casă: I. -

Nr. 27 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Szabo Ferentz*, născut la 1830, la Ceuașu de Câmpie, reformat, căsătorit, *Preot reformat, știe să scrie și să citească.* 2. Soția. Juditt, născută la 1830, la Ceuașu de Câmpie, reformată, activități femeiești, *știe carte.* 3. Fiu. Dénes, născut la 1853, la Sîntana, reformat, necăsătorit, tâmplar, meșter tâmplar, *știe carte*. 4. Fiu. Sándor, născut la 1857, la Sîntana, reformat, necăsătorit, cojocar, ucenic cojocar, *știe carte.* Animale de casă: I.-

Nr. 28 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kormos Simon,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, independent cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Sofia, născută la 1835, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, lucru femeiesc, nu știe carte. Animale de casă: I.2 vaci, 2 viței, 4 oi, 3 purcei.

Nr. 29 de casă, Ulița Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Csismás Vaszi,* născut la 1839, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1847, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Számszon, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic,-. 4. Mama. Csismás Iuonné, născută la 1802, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, neputincioasă, cerșit, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 porci.

Nr. 30 de casă, Ulița Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Román Péter,* născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1825, la Sângiorz, greco-catolică, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiică. Mária, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor în gospodărie, nu știe carte. 4. Fiu. Todor, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 5. Ginere. Kormos Iánnos, născut la 1845, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 6. Soția. Anna, născută la 1846, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, munci femeiești, nu știe carte. Animale de casă. I. 1 vacă, 1 vițel, 3 porci.

Nr. 31 de casă Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Bordos István* născut la 1839, la Sîntana, reformat, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Vajda Anna, născută la 1845, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Jóseff, născut la 1867, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. Animale de casă. I. -

Nr. 32 de casă, Ulița Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 cameră și

1 cămară; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu Ilia*, născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Szavina, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătotită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1855, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor, nu știe carte. 4. Fiică. Kira, născută la 1861, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 5. Fiu. Ilia, născut la 1866, la Sîntana, greco catolic, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 10 oi, 2 porci.

Nr. 33 de casă, Ulița Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu Iuon* născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1831, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiu. Avrám, născut la 1949, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor de gospodar, nu știe carte. 4. Fiu. Simon, născut la 1852, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor în gospodărie, nu știe carte. 5. Fiu. Iuon, născut la 1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, -, nu știe carte. 6. Fiică. Karolina, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită,-, nu știe carte. 7. Fiică. Anna, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 8. Fiu. Nikoláé, născut la 1862, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 4 vaci, 2 boi, 2 viței, 46 oi, 14 porci.

Nr. 34 de casă, Ulița Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kelemen Számszon*, născut la 1810, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Florika, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiica. Ráveká, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor în gospodărie, nu știe carte. 4. Fiu. Vaszilika, născut la 1850, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor de gospodar, nu știe carte. 5. Fiu căsătorit. Iuon, născut la 1846, la Sîntana, greco catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura, nu știe carte. 6. Soția. Mária, născută la 1846, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. Animale de casă. I. 4 vaci, 2 viței, 15 oi, 4 porci.

Nr. 35 de casă, Ulița Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șopru. Aici locuiesc: I.1. *Fogarasi Iános,* născut la 1830, la Tîrgu Mureș, reformat, căsătorit, *morar,* nu știe carte. 2. Soția. Rachel, născută la 1834, la Tîrgu Mureș, reformată, căsătorită, activități femeiești, nu știe carte. 3. Fiu. János, născut la 1865, la Tîrgu Mureș, reformat,-. 4. Mama. Szentes Klára, născută la 1806, la Tîrgu Mureș, reformată, văduvă, neputincioasă, cerșit, nu știe carte. Animale de casă. I.-

Nr. 36 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Bukur Todor*, născut la 1825, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier*, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, zilieră-activități femeiești, nu știe carte. 3. Copii vitregi. Moldovan Iuon, născut la 1850, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, zilier, nu știe carte. 4. Moldovan Anna, născută la 1854, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor zilier, nu știe carte. 5. Moldovan Abrahám, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte.

Animale de casă. I. -.

Nr. 37 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 încăpere, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Flora Iuonné,* născută la 1825, la Gorneşti, greco-catolică, văduvă, zilieră, cu agricultura, nu ştie carte. 2. Flora Mihály, născut la 1846, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, Cătană, cu agricultura, nu ştie carte. Obs,-vrea să fie militar. 3. Fiu. Iuon, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu ştie carte. 4. Fiu. Vaszi, născut la 1854, la Sîntana, greco-catolic, ajutor, nu ştie carte. Animale de casă. I.-.

Nr. 38 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Lászlo János,* născut la 1846, la Ivănești, greco-catolic, căsătorit, *morar,* cu morăritul, nu ştie carte. 2. Soția. Mária, născută la 1849, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, ajutor de morar, nu ştie carte. Animale de casă. I.-.

Nr. 39 de casă, Ulița Între mori, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. *Pustie.*

Nr. 40 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. *Pustie.*

Nr. 41 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Bukur Péter,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu ştie carte. 2. Soția. Husza Anika, născută la 1849, la Remetea, greco-catolică, căsătorită, *ajutor* zilier, nu ştie carte. 3. Fiica. Mária născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu ştie carte. 4. Fiică. Ludovika, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. II.1. Nagy Samuél, născut la 1812, la Böszörmény (Ungaria), reformat, căsătorit, *cizmar*, nu ştie carte. 2. Soția. Rosa, născută la 1820, la Tîrgu Mureș, reformată, căsătorită, gospodină, nu ştie carte. 3. Fiică. Suszanna, născută la 1856, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor,* nu ştie carte. 4. Fiică. Éva, născută la 1858, la Sîntana, reformată, -, nu ştie carte. 5. Fiu. Samu, născut la 1860, la Sîntana, reformat, -.nu ştie carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 42 de casă, Ulița Lângă Părău, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Demeter Iános,* născut la 1842, la Podeni, greco-catolic, căsătorit, *zilier*, nu ştie carte. 2. Soția. Regina, născută la 1845, la Podeni, reformată, căsătorită, activități femeiești, nu ştie carte. 3. Fiu. Sándor, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 43 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Graur Péterné*, născută la 1839, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, *zilieră*, nu ştie carte. 2. Fiu. János, născut la 1862, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu ştie carte. 3. Fiică. Anna, născută la 1859, la Sîntana, greco-catolică, -, nu ştie carte. 4. Fiică. Sussánna, născută la 1865, la Sîntana, greco-catolică, -, nu ştie carte. 5. Fiu. Sándor, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic, -. 6. Fiică. Fira, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. II.1. Kimpián Péter, născut la 1845, la Ceuașu de Câmpie, greco-catolic, căsătorit, cătană, cătănia, nu ştie carte. Obs.-în armată militar. III.1. Gáll Anna, născută la 1849, la Sîntana, reformată, fără bărbat, zilieră, nu ştie carte. Animale de casă. I.-

Nr. 44 de casă, Ulița Pârâului, o locuință cu 1 cameră. Aici locuiesc: I.1. *Moldovan Gábor,* născut la 1810, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu ştie

carte. 2. Soția. Anna, născută la 1820, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1844, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, c*ătană* în armată. 4. Fiu. Sándor, născut la 1849, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, c*ătană* în permisie. 5. Fiu. Péter, născut la 1851, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor zilier*, nu știe carte, 6. Fiică. Firá, născută la 1857, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 45 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Bogányi Gáborné,* născută la 1802, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, nenorocită, nu știe carte. 2. Fiica. Mária, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, handicapată, nu știe carte. Obs.-2 femei neputincioase în a munci. Animale de casă. I. -.

Nr. 46 de casă, Ulița Morii, 1 încăpere. *Pustiu.*

Nr. 47 de casă, Ulița Pârâului, 1 încăpere. P*ustiu.*

Nr. 48 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Raduly József,* născut la 1825, la Sîntana, reformat, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Klára, născută la 1840, la Sîntana, reformată, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiu. Márton, născut la 1858, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 4. Fiu. Mihály, născut la 1860, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 5. Fiu. István, născut la 1865, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 6. Fiică. Anna, născută la 1867, la Sîntana, reformată, -.7. Fiică. Therezia, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I.-.

Nr. 49 de casă, Ulița Pârâului, 1 încăpere. *Pustie.*

Nr. 50 de casă, Ulița Pârâului, o locuință cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Buzsa Demeter,* născut la 1815, la Sîntana, greco catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Marina, născută la 1920, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *gospodină*, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1848, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor î*n gospodărie, nu știe carte. 4. Fiu. Ilia, născut la 1854, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor î*n gospodărie, nu știe carte. 5. Fiu. Demeter, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -. 6. Fiică. Mária, născută la 1861, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 4 vaci, 3 viței, 21 oi, 2 porci.

Nr. 51 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kelemen Stéphánné,* născută la 1804, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, *gospodar,* agricultoare *independentă*, nu știe carte. 2. Fiu. Kelemen Számszon, născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 3. Soția. Anna, născută la 1847, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 4. Fiu. Kelemen Demeter, născut la 1843, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, se pregătește de preot, *știe carte.* Obs.-la Blaj se pregătește de preoție. 5. Fiu. Vaszi, născut la 1846, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor* în gospodărie, cultivarea pământului, nu știe carte. 6. Fiul lui Számszon. Számszon, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 7. Fiică. Mária, născută la 1869, la Sîntana, greco-

catolică, -. Animale de casă. I. 4 vaci, 2 viței, 25 de oi, 4 porci.

Nr. 52 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Bogány Iosef,* născut la 1840, la Sîntana, reformat, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1845, la Sîntana, reformată, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiu. Ferentz, născut la 1867, la Sîntana, reformat, -. 4. Fiică. Eszter, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 2 porci.

Nr. 53 de casă, Ulița Pârâului, o locuință cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Godán Lázár,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *păstor* de porci, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 3. Fiica. Florika, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 4. Fiică. Anna, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 5. Fiu. Kosztán, născut la 1862, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. II.1. Koros Iuon, născut la 1844, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *zilier,* nu știe carte. III.1. Pora Anna, născută la 1844, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *zilieră*, nu știe carte. Animale de casă. I. -; II. -; III. -.

Nr. 54 de casă, Ulița Pârâului., o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Pora Tamasziánné,* născută la 1810, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, neputincioasă, nu știe carte. 2. Pora György, născut la 1845, la Sîntana, greco-catolic, gospodar, cu agricultura independent, nu știe carte. 3. Soția. Léna, născută la 1850, greco-catolică, activități gospodărești femeiești, nu știe carte. 4. Fiică. Borbála, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 55 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: *I.1. Kenéz Iuon,* născut la 1823, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, activități gospodărești femeiești, nu știe carte. 3. Fiica. Marina, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 4 oi, 3 porci.

Nr. 56 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Onivon Demeter,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, cioban, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1834, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 3. Fiica. Szánfira, născută la 1859, la Sîntana, greco catolică, -, nu știe carte. 4. Fiu. Iános, născut la 1862, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. Animale de casă. I.-.

Nr. 57 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu* Náftánailá, născut la 1831, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1831, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 3. Fiu. Ábráhám, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiica. Mária, născută la 1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 5. Fiu. Dániel, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 6. Fiica. Anna, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 7. Linna, născută la 1865, la Sîntana,

greco-catolică, -. 8. Fiu. Ioánu, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 boi, 2 bivoli, 10 oi, 4 porci.

Nr. 58 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Biró Páll,* născut la 1828, la Tîrgu Mureș, reformat, căsătorit, *zilier*-administrator, nu știe carte. 2. Soția. Iulianna, născută la 1845, la Tîrgu Mureș, reformată, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiu. Ferencz, născut la 1867, la Sîntana, reformat, -. 4. Fiică. Eszter, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 59 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kormos Szimonné,* născută la 1790, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, neputincioasă, nu știe carte. 2. Fiu. Kormos Záhária născut la 1825, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 3. Soția. Fira, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 4. Fiu. Vaszi, născut la 1850, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 5. Fiu. Nicoláe, născut în 1852, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor în gospodărie, nu știe carte. 6. Fiu. György, născut la 1855, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor în gospodărie, nu știe carte. 7. Fiica. Mária, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 8. Fiica. Anna, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 9. Fiu. Szimon, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 10. Fiica. Florika, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I.1 cal, 2 vaci, 2 boi, 2 viței, 15 oi, 4 porci.

Nr. 60 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 magazie, 1 grajd, 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu Demeter,* născut la 1804, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1822, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Demeter, născut la 1849, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *cătană,* în armată, nu știe carte. 4. Fiica. Mária, născută la 1853, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor în* gospodărie, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 8 oi, 2 porci.

Nr. 61 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Farkas Gergely,* născut la 1820, la Curteni, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Iuliánna, născută la 1824, la Sîntana, reformată, căsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 3. Copii vitregi. Mátyás Anna, născută la 1853, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 4. Mátyás Lörintz, născut la 1856, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 5. Mátyás Josef, născut la 1858, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 6. Mátyás Páll, născut la 1860, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 7. Mátyás Sándor, născut la 1862, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 8. Propriii copii. Farkas Ferentz, născut la 1852, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 9. Farkas Klára, născută la 1856, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor*, nu

știe carte. 10. Farkas Sára, născută la 1862, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. 11. Farkas Imre, născut la 1866, la Sîntana, reformat, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 viței, 20 oi, 4 porci.

Nr. 62 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Gagyi Iosef,* născut la 1827, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1832, la Sîntana, reformată, căsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 3. Fiica. Gagyi Anna, născută la 1864, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 cai, 12 oi. 5 porci.

Nr. 63 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kelemen Todor,* născut la 1817, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* agricultor *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Katalin, născută la 1819, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiică. Mária, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte, 4. Fiu. Vaszil, născut la 1851, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 5. Simon Vaszil, născut la 1855, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *slugă,* nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 boi, 20 oi, 2 porci.

Nr. 64 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc; I.1. *Bordos Iosef,* născut la 1839, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, *știe carte.* 2. Soția. Poli, născută la 1835 Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, *știe carte.* 3. Fiu. Ferentz, născut la 1854, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiică. Suszanna, născută la 1861, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. 5. Fiică. Sárra, născută la 1858, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. 6. Fiu. Ioseff, născut la 1864, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 7. Fiu. István, născut la 1869, la Sîntana, reformat, -. II.1. Gáll István, născut la 1832, la Sîntana, catolic, căsătorit, *zilier*, nu știe carte. 2. Soția. Roza, născută la 1835, la Sîntana, reformată, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. Animale de casă. I. 6 oi, 1 porc.

Nr. 65 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kenéz Iuon,* născut la 1816, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Veszelina, născută la 1835, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. nu știe carte. 4. Cridon Iakob, născut la 1847, la Morăreni, greco-catolic, necăsătorit, *slugă,* nu știe carte. 5. Simon Iuon, născut la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *slugă,* nu știe carte. Animale de casă. I. 3 vaci, 2 viței, 6 oi, 2 porci.

Nr. 66 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Balla Ferentz,* născut la 1803, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. *2.* Soția. Erzsébet, născută la 1815, la Sîntana, reformată, căsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 3. Fiică vitregă. Krisztina, născută la 1854, la

Sîntana, reformată, handicapată. 4. Fiu căsătorit. Ferentz, născut la 1836, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* în agricultură, nu știe carte. 5. Soția. Anna, născută la 1842, la Sîntana, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 6. Fiu. Ferentz, născut la 1864, la Sîntana, reformat, -. 7. Fiu. István, născut la 1866, la Sîntana, -. 8. Fiica. Iuliánna, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. 9. Raduly Iosef, născut la 1854, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *slugă,* nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 5 oi, 1 porc.

Nr. 67 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Onátyi Iuon*, născut la 1832, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte, 2. Soția. Anna, născută la 1834, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Vaszil, născut la 1855, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiica. Veronika, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 5. Fiica. Mária, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, -. 6. Fiica. Fira, născută la 1866, la Sîntana, greco-catolică, -. 7. Fiică. Florika, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 4 vaci, 2 porci.

Nr. 68 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șopru, 1 magazie, 1 grajd, 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Moldován Stéfan,* născut la 1803, la Sîntana, greco-catolic, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1810, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiică. Anna, născută la 1850, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 4. Moldován Szánd, născut la 1840, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 5. Slugă. Kénéz Záhárie, născut la 1850, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *slugă* cu înțelegere pe un an, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 4 oi, 2 porci.

Nr. 69 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 grajd, 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Onátyi Iakob,* născut la 1814, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1820, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 4. Fiică. Mária, născută la 1855, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 5. Kénéz Péter, născut la 1839, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *cătană,* nu știe carte. Obs.- în permisie. 6. Onátyi Vasziné, născută la 1800, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, neputincioasă, nu știe carte. Animale în gospodărie. I. 2 vaci, 2 boi, 2 viței, 10 oi, 2 porci.

Nr. 70 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 grajd, 1 șură. Aici locuiesc: I.1. *Vajda István,* născut la 1840, la Sîntana de Mureș, reformat, căsătorit, *administrator de moșie*, nu știe carte. 2. Soția. Sára, născută la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. István, născut la 1864, la Sîntana, reformat, -. 4. Fiica. Eszter, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 4 vaci, 1 vițel, 2 bivoli, 16 porci.

Nr. 71 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás Ferectz,* născut la 1846, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Tată vitreg. Szente Áron, născut la 1820, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar*, cu agricultura, nu știe carte. 3. Soția. Erzsébet, născută la 1820, la Sîntana, reformată, căsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 4. Fiica. Mária, născută la 1852, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 5. Fiică. Szente Suzsa, născută la 1863, la Sîntana, reformată, -. 6. Fiică. Mátyás Agnes, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă: I. 2 vaci.

Nr. 72 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Văduva. Mátyás Istvánné,* născută la 1800, la Sîntana, reformată, *gospodină, independentă* cu agricultura, nu știe carte. 2. Fiu. János, născut la 1841, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 3. Soția. Sussanna, născută la 1844, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiu. István, născut la 1869, la Sîntana, reformat, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 5 oi.

Nr. 73 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Vajda István,* născut la 1838, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1838, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Ferentz, născut la 1861, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 4. Fiu. Josef, născut la 1866, la Sîntana, reformat, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 74 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Flora Szánd Jun.*, născut la 1844, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Számfira, născută la 1844, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Sussanna, născută la 1850, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiica. Mária, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 5. Fiica. Anna, născută la 1967, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 viței, 4 oi.

Nr. 75 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Vajda János,* născut la 1831, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1834, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. János, născut la 1861, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 4. Fiu. István, născut la 1865, la Sîntana, reformat, -. 5. Fiu. Josef, născut la 1868, la Sîntana, reformat, -. 6. Fiica. Sussánna, născută la 1869, reformată, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 76 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Buzsa György* născut la 1800, la Sîntana, greco-catolic, văduv, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Fiu. Buzsa Demeter, născut la 1837, la Sîntana, greco-catolic, văduv, *gospodar*, cu agricultura, nu știe carte. 3. Copiii lui Demeter. Iuon, născut la 1858, la Sîntana, greco-catolic, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiică. Anna, născută la 1862, greco-

catolică, -, nu știe carte. 5. Fiu. Dániel, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic,-. 6. Fiu. György, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. II.1. *Buzsa Kosztán*, născut la 1844, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1847, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 viței, 8 oi, 1 porc.

Nr. 77 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Gráur János*, născut la 1832, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Klára, născută la 1849, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. II.1. Kormos Demeter, născut în 1810, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, handicapat, *știe carte*. 2. Soția. Anna, născută la 1820, la Murgești (Niraj), greco-catolică, căsătorită, handicapată, nu știe carte. Animale de casă. I. -. II. -.

Nr. 78 de casă Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Köteles Sándo*r, născut la 1825, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte 2. Soția. Anna, născută la 1849, la Nazna, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 4. Fiu. Sándor, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. 5. Fiică. Mária, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 6. Fiu. Számszon, născut la 1865, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 79 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: II.1. *Boruján István,* născut la 1840, la Cinta, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Klára, născută în 1850, la Pânet, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Sussanna, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 1 vacă, 1 vițel, 1 porc.

Nr. 80 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură. Aici locuiesc: II.1. *Fodor Josef*, născut la 1825, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Sussanna, născută la 1830, la Curteni, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiică. Sára, născută la 1852, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiică. Anna, născută la 1854, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. 5. Fiu. Lenárd, născut la 1856, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 6. Fiică. Susa, născută la 1863, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. 7. Fiică. Iulia, născută la 1868, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 1 vițel. 1 porc.

Nr. 81 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Köteles András,* născut la 1833, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1840, la Sîntana, greco-carolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Számszon, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 2 viței.

Nr. 82 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Mán Veniaminné,* născută la 1826, la Sîntana, greco-

catolică, văduvă, *gospodină, independentă* cu agricultura, nu știe carte. 2. Mán Vászil, născut la 1831, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 3. Soția. Florika, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. Animale de casă. I.-

Nr. 83 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás István Sen.,* născut la 1820, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Iulianna, născută la 1825, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iosef, născut la 1853, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. 4. Ferentz, născut la 1859, la Sîntana, reformat, necăsătorit, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci.

Nr. 84 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Farkas Ferentz,* născut la 1839, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Lina, născută la 1843, la Porumbeni, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiică. Régina, născută la 1864, la Sîntana, reformată, -. 4. Fiu. Ferentz, născut la 1866, la Sîntana, reformat, -. 5. Fiică. Sára, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 2 vaci.

Nr. 85 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Punyi Vazul,* născut la 1825, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1830, la Chinari, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Isidor, născut la 1839, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *cătană.* 4. Fiu. Demeter, născut la 1851, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 5. Fiică. Anna, născută la 1857, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 6. Fiică. Ravéka, născută la 1959, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 7. Fiica. Rafina, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -. 8. Fiică. Mária, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. 9. Fiu. Áron, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 1 vițel, 6 oi, 2 porci.

Nr. 86 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Vajda György,* născut la 1802, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, independent* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Erzsébeth, născută la 1816, la Sîntana, reformată, gospodină, nu știe carte 3. Fiu. István, născut la 1845, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *gospodar*, cu agricultura, nu știe carte. Animale de casă. I. 4 vaci, 2 viței, 14 oi, 2 porci.

Nr. 87 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Major Péter,* născut la 1815, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar*, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1820, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. II.1. Bogányi Mária, născută la 1830, la Sîntana, reformată, văduvă, *zilieră*, nu știe carte. Animale de casă. I.1 vacă, 2 viței, 6 oi.

Nr. 88 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Vajda Istvánné,* născută la 1812, la Sîntana, reformată, văduvă, *gospodină, independentă* cu agricultura, nu știe carte. 2. Fiu. Ferentz, născut la 1852, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *ajutor,* nu știe. 3. Fiică. Iuliana, născută la 1850, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. II.1. Sarkány István, născut la 1831, la Nucet, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Sussa, născută la 1845, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiică. Anna, născută la 1868, la Sîntana, reformată, -.Animale de casă. I. 5 oi. II. -.

Nr. 89 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Bukur Vazul,* născut la 1822, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiică. Anna, născută la 1854, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 4. Fiu. Iuon, născut la 1857, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 5. Fiică. Mária, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 6. Fiu. Nicoláe, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 porci.

Nr. 90 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Imre Mihaly,* născut la 1820, la Curteni, reformat, căsătorit, paznic de vie, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1829, la Gornești, reformată, căsătorită, ajutor, nu știe carte. 3. Fiu. Ferentz, născut la 1839, la Curteni, reformat, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 4. Fiu. Márton, născut la 1857, la Remetea, reformat, -, nu știe carte. 5. Fiică. Mártha, născută la 1866, la Remetea, reformată, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 91 de casă, Ulița Mureșului, 1 încăpere. Pustiu.

Nr. 92 de casă, Ulița Mureșului, 1 încăpere. Pustiu.

Nr. 93 de casă, Ulița Gatului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: *I.1. Kelemen György,* născut la 1791, la Curteni, reformat, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Sussana, născută la 1840, la Curteni, reformată, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiica. Karólina, născută la 1863, la Curteni, reformată, -. 4 Fiica. Iuliána, născută la 1867, la Curteni, reformată, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 94 de casă Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: *I.1. Verdes Mária,* născută la 1845, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *gospodină, independentă* în cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Sora. Veronika, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. II.1. Moldovan Floréa, născut la 1819, la Sîntana, greco-catolic, văduv, *zilier,* nu știe carte. 2. Fiu. Moldovan, născut la 1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *zilier*, nu știe carte. III.1. Onoki Todor, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Veronika, născută la 1845, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă: I.-; II.-; III.-.

Nr. 95 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară,

1 bucătărie; 1 șopru. Aici locuiesc: I.1. *Szöts Jozef,* născut la 1824, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* în cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Todor, născut la 1848, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorit, *cătană,* agricultor, nu știe carte. Obs.-în permisie acasă. 4. Fiu. Petru, născut la 1851, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor*, în agricultură, nu știe carte. 5. Fiu. Abrahám, născut la 1855, la Sîntana, greco-catolic, *ajutor,* nu știe carte. 6. Fiu. Számszon, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci.

Nr. 96 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kormos Ștefan,* născut la 1828, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar, independent* în cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută în 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiică. Domnika, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiică. Florika, născută la 1854, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 5. Fiică. Mária, născută la 1856, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 6. Fiu. Viktor, născut la 1858, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, - nu știe carte. 7. Fiu. Simon, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 8. Fiică. Saveta, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -. 9. Fiică. Anna, născută la 1866, la Sîntana, greco-catolică, -. 10. Fiică. Karolina, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 6 oi, 1 porc.

Nr. 97 de casă, Ulița Mare, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Gungi Josef,* născut la 1810, la Sîntana, romano-catolic, căsătorit, *zilier*, nu știe carte. 2. Soția. Irimba Rozalia, născută la 1811, la Sîntana, romano-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiu. Josef, născut la 1848, la Sîntana, romano-catolic, necăsătorit, *zilier,* nu știe carte. 4. Fiică. Eszter, născută la 1855, la Sîntana, romano-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 5. Fiică. Linna, născută la 1858, la Sîntana, romano-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 6. Fiul fiicei Anna. Todor, născut la 1867, la Sîntana, romano-catolic, -. 7. Fiica. Anna, născută la 1868, la Sîntana, romano-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 98 de casă, Între Mori, o locuință de suprafață cu 1 încăpere; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Balló Ferentz,* născut la 1820, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar*, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1830, la Sîntana, reformată, gospodină, munci femeiești, nu știe carte. 3. Fiu. Márton, născut la 1850, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiu. István, născut la 1865, la Sîntana, reformat, -. Animale de casă. I. 2 viței.

Nr. 99 de casă, Ulița Mare, o locuință cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Pap* György, născut la 1840, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *morar*, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1849, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, ajutor, nu știe carte. 3. Fiu. Lázár, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 100 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu György,* născut la 1823, la Sîntana, greco-catolic,

căsătorit, *gospodar,* cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Soția. Palagyia, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1861, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 4. Fiu. Demeter, născut la 1868, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 1 vacă, 1 porc.

Nr. 101 de casâ, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Kormos Vaszi,* născut la 1815, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar*, cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Florica, născută la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. János, născut la 1847, la Sîntana, greco-catolic, *cătană*, nu știe carte. 4. Fiu. Avrám, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, *ajutor*, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 5 oi.

Nr. 102 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás György,* născut la 1811, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1839, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. György, născut la 1865, la Sîntana, reformat, -. 4. Fiu. Ferentz, născut la 1868, la Sîntana, reformat, -. 5. Copii vitregi. Szente Gergel, născut la 1850, la Sîntana, reformat, nu știe carte. 6. Szente Sára, născută la 1856, la Sîntana, reformată, nu știe carte. 7. Szente István, născut la 1860, la Sîntana, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 103 de casă, Ulița Morii, o locuință cu 1 încăpere. Aici locuiește: I.1. *Gugi János,* născut la 1830, la Sîntana, romano-catolic, văduv, *zilier*-nou țăran, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 104 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Vükösd János*, născut la 1820, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția Sára, născută la 1825, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 105 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Moldovan Iuon,* născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Csibiliná, născută la 1829, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. II.1. Kenéz Péter Vazul, născut la 1843, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* nu știe carte. 2. Soția Mária, născută la 1848, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 12 oi, 2 porci. II. -.

Nr. 106 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Bandján Artenié*, născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1825, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1852, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor*, nu știe carte. 4. Fiică. Anna, născută la 1854, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, ajutor, nu știe carte. 5. Fiică. Mária, născută la 1856, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu

știe carte. 6. Fiică. Kátáliná, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, -. 7. Fiu. Vaszi, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -. 8. Fiu. Flora, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. II.1. Rusz Számszon, născut la 1841, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Fira, născută la 1841, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolic, -. 4. Fiu, Áron, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic, -. 5. Fiica. Éva, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică -. Animale de casă. I. -.II. -.

Nr. 107 de casă, Ulița Morii, o locuință cu: 1 cameră, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Bukur Filon,* născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1838, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Veronica, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 3 porci.

Nr. 108 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Szöts János,* născut la 1836, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1837, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Ravéka, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 4. Fiu. Simon, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. 5. Fiu. Abráhám, născut la 1865, la Sîntana, greco-catolic, -. 6. Fiu. Lázár, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 109 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Frntsán Iuon,* născut la 1826, la Porumbeni, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1836, la Hărțău, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 8 oi, 1 porc.

Nr. 110 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Kelemen János,* născut la 1839, la Sîntana, greco-catolică, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Florika, născută la 1841, la Sîntana, greco-catolică, gospodina, nu știe carte. 3. Fiu. Mihály, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 8 oi, 1 porc.

Nr. 111 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Cseosán Vaszi*, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1831, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Demeter, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 4. Fiica. Anna, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, -. 5. Fiu. Vaszi, născut la 1868, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 4 oi, 1 porc.

Nr. 112 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Szabó Iuon,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1844, la Sîntana, greco-catolică., gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1865, la Sîntana,

greco-catolică, -. 4. Fiica. Mária, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 113 de casă, Bercen, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Szabó Mihály,* născut la 1801, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* nu știe carte. 2. Soția. Florika, născută la 1828, la Sîntana, greco-catolică, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Mihály, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 114 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Kázán Iliá,* născut la 1830, la Chinari, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născut la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Veronika, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 4. Fiica. Lina, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, -. 5. Fiu. Ambrozie, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic, -. II.1. Bandján Gábor, născut la 1844, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1846, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. Animale de casă. I.-.II.-.

Nr. 115 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu Iuon,* născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Számfira, născută la 1835, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Szávéta, născută la 1863 Sîntana, greco-catolică, -. 4. Fiu. Avrám, născut la 1865, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 5 oi, 1 porc.

Nr. 116 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. Csismás Iakob Demeter, născut la 1832, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, cu agricultura independent, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1840, la Sîntana, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 4. Fiica. Mária, născută la 1863, la Sîntana, greco-catolică, -. II.1. Hószu Péter jun., născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, zilier, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1838, la Porumbeni, greco-catolică, căsătorită, zilieră, nu știe carte. 3. Fiica. Veronika, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 1 vacă, 4 oi.

Nr. 117 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră, 1 bucătărie. Aici locuiesc. I.1. *Csismás Számszon,* născut la 1836, la Sîntana, greco-catolic, *cantor*. 2. Soția. Mária, născută la 1848, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *gospodină,* cu agricultura *independentă*, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 viței, 4 oi.

Nr. 118 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Szöts Demeter,* născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* agricultor *independent*, nu știe carte. 2. Soția. Veronika, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1859, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 4. Fiică. Florika, născută la 1861, la Sîntana, greco-catolică, -. 5. Fiica. Karolina, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, -. 6. Fiu. Vaszi, născut la 1868, la Sîntana,

greco-catolic, -. 7. Szöts János, născut la 1803, la Sîntana, greco-catolic, văduv, neputincios. Animale de casă. I. 2 vaci, 1 porc.

Nr. 119 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Bukur Demeter*, născut la 1825, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1830, la Sîntana greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iános, născut la 1858, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. 4. Fiu. Sándor, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -. 5. Fiu. Simion, născut la 1862, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 6. Fiica. Mária, născută la 1866, la Sîntana, greco-catolică, -. 7. Fiu. Demeter, născut la 1868, la Sîntana, greco-catolic, -. 8. Fiica. Ludovika, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 120 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Pusztai Sándor,* născut la 1835 Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *morar,* nu știe carte. 2. Soția. Florika, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. 4. Mama. Mária, născută la 1810, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, neputință, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 121 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Szötz Lázár*, născut la 1837, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Szávéta, născută la 1845, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Ludovika, născută la 1862, la Sîntana, -, nu știe carte. 4. Fiica. Mária, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. 5. Cumnat. Hoszu Számszon, născut la 1857, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 4 oi, 1 porc.

Nr. 122 de casă, Ulița Morii, o locuință cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Pora Iuon*, născut la 1838, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, gospodar, agricultor independent, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Gavril, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 123 de casă, Ulița Morii, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Köteles Demeter,* născut la 1834, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. Obs.-cătană eliberată. 2. Soția. Susza, născută la 1840, la Cristești, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Iuliána, născută la 1868, la Sîntana, reformată, -. II.1. *Bátya Lázár,* născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, *zilier,* nu știe carte. Soția. Márie, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiica. Firá, născută la 1855, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 4. Szávétá, născută la 1858, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -, nu știe carte. 5. Fiica. Veronika, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 2 porci.

Nr. 124 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Rusz Nicoláe,* născut la 1837, la

Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1839, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. Animale de casă. I.-.

Nr. 125 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *András Iosefné,* născută la 1809, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, *zilieră,* nu știe carte. 2. Fiu. Iuon, născut la 1839, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 4. Fiu. Vaszi, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 1 vacă, 1 vițel, 1 porc.

Nr. 126 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară; 1 coteț,. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu Atymné,* născută la 1805, la Sîntana, greco-catolică, văduvă, *zilieră*, nu știe carte. 2. Ginere. Godán Iuon, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 3. Soția. Firá, născută la 1842, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 4. Fiica. Lina, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolică,-.Animale de casă. I. 5 oi.

Nr. 127 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Murávás Gavril,* născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar*, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1850, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 128 de casă. Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Kelemen Ferentz*, născut la 1840, la Sîntana, reformat, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Agnes, născută la 1842, la Sîntana, reformată, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiu. Ferentz, născut la 1864, la Sîntana, reformat, -.Animale de casă. I. 3 porci.

Nr. 129 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Vajda Mihály,* născut la 1836, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* nu știe carte. 2. Soția. Ágnes, născută la 1842, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Sándor, născut la 1866, la Sîntana, reformat, -. 4. Fiica. Klára, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. II.1. Madarasi János, născut la 1847, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Agnes, născută la 1849, la Sîntana, reformată, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiică. Iula, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 4 porci.

Nr. 130 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Bordas János*, născut la 1830, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* nu știe carte. 2. Soția. Sára, născută la 1835, la Sîntana, reformată, căsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1867, la Sîntana, reformată, -. 4. Fiica. Sára, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 4 oi.

Nr. 131 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu 1 cameră și 1 cămară; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Simon Péter,* născut la 1845, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Rozália, născută la 1846, la Sîntana,

greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Ferentz, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. 4. Fiu. Iános, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 132 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru. Aici locuiesc: I.1. *Virág Lászlóné,* născută la 1820, la Sîntana, reformată, văduvă, gospodină, nu știe carte. 2. Fiu din flori. Vajda János, născut la 1854, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *gospodar*, nu știe carte. 3. Fiică. Iuliánna, născută la 1860, la Sîntana, reformată, -, nu știe carte. II.1. Kotérlán Iliá, născut la 1835, la Curteni, greco-catolic, căsătorit, *zilier*, nu știe carte. 2. Soția. Anika, născută la 1840, la Curteni, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 4. Fiu. Simon, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -. 5. Fiică. Krucsitsa, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 6 oi. II. -.

Nr. 133 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Boganyi Josef, n*ăscut la 1825, la Sîntana, reformat, căsătorit, *zilier*-nou țăran, nu știe carte. 2. Soția. Borbara, născută la 1834, la Sîntana, reformată, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1859, reformată, necăsătorită, -. 4. Fiică. Lidi, născută la 1863, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 134 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Fodor Daniné,* născută la 1830, la Curteni, reformată, văduvă, *gospodină,* nu știe carte. 2. Fiica. Fodor Klári, născută la 1856, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -. nu știe carte. 3. Fiica. Fodor Anna, născută la 1858, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -, nu știe carte. II.1. Moldovan Iuon, născut la 1836, la Remetea, ortodox, necăsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Fiu. Iános, născut la 1864, la Sîntana, ortodox, -. 3. Fiică. Suszánna, născută la 1869, la Sîntana, ortodoxă, -. Animale de casă. I. -. II. -.

Nr. 135 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Ruszi Iosef,* născut la 1820, la Sîntana, romano-catolic, căsătorit, *zilier*-nou țăran, nu știe carte. 2. Soția. Katicsa, născută la 1840, la Sîntana, romano-catolică, căsătorită, *zilieră*-nouă țărancă, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1858, la Sîntana, romano-catolică, necăsătorită, -. 4. Fiu. Ioska, născut la 1860, la Sîntana, romano-catolic, necăsătorit, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 136 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás Ferentzné,* născută la 1820, la Sîntana, reformată, văduvă, *gospodină*, nu știe carte. 2. Fiu. József, născut la 1845, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar, cătană,* nu știe carte. Obs.- în armată este cătană, în prezent este acasă în concediu. 3. Soția. Ágnes, născută la 1850, la Sîntana, reformată, căsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiică. Sára, născută la 1851, la Sîntana, reformată, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 5. Fiu. Ferentz, născut la 1853, la Sîntana, reformat, necăsătorit, ajutor, nu știe carte. 6. Fiu. Gergely, născut la 1860, la Sîntana, reformat, -. 7. Fiu. István, născut la 1867, la Sîntana, reformat, -. 8. Fiu. Lajós, născut la 1869, la Sîntana, reformat, -. Animale de casă: I. 2 viței, 1 porc

Nr. 137 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Köteles Iános,* născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, văduv, *gospodar,* nu știe carte. 2. Fiica. Számfira, născută la 1853, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1855, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiica. Florika, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 5. Fiica. Anika, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 6. Fiu. Iuon, născut la 1866, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -. 7. Mama lui Iános. Floria, născută la 1790, la Sîntana, greco-catolică văduvă, neputincioasă, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 6 oi, 1 porc.

Nr. 138 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Pintylié Péter,* născut la 1812, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar*, cultivarea pământului, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1800, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Pintylié Számszon, născut la 1840, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* agricultura, nu știe carte. 4. Soția. Finika, născută la 1838, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, *ajutor* în agricultură, nu știe carte. 5. Gyönyös Iános, născut la 1858, la Sîntana, reformat, necăsătorit, *slugă.* Animale de casă. I. 2 vaci, 6 oi.

Nr. 139 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Vizi Jósef*, născut la 1834, la Sîntana, romano-catolic, căsătorit, *zilier*-nou țăran, nu știe carte. 2. Soția. Therezia, născută la 1837, la Sîntana, romano-catolică, căsătorită, *zilieră*-nouă țărancă, nu știe carte. 3. Fiu. Mihály, născut la 1857, la Sîntana, romano-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. 4. Fiică. Lida, născută la 1862, la Sîntana, romano-catolică, -, nu știe carte. 5. Fiică. Rozália, născută la 1865, la Sîntana, romano-catolică, -. 6. Fiica. Anna, născută la 1867, la Sîntana, romano-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 140 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Hoszu Péter,* născut la 1808, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura independent, nu știe carte. 2. Soția. Florika, născută la 1818, la Bardos, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1848, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. 4. Fiu. Demeter, născut la 1853, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor,* nu știe carte. Animale de casă. I. 2 cai, 18 oi.

Nr 141 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Nyerges Ilona,* născută la 1800, la Bozed, greco-catolică, văduvă, *gospodar,* cu agricultura independentă, nu știe carte. 2. Nyerges Sándor, născut la 1828, la Bozed, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, *știe carte*. 3. Soția. Számfira, născută la 1830, la Bozed, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 4. Fiu. Moses, născut la 1854, la Bozed, greco-catolic, necăsătorit, *ajutor, știe carte*. 5. Fiica. Károlina, născută la 1861, la Bozed, greco-catolică, -. 6. Orfan. Koros Péter, născut la

1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -. Animale de casă. I. 2 cai, 1 vacă, 2 viței, 20 oi, 1 porc, 6 stupi.

Nr. 142 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás Lörintz,* născut la 1830, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1840, la Sîntana, romano-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. János, născut la 1862, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 4. Fiu. István, născut la 1864, la Sîntana, reformat, -. 5. Fiică. Rosza, născută la 1866, la Sîntana, reformată, -. 6. Fiica. Eszter, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 1 vițel, 7 oi, 1 porc.

Nr. 143 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás Josef,* născut la 1831, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1835, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Suszánna, născută la 1864, la Sîntana, reformată, -. 4. Slugă. Kelemen János, născut la 1852, la Curteni, reformat, necăsătorit, *slugă,* cu înțelegere pe 1 an, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 3 oi, 1 porc.

Nr. 144 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás Márton,* născut la 1838, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Sára, născută la 1848, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Márton, născut la 1862, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. 3. Fiu. Jósef, născut la 1864, la Sîntana, reformat, -. 5. Fiica. Anna, născută la 1869, la Sîntana, reformată, -.Animale de casă. I. 2 vaci, 1 vițel, 3 oi.

Nr. 145 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Mátyás István*, născut la 1829, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura *independent,* nu știe carte. 2. Soția. Iustina, născută la 1835, la Sîntana, reformată, căsătorită, gospodină, nu știe carte, 3. Fiica. Sussa, născută la 1859, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -.4. Fiica. Anna, născută la 1862, la Sîntana, reformată, -. 5. Bukur Iuon, născut la 1833, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, *slugă* cu acord pe 1 an, nu știe carte. Animale de casă. I. 2 vaci, 1 vițel, 4 oi, 1 porc.

N*r. 146 de casă, Ulița Mureșului,* o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Vajda Sussánna,* născută la 1833, la Sîntana, reformată, văduvă, gospodină, nu știe carte. 2. Fiu. Ferentz, născut la 1861, la Sîntana, reformat, -, nu știe carte. II.1. Kapoczi Suzsa născută la 1820, la Sîntana, reformată, văduvă, *zilieră,* nu știe carte. 2. Fiica. Klára, născută la 1856, la Sîntana, reformată, necăsătorită, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 147 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Vajda Ferentz,* născut la 1832, la Sîntana, reformat, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Victoria, născută la 1845, la Sîntana, reformată, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Ferentz, născut la 1867, la

Sîntana, reformat, -. 4. Fiu. Sigmond, născut la 1868, la Sîntana, reformat, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 4 oi, 1 porc.

Nr. 148 de casă, ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Buzsa Péter*, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Ráfina, născută la 1835, la Porumbeni, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Pétru, născut la 1857, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -, nu știe carte. 4. Fiica. Márie, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 149 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Gligor Iuon,* născut la 1823, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Fira, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, *ajutor* în gospodărie, nu știe carte. 4. Fiica. Anna, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, -. 5. Fiica. Fira, născută la 1864, la Sîntana, greco-catolică, -. 6. Fiica. Florika, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 1 vițel, 4 oi.

Nr. 150 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Pop Iuon*, născut la 1820, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier*, nu știe carte. 2. Soția. Iustina, născută la 1828, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1861, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 4. Fiu. Iuon, născut la 1863, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -

Nr. 151 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Szötz Sándor,* născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Florika, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiu. Simon, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -. 4. Fiica. Anna, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. 5. Fiica. Karolina, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 1 oaie, 1 porc.

Nr. 152 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață, cu 1 cameră și 1 cămară. Aici locuiesc: I.1. *Bandján Iuon*, născut la 1838, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1840, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiica. Számfira, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, -. 4. Fiica. Veronika, născută la 1867, la Sîntana, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 153 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Godán Vaszi,* născut la 1826, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 154 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Boér Vaszi*, născut la 1840, la Ivănești Ciuc, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1845, la Herghelia, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiu. Györgyé, născut la

1867, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 4 oi.

Nr. 155 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Kerekes Gávril,* născut la 1826, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, handicapat, nu știe carte. 2. Soția. Szávéta, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, handicapată, nu știe carte. 3. Fiica. Mára, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, -, nu știe carte. Animale de casă. I. -.

Nr. 156 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Punyi Todor,* născut la 1831, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1831, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiica. Anna, născută la 1852, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 4. Fiica. Számfira, născută la 1868, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 2 oi.

Nr. 157. de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Oltyán Nikolaé,* născut la 1834, la Chinari, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Szofia, născută la 1830, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiu. Iuon, născut la 1855, la Sîntana, greco-catolic, -, nu știe carte. 4. Fiu. Péter, născut la 1867, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 158 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu 1 încăpere. Aici locuiesc: I.1. *Móldován Ignát*, născut la 1830, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1835, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiu. Péter, născut la 1856, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -. 4. Fiu. Iuon, născut la 1860, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -. 5. Fiu. Iosip, născut la 1864, la Sîntana, greco-catolic, -.6. Fiica. Mária, născută la 1867, la Sîntana, greco-catolică, -. 7. Fiu. Avrám, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 159 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră și 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șură, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Buzsa Péter* născut la 1810, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier*, nu știe carte. 2. Soția. Mária, născută la 1834, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. II.1. Belié Iuon, născut la 1842, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Lina, născută la 1845, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, gospodină, nu știe carte. 3. Fiu. Simon, născut la 1869, la Sîntana, greco-catolic, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 3 oi.

Nr. 160 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 magazie, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Pintylié Péter jun.,* născut la 1835, la Sîntana de Mureș, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1834, la Sîntana, greco-catolică, căsătorită, *zilieră*, nu știe carte. 3. Fiica. Florika, născută la 1860, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 4. Fiica. Karolina, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. 4 oi, 1 porc.

Nr. 161 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Verdes Ilia,* născut la 1820 Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *gospodar,* cu agricultura, nu știe carte. 2. Soția. Anna, născută la 1845, la

Sîntana, greco-catolică, *gospodină,* nu știe carte. 3. Nepot. Moldován Mihály, născut la 1855, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -. 4. Fiu. Verdes Demeter, născut la 1859, la Sîntana, greco-catolic, necăsătorit, -. Animale de casă. I. 2 porci.

Nr. 162 de casă, Ulița Mureșului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Buzsa György,* născut la 1832, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Anika, născută la 1834, la Curteni, greco-catolică, căsătorită, *zilieră,* nu știe carte. 3. Fiica. Mária, născută la 1859, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 4. Fiica. Ludovika, născută la 1861, la Sîntana, greco-catolică, necăsătorită, -. 5. Fiica. Rávéka, născută la 1869, la Sîntana, greco-catolică, -. II.1. Köteles Vaszi, născut la 1847, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *zilier,* nu știe carte. 2. Soția. Marina, născută la 1846, la Bozed, greco-catolică, *zilieră,* nu știe carte. Animale de casă. I. -. II. 4 oi.

Nr. 163 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 antecameră, 1 cameră, 1 cămară, 1 bucătărie; 1 șopru, 1 coteț. Aici locuiesc: I.1. *Spirev Iakob,* născut la 1839, la Curteni, izraelit, căsătorit, *arendaș-cârciumar*, vinde pălincă, *știe carte*. 2. Soția. Fraide, născută la 1841, la Sâncrai, izraelită, căsătorită, gospodină, ajutor- vânzătoare de pălincă, *știe carte*. 3. Fiu. Sándor, născut la 1859, la Sîntana, izraelit, necăsătorit, -, *știe carte*. 4. Fiu. Izsák, născut la 1861, la Sîntana, izraelit, -, *știe carte*. 5. Fiu. Ioska, născut la 1864, la Sîntana, izraelit, -. 6. Fiica. Lájá, născută la 1869, la Sîntana, izraelită, -. Animale de casă. I. 2 vaci, 1 bivol, 6 oi.

Nr. 164 de casă, Ulița Pârâului, o locuință de suprafață cu: 1 cameră, 1 bucătărie. Aici locuiesc: I.1. *Bányász Vaszi,* născut la 1810, la Sîntana, greco-catolic, văduv, *cioban* la oi, nu știe carte. 2. Fiu. Mihály, născut la 1835, la Sîntana, greco-catolic, căsătorit, *cioban* la oi, nu știe carte. 3. Soția. Mária, născută la 1850, la Sîntana, căsătorită, *ajutor*, nu știe carte. 4. Fiica. Mária, născută la 1862, la Sîntana, greco-catolică, -. Animale de casă. I. -.

Nr. 165, Ulița Morii. Biserica Reformat-Calvină.

Nr. 166, Ulița Mare. Biserica Greco-Catolică[7].

Erau înregistrate *166 intravilane,* cu număr de casă, din care 2 erau cele ocupate de cele două biserici, deci, 164 intravilane din care scădem alte 11 pustii de la numerele 5, 18, 24, 25, 39, 40, 46, 47, 49, 91, 92, deci, 153 *sesii-intravilane locuite*. În funcție de starea materială a familiilor, de numărul membrilor de familie, de drag de muncă, de sănătate, avem următoarea situație în cea ce privește locuința, situație pe care o oglindesc în tabelul de mai jos. Din păcate, nu s-a recenzat proprietarul intravilanului, ca la recensământul din anul 1857 pentru a vedea evoluția proprietății intravilane în decurs de 12 ani.

Cai întâlnim în gospodăriile de la Nr.: 14,15, 59, 62, 140 și 141. *Bivolițe* aveau doar gospodarii de la Nr.: 57,70 și 163. *Stupi de albine* erau doar în trei gospodării, la Nr.: 8, 15, 141. Erau și gospodării fără animale 77, la număr.

Menționez că sub același Nr. de casă sunt înregistrate 2-3 gospodării, ca de

[7] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Recensământul populației,* Nr. act 248/1870, Sîntana de Mureș, pag. 1-166.

exemplu la: Nr. 7, sunt 2 gospodării, una fără animale; Nr. 9 cu 2 gospodării, ambele fără animale; Nr. 16 cu 2 gospodării, una fără animale; Nr. 43 cu 3 gospodării, toate fără animale; Nr. 53 cu 3 gospodării, nici un animal; Nr. 64 cu 2 gospodării, una fără animale; Nr. 77 cu 2 gospodării, fără animale; Nr. 88 cu 2 gospodării, fără animale; Nr. 94 cu 3 gospodării, fără animale; Nr. 162 cu 2 gospodării, una fără animale. Deci, dintr-un total de 153 de intravilane viabile – respectiv cu *166 gospodării,* 77 nu aveau animale, ceea ce reprezintă *46,38 % de gospodării.* Din punct de vedere ocupațional, populație activă, s-a înregistrat următoarea situație:

Tabelul Nr. 19

Intravilane locuite	1 încăpere	1 încăpere+ 1 bucătărie	2 încăperi	2 încăperi+ 1 bucătărie
153	32	8	38	75

Doar la Nr. 15 de casă, Kormos Demeter, locuința era alcătuită din 2 camere, 1 cămară și *1 antreu* (antecameră) și la Nr. 163 de casă, locuința era formată din 2 încăperi și 1 *antreu* (antecameră). Dotarea cu anexe gospodărești: șopron, magazie, grajd, șură, coteț, o reprezint în tabelul de mai jos, la nivelul întregii localități.

Tabelul Nr. 20/Anexe gospodărești

Anexe	Șopruri	Magazi	Grajduri	Șuri	Cotețe
1869/1870	26	23	6	58	80

Din 153 de intravilane, doar 58 de gospodării dispun de 1 șură și 1 coteț, ceea ce reprezintă 37,90 % din totalul intravilanelor, iar 28 de inravilane au doar 1 coteț, ceea ce reprezintă 18,03 % din numărul total de intravilane. Dar sunt și 60 de intravilane care nu au nici o anexă, reprezentând 39,73 % din intravilanele viabile.

Tabelul Nr. 21
Efectivul de animale

Cai	Vaci	Boi	Viței	Bivolițe	Oi/capre	Porci	Stupi
11	136	27	57	5	733	231	15

Din 153 de intravilane, doar 58 de gospodării dispun de 1 șură și 1 coteț, ceea ce reprezintă 37,90 % din totalul intravilanelor, iar 28 de intravilane au doar 1 coteț, ceea ce reprezintă 18,03 % din numărul total de intravilane. Dar sunt și 60 de

intravilane care nu au nici o anexă reprezentând 39,73 % din intravilanele viabile.

Tabelul Nr. 22
Populația activă

Ocupații	Gospodar independent	Gospodar	Gospodi-nă	Ajutor	Zilier	Slugă	Meseriaș
1869/70	63	61	109	107	91	11	7

Populația localității era de 796 persoane, din care populația activă era de 433 de persoane (inclusiv cătanele și studentul teolog). S-au înregistrat și 2 preoți (greco-catolic, reformat), 2 cantori (greco-catolici), 1 clopotar, 3 ciobani de oi, 1 păstor de porci, 1 judecător domenial, 1 administrator domenial, 1 paznic de vie, 1 casnică, 1 student la teologie-Blaj. Erau înregistrate 11 cătane în permisie și în concediu acasă. Din cei 7 meseriași menționez: 1 tâmplar, 1 cojocar (ucenic), 4 morari, 1 cizmar. Era 1 crâșmar.

Cu siguranță că, în sat se practica și un comerț în natură, produs pentru produs, ca și produs contra cost. Pentru unele familii se impuneau munci suplimentare pentru asigurarea traiului, plata taxelor, și impozitelor, pentru cumpărarea celor necesare în gospodărie.

Recensământul populației și animalelor din decembrie 1869/ianuarie 1870 arată că majoritatea populației active se ocupa cu agricultura, rezultând o localitate agricolă. Pământul, principalul obiect al muncii, a devenit obiectul vânzării și cumpărării, în urma transformării din proprietate feudală în proprietate capitalistă-burgheză ceea ce o demonstrează și cele ce urmează.

S-a păstrat registrul cadastral funciar din 1880 cu modificările intervenite în iulie 1884, în baza reglementărilor aduse de adunarea de la Budapesta, în 3 iulie 1882, privind clasa proprietății funciare, apoi în aprilie 1911, în baza reglementărilor aduse în mai 1909, cu scopul majorării impozitului funciar. În tabelul de mai jos redau secvențial câțiva dintre propritarii funciari, intravilan, din Sîntana, lăsând ca cei interesați să consulte Registrele la Arhivele Statului din Tîrgu Mureș, intravilanul și extravilanul (arabil, rât-fâneață, pășune, vie, pădure).

Tabelul Nr. 23
Extras de clasificare de la 1880[8]

Nr. cadastral	Numele proprietarului	Nr. casă	Clasa	Suprafață curte/stj.-grădină/stj.
990 b.	Virágh László	1	II	1 oo/1100
993	Mátyás József	59		-/475
990	Mátyás Lőrincz	60		-arabil 475
989 a.	Moldován Juon Sen.	2		160/730
985/1,2	Punyi Izidor	3		100/1100
983 a/1	Verdes Ilia	4		100/600
982/1,2	Pintilia Peter	5		100/300
980 a.b.	Oltyán Nykuláj	7	II	400/400
978 a, b.	Moldován Ignát	8		95/275
977 a, b.	Bolya Juon	9		50/100
976/1,2	Punyi Todor	10		50/50 (curte)
973	Comuna Sîntana	74		uliță 400 stj.
963/1,2	Boér Vaszi	12		75/725
965/a, b	Moldován Peterné Kotirlán Mária	14		140/800
972/a/1, a/2	Buzsa Péter Jun.	18		65/466
402/1	Bukur Vaszi	19		200/937
511/678	Vajda Ferencz Jun.	21		120/877
9/10/11	Máriaffi Albert	111 Sângior-giu de Mureș		240/732 case închiriate
14/1,15,16, 17	Kormos Mária éi Pintilia Számszon	24		160/497
18> 19	Farkas Ferenc	26		80/1057
26> 27	Fodor József	34		236/523
42/i, 43/a/i	Mátyás István Jun.	45		85/176
46> 48	Grechovich József	50		486/1062
49,50	Kenéz juon Jun.	51		250/391

[8] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Coloana de evidență cadasreală,* nr. act 3819/1880, Sîntana de Mureș, Registru de clasificare, filele 1-9.

Nr. cadastral	Numele proprietarului	Nr. casă	Clasa	Suprafață curte/stj.-grădină/stj.
51,52	Punyi Demeter	52		250/391
53,54	Onátyi Juon Sen.	53		250/600
59,60	Bordos József	56		260/577
64/2, 63/1	Keresytes Sándor Gagyi István	O		-/820
63/2, 64/1	Gagyi József, urmașii	58		175/645
69/1 69/2	Flora Szánduj	62		351/352
70 a> 72	Kormos Zaharia	63		495/976
73,74	Hoszu Számszon	64		495/976
88/1,91 89,90	Pusztai Sándor	76		182/212
94,94 a	Comuna Sîntana	78		15 curte, 15 casă păstor
102,103	Máriaffi Albert	111-Sâng.		30 stj. casă jelerească
104,105	Máriaffi Albert	111-Sâng.		30 stj. casă jelerească
115 b, 116	Bongyán Mihályné Bukur Mária	155		80 stj. curte
116 a, 116 b	Bongyán Mihályné Bukur Mária	155		100 stj. grădină
141/1,2	Kormos Janos Jun.	142		180/180
137/a> 138/i	Cseuzán Vaszi	137		85-344
147/2 147/3	Kezán Ilia	124		100-154
148, 152, 151	Biserica reformată	146		380/180
155/3,156/3	Pora Iuon	115		87/150
156/a, 158/a	Szőcs Naftanailla	118		78/202
199, 200	Major Vaszi	174		228 casă constr. pe jummătate/298
201 a> 202 a	Kenész Juon Sen.	112		356/891
206, 207 a	Máriaffi Albert	111 Sâng.		-/400
237, 240	Máriaffi Albert	111 Sâng.		150 moara/300 curtea

*Centralizatorul d*e la fila 54 ne indică suprafața fiecărui câmp din hotarul satului: I. Așezarea -67 iugăre 925 stânjeni; II. Țarina -65 iugăre 612 stânjeni; III. Bocșa Mare -235 iugăre 1151 stânjeni; IV. Bocșa de Sus -56 iugăre 1253 stânjeni; V. Albia Mureșului -33 iugăre 1118 stânjeni; VI: Lângă sat -36 iugăre 682 stânjeni; VII. Râtul lui Bene -109 iugăre 1117 stânjeni; VIII. Sub Vii -55 iugăre 770 stânjeni; IX. Viile -20 iugare 548 stânjeni; X. Deasupra viilor -38 iugăre 658 stânjeni; XI. Pădurea de Sus -63 iugăre 1263 stânjeni; XII. Pășunea de Sus -180 iugăre 2 stânjeni; XIII. Cimitirul 173 iugăre 1548 stânjeni; XIV. (Felhágó)-61 iugăre 1518 stânjeni; XV. Pădurea de Jos -147 iugăre 48 stânjeni; XVI. Alláb -114 iugăre 661 stânjeni. *Total=1460 iugăre 1070 stânjeni.*

Ajutorul cadastral face precizarea că lucrările au început în luna octombrie 1879, că măsurătorile s-au făcut în prezența proprietarilor anunțați din timp, la fața locului fiind semnată Cartea pământului (propietății). Pentru fiecare secțiune-caz s-au luat înscrisurile vechi, au fost cercetate, iar greșelile descoperite corectate, fiind martori: Gayi István, Punji Demeter, Szőcs Náftanáily. Înscrisul a fost făcut de Kormos János și Balo Ferenc. Registrul a fost finalizat la 14 iulie 1880, martori fiind: Gagyi István, Kenéz Juvon, Flora Szándulj, Hoszu Juon, numele înscrise de László János.

La începutul secolului al XX-lea, conform *Sumarului-Centralizatorului* fișelor de posesie cadastrală, *din 1913,* hotarul Sîntanei de Mureș avea un total de *1482 iugăre 866 stânjeni și din Registrui cadastral funciar anul 1913 (134 file),* de asemenea. Din acest total, situația pe categorii de teren se prezenta astfel: Arabil – 1042 iugăre 1353 stânjeni, Grădini - 49 iugăre 735 stânjeni, Fâneață -88 iugăre 1122 stânjeni, Vii -22 iugăre 238 stânjeni, Pășune -17 iugăre 1080 stânjeni, Pădure 124 iugăre 802 stânjeni, Teren neproductiv -137 iugăre 335 stânjeni. Semnau: notar Uiszlar Árpad, *primar Buzsa Demeter,* iar din partea comunității, ca martori: Kormos Miklos, Kenéz Tamás, Molnár István, Szász Simon, Onájti Péter[9].

Din aceste două documente reiese că majoritatea proprietarilor din localitate aveau între 1-8 iugăre de teren. Peste 10 iugăre aveau următorii locuitori: Kormos Emil 54 iugăre, Kenéz János 34 iugăre, Farkas Imbre 25 iugăre 17 stânjeni, cei trei stăpâneau 7,6 % din hotar, Kenéz Péter 16 iugăre, Szekely Mihály 16 iugăre, Nisztor Lázár 12 iugăre, cei trei stăpâneau 3 % din hotar, dar cel mai bogat proprietar era *Máriaffi Lajos, stăpânind 379 iugăre,* respectiv 25,5 % din hotarul Sîntănii. Cei *7 sus numiți stăpâneau 36,1 % din hotar.* Totalul proprietarilor din localitate era de 298, înseamnă că *291 de proprietari stăpâneau 63,9 % din hotar*[10].

Pentru a-și plăti impozitele către stat și biserică, țăranii erau obligați să meargă să muncească cu precădere în sezonul muncilor agricole și în alte localități și la oraș, pentru a-și completa veniturile.

Menționăm că satul nostru beneficiază de parte de pădure în Zona Sovata.

---

[9] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Coloana de evidență cadastrală,* nr. act 3821/1913, Sîntana de Mureș, fila 130 și *Sumarul fișelor de posesie cadastrală,* nr act 3824/1913.

[10] D.G.A.S. Mureș, *Sumarul fișelor de posesie cadastrală,* nr. act 3824/1913.

Composesoratul sau averea comună a vechiului Scaun Mureș a apărut în timp odată cu constituirea așezărilor stabile ale secuilor din Scaunul Mureș, când, un teritoriu din munții scaunului din jurul localității Sovata a devenit un bun comun al celor 127 de sate din scaun (secolul XV-XVI), iar legiferarea cadrului juridic al instituției composesoratului a fost consfințită prin Articolul de lege XIX, din 1898, în termeni juridici *composesoratul* fiind o formă de proprietate comună în cadrul comunitar, indivizibil. El constituie posesia privată a mai multor gospodari, folosită în comun și care împart veniturile între ei, potrivit proporțiilor stabilite. Același sistem de administrare a pădurilor a fost aplicat în Transilvania și de statul român, după 1918, fiind fixat prin lege și regulament, în 16 aprilie 1925, iar apoi, la 8 iulie 1933. Venitul anual curat al comunității de avere se întrebuința exclusiv pentru scopuri economice, culturale și sanitare ale obștii (lor). În Lista satelor coproprietare ale Composeso - ratului vechiului Scaun Mureș la poziția 103 figurează Sîntana de Mureș[11].

Participarea la Primul Război Mondial (1914-1918) și la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918

La 15 iulie 1914 începea Primul Război Mondial dintre cele două blocuri politico-militare, Puterile Centrale, adică Imperiul german, Imperiul Austro-Ungar, pe de o parte și Antanta, respectiv Franța, Anglia și Imperiul rus, pe de altă parte, prin declarația de război a Austro-Ungariei făcută Serbiei. Pierderile armatei austro-ungare în oameni și materiale, mult mai slab pregătită decât armata germană au început încă din primele luni de război. Țărănimea satelor suferea cel mai mult: bărbații erau la armată, ajungându-se astfel la lipsa brațelor de muncă, pământurile trebuind să fie cultivate de cei de acasă, conform Ordonanțelor guvernamentale[12].

Rechiziționările de alimente, cereale, animale, hrana pentru animale, furaje, erau obligatorii. Ordinele de mobilizare sunt răspândite în toate satele, românii și maghiarii recrutați îndreptându-se spre Tîrgu Mureș, unde se aflau: Regimentul 62 infanterie, 3 batalioane din Regimentul 51, Regimentul 22 husari,, 9 cavalerie și 5 artilerie; se fac transporturi de soldați spre Serbia, Galiția, Italia[13].

Regimentul 22 de infanterie cu sediul la Tîrgu Mureș, a primit ordinul de mobilizare la 31 iulie 1914, la 4 august 1914 a început mobilizarea, iar la 19 august 1914 a pornit apre Galiția (Polonia), ocupând poziție contra rușilor. Armata austro-ungară a fost înfrântă și retrasă din șes pe aliniamentul Carpaților (Nistru-Siret-Prut) începâd un război de poziție.

Evenimentele din cursul anului 1917 din Rusia, finalizate cu instaurarea

[11] Alexandru Câmpian, *Regulamentul pentru administrarea averii composesoratului vechiului scaun Mureș*, în Anuarul Arhivelor mureșene, vol. II, Tîrgu Mureș, 2003, pag. 249-256.
[12] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Protopopatul greco-catolic Tîrgu Mureș*, nr. act 1123/1915, fila 52-53.
[13] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 191.

dictaturii comuniste a lui Lenin, a condus la retragerea Regimentului 22 de pe poziții, la 5 februarie 1918. De la 1 martie 1918 a pornit spre frontul italian prin Colomea-Câmpia Crișului-Pozsony-Viena-Linz-Innsbruk-Triest și apoi pe jos până la Asiago, în nordul Italiei, Alpii tirolezi, participând la luptele de acolo soldate cu înfrângerea. La 28 octombrie 1918 au pornit spre casă[14].

Sîntănenii, ca și bărdășenii și săbăzenii mobilizați, infanteriștii, se regăsesc în acest regiment. Avem, în acest sens, mărturiile unui supraviețuitor, Izidor Tudoran, învățător de la Ibănești, care, în *Autobiografia* sa, scrisă între 1977-1978, redă în cele ce urmează povestirea evenimentelor de pe frontul de la Asiago:

„Noi aici pe front o duceam foarte greu, mâncarea slabă, paraziții ne mâncau, pericol de moarte în orice clipă. Nu puteai să faci nici o mișcare că dacă observau italienii începeau un bombardament de nu rămânea piatră pe piatră. Hrana venea noaptea la 12.

Supa era apă cu puțină făină tulbure, pâinea era numai fărâmituri, cum o aduceau cu funicularul de la mari depărtări și apoi cu căruțele și pe cai. Când o primeam, mâncam toată odată și până în noaptea următoare numai apă mai aveam.

Grup de militari ardeleni din Primul Război Mondial

[14] Nagy István, „Erdélyi ezredek a világháborúban, Marosvásárhelyi 22 Honvéd gyalogezred, 1942, pag. 107-123, la Biblioteca Teleki.

Eram murdari, slabi, cu păduchi, flămânzi, că nu mai semănam a oameni: – și în pericol. Pregătirile pentru ofensivă au fost mari, armată multă, tunuri, avioane, noi în rezervă ca să intrăm direct în foc. 15 iunie a sosit; la ora 2 noaptea a început bombardamentul cu toate tunurile. Noi cu arma, 200 de cartușe, grenade, ½ l de rom în ploscă, 2 conserve, țiboc, slănină, pâine, în sacul de merinde. Sub bătaia tunurilor am plecat până am ajuns în șanțurile din linia întâi de foc. Aici ne-am oprit, iar la ora 8 când toate tunurile au încetat mii de tunuri care nu se mai auzeau sunetele decât un vuiet ca o apă mare când vine. Inamicul a stat ascuns în cazemate și n-a tras deloc. Tunurile ușoare ale noastre au înaintat până în linia I. Ne spuneau înainte de ora 8 că italienii sunt complet zdrobiți, ca să mergem înainte fără frică. La ora 8 fix a sunat comanda «Baioneta pe armă, sus și înainte». Ne-am ridicat, atunci am văzut că parcă numai oameni au plecat. Înainte, înapoi, la stânga și la dreapta valuri, valuri de soldați înaintau spre inamic pe câmpul gol și fără adăposturi. Ne-au lăsat să ne apropiem până la 100 m de tranșeele lor. Atunci, ca la un semn, au început mitralierele, tunurile, iar de sus au apărut avioanele.

Zburau corpurile de oameni pe sus, toată lumea la pământ culcat în iarba mare ce era, în scurt timp n-am mai văzut nici un om. Tunurile și mitralierele au continuat pentru că noi eram pe deal, iar ei pe vale.

Noi, fără nici o acoperire, ei în tranșee de piatră. N-a fost așa cum ne-au spus tunarii că i-au distrus complet. Au mai tras și cu proiectile cu gaze. Se auzeau vaiete și strigăte de ajutor, dar nimeni nu mai îndrăznea să facă vreo mișcare, că mitralierele erau pe el. Din cei 12 soldați din grupa mea mai aveam lângă mine [4], ceilalți au căzut morți și răniți. Stăteam lipiți de pământ. Odată simt o lovitură în casca de pe cap, un cartuș a nimerit cu câțiva milimetri mai la dreapta de mijlocul căștii. Că dacă venea din plin front trecea prin fier ca prin varză și, deci, și prin cap. Lovitura a fost puternică și m-a speriat rău. Am luat casca jos și am zis către Rus Ciril de lângă mine: «Nu curge sânge?» A spus «Nu», am pus pe cap casca și am stat nemișcat până când s-a înserat, de dimineață de la ora 8. Când era pe la amiază încă am avut poftă de mâncare, am luat sacul de merinde și am mâncat. După ce s-a înserat am zis către soldații de lângă mine să ne retragem încet câte unul pe burtă. Unul Șara erau toți care au mai rămas din compania noastră. Aici era comandantul companiei și Borda. De fapt, numai eu din grupa mea am fost mai înainte trimis. Borda zice: «Tu ești Izidor, am auzit că ești mort». Șara se auzea strigând după ajutor din groapa de tun. S-a înserat de-a binelea, inamicul nu ne mai vedea. Împreună cu Borda am trimis niște soldați să-l ridice pe Șara și să-l ducă înapoi. Apoi noi toți care eram vii ne-am ridicat și cu pași grăbiți ne-am retras înapoi, cei morți au rămas care pe unde au picat. Altă armată venea înainte pentru a ne înlocui pe noi. Au venit husarii cu armele lor în bandulier și râdeau de noi văzându-ne în ce hal suntem. Au ocupat poziția în front dar, în ziua următoare au început italienii un bombardament puternic pe ei, așa că seara am fugit înapoi care cum au scăpat, dar noi n-am râs de ei numai i-am întrebat de ce și vin înapoi?...”

Izidor Todoran a salvat, după dezorganizarea armatei austro-ungare, lista

soldaților decorați la Asiago, alcătuită în perioada de refacere din Croația. „Se acordă, în semn de recunoștință, pentru vitejia și atitudinea neînfricată în bătălia de la Asiago" Printre cei decorați erau: Morár János, soldat, compania 2, născut la 1896, decorat la 1916, din Chinari; Sztancs Váler, soldat, compania 8, născut la 1880, decorat la 1915, din Chinari; Kiss Lajós, soldat compania 2, născut la 1896, din Câmpenița; Cseusán Gábor, caporal, compania 4, născut în 1895, decorat în 1915, din Moișa; Moldovan János, soldat, subdivizia tehnic, născut în 1890, decorat în 1916, din Săbad (Voiniceni); etc. În total, au fost decorați 445 militari, din care 332 soldați. Medalia de argint clasa a II-a pentru vitejie a fost obținută de 287 oameni, din care 219 soldați. La 29 octombrie 1918 au pornit spre casă; pentru ei era sfârșitul războiului[15].

Țărănimea satelor, supraviețuitorii, eroi de fiecare zi, femei, vârstnici, copiii, sufereau cel mai mult: bărbații erau la armată, ajungându-se astfel la lipsa brațelor de muncă. Pământurile trebuiau să fie cultivate de cei de acasă, cotele de cereale predate conform Ordonanțelor guvernamentale. Situația țărănimii s-a înrăutățit considerabil de-a lungul anilor de război. Înrăutățirea situației era cauzată de militarizarea tuturor sectoarelor economice legate de aprovizionarea frontului. Au fost create Centralele sau Oficiile economice pe ramuri de producție.

O astfel de centrală economică a apărut la Tîrgu Mureș în frunte cu un Comisar guvernamental. Centralelor le-au urmat Comisiile comitatense, de plasă și comunale (Sîntana). Cea comunală era formată din notarul-primar, preot, învățător și țărani înstăriți vârstnici. Avea ca sarcini: stabilirea suprafețelor ce trebuiau cultivate de fiecare gospodărie, rechiziții, fixarea și strângerea impozitelor, acordarea ajutoarelor de război, trimiterea membrilor familiilor țărănești la corvezi militare sau la munci forțate pe pământurile moșierilor etc.

Contradicției de natură socială i se adaugă cea de oprimare națională pe care o exercitau reprezentanții aparatului de stat austro-ungar, oprimare suportată numai de români. Rechizițiile de cereale au fost introduse în 1915 și au început să se execute faptic din 1916. Un ordin guvernamental, din 30 mai 1916, trimis Prefecturii din Tîrgu Mureș preciza că, la viitoarea recoltă urma să se lase producătorilor direcți doar 18 kg de grâu, orz sau secară pe lună și numai acelor persoane care trăiau în gospodăria aceea. Totodată, atenționa că partea ce depășea nevoile casei și ale gospodăriei nu se putea înstrăina decât prin intermediul Societății Anonime Haditermény (Producție de război), fie sub forma vânzării-cumpărării, fie în alt mod.

În anul 1917, cantitatea de cereale ce putea fi reținută de producătorii direcți s-a redus la 15 kg pe lună pentru cei trecuți de 15 ani și la 12 kg, pentru copiii sub această vârstă. Reducerea fost și mai accentuată în primăvara anului 1918. Acum, rația lunară era de 12 kg pentru bărbatul trecut de 15 ani, la 10,5 kg pentru femei și la 9 kg pentru copil. Referitor la recolta pe 1918, ziarul „Pesti Hírlap" informa în numărul din

[15] Internet-Google, *Lista soldaților Regimentului 22 Infanterie Tîrgu Mureş-decorați după bătălia de la Asiago*, în Augustia, vol. 8, Sfântu Gheorghe, 2004, pag. 151-166.

13 iulie, că Ministerul Agriculturii a impus Comitatul Mureș-Turda „cu 1500 de vagoane cereale" Rechiziția s-a efectuat de astă dată extrem de sever „direct de la batoză". De la cereale, rechizițiile s-au extins treptat asupra furajelor, paielor, cânepii, slăninii, laptelui, pieilor brute, porcilor, cailor și vitelor cornute.

După evenimentele din toamna anului 1917, din Rusia, Revoluția bolșevică-comunistă, și încheierea păcii cu Puterile Centrale, dorința încheierii războiului devine tot mai pregnantă. Erau familii îndoliate. Datorită accentuării crizei statului dualist prin prelungirea războiului, noul împărat Carol I, încă din 1917 a permis reluarea activităților politice, ceea ce va conduce la afirmarea neîngrădită a năzuințelor de ordin național, la izbucnirea revoluției de la Viena și Budapesta, la sfârșitul lunii octombrie 1918, ajungându-se la separarea Austriei și Ungariei, la înlăturarea monarhiei. În zilele revoluției de la Budapesta, la sfârșitul lunii octombrie 1918, s-a format *Consiliul Național Român Central,* care și-a asumat rolul de reprezentant suprem al năzuințelor românilor transilvăneni, stabilindu-și ulterior sediul la Arad. La Budapesta se afla și sântăneanul Ioan Chinezu, student în litere la Universitatea budapestană, numărându-se printre conducătorii Societății studențești „Petru Maior". Este tânărul înflăcărat care, în ședința din 22 octombrie 1918, afirma „vrem să ne desfășurăm toate forțele, tot tezaurul etnic de care dispunem... vrem independență, libertate, vrem viață" și care aprobă *Apelul* redactat de Dumitru Antal de loc din Toplița, președintele Societății studențești … „dreptul de a voi să trăim liberi,… între noi și vechi stăpânitori, rupem orice formă comună de viețuire, declarându-ne în masă cu toții că ne considerăm de dezrobiți, dobândind dreptul de liberă dispunere asupra sorții noastre ca popor".

Ștefan Cicio Pop, Iuliu Maniu, Teodor Mihali, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voievod, Aurel Vlad cărora le fusese prezentat Apelul, hotărăsc ca, pentru realizarea rolului său de pregătire al populației românești pentru Marea Unire, studenții români din Budapesta, împreună cu cei din Viena, Cluj, precum și de la institutele teologice din Blaj, Sibiu, Oradea, Lugoj, Arad și Caransebeș, să se organizeze în echipe și să cutreiere, ca la 1848, fiecare în ținutul său de baștină aducând la cunoștința poporului conținutul apelului. Cei dintâi soli aleși de a pleca la Cluj au fost Dumitru Antal și Ioan Chinezu[16].

Revoluția în Transilvania s-a declanșat la 31 octombrie 1918. Lipsurile constatate de țăranii-soldați întorși acasă cu sufletele încrâncenate de cele văzute și auzite pe front, găsindu-și familiile despuiate de bunuri, zbătându-se în neajunsuri, a exacerbat spiritul de revoltă în lumea satelor. La Reghin, la 5 noiembrie 1918, se constituie Consiliul National Român pentru Comitatul Mureș-Turda având în frunte pe dr. Augustin Chețan, avocat, președinte, Vasile Duma, protopop ortodox, vicepreședinte, Ariton M. Popa, protopop greco-catolic, secretar general, dr. Ion Harșia, avocat, secretar, plus alte 9 persoane, lansând un Manifest către toți românii

[16] Ioan Silviu Nistor, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pag. 58-59.

din Comitat, chemând la ordine pe români, masele populare care sub influența valului revoluționar cereau schimbări social-economice mai profunde, Manifest răspândit prin curieri în toate comunele românești, inclusiv la Sîntana, invitând pe fruntașii satelor pe ziua de 7 noiembrie 1918, la Reghin ca să pună bazele și Gărzii Naționale care trebuia să asigure ordinea și liniștea. „Vă rugăm, deci, fiți cu toții la înălțimea vremurilor, păziți cu demnitate ordinea, apărați cu cinste viața și avutul tuturor, căci ar fi rușine să mânjim sfânta libertate ce ne-a răsărit, prin fapte nesocotite! Sus inimile!”[17]

În vederea completării C.N.R. județean cu membri ai consiliilor de plăși și comune, s-au făcut orientări asupra unora dintre fruntași, pentru a face parte din organul județean ca membri externi. În acest scop, persoanelor în cauză le-a fost expediată câte o adresă fiind întrebați dacă primesc, urmând să depună jurământul într-o ședință ulterioară.

Astfel, a fost cooptat ca membru *preotul Ioan Roman de la Sîntana,* ca și alții. În acele zile se formează și la Tîrgu Mureș Consiliul Național Român Cercual, președinte fiind Ștefan Rusu, protopop ortodox, vicepreședinte Nilca Augustin, preot greco-catolic la Săbad, Eugen Vancu, director de Bancă, *secretar Ioan Chinezu, student* și David Roman învățător la Săbad, ca membru, exercitându-și cu autoritate rolul de organ conducător în raporturile cu Consiliile locale de pe teritoriul aflat în raza sa de competență[18].

În zilele următoare s-au format consilii naționale în fiecare comună-sat, „în unele localități ale comitatului au loc tulburări țărănești, atacarea conacelor, împărțirea grânelor, înlăturarea notarilor, ca la Bărdești și Râciu.”[19]

Dacă în unele părți ale județului n-au fost tulburări sau mișcări țărănești, aceasta se datorește faptului că „o bună parte din Consiliul Național reușind să câștige influența asupra maselor, susținând că asigurarea ordinii este *necesară* pentru pregătirea reformei agrare”, la Sîntana nu s-au înregistrat tulburări ale țărănimii.

În data de *17 noiembrie 1918,* a avut loc adunarea de constituire a *Consiliului național român în Sîntana de Mureș.* Din procesul-verbal al adunării redăm:

„… 1. D-ul Ioan Roman deschide ședința accentuând însemnătatea unirei. În fața schimbărilor ce se așteaptă, ni se impune datorința de a ne organiza în consiliu comunal, cu atât mai vârtos că referitor la aceasta s-au dat dispoziții din partea Consiliului Național Român Central.

2. Consiliul comunal se constituie în modul următor: I. Comitetul executiv: Președinte: Ioan Roman, preot; Secretar: Ioan Chinezu, student universitar; Notar: Ioan Fleșeriu, învățător; Controlori: Dumitru Buja și Dumitru Hossu; Casar: Ioan Viciu, econom. II. Membrii: Nicolae Cormoș, George Chines, Petru Căliman, Ilie Verdeș, Alexandru Cazan, Ioan Văidean, Ioan Puni, Samson Căliman,

[17] Ibidem, pag. 38.
[18] Ibidem, pag. 63-64.
[19] Ibidem, pag. 15.

Dumitru Ceușan, George Hossu, Simion Puni.

3. Consiliul astfel constituit depune jurământul.

4. Se constituie Garda Națională Comunală din următorii: Dumitru Buja, Petru Cormoș, Constantin Godan, George Hossu, Dumitru Căliman, Vasile Puni, Vasile Căliman, Ioan Hossu, Simion Puni, Dumitru Ceușan.

5. Garda pune și ea jurământul în mâna consiliului, cu aceasta ședința se ridică intonându-se „Deșteaptă-te, române!" la Sîntana de Mureș, la 17 novembrie 1918 Ioan Roman prezident Ioan Chines secretar". La 15 noiembrie 1918, Consiliul National Român Central dă o Proclamație cu privire la alegerea delegaţiilor pentru Adunarea Națională care urma să hotărască asupra viitorului Transilvaniei. Consiliul Național Român Cercual Tîrgu Mureș comunică la Consiliul Național Român al Comitatului Mureș-Turda de la Reghin că și târgumureșenii organizează alegerile delegaților în Tîrgu Mureș și celelalte cercuri din apropiere, cerând în acest scop „blanchetele de credenționale" și de procese-verbale pentru a se putea completa potrivit dispozițiilor primite[20].

Delegații Reuniunii învățătorilor greco-catolici din Protopopiatul Mureșului, aleși la 26 noiembrie 1918, erau: *Ioan Fleșeriu, învățător în Sîntana de Mureș* și David Ioan Roman, învățător în Săbad. Delegații Cercului Acățari au foat aleși în Adunarea electorală, din 26 noiembrie 1918, la Tîrgu Mureș, prezidată de George Târnăveanu, având ca notar pe funcționarul de bancă Iuliu Henteș, printre cei aleși fiind: Nilca Augustin, preot în Săbad, Alexandru Barda preot în Cornățel, Dorift Șuteu preot în Sânbenedict, Ioan Botoș, plugar în Ungheni, Ioan Ugran, plugar în Cornățel[21].

În cadrul adunării electorale a Cercului orașul municipal Tîrgu Mureș, ținută la 26 noiembrie 1918 în Tîrgu Mureș, sub președinția lui Ștefan Rusu, notar Ioan Chinezu, sunt aleși ca delegați: Dr. Aurel Baciu, avocat în Tîrgu Mureș, Dr. Titu Rusu, medic în Tîrgu Mureș, *Ioan Viciu, plugar în Sîntana de Mureș,* Dumitru Holom, plugar în Nazna, Ștefan Buzan, plugar în Mureșeni. Delegații Cercului electoral Tîrgu Mureș II, au fost aleși în Adunarea care a avut loc la 26 noiembrie 1918 tot în Tîrgu Mureș, sub președinția dr. Aurel Baciu, notar fiind dr. Titu Rus, fiind aleși: *Ioan Roman, preot în Sîntana de Mureș, George Chinezu plugar din Sîntana de Mureș, Dumitru Buja plugar din Sîntana de Mureș,* Ștefan Togănel, plugar din Săbad și Sava Husariu plugar din Săbad[22].

Adunările de alegere s-au desfășurat într-o atmosferă de mare încredere în marele eveniment pe cale să se îndeplinească. Delegații aleși și membri Consiliului Național Român al Comitatului Mureș-Turda, cărora li s-a pus la dispoziție un vagon special, au plecat în 29 noiembrie 1918, din Reghin spre Alba Iulia. Din Tîrgu Mureș

[20] Ibidem, pag. 125.
[21] Ibidem, pag. 127.
[22] Ibidem, pag. 128.

s-au urcat delegații cercurilor electorale din jur și membri C.N.R. Tîrgu Mureș[23].

În afara delegațiilor oficiale, din satul Sîntana au mers și alți sântăneni dornici de a susține marele eveniment: Chinezu Ioan, Chinezu Gheorghe și alții. La 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, Marea Adunare Națională formată din cei 1228 de delegați aleși cu credențional, reprezentând pe toți românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș a elaborat *rezoluția* prin care se decreta *unirea* lor și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu *România*.

Pe actul unirii figurează și semnăturile celor 5 reprezentanți ai locuitorilor din Sîntana de Mureș aleși cu credențional: *parohul Ioan Roman, învățătorul Ioan Fleșeriu, plugarii George Chinezu, Dumitru Buja și Ioan Viciu.* La acest măreț și istoric eveniment de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, județul Mureș a fost reprezentat de 102 delegați aleși și de drept. Acești delegați se înscriu fără îndoială în rândul luptătorilor cu rol istoric[24].

Actul de la 1 Decembrie 1918 este dovada unei voințe nu numai prin votul unanim a celor 1228 de delegați, ci și prin susținerea-adeziunea celor peste 100.000 de români strânși pe „Câmpul lui Horea". La 2 decembrie este aleasă Delegația, formată din episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, Al. Vaida-Voievod, Vasile Goldiș, Caius Brădiceanu și Mihai Popovici, ce urma să prezinte Actele Unirii Regelui Ferdinand I (1914-1927). La 14 decembrie, în Sala Tronului este predat Actul Unirii, iar la 24 decembrie, Regele Ferdinand I îndeplinește actul constituțional al Decretării Unirii. La 29 decembrie 1919, Primul Parlament al României Unite primește Decretul Unirii, dându-i putere de lege prin votul deputaților și senatorilor veniți la București. La 8 ianuarie 1919, sașii, într-o Adunare lărgită la Mediaș, au recunoscut Unirea, iar șvabii, la 10 august 1919, într-o Adunare de la Lugoj. În 1922, la Tîrgu Mureș Partidul National Maghiar recunoaște Unirea, după ce Ungaria, la 4 iunie 1920, a semnat Tratatul de pace de la Paris-Trianon[25].

Conferința de pace de la Paris-Versailles s-a desfășurat între 18 ianuarie 1919-iunie 1920, recunoscând prin tratatele încheiate actul Unirii. În timpul lucrărilor, Marile Puteri învingătoare-Antanta (S.U.A., Marea Britanie, Franța) au cerut României să intervină militar în Ungaria, unde, la 21 martie 1919, se proclamase Republica Sovietică, pentru înlăturarea puterii comuniștilor lui Béla Kun.

La 16 aprilie 1919, începe intervenția militară a Antantei, inclusiv a României. Printre militarii Armatei române era și voiniceanul Suciu, zis „Voluntarul", făcând parte din Regimentul din Tîrgu Mureș aflat pe Tisa, învingând Armata Roșie-comunistă, participând la ocuparea Budapestei (mi-a declarat Togănel V. Constantin, n. 1925, nr. de casă 190), dar și *sântăneanul Ioan Buja* concentrat în armata română timp de doi ani ca subofițer, între 1919-1920[26].

---

[23] Ibidem, pag. 129.
[24] Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Ed. Ardealul, 2000, Tîrgu Mureș, pag. 6, 8.
[25] Marcel Știrban, *Din istoria României, 1918-1921*, Cluj-Napoca, 1987, pag. 65, 79, 92.
[26] Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire,* Ed. Ardealul, 2000, Tîrgu Mureș, pag. 59.

La 1 august 1919, Republica Sovietică Ungară este înfrântă, începea „teroarea albă a armatei naționale" a amiralului Miklos Horthy[27].

La 4 August 1919, Armata Română defilează pe marele Bulevard Andrássy din Budapesta. Deasupra Parlamentului ungar fâlfâia Steagul nostru tricolor. Tratatul de pace cu Ungaria, din 4 iunie 1920, de la Paris-Trianon, a recunoscut unirea Transilvaniei cu România, frontierele noului stat, Ungaria, cu vecini: Austria, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (ulterior Iugoslavia), România și Cehoslovacia. Mă simt datoare să prezint câteva informații despre cei 5 delegați cu Credențional care au reprezentat și Sîntana de Mureș la Marea Adunare Națională a Românilor din 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia.

1. Buja Dumitru, econom-agricultor, născut în 20 iulie 1890, în Sîntana de Mureș. A participat la adunarea de constituire a Consiliului național român din Sîntana de Mureș, ținută la 17 noiembrie 1918, fiind ales în Comitetul executiv pe post de controlor, alături de Dumitru Hossu.

În adunarea electorală a cercului electoral II din orașul Tîrgu Mureș, din 26 noiembrie, a fost ales ca delegat titular cu vot decisiv. Credenționalul era semnat de dr. Aurel Baciu și dr. Titu Rusu. Timp de 2 ani a fost recrutat în Armata română, 1919-1920. A fost ales consilier în Consiliul comunal din Sîntana de Mureș, între 1934-1937.

În timpul ocupației horthyiste, septembrie 1940-septembrie 1944, pentru activitatea s-a patriotică și participare la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, a fost terorizat și maltratat de către autoritățile horthyiste locale. De câteva ori a fost bătut cu funia udă în școala de stat maghiară, împreună cu alți localnici. De asemenea, a fost dus de mai multe ori în lagăre de muncă forțată. După eliberarea județului și instaurarea administrației românești s-a ocupat cu munca câmpului. A decedat la 12 ianuarie 1975, la 85 de ani neîmpliniți[28].

2. *Chinezu George,* econom-agricultor, născut la 20 aprilie 1885, la Sîntana de Mureș. Părinții: Chinezu Ioan și Chinezu Ana. A urmat 4 clase primare la școala maghiară din sat. Ocupația agricultor. În 1916, este concentrat în armata austro-ungară participând la război pe frontul din Italia. În toamna anului 1918 se întoarce acasă. A participat la adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Sîntana de Mureș ținută la 17 noiembrie 1918, fiind ales în Consiliul național format din 16 membri. La 26 noiembrie 1918, a fost ales delegat-titular pentru a participa la Marea Adunare Națională a Românilor de la Alba Iulia. Credenționalul era semnat de dr Aurel Baciu și dr. Titu Rusu, notar. A fost ales membru în Consiliul de administrație a Cooperativei „Sîntana Maria" din Sîntana de Mureș la sfârșitul anului 1920, fiind prima cooperativă de credit românească din localitate. S-a îndeletnicit în continuare cu agricultura până la decesul survenit în 10 decembrie 1969, la Sîntana de

[27] M. Știrban, *op. cit.,* pag. 94-95.
[28] Traian Bosoancă, *op. cit.,* pag. 59.

Mureș la 84 de ani[29].

3. *Fleșeru Ioan*, învățător. Absolvent a Școlii normale greco-catolice din Blaj în 1902, cu Diplomă de calificare. Numit învățător la Sângeorgiu de Mureș, 1902-1905, iar apoi la Tîrgu Mureș, Bolintineni, Voiniceni, Sîntana de Mureș, între, 1914-1919. A participat la adunarea învățătorilor greco-catolici din protopopiatul Mureșului comitatul Mureș-Turda ținută la Tîrgu Mureș, la 26 noiembrie 1918, unde este ales delegat de drept pentru a participa la Marea Adunare Națională a Românilor de la Alba Iulia. Credenționalul de participare a fost semnat de Nicolae Suciu, președintele învățătorilor greco-catolici și Augustin Nașca, notarul adunării. Cu data de 1 februarie 1919, din lipsă de cadre, este numit ajutor de cancelist la Prefectura Județului Mureș, iar din august 1920, este numit director de birou la Subprefectura Județului Mureș. A fost membru al Despărțământului Astrei, din 1913[30].

4. *Roman Ioan*, preot greco-catolic, protopop, om politic. S-a născut la 8 iunie 1888, în localitatea Oroiu de Mureș.

Provenea dintr-o familie de țărani destoinici. Școala primară o face la Tîrgu Mureș în limba maghiară, după care urmează cursurile Gimnaziului superior greco-catolic din Blaj, iar după absolvire, se înscrie la Facultatea de Teologie tot în Blaj. Se căsătorește în anul 1911 și este hirotonisit preot, la 19 decembrie 1911. Este numit administrator parohial la Crăciunești, iar din 1914, este numit paroh la Sîntana de Mureș. Va activa în această parohie până la cedarea Ardealului de Nord, la 30 august 1940. În toamna anului 1918, se implică direct în evenimentele premergătoare Marii Uniri, apoi este ales delegat-titular din partea românilor din cercul electoral II din orașul Tîrgu Mureș, la 26 noiembrie 1918, și îndatorat a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională a Românilor. Credenționalul a fost semnat de dr. Aurel Baciu și dr. Titu Rusu.

După Marea Unire a fost printre primii care s-au pus la dispoziția primului prefect român al județului, dr. Ioan Vescan instalat la 9 ianuarie 1919. La începutul anului 1920 este numit comisar al Comisiei de aprovizionare a județului Mureș. Ca membru al Partidului Național Român se implică în viața politică. A participat la marea adunare, 4000 participanți, de la Tîrgu Mureș pe data de 23 mai 1920 cu participarea lui Iuliu Maniu și Silviu Dragomir. A fost membru al Ligii antirevizioniste din județul Mureș. În fruntea locuitorilor din Sîntana de Mureș și Sântioana de Mureș este prezent la marea adunare națională antirevizionistă desfășurată la Tîrgu Mureș în data de 26 mai 1933. Din 1919 este membru pe viață al Despărțământului Tîrgu Mureșului al Astrei.

La 28 ianuarie 1932, a avut loc la Camera de Agricultură din Tîrgu Mureș, adunarea generală a cultivatorilor de sfeclă de zahăr din regiunea fabricii de zahăr Tîrgu Mureș. A fost ales președintele sindicatului cultivatorilor de sfeclă de zahăr. A fost ales președinte al consiliului de administrație la Banca „Țarina”, tot din Sîntana

[29] Traian Bosoancă, *op. cit.*, pag. 66.
[30] Traian Bosoancă, *op. cit.*, pag. 93.

de Mureș, bancă înființată în 1924. A îndeplinit funcția de președinte al Asociației „Cercetașii României".

Drept recunoștință pentru a activitățile depuse este decorat, în anul 1930, cu Ordinul „Steaua României" în grad de Cavaler, iar în anul 1933, cu Ordinul „Vulturul Românesc" în grad de Cavaler. La 3 luni de la intrarea armatei horthyiste în Ardealul de Nord, când începe prigoana împotriva fruntașilor români, trece clandestin frontiera româno-maghiară și se stabilește în comuna Iernut. Aici este numit preot, ulterior protopop, funcție în care activează până în octombrie 1948, când biserica greco-catolică este desființată în mod abuziv. Arestat de securitatea din Târnăveni, este ținut o perioadă de 3 săptămâni pentru a semna listele cu trecerea la cultul ortodox, fapt ce-l face pentru a fi eliberat. Odată eliberat, își cere pensionarea.

Din acel moment, se retrage la Tîrgu Mureș, decedând la 17 februarie 1977, la vârsta de 89 de ani neîmpliniți[31].

5. *Viciu Ioan,* econom-agricultor, născut în anul 1878, la Sîntana de Mureș. Părinții: Viciu Benedec și Viciu Ana.

A urmat 7 clase la școala maghiară din Sîntana de Mureș. A avut 6 copii: Alexandru, Ioan, Ana, Alexa, Maria și Silvia. La declanșarea Primului Război Mondial a fost concentrat în armata austro-ungară. În toamna anului 1918 revine în Sîntana. În adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Sîntana de Mureș, ținută în ziua de 17 noiembrie 1918, a fost ales membru în Comitetul executiv pe post de casier. Este ales cu Credențional semnat de Ștefan Rusu și Ioan Chinezu pentru Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia. După Unire se va ocupa în continuare cu munca pământului. Ca membru al Partidului Național Român va participa la alegerile locale, din 4 iunie 1926, pentru un loc în Consiliul Județean Mureș. Nu a reușit să fie ales consilier, fiind pe o poziție inferioară pe lista partidului. În timpul ocupației horthyiste, pentru participarea la Alba Iulia, fiind semnatarul actului Unirii de la 1 Decembrie 1918, a fost bătut de locuitorii maghiari din localitate. S-a refugiat, împreună cu fiica sa, Silvia, și ginerele, preotul Gheorghe Târnăveanu, la Luduș și apoi la Stâna de Mureș (fost Ciuciu), unde a decedat, fiind înmormântat în cimitirul comunei, iar apoi exhumat în baza autorizației Ministerului Sănătății, din 12 iulie 1947, și înhumat în localitatea natală[32].

[31] Traian Bosoancă, *op. cit.*, pag. 190.
[32] Traian Bosoancă, *op. cit.*, pag. 245.

IV. Sîntana de Mureș de la Marea Unire până în zilele noastre. Epoca contemporană

Dezvoltarea economico-socială

Sfârșitul războiului a condus la destrămarea monarhiei austro-ungare, pe plan politic, la actul de la 1 Decembrie 1918-Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România. Anul 1919 a început pe plan economic sub semnul aplicării și în județul Mureș-Turda a măsurilor inițiate de Consiliul Dirigent (guvern), în baza hotărârilor de la Alba Iulia și a unei intense activități pentru înlăturarea rănilor pricinuite de Primul Război Mondial.

Avem în vedere arendările forțate inițiate de Consiliul Dirigent, care au influențat pozitiv viața satului, dezvoltarea agriculturii; „Toate teritoriile ce formează propietatea statului sau a corporațiilor și a propietarilor particulari absenți sau fără reprezentanți la fața locului, întrucât nu s-au luat măsuri și nu se vor lua de către noi alte măsuri-sunt de a se da imediat în arendă, în temeiul și conform ordonanței nr. 82 A" se arăta în circulara 516/a, din 12 martie 1919, a Consiliului Dirigent. Arendările forțate s-au aplicat în perioada 16 aprilie-5 mai 1919, rezultând în perioada 1919-1921 creșterea suprafeței cultivate și, deci, a producției cerealiere, iar numărul de animale, în cea mai mare parte a lui, a fost refăcut, atingându-se situația de dinainte de război. În primăvara anului 1920 s-au întocmit pe comune și plăși, Tablouri cu moșiile propuse a fi expropriate, inclusiv cea de la Sîntana[33].

În Sîntana era cazul moșiei lui Máriaffy Albert. S-au activizat comisiile locale din care făceau parte: primarul, preotul, secretarul comunal, un judecător, 2-3 săteni aleși de de către săteni: primarul Ceușan Dumitru, preotul Ioan Roman, gospodarul Puni Vasile lui Dumitru etc. La 30 iulie 1921, la București, se votează Legea de Reformă agrară, iar în anul 1922, se trece la aplicarea prevederilor ei. În fiecare plasă de județ, în cazul nostru plasa Mureșul de Jos, s-a format o Comisie de Ocol, alcătuită din 3 membri, care, ca primă instanță, hotăra asupra imobilelor supuse exproprierii și a tabelelor cu cei îndreptățiți a fi împroprietăriți. Comisia de Ocol pentru expropriere și împropietărire, avându-l ca președinte pe G.G. Dimitriu, judecător, C. Nyaradi, inginer operator, și Iosif Olteanu, secretar, iar ca membri, pe agronomii R.R. Verzea și Augustin Oltean, delegat al Ministerului Agriculturii, în numele legii, după terminarea dezbaterilor privitoare la exproprierea moșiei Máriaffy, emitea următorul

[33] Traian Rus, *Problema agrară și situația țărănimii în județul Mureș-Turda, în perioada 1919-1921*, în Marisia, vol. VII, Tîrgu Mureș, 1977, pag. 267.

document: (fila 36) „Dispozitiv de parcelare I/Comuna Sîntana de Mureș, plasa Mureșul de Jos, Județul Mureș, moșia Máriaffi. Proprietatea D-lui Albert Mariafi, domiciliat în Sf. Gheorghe (Sângeorgiu de Mureș), expropriată de Comisia de Ocol Tîrgu Mureș cu hotărârea No. 49 a R.A., din 15 august 1922, dată pe baza articolului 8, litera C și 20 din lege și rămasă confirmată de Comisiunea de judecare din Mureș-Turda cu hotărârea No. 101 bis-8, lit. C și 20 din lege și rămasă definitivă. Moșia Máriaffi se află în regiune de șes.

Din această moșie s-au expropriat:

1. Teren arător 126 iugăre 160 stânjeni;
2. Teren fâneață 28 iugăre 111 stânjeni;
3. Teren pășune 57 iugăre 1065 stânjeni;
4. Teren pădure 27 iugăre 214 stânjeni;
5. Teren improductiv 3 iugăre 33 stânjeni;
6. Teren vii 856 stânjeni;
7. Teren intravilan -;
8. Teren grădini cu pomi roditori -;
9. Teren embaticuri -;
10. Teren locuri de casă

TOTAL: 243 iugăre 253 stânjeni.

Din moșia Máriafi a rămas proprietarului 1. Teren arăror 50 iujăre;... 4. Teren pădure 866 stânjeni; […] 7. Teren intravilan și 8. Teren grădini de pomi roditori 11 iugăre 1017 stânjeni. TOTAL: 62 iugăre 283 stânjeni.

Întinderea expropriată s-a atribuit Comunei Sîntana, 8 septembrie 1922 (fila 37). Din partea expropriată a moșiei Máriaffi s-au făcut următoarele rezerve pentru interes general. a). Pentru școală. Teren pentru construire școală 1 iugăr; Teren pentru grădină școlară 3 iugăre 1359 stânjeni; Teren pentru dotația învățătorească 8 iugăre. b). Pentru biserică. Teren sesiune parohială 7 iugăre arător; Teren sesiune cantorală 2 iugăre 112 stânjeni și fânaț. c). Vetre de sat. Teren pentru mărirea vetrei satului 10 iugăre pentru 50 locuri de casă a 300 stânjeni pătrați. În această suprafață s-a socotit și 1000 stânjeni pentru drum și fântâna comunală. (fila 37, verso). Terenuri date din rezerva Statului, conform aprobării Ministerului Agriculturii: 1). Lotul zootehnic (pentru taurul comunei) 4 iugăre arătoare; 2). Teren pentru sport și tir 3 iugăre; 3). Casa națională (Histra) 400 stânjeni; 4). Lot pentru Fundația „Principele Carol” 400 stânjeni; 5). Infirmerie comunală 400 stânjeni; 6). Postul de jandarmerie 800 stânjeni. III. Pășune. S-a înzestrat din nou comuna Sîntana cu 57 iugăre 1065 stânjeni pășune proprie, 10 iugăre 352 stânjeni Berc, cu pășune și 8 iugăre 438 stânjeni arător folosit ca pășune. În TOTAL: 76 iugăre 251 stânjeni. IV. Pădure. S-a înzestrat din nou comuna Sîntana cu 16 iugăre 1462 stânjeni pădure. („Sub Feheriște”) V. Parcelare. Din trenul arător și fânețe expropriat în întindere de 106 iugăre 1000 stânjeni s-au creat 132 parcele. VI. Împroprietărirea. Lotul tip s-a stabilit la 1 iugăr. S-au făcut 80 loturi tip.

S-au făcut 52 loturi de completare. Întinderea tuturor loturilor tip este de 80 iugăre. Întinderea tuturor loturilor de completare este de 26 iugăre 1000 stânjeni. S-au împroprietărit 80+2 îndreptățiți cu loturi tip. S-au împroprietărit 52 îndreptățiți cu loturi de completare. Au rămas neîmproprietăriți *nici unul* săteni din cei înscriși în tablouri de împroprietărire, în limitele lotului tip. VII. Embaticari, arendași, taxaliști, jeleri.////VIII. Colonizare.////Diverse observațiuni. Prezenta hotărâre s-a dat și pronunțat azi, 6 octombrie 1925, cu drept de apel în termen de 5 zile." (fila 41).

Tabelul Nr. 23
Tabloul îndreptățiților la împroprietărire definitivă

Nr. crt.	Numele și prenumele	Etate	Cât.	Mijloc de muncă	Lot întreg	Lot comple -tare
1.	Văd. și min. lui Oltean	37	I	-	-	800 stj.
2.	Szente Carol	36	I	-	1 iug.	-
3.	Văd. și urm. I. Bucur	36	I	-	1 iug.	-
4.	Văd. și min. V. Chira	36	I	-	-	1000 stj.
5.	Balo Mihail	36	I	are	-	800 stj.
6.	Szánto Ștefan	34	I	are	-	800 stj.
7.	Spătari Nicolae	33	I	-	1 iug.	-
8.	Văd. și min. Moldovan	32	I	-	1 iug.	-
9.	Văd. și min. I. Balo	32	I	-	-	800 stj.
10.	Pora Ioan	30	I	-	1 iug.	-
11.	Mátyás Iosif	30	I	-	1 iug.	-
12.	Mátyás Alexandru	29	I	1 vacă	1 iug.	-
13.	Văd. și min. N. Bucur	30	I	-	1 iug.	-
14.	Suciu Samson	38	I	1 vacă	1 iug.	-
15.	Onișor Ioan	42	II	1 vacă	1 iug.	-
16.	Togan Ioan	30	II	1 vacă	1 iug.	-
17.	Pora Dumitru tânărul	30	II	1 vacă	-	800 stj.
18.	Pastor Alexandru	27	II	-	-	800 stj.
19.	Dumitru Bucur tuci	54	II	-	1 iug.	-
20.	Cizmas Petru	53	II	-	-	800 stj.
21.	Godan Costan	53	II	-	1 iug.	-

Nr. crt.	Numele și prenumele	Etate	Cât.	Mijloc de muncă	Lot întreg	Lot comple -tare
22.	Benö Ioan sen.	53	II	are	1 iug.	-
23.	Suciu Simion Lăzărie	50	II	are	-	800 stj.
24.	Benție Vasile	47	II	-	1 iug.	-
25.	Pavel Gheorghe	46	II	-	1 iug.	-
26.	Andruș Ioan	45	II	1 cal	1 iug.	-
27.	Hossu Gheorghe Gilă	44	II	-	1 iug.	-
28.	Török Alexandru	44	II	1 vacă	1 iug.	-
29.	Vajda Mihăilă	44	II	-	1 iug	-
30.	Man Lazăr	44	II	-	1 iug.	-
31.	Pastor Petru	44	II	-	1 iug.	-
32.	Benő Ioan jun.	44	II	1 vacă	-	1200 stj.
33.	Pintea Lazăr	44	II	-	1 iug.	-
34.	Văd. lui Vajda Iosif	44	II	-	1 iug.	-
35.	Chira Alexandru	42	II	-	1 iug.	-
36.	Barabasi Albert	42	II	1 vacă	1 iug.	-
37.	Cöteles Alexandru	42	II	-	1 iug.	-
38.	Buja Alexandru	42	II	-	-	800 stj.
39.	Kacsó Ioan	41	II	2 vite	-	1200 stj.
40.	Daroczi Gligore	40	II	1 vacă	1 iug.	-
41.	Gungi Iosif (țigan)	40	II	-	-	800 astj.
42.	Szántó Francisc	40	II	-	1 iug.	-
43.	Köteles Dumitru	40	II	-	1 iug.	-
44.	Făgăras Nicolae	39	II	-	1 iug.	-
45.	Buja Ioan	39	II	-	-	800 stj.
46.	Văd. Gilyén Ludovic	39	II	-	1 iug.	-
47.	Cocsis Todor	38	II	-	1 iug.	-
48.	(fila 42) Gungi Guti	38	II	-	-	800 stj.
49.	Farczádi Martin	38	II	1 vacă	-	800 stj.
50.	Demeter Geza	38	II	1 vacă	-	800 stj.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Etate	Cât.	Mijloc de muncă	Lot întreg	Lot comple -tare
51.	Pauti Vasilie	38	II	-	1 iug.	-
52.	Szász Josif	37	II	-	-	800 stj.
53.	Oltean Petru	36	II	1 vacă	1 iug.	-
54.	Văd. și min. Moldovan George	36	II	-	-	800 stj.
55.	Bordaci Costan	36	III	-	1 iug.	-
56.	Moldovan Avram	36	III	-	1 iug.	-
57.	Raduly Ștefan	35	III	-	1 iug.	-
58.	Florea Dumitru	34	III	1 vacă	1 iug.	-
59.	Suciu Simion Avram	34	III	-	1 iug.	-
60.	Simon Ludovic	34	III	-	1 iug.	-
61.	Sabadi Alexandru	34	III	are	-	800 stj.
62.	Mátyás Francisc	34	III	-	-	800 stj.
63.	Mátyás Alexandru	34	III	-	-	800 stj.
64.	Florea Alexandru	34	III	1 vacă	-	800 stj.
65.	Lakatos George	34	III	-	-	800 stj.
66.	Văd.l. Pop Dumitru	33	III	-	1 iug.	-
67.	Suciu Ioan jun.	32	III	-	1 iug.	-
68.	Băndean Ioan	32	III	-	1 iug.	-
69.	Dăndărău Petru	31	III	1 vacă	1 iug.	-
70.	Mátyás Șt.l. Dăndălău	31	III	-	-	800 stj.
71.	Rus Ioan mic	31	III	-	1 iug.	-
72.	Văd.l. Maier Petru	31	III	-	1 iug.	-
73.	Bucur Dumitru cucu	30	III	-	1 iug.	-
74.	Băndean Alexandru	30	III	-	1 iug.	-
75.	Dăndărău Petru	30	III	-	1 iug.	-
76.	Szántó Mihailă	30	III	-	1 iug.	-
77.	Onache Ioan	30	III	-	1 iug.	-
78.	Hossu Ilie tânărul	29	III	-	1 iug.	-

Nr. crt.	Numele și prenumele	Etate	Cât.	Mijloc de muncă	Lot întreg	Lot comple -tare
79.	Vajda Alex. lui Ioan	29	III	-	1 iug.	-
80.	Frâncean Simon jun.	29	III	-	1 iug.	-
81.	Puni Simion jun.	29	III	-	1 iug.	-
82.	Căliman Petru tânărul	28	III	-	1 iug.	-
83.	Mátyás Carol lui Fr.	28	III	-	-	800 stj.
84.	Kerekes Dumitru	28	III	-	1 iug.	-
85.	Bucur Ioan Cătana	28	III	-	1 iug.	-
86.	Suciu Avram l. Moraru	27	III	-	1 iug.	-
87.	Mátyás Elizie (Elek)	26	III	-	1 iug.	-
88.	Virág Ioan	26	III	-	1 iug.	-
89.	Căliman Dumitru jun	26	III	-	1 iug.	-
90.	Rus Dumitru l. Petru	26	III	-	1 iug.	-
91.	Căliman Vasile l. Oct.	25	III	-	1 iug.	-
92.	Cormos Petru	25	III	-	1 iug.	-
93.	Mátyás Ludovic	24	III	-	-	800 stj,
94.	Puni Ioan l. Simion	24	III	-	1 iug.	-
95.	Min.l. Hajdu George	-	III	-	1 iug.	-
96.	Văd. și min.l. Reghian	-	III	-	-	-800 stj.
97.	Văd. și min.l. Tot Căl.	35	III	-	-	800 stj.
98.	Onache Simon l. Vasil	31	III	-	1 iug.	-
99.	Pora Gavril	53	III	-	1 iug.	-
100.	(fila 43) Vajda Iosif	34	IV	-	-	800 stj.
101.	Kelemen Iosif	31	IV	-	-	800 stj.
102.	Chinez Ioan	31	IV	-	-	8 oo stj.
103.	Puni Vasile l. Aron	26	IV		1 iug.	-
104.	Maki Alexandru	25	IV	-	-	800 stj.
105.	Buja Petru a Roșului	25	IV	-	1 iug.	-
106.	Puni Dumitru l. Vasile	24	IV	-	-	800 stj.
107.	Chinezu George l. Du.	24	IV	-	-	800 stj.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Etate	Cât.	Mijloc de muncă	Lot întreg	Lot comple -tare
108.	Cizmaș Șt. l. Petru	23	IV	-	1 iug.	-
109.	Szente Martin	23	IV	-	-	800 stj.
110.	Florea Gheorghe	22	IV	-	-	800 stj.
111.	Dăndălău Ioan	26	IV	-	1 iug.	-
112.	Farago Vasile	70	VI	-	-	800 stj.
113.	Demeter Petru	69	VI	-	-	800 stj.
114.	Graur Ioan	66	VI	1 vacă	-	800 stj.
115.	Rus Petru	62	VI	-	-	800 stj.
116.	Bucur Alexandru sen.	61	VI	-	-	800 stj.
117.	Hossu Ilie	60	VI	-	1 iug.	-
118.	Căliman Octavian	60	VI	-	-	800 stj.
119.	Sabadi Petru	60	VI	are	-	800 stj.
120.	Bucur Vasile	53	VI	-	-	800 stj.
121.	Cizmaș Alexandru	47	VI	-	-	800 stj.
122.	Suciu Mihail	45	VI	-	1 iug.	-
123.	Moldovan Alexandru	42	VI	-	1 iug.	-
124.	Mărian Toader	35	VI	-	1 iug.	-
125.	Orban Iosif	35	VI	-	1 iug.	-
126.	Hossu Lazăr	31	VI	-	-	800 stj.
127.	Pánczél Martin	26	VI	-	-	800 stj.
128.	Hossu Ioan țânțar	70	VII	-	-	800 stj.
129.	Moldovan Simion	39	VII	-	-	800 stj.
130.	Moldovan Ioan	30	VII	-	-	800 stj.
131.	Puni Dumitru I. Aron	23	VII	-	-	800 stj.
132.	Cizmaș Aron	49	VIII	-	1 iug.	-

Președintele Comisiei de ocol/ss/G.G. Dimitriu/judecător Membrii/ss/Rom. R. Verzea agronom reg./ss/Augustin Olteanu delegat al Ministerului de Agricultură, secretar Iosif Olteanu.

Tabelul Nr. 24 (fila 44)
Tabloul îndreptățiților cu locuri de case -300 stj.

Nr.	Numele și prenumele	Însemnări	Categ.
1.	Văd. lui Bucur Ioan	n. Rus Maria	I
2.	Szente Carol		I
3.	Căliman Emil		I
4.	Bența Vasile		II
5.	Pavel Gheorghe		II
6.	Andruș Ioan		II
7.	Ralaios Ion		II
8.	Fogarași Vasile		II
9.	Demeter Geiza		II
10.	Oltean Petru sen.		II
11.	Bordos Costan		II
12.	Ráduly Ștefan		II
13.	Rus Ioan		II
14.	Băndean Alexandru		II
15.	Dăndărău Petru		II
16.	Puni Simion		II
17.	Virág Ioan		II
18.	Rus Petru		II
19.	Onachi Simion		II
20.	Kelemen Iosuf		II
21.	Chinez Ioan lui Dumitru		II
22.	Bucur Nicolae		II
23.	Buja Petru roșului		II
24.	Cizmaș Ștefan		II
25.	Dăndărău Ioan		II
26.	Hossu Ioan țânțar		II
27.	Moldovan Ioan		II

Nr.	Numele și prenumele	Însemnări	Categ.
28.	Onachi Gheorghe		II
29.	Văd. Lui Pauți Vasilie		II
30.	Vajda Alexandru lui Ioan		II
31.	Marica Andreiu		II
32.	Jurca Alexandru		II
33.	Puni Dumitru lui Ioan		IV
34.	Mátyás Albert lui Francisc		IV
35.	Puni Dumitru lui Aron		IV
36.	Suciu Mihail tânăr		IV
37.	Solomon Ioan		IV
38.	Cormoș Ioan lui Zaharie		V
39.	Vereș Iosif		V
40.	Bucur Alexandru scundu		V
41.	Pintea Avram		V
42.	Petru Cormoș		V
43.	Henger Carol		VIII
44.	Moldovan Petru		VIII
45.	Puni Ioan		VIII
46.	Sabadi Petru		VIII
47.	Gugi Grigorie		VIII

Președintele Comisiei de ocol/ss/G:G:Dimitriu, judecător; Membrii: agronom regional/ss/R.R. Verzea, delegat Ministerul Agriculturii, Augustin Oltean; Secretar Iosif Olteanu.

La 6 noiembrie 1925 era înaintat Comisiei de Ocol pentru expropriere și împroprietărire Tîrgu Mureș, Dispozitivul de parcelare al Comisiei de Ocol din Comuna Sîntana pentru a se proceda la parcelarea propriu-zisă cât mai curând, pentru ca apoi, Comisia să predea terenul la îndreptățiți. Filele 52-67 cuprind Cartea funduară cadastrală a Comunei Sîntana, redactată în anul 1926, cuprinzând 246 parcele, respectiv 319 iugăre 207 stânjeni pătrați, echivalentul a 183 hectare 6.475 metri pătrați. Este indicat cu număr topografic plasamentul parcelelor de împroprietărire în hotarele: Ciuros, Labul de Jos, Labul de Sus și Horgoșul Mic.

Sunt și hărțile cadastrale cu amplasamentul acestor parcele în teren[34].

Conform Legii agrare, *Prețul* cu care se plătea pământul expropriat se fixa în primă instanță de Comisia Județeană pentru Expropriere, iar a doua și ultima instanță de Curtea de Apel (Legea agrară din 1921, capitolul V, Art. 48). În cazul nostru Comisia Județeană a stabilit următoarele prețuri în funcție de categoria și calitatea pământului, respectiv coroane (lei)/jugăr.

Tabelul Nr. 25
Coroane (lei)/iugăr[35]

Categoria	I	II	III	IV	V	VI	VII
Arător	-	1200	-	1200	800	-	500
Fâneață	-	1300	-	1100	-	900	800
Pădure	-	-	-	600	-	-	-

Reforma agrară din 1921, cea mai mare din istoria modernă și contemporană a României, a lovit puternic marea proprietate. Ea a avut urmări benefice pentru țărănime, contribuind la reorganizarea gospodăriilor țărănești, a cultivării pământului primit în proprietate întărind și mai mult legătura țăranului cu pământul. Se accentuează tot mai mult pătrunderea relațiilor capitaliste în sat, determinând formarea unei pături de proletari-muncitori agricoli din rândul țărănimii sărace. Mulți țărani neavând cu ce să-și plătească pământul primit au fost nevoiți să-l vândă, ajungând din nou la mâna celor avuți. Anuarul României pentru industrie, comerț, meserii și agricultură din anul 1925/1926, pentru Sîntana menționează, pe lângă agricultorii majoritari, existența și a altor ocupații: zugrav-Suciu Ioan, zidar-Beno Karol, vopsitor-Suciu Ioan, tâmplar-Someșan Alexandru, morar-Kahane Samoil, mecanic-Puni Dumitru și Suciu Mihail, moașă-Pop Victoria, lăcătuș-Suciu Mihail, grădinar-horticultor-Andruș Ioan, Moldovan Simion, Rus Tănase, fierar-Căliman Petru, Csismas Samson, împletitor de coșuri-Janos Iosif, cizmar-Clujan Ioan, cârciumar-Comes Nicolae, Spirer Bela, Suciu Lazăr, Suciu Samson, băcan-Comes Nicolae, Spirer Bela, acoperitor de case-Beno Ștefan, bancă-Banca Populară „Taina”. Din această situație rezultă că, la Sîntana existau toate categoriile de meserii necesare într-o localitate rurală, localnicii nefiind nevoiți să se deplaseze în alte localități pentru a-și căuta meșterul de care aveau nevoie[36].

[34] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Coloana de evidență cadastrală, Reforma agrară 1921*, Nr. actului 180, Anul 1922-1938, 1-100 file.
[35] D.G.A.S. Mureș, *Reforma agrară 1921,* nr. act 180.
[36] *Op. cit.,* Ed. Rudolf Mosse, București, 1925/1926, pag. 2028.

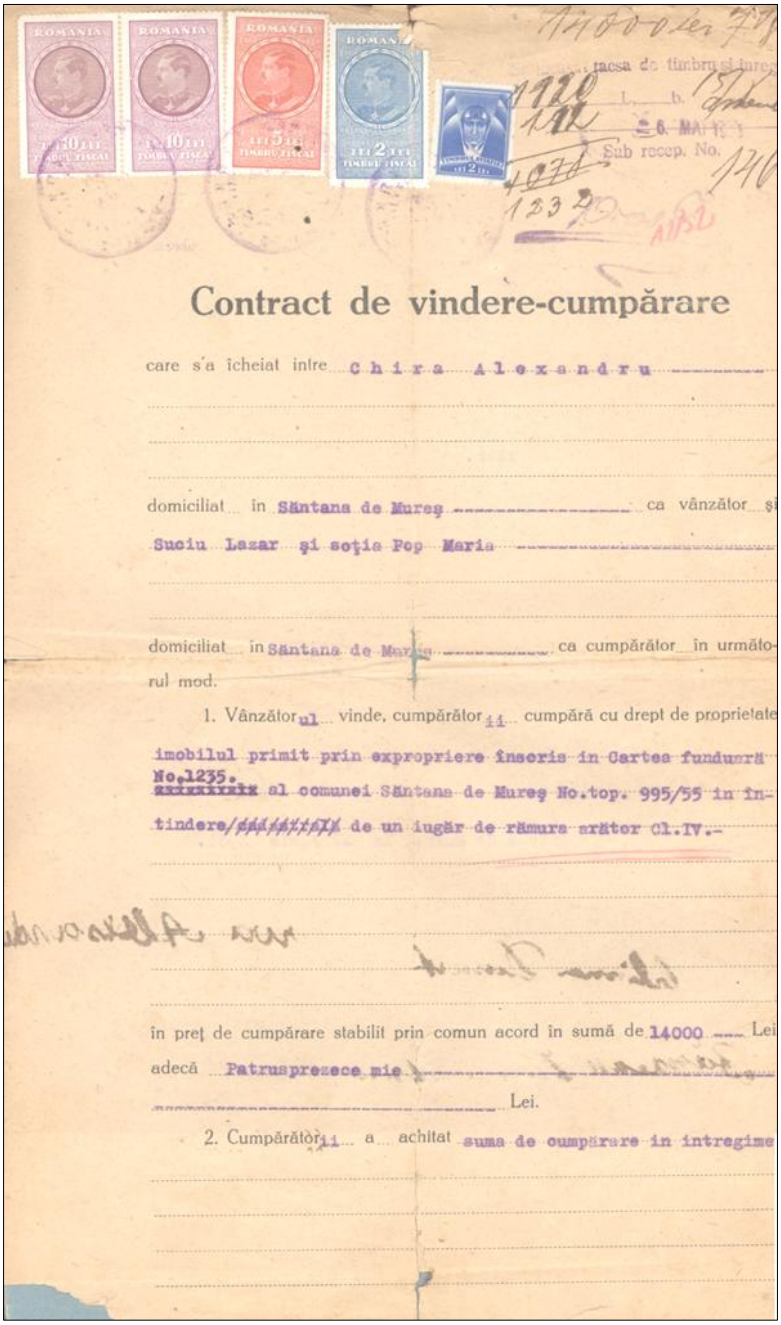

taxa de timbru și înreg.

Sub recep. No.

Contract de vindere-cumpărare

care s'a încheiat între Chira Alexandru

domiciliat în Săntana de Mureș ca vânzător și

Suciu Lazar și soția Pop Maria

domiciliat în Săntana de Mureș ca cumpărător în următorul mod.

1. Vânzătorul vinde, cumpărătorii cumpără cu drept de proprietate imobilul primit prin expropriere înscris în Cartea funduară No.1235. al comunei Săntana de Mureș No.top. 995/55 în întindere de un iugăr de rămurs arător Cl.IV.-

în preț de cumpărare stabilit prin comun acord în sumă de 14000 Lei adică Patrusprezece mie Lei.

2. Cumpărătorii a achitat suma de cumpărare în intregime

Contract de vânzare-cumpărare a pământului primit la Reforma agrară din 1921

V. Evoluția demografică 1614-1701-1803-1901-2012

După cum am arătat, acest hotar a fost locuit din timpuri străvechi, epoca neolitică, deci, prezintă o locuire continuă de peste 7000 de ani pe baza săpăturilor arheologice, a izvoarelor nescrise. Pentru perioadele mai îndepărtate prezentarea evoluției demografice este mai greu de realizat din cauza lipsei, în mare parte, a izvoarelor scrise. În prezentarea temei, în epoca feudală, m-am folosit de Registrele de dări și dijme, Conscripțiile fiscale și urbariale, deși ele nu cuprind întreaga populație, ci doar partea contribuabilă a acesteia față de puterea centrală.

De asemenea, am pornit de la premisa că o poartă fiscală cuprinde 5 familii impozabile, iar o familie-o gazdă are 5 membri. *Lustra din 1614* redă o așezare mică, de *20 de fumuri*, o populație structurată social: 1 nobil-primor, 15 iobagi exteriori și 4 iobagi subjugați, deci 20 de familii. Pornind de la premisa mai sus menționată, că o familie avea 5 membri rezultă *100 de locuitori*[37].

Conform conscripției fiscale de la *1701,* erau *32 capi de familie* (20 iobagi și 12 jeleri) X 5 = *160 locuitori.* Conscripția fiscală din *1722 menționează* 30 capi de familie (17 iobagi, 1 văduvă de iobag, 11 jeleri, 1 văduvă jeler) x 5 = *150 locuitori, 30 de fumuri.* Sub „fumuri" se înțelege „case", iar într-o casă puteau fi 2-3 familii-gospodari. Conform unor date cuprinse în *Conscripția fiscală de la 1777,* în Sîntana *erau* 56 de famiilii X 5, adică *280 de suflete.* Un salt al numărului de locuitori, față de anul 1722, după 55 de ani, cu 170 de suflete, respectiv 34 de familii, prin dispariția unor scutelnici și așezarea de noi țătani dependenți: Kénez, Perej, Busa, Rus, Flora, Gyéresi, Román etc. Tot din acestă conscripție reiese că, din totalul de 56 familii, 39 erau familii de iobagi, 5 văduve de iobagi, 7 familii de jeleri și, pentru prima dată, sunt consemnate 5 familii de țigani hoinari: Pungi, Bogányi, Lili[38].

După eliberarea din iobăgie, din vreamea împăratului Josif al II-lea și în Transilvania are loc un nou recensământ al populației 1784/87 - *296 locuitor*i de drept, din care 145 de sex masculin, 53 căsătoriți și 92 necăsătoriți și 148 de sex feminin. Erau 58 de familii în *50 de case.* Dintre bărbați: 2 erau preoți, 36 țărani, 35 erau urmași de cetățeni-țărani, 22 erau jeleri și 7 alții. Copii între 1-2 ani erau 28, la număr și între 13-17 ani, erau 15. În total erau 145 minori[39].

În tabloul de mai jos prezentăm sintetic creșterea populației din Sîntana. Cu toate fenomenele naturale ce au atins localitatea: ciumă, holeră, inundații, lăcuste, foamete, în urma sporului natural și colonizării.

---

[37] Ioan Ranca, *op. cit.*

[38] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale,* Nr. inventar 94, nr. act 102/1777.

[39] *Az első magyarországi népszámlálás 1784-1787,* Budapest, 1960, pag. 344-345, poziția 211.

Tabelul nr. 26
Populația în secolul al XVIII-lea

Anul	1701	1722	1777	1786
Nr. locuitori	160	150	280	296
Nr. case	20 (fumuri)	30 (fumuri)	-	50 case

În secolul al XIX-lea și secolele următoare, evoluția demografică ne este facilitată de datele statistice furnizate în urma unor recensăminte. *Anul 1803*-impozitul pentru armată (era vremea războaielor napoleoniene) în bani și naturali facilitează o estimare a numărului de locuitori, 46 capi de familie X 5 = *230 de locuitori. Anul 1820*-Conscripția urbarială cirakiană consemnează 72 de familii de țărani dependenți (iobagi și jeleri) X 5 = *360 locuitori.*

Conscripția fiscală din *februarie 1831* înscrie 44 gazde români greco-catolici, 24 gazde maghiari reformați, 2 noi-țărani (țigani) romano catolici = 70 X 5 = *350 locuitori* credicioși. Procentual exprimată, situația se prezenta astfel: 61 % români greco-catolici, 34 % maghiari reformați, 1,8 % romano-catolici țigani. Din punct de vedere economico-social sunt, după cum am arătat, 84 de gazde X 5 = *420 locuitori. Recensământul din 1850* conscrie la Sîntana 93 de case, 118 locuințe, populație de drept *543 locuitori,* din care, 270 de sex masculin și 273 de sex feminin.

Din punct de vedere al naționaltății erau: români 380, maghiari 124, țigani 35, evrei 4[40].

Recensământul populației de la 31 octombrie *1857* consemnează *632 locuitori.* din care 317 de sex masculin și 315 de sex feminin. Erau *114 case locuite*[41]. Lucrarea profesorului Benkő Károly ne arată la Sîntana, pentru anul 1860/61-*641 locuitori, 120 de case*[42].

Recensământul populației de după realizarea dualismului austro-ungar, din 1869/1870- indică *795 locuitori,* din care 401 de sex masculin și 394 de sex feminin. Erau *153 de case* locuite[43].

Despre populația din Sîntana ne vorbește recensământul din anul *1880,* relevându-ne *750 de locuitori,* locuind în *166 de case.* După limba maternă vorbită, situația era următoarea: 445 români, 252 maghiari, 39 țigani, 14 izraeliți, 17 declarau că nu știu limba maghiară. Alfabetizați erau 99[44].

Pentru anul *1890* este consemnată o populație de *968 de locuitori*[45].

---

[40] *Recensământul din 1850. Transilvania*, Ed. Staff, 1996, Cluj-Napoca, pag. 259.
[41] D.G.A.S.-Mureș, Fond: Recensământul populației din localitatea Sîntana de Mureș, nr. act 57, din 31 octombrie 1857.
[42] Benkő Károly, *Marosszék ismertetése (1860-1861),* Ed. Liceului catolic, Cluj, 1868/69, pag. 28-29.
[43] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Recensământul populației,* Nr. act 248/1870.
[44] Lucica Puni, *Monografia localității Sîntana de Mureș*, 1998, pag. 52, manuscris.
[45] Ibidem, pag. 52.

În prag de secol XX, recensământul de la *1900* consemna o populație de *1055 locuitori*, din care, 504 de sex masculin și 551 de sex feminin, (677 greco-catolici, 351 reformați, 14 izraeliți, 12 romano-catolici, 1 unitarian). După starea civilă, se constatau 586 necăsătoriți, 394 căsătoriți, 74 văduve, 1 divorțat legal. În Sîntana erau *215 case*, din care 2 erau din cărămidă, 1 din lemn și restul de 212 erau case din pământ-lut. Acoperișul la 49 de case era din șindrilă, iar 166 de case erau acoperite cu trestie[46]. După limba maternă erau 632 de români și 423 de maghiari[47].

Tabelul Nr. 27
Populația de-a lungul secolului al XIX-lea

Anul	1803	1820	1830	1850	1857	1870	1881	1890	1900
Nr. loc.	230	360	420	543	632	795	750	968	1055
Nr. case	-	-		93	120	153	166	-	215

Din tabel remarcăm saltul de 212 persoane dintre anii 1830 și 1857 aceasta după marea slobozenie din iunie 1848 când s-au șters privilegiile feudale-scutelnicii, toți locuitorii plăteau taxe și impozite după avut.

Remarcăm creșterea continuă a populației, excepție perioada 1870-1880 când s-a înregistrat o descreștere, de ce? Oare vreo epidemie s-au mutarea în oraș? Creșterea de populație se baza pe creșterea natalității și, deci, a sporului natural, mai ales, în urma asigurării vaccinării minorilor ca și imigrarea, așezarea de noi locuitori în apropierea orașului, cu posibilitate de câștig. Colecția de „Registre de Stare civilă" comuna Sîntana de Mureș, nr. 777 și 778, de la Arhivele Statului Mureș, strada Crizantemei, nr. 6, din spatele Colegiului Național „Alexandru Papiu-Ilarian", ne dă informații prețioase pentru perioada 1824-1874, doar acestea s-au păstrat, despre a) cununați, b) botezați și c) morți.

Am socotit durata medie de viață la mijlocul secolului al XIX-lea, care era de 52, 3 ani, luând în calcul decesele majorilor nu și a minorilor pe o perioadă de 5 ani, în intervalul 1859-1863. Cine dorește să se informeze privind strămoșii în intervalul 1824-1874 o poate face la adresa indicată mai sus. Cu anul 1901 debuta secolul al XX-lea. Continuă creșterea populației în următorii zece ani, astfel că, pentru anul *1910* se înregistrează o populație de *1250 locuitori, în 248 de case*. Din aceștia, 422 activi-apți de muncă, iar 828 erau întreținuți. După limba maternă erau 747 români și 503 maghiari[48].

În „Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite" se menționează la Sîntana de Mureș, pentru anul *1920*, o populație de *1129 de locuitori*.

[46] *A Népesség általános leirása községenként,* Budapest, 1902, I, pag. 424, 425.
[47] *Recensământul din 1900. Transilvania*, Ed. Staff, 1999, Cluj-Napoca, pag. 466.
[48] *Recensământul din 1910, Transilvania*, Ed. Staff, 1999, Cluj-Napoca, pag. 444.

Era un recensământ realizat de biserică exprimând o descreștere a populației de la 1250 locuitori (1910) la 1129 (1920), deci, *un minus de 121 de locuitori,* datorită pierderilor de vieți omenești din timpul războiului și a emigrării spre Tîrgu Mureș. Erau conscrișii 787 români, 318 maghiari și 24 evrei[49].

Următorul recensământ a avut loc în anul *1930,* luna decembrie, consemnând Sîntana de Mureș cu o populație de *1329 locuitori,* din care 753 români, 500 maghiari, 14 evrei, 11 țigani și 51 persoane nedeclarate. Erau 663 locuitori de sex masculin și 666 locuitori de sex feminin. După limba maternă vorbită, erau 748 de limbă română, 571 vorbitori de maghiară și 10 locuitori fără mențiune.

După religie, erau 746 greco-catolici, 515 reformați, 14 mozaici, 14 unitarieni, 8 adventiști, restul de 2 persoane nedeclarându-se[50].

Recensământul din anul *1941*, prezintă următoarea situație: un total de *1358 de locuitori,* din care 622 români, 691 maghiari, 1 german și 44 țigani. Rezultă că, față de anul 1930, populația a crescut cu 30 de persoane, dar pe naționalități costatăm o descreștere cu 126 persoane a românilor, unii nevoiți să se refugieze după cedarea NV Transilvaniei Ungariei horthyiste (septembrie 1940-septembrie 1944) în teritoriile neocupate ale Transilvaniei; o creștere a numărului maghiarilor cu 120 de persoane și, de asemenea, o creștere a numărului țiganilor cu 34 de persoane[51].

În tabelul de mai jos prezint evoluția populației între anii 1910 și 2012, ca și a numărului de case.

Tabelul nr. 28
Populația între 1910 - 2012

Anul	1910	1920	1930	1941	1956	1966	1977	1987	1992	2012
Nr. loc.	1250	1129	1329	1358	1511	1970	2220		1836	3441
Nr. case	248	256					595		450	750

Din punct de vedere politic, în anul 1965 s-a proclamat Republica Socialistă România. În cadrul perioadei comuniste (1947-1989), începea „epoca ceaușistă”, industrializarea forțată a economiei, ceea ce se reflectă și în populația Sîntănii, din

[49] C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite,* Cluj, Ed. Institutul de arte grafice, str. Memorandumului, nr. 22, 1921, pag. 224.

[50] *Recensământul general al populației României la 1930*, vol. II, București, 1939, pag. 409-410, II, 295.

[51] Varga E. Árpád, *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I. Népszámlálási adatók: 1850 és 2002 között,* Csikszereda, ED. ProPrint, 2011, pag. 463.

perioada *1966-1977,* când așezarea noastră *pierde caracterul predominant agrar.*

Orașul Tîrgu Mureș captează forța de muncă a satului, sigur, la aceasta contribuind și mecanizarea agriculturii. Conform recensământului din 1966, erau 1970 locuitori din care 972 de sex masculin și 998 de sex feminin, 1919 se declarau români, 950 se declarau maghiari și 1 se declara țigan. Ocupațional, în industrie lucrau 221 bărbați și 60 de femei, deci, 281 de persoane. În construcții lucrau 73 de bărbați și 3 femei, deci, 76 persoane. În domeniul circulației mărfurilor lucrau 18 bărbați și 31 de femei, deci, 49 de persoane Avem un total de 406 persoane. *În agricultură lucrau 345* persoane, 146 bărbați și 199 femei. În alte domenii, 186 persoane.

Rezultă o populație activă de 937 persoane, raportat la această cifră, rezultă 36,8 % locuitori în agricultură și 63,2 % locuitori în industrie-comerț și altele. *Recensământul anului 1977* ne indică o populație de 2220 de locuitori, 1098 de sex masculin și 1122 de sex feminin, cu 250 de persoane mai mulți decât în 1966, datorită unor nou veniți cu siguranță. În industrie lucrau 471 persoane, din care 315 bărbați și 156 femei. În construcții 91 de persoane din care 87 bărbați și 4 femei. În agricultură lucrau 202 persoane, din care, 84 bărbați și 118 femei. În circulația mărfurilor lucrau 81 de persoane, din care, 26 de bărbați și 55 de femei. În învățământ, cultură, sănătate lucrau 56 de persoane, din care, 20 bărbați și 36 femei. În alte ramuri 169 de persoane, din care, 123 bărbați, 61 femei.

Avem o populație activă de 1070 persoane. Raportat la această cifră rezultă *18,9 % populație ocupată cu agricultura* și *81,1 % populație ocupată în industrie,* construcții, comerț și altele, numai în *industrie 44,01 %.* S-au recenzat și 103 pensionari C.A.P., din care, 25 bărbați și 78 femei[52].

După Revoluția din decembrie 1989, a crescut numărul populației și al locuințelor, prin stabilirea unor familii din oraș, nu neapărat cu rădăcini sîntănene, dornice de a locui la casă și nu la bloc, atrase de aerul curat și de liniștea de pe malul drept al Mureșului, dinsus de Tîrgu Mureș. La ora actuală, dacă 30 % din locuitorii satului o reprezintă băștinașii.

[52] Lucica Puni, *Monografia localității Sîntana de Mureș*, manuscris, 1998, pag. 54.

V. Mărturii, amintiri sîntănene

Perioada interbelică, din vremea celui de Al Doilea Război Mondial și până astăzi o prezint pe amintirile sântănenilor. Fac doar precizarea că, acest interval de timp al epocii contemporane a cunoscut în cea mai mare parte diferite forme ale dictaturii: a) - dictatura regală, februarie 1938 - august 1940; b) - dictatura horthyistă septembrie 1940 - septembrie 1944; c) - dictatura sovietică-comunistă, octombrie 1944 - 1958, inclusiv dictatură Gh. Gheorghiu-Gej până în martie 1965; d) - dictatura comunistă națională ceaușistă cu cea mai mare dezvoltare economică, deși forțată, a României, aprilie 1965 – decembrie 1989; e) – „democrația originală românească”- 1990-2018.

Alexandru Bândean la 97 de ani

1. *Alexandru Bândean,* strada Tonorog, nr. 377, născut la 28 octombrie, vinerea după-masă la ora 6, în *1921,* botezat în biserica greco-catolică, tata fiind făt acolo. Am făcut 5 clase cu învățătorul Comes Petru. Școala era lângă biserică. Cu învățătoarea „Caroliția” sau „Tinuca” am învățat tabla înmulțirii pe versuri:

O dată X 1 tun cât de mare-i tunu
Soldatu strigă foc-tunu face poc;
O dată X 2 îi 2,
Eu mă duc la voi
Și ne-om juca cu mingea ta;
O dată X 3 haideți, măi copii,
Ca să-ntindem hora mare
Să se audă spre hotare;
O dată X 4 io mă duc la teatru,
Să văd o paiață mică și glumeață;
O dată X 5 rața îi în opinci mândră,
Tacticoasă o plecat de-acasă;
O dată X 6 cuțu roade oase
El se mulțumește
Cu tot ce găsește;
O dată X 7 am căzut pe trepte
Și mi-am rupt mâna;
O dată X 8 oul s-a răscopt
Marine, dragă mamă,
O să-l fac cu zamă;
O dată X 9 gâștele amândouă
Au umblat nouă și nu mai plouă;
O dată X 10 mămăligă rece
Ceapă și cu sare ce bună mâncare

În clasa a III-a directorul mi-a dat o poezie, io s-o zic „ție-ți sună, Sandu”:

Pentr-un kil, când n-avea banul
Își dădea zălog sumanul.
De la crâșmă toți plecau
Numai Sandu stă și bea
A plecat și el acum

Cumpănindu-se pe drum,
Iar la crucea mare-naltă
Sandu face buf în baltă.
S-o sculat cu mare greu
Haide la căminul său
Soața-i zice „Arză-ți focul,
Crâșma ți-o mâncat norocul”
El îi bate din picior
„Taci femeie, că te omor!”
Copilașii încep a plânge
Fie el nebun de gât îi strânge
El îi bate din picior
„Taci, femeie că te omor”

Copilașii încep a plânge
Și el nebun de gât îi strânge.
Ia nebunul mi-i sugrumă
A căzut jos ciuplit în casă,
Somn adânc l-a copleșit
Dimineața o arsură, foc în piept
Și foc în gură, ca să-i treacă de arsură
Pleacă iar la crâșmă-n sat.
Într-o noapte viscoloasă geaba-i așteptat acasă,
Dimineața l-au găsit într-un șanț înțepenit.”

„Am lucrat în agricultură. În 1942, la 19 ani, am fost chemat la armată, să-mi fac stagiul militar obligatoriu la Rahó (Rahău-azi, Ucraina), la graniță cu Rusia, la infanterie. Un an instrucție, apoi ne-au dus pe front contra Rusiei (U.R.S.S.), apoi în Austria și Cehoslovacia, pe jos. Rănit, 14 schije, am ajuns la spital la Budapesta, pe jos m-am întors pe front. Unde mă apuca sara ceream sălaș și mă primeau. Cu rușii am mers contra germanilor, apoi ne-au dat drumul acasă. Am fost decorat de germani și de maghiari. Mi-a zis careva «… ascunde-te, te văd rușii și te împușcă».

Am venit acasă pe jos, de la Râci m-a adus acasă cu căruța Gagyi Feri. La 26 de ani (1947) m-am căsătorit cu Nistor Marta (cu trei ani mai mică) din Herghelia. Ea a murit în 2015, la 91 de ani, după 68 de ani de căsătorie. Am avut două fete, sunt în viață, mă îngrijește ginerele. Am lucrat și la fabrica de mobilă «Simon Géza» (azi

Mobex), am fost fruntaș în producție, dar am fost dat afară din fabrică.

O perioadă de 6-7 ani am lucrat și la T.C.M. După aia am revenit în C.A.P., având o ciurdă de 16 vaci, de dimineață eram la muls și la 7 seara după ce veneau de la ciurdă. După ce am terminat cu fabricile am ieșit la pensie."

2. *Balló Mártón* strada Bisericii nr. 84, născut în august *1921*, căsătorit cu Szász Elisaveta născută în martie 1923.

„Din căsătoria noastră au rezultat copiii: Márton, Ferenc, György, Ágnes, Karolina, Lajos. Ne-au murit copiii: Ágnes, în pătuțul ei, și György, la 24 ani de T.B.C. Cu ocazia căsătoriei, părinții ne-au dăruit cu parcele de pământ. Ne-am ocupat cu cultivarea pământului și creșterea animalelor. Am vândut cereale, animale și-am câștigat banii cu care la 2-3 ani am cumpărat pământ. Cu muncă temeinică a sporit avutul-gospodăria. Într-un timp am primit să fiu primarul satului, între 1936-1940. Cei doi fii mai mari, Mártón și Ferenc, în 1942 și 1943 s-au căsătorit și 2-2 hectare de pământ le-am dat cadou. În 1944, au fost recrutați în armată. După 4 ani de armată și prizonierat au venit acasă (1948). Cu ocazia colectivizării (1950) au intrat cu 5 hectare în gospodărie. Apoi, declarați chiaburi sunt dați afară din gospodărie (fără pământ). Astfel, rugându-se, milogindu-se vor fi reprimiți în C.A.P. Așa am muncit din greu o viață."

P.S. *„Chiaburii"* erau o pătură socială creată artificial de ideologia comunistă=țărani care aveau mai mult de 10 ha de teren arabil, dar se făceau abuzuri.

Se considerau chiaburi cei care: 1. Posedau mari terenuri agricole, 2. Practicarea unei mici afaceri (cu moara, cu batoza, cu stropitul, cu crâșmăritul), 3. Stare materială mai bună ca ceilalți săteni. 4. Utilizarea unui angajat-salariat, 5. Manifestarea nemulțumirii față de regim etc. Scopul era ruinarea economică a chiaburilor prin: 1. Mărirea impozitului-cotelor. 2. Confiscarea averii. 3. Interzicerea dreptului de vot. 4. Excluderea din gospodăria colectivă. 6. Excluderea de la locul de muncă. 7. Lichidarea fizică-cazul de la Curteni vom vedea mai jos[53].

3. *Imreh Károly*, strada Principală, nr. 2, născut la 18 ianuarie 1927, la Sîntana. În viața activă s-a ocupat cu agricultura, cu cărăușia, iar după 1990, cu cultivarea pământului retrocedat (avea 63 de ani). A avut o mare capacitate comercială, aproape că n-a lipsit de la nici un târg. Soția a fost Imreh Ella, născută la 7 iulie 1932, la Roteni într-o familie nobiliară. S-au căsătorit în 1954, la Tîrgu Mureș, s-au născut doi copii Imreh Ella, în 1955, și Imreh Enikő, în 1959, fiice care, în 1990, s-au mutat în Ungaria. La bătrânețe, în 2013, s-au mutat și ei lângă fiice, nepoți și strănepoți în Ungaria. În 2017 a fost sărbătorit la împlinirea vârstei de 90 de ani. Tata, Imreh Lajos (1899-1988), bunicul, s-a mutat de la Ceuașu de Câmpie la Sîntana cumpărând pământ, căsătorindu-se cu Mátyás Juliana (1907-1983).

[53] László Márton, *Întocmirea listelor de chiaburi în județul Mureș, în Anuarul Arhivelor Mureșene,* Tîrgu Mureș, 2004, pag. 225-227.

Familia Imreh Lajos (jos, fiii Lajos și Károly)

A participat la Primul Război Mondial pe frontul italian căzând prizonier, ca mutilat de război, având o rană de armă lângă ureche, eliberat s-a întors acasă.

Imreh Károly participant la Primul Război Mondial

A fost component al Fanfarei din sat.

Fanfara satului

A fost și primar în Sîntana, 193? A avut 12 hectare de pământ arabil și 4 hectare de pădure.

Până la colectivizare (30 iulie 1950-G.A.C. „Grivița Roșie”) și-a lucrat singur pământul, n-a intrat în colectiv luându-i-se pământul. A început să se ocupe, pentru a-și asigura traiul-venitul, cu confecționarea de inele de beton pentru fântâni, garduri de beton, cripte. N-a mai apucat retrocedarea pământurilor.

Mama, Juliana, a fost gospodină-casnică, iar până la sfârșitul vieții n-a putut accepta că cel mai mic fiu, Lajos, nu s-a mai întors din Al Doilea Război Mondial. Amândoi părinții se odihnesc în Cimitirul din Sîntana. A avut o soră, Anna, măritată în Remetea, la bătrânețe bolnavă, a murit. Fratele, Imreh Lajos, a murit în Ungaria în vremea celui de Al Doilea Război Mondial, fiind înmormântat în Cimitirul Eroilor din Egerformosi. Bunicul dinspre mama, Mátyás Károly, în anii 1900 a fost primar la Sîntana, iar bunica născută la Curteni, Szász Anna, a fost casnică.

4. *Olimpia Margareta Chinezu*, căsătorită Stanciu, la 2 martie *1929*, strada Principală, nr. 632.

Unchiul Chinezu Ioan și sora mai mare, Florica

„Tata, Chinezu Gheorghe, născut la 1884 (5), era al II-lea frate, după o soră mai mare, apoi sora Carolina (căsătorită Viciu), sora Florica, fratele Ioan (1894), fratele Avram.

Bunicii mei, părinții tatei, au fost Chinezu Ioan și Ana, de loc din Nazna. Aveam casa părintească peste drum, acolo unde azi este Cabinetul stomatologic. Tata era la a II-a căsătorie cu mama, Puni Maria, născută la 1894 (5). Din prima căsătorie, cu Clujan Ana, avea doi copii, Bazil și Ana (căsătorită cu preotul Ioan Moldovan). Frații mei, după mama mea, Puni Maria: *Ileana*, căsătorită cu Ioan Cengher au fost învățători; *Mircea*, profesor de istorie la liceul «Unirea» și-a luat greu diploma, pentru că tata a fost considerat chiabur pentru că avea o slugă un băiat de 14-15 ani, care ducea cele 4 vaci la păscut și care au fost luate la colectiv, una fiind salvată, tata categoric și hotărât nu a dat-o. Tata a fost un om aspru, foarte hotărât în tot ceea ce făcea și ducea la îndeplinire ce-și propunea. Mircea a trebuit să ducă Adeverință de stare socială de la primărie. N-a primit cămin, locuia la particular. Noroc că sora Ileana terminase școala normală la Blaj, fiind refugiată cu fratele, 1940-1944.

Gospodăria Gheorghe Chinezu (tatăl), cel din stânga imaginii și Maria Puni (mama), cea din dreapta imaginii

În toamna anului 1944 și-a luat Diploma și a venit pe post la Mureș-Șerbeni titulară, dar a predat 1 an la Sîntana și 2-3 ani la Voiniceni. Mircea terminând, l-au repartizat la Cipău (Iernut), în 1951, apoi la Luduș, între 1955-1964, și, în final, la Tîrgu

Mureș, între 1964-1989. Pe fratele Ionică student la Drept l-au dat afară că tata-i chiabur. Eu eram la liceu, curs superior, în clasa a V-a (IX) fiind dată afară. Chinezu Avram, unchiul, s-a refugiat la Luduș făcând schimb de casă și arabil, 1940, cu un cetățean ungur din Luduș, care a venit la Sîntana, iar când s-a făcut retrocedarea, ludușanul, om de cuvânt s-a reîntors la Luduș și unchiul Avram s-a întors în gospodăria lui la Sîntana. Fiul lui, Ionică, (n. 1928) era student în anul I la Drept, la Cluj, și l-au exmatriculat pentru că Adeverința de origine socială n-a fost predată la timp. Având bacalaureatul a făcut o specializare în agricultură. A fost tehnician la Fabrica de Lapte Tîrgu Mureș sector aprovizionare. Acolo a cunoscut-o pe cea care i-a devenit soție, Livia (1928), contabilă calificată. Au avut doi copii: Doina (1952) devenită profesoară de istorie-geografie și Radu (1956), devenit medic ortoped. De copil am reținut de la unchiul Ionică, studentul Ioan Chinezu la Budapesta, că originea numelui ne-ar fi de la „cneaz", șef de cnezat (sat cuprinzându-i pe toți cei de un neam-rude, cuvânt de origine slavă) și că familia ar fi venit din părțile Banatului."

„Tata, Gheorghe Chinezu, a fost pe front în Primul Război Mondial și, la schimbarea frontului, în primăvara anului 1918 a venit acasă. A participat alături de alți săteni și frate la Marea Adunare de Unire de la Alba Iulia. A fost primarul Sîntănii, între 1921-1930. A participat la încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria de la Alba Iulia, din 15 octombrie 1922. A participat la masa colectivă organizată cu ocazia încoronării. Regele i-a strâns mâna când a trecut pe la meseni. A primit un medalion cu tricolor și poza regelui, un ulcior cu vin, pe care era stema țării. Tata mai trăia când au fost predate la Muzeul de Istorie Tîrgu Mureș. Când cu cedarea Ardealului, mai mulți români din sat, participanți la evenimentele de la Alba Iulia au fost bătuți la postul organizat în școala maghiară, bătuți cu funia pe spate și pe fund, tata stând la pat 6 săptămâni. Primarul, un ungur din sat, care și-a trimis oamenii luând din găbănaș toate bucatele și ținând o evidență, primeam 1 kg de făină, pentru adulți și 1 kg zahăr pentru bătrâni și copii, pe lună. Între 1942-1944 era primar Imreh Károly. Fratele Bazil a fost concentrat în armata ungaro-horthystă contra sovieticilor, iar la retragere, pe teritoriul Poloniei, înconjurați au scăpat cu greu și a venit pe jos acasă la sora Nuți. Tata, în 1944 avea 60 de ani, nu se terminase războiul, ungurii i-au adunat pe Chinezu, Ceușan, Buja, Cormoș și alții în regiment de muncă la Apalina-Reghin în grajdurile și fânarele oamenilor spre toamna anului 1944. Tata plecase de o săptămână, mama mi-a zis să mă duc cu femeile celorlalți să văd ce face, aveam 15 ani. Am mers cu căruța prin spate pe la Curteni, Chinari, Glodeni până la Apalina-Reghin, de-a lungul Mureșului. După aceea s-a făcut retrocedarea Ardealului. Tata auzind o discuție în ungurește între superiori, că program și vagoane să-i ducă în lagăre de muncă nu mai erau, tata a venit pe jos de la Reghin acasă și a spus mamei «... acoperă geamurile, mă culc, dacă vine cineva la poartă scoală-mă...». Veneau sovieticii, germanii din sat au ordonat retragerea de pe toată partea Pârâului spre hotar (Voiniceni, Curteni) fiind distruse casele pentru a avea vedere spre Dealul Cimitirului, mulți s-au refugiat la Porumbeni.

Mama a învățat gospodăria la Tîrgu Mureș la o familie de șvabi, el fiind Dirigintele poștei Tîrgu Mureș, ea casnică și îndrăgind-o pe mama i-a cerut voie bunicii, mama ei, să o ducă cu el la Timișoara. Mama Maria povestea că mergea la Piață frumos îmbrăcată alături de gazdă ducând coșul în care ea punea cumpărăturile.

Acasă, stăpâna a învățat-o rânduiala mesei, gătit, cum să așeze toate cele pe masă și apoi lucrul de mână, când nu avea altceva de făcut. Mama acolo și-a făcut zestrea. Legat de unchiul, Ioan Chinezu (studentul) mi-amintesc când s-a dat decizia de formare a Colectivului, de către Partidul Comunist, Gheorghe Gheorghiu-Dej, în primăvara lui 1949, eu fiind la sora Ileana la Aluniș (nepoții Dorin și Lucica erau mici), unchiul mergând la pescuit de păstrăvi la Răstolița ne-a chemat în gară să ne vadă. Era pe scara trenului, și am rămas surprinse văzând că albise complet în noaptea de după Decretul de colectivizare a agriculturii, 3-5 martie 1949, ne-a spus el, dar că doctorul l-a asigurat că printr-un tratament îndelungat părul își va recăpăta culoarea. Tata n-a fost primit în G.A.C., în 1950, i s-au luat pământurile 8-9 hectare, arabil și pădurea, vacile, uneltele agricole (mașina de semănat porumb, căpălitoarea, plugul de fier).

În iulie 1950 se constituia Gospodăria Agricolă Colectivă „Grivița Roșie" primar fiind un om dintr-o familie slabă, zugrav bețivan, care s-a înscris în Partidul Comunist și a executat ordinele partidului. Se cereau informații de la el de la Securitate, fratele Mircea a fost scos din învățământ apoi, cumva, reprimit.

1954. Aspect de la Gospodăria Agricolă Colectivă „Grivița Roșie" din Sîntana de Mureș, ilustrat în ziarul sovietic „Ogoniok". În imagine de la stânga Makai Sári, Kelemen Rózália, Ana Dăndărău, Baló Anna, Baló Erzsébet și Baló Zsuzsa

Mi-aminteac și de mătușa Lina de la Bărdești, soră de-a mamei, luată de suflet la Moișa de o soră mai mare, nu s-a măritat că a avut un copil din flori-băiat, Emil Puni, în 1916. Lina Puni, această mătușă, femeie în casă la un medic și care l-a cunoscut pe băiat, l-a plăcut și l-a purtat la liceu, apoi a intrat în noviciatul Societății lui Iisus (iezuiți), în 1936, la Totești-Hunedoara. A petrecut 7 ani, între 1938-1945, în Olanda pentru studii de teologie și filosofie, unde a fost hirotonit preot (1943). A petrecut un an în Belgia (1946) pentru o perioadă de formare spirituală (al treilea an de probă pentru „școala inimii"), iar apoi încă un an de activitate pastorală și de formare la Roma (1947). La sfârșitul anului 1947 a revenit în țară, la București în comunitatea iezuiților, și primind ca misiune predarea religiei într-um liceu pentru elevi greco-catolici. Odată cu desființarea Bisericii greco-catolice, neacceptând să renunțe la credința sa, va fi arestat și închis vreme de 5 ani petrecuți la muncă silnică la canalul Dunării.

Eliberat, Emil Puni a venit cu picioarele nenorocite de la canal și a stat toată iarna 1952/1953, la noi, îngrijit de mama. Se stabilește la Deva, lucrând ca ajutor de topograf, brancardier într-o ambulanță a spitalului Deva, telefonist la același spital. După 1989, împreună cu comunitatea, a construit o frumoasă biserică greco-catolică. Și acum, câteva cuvinte despre soțul «pâinea lui Dumnezeu», Ioan Stanciu născut în 20 iunie 1927, la Vaidei comuna Ogra. A fost de meserie sudor, a lucrat la Cablu (2001). Am avut 1 copil, Ioan, care a terminat la Universitatea «Petru Maior»-Tîrgu Mureș (subinginerie, apoi informatică), fiind tehnician laborant la această universitate. Am doi nepoți, Diana și Mircea, pe care eu i-am crescut până la școală, acum au 25 de ani respectiv, 21 de ani și tare-i iubesc, ca orice bunică."

5. *Ioan Nistor,* strada Suseni, nr. 159, născut la 9 septembrie *1929,* în Sîntana de Mureș. Părinții au fost Lazăr și Ana, din Sîntana de Mureș. Au fost 7 frați: Nicolae, Lazăr, Ana, Maria, Elena, Silvia și Ioan. Nistor Ioan a fost primar și președinte la C.A.P., apoi rectificator la IMATEX-Tîrgu Mureș. A decedat la 18 martie 2014. Nistor Maria, născută Borz, la 21 noiembrie 1932, în Sîntana de Mureș, părinții ei fiind Vasile din Sîntana și Raveca din Ceuașu de Câmpie, având un singur copil, Maria. Bunicii Ana și Gheorghe de loc din Ceuașu de Câmpie au avut 12 copii. Nistor Maria a lucrat în legumicultură la C.A.P. și locuiește în Sîntana, pe strada Suseni. Are doi copii Ioan locuind la Tîrgu Mureș și Maria locuind în Sîntana.

6. *Mátyás János,* strada Suseni, nr. 167, născut la 23 iunie 1933 și soția Eszti (ke) născută la 1938, Török (János, tata n. 1903 și Roza, mama n. 1914) de pe strada Pârâului. Török János și Török Roza au avut 5 copii: *Rozi* n. 1936 decedată la 66 de ani, Eszti n. la 1938 decedată la 80 de ani, Klári n. 1941 decedată la 80 de ani, Anus n. 1944, Sanyi n. 1947 și decedat în 1991 (44 de ani) într-un accident de mașină la ieșirea din Iernut pe drum drept intrase într-un copac de pe marginea drumului, adormise la volan obosit venind din Ungaria acasă la Sîntana.

„Noi avem trei copii: un băiat, János n. 1957; două fete Eszter Piroska n. 1959 și Rozália Gyöngy n. 1961. Avem 5 nepoți și doi strănepoți. Tata, Mátyás Albert, n. 1898, agricultor, a participat la Al Doilea Război Mondial, Regimentul

23 Vânători de munte, luptând contra rușilor întorcându-se din război, aici acasă. Eu aici m-am născut în acest iosag. Tata era pe front, când ne-am întors din refugiu de la Porumbeni cu mama care născuse de o săptămână, în buncăr, am găsit casa arsă, mama a plâns. Rușii veniți în grădina fratelui mamei le-a dat struguri. În locul casei arse am ridicat o nouă casă, și am stat în chirie la Kacsó Feri, cumnatul mamei, apoi la Mátyás Ilona, vizavi de terenul de fotbal. Am muncit ca mătușa să facă firul de cămașă, am tors, am țesut covoare, pânză pentru haine, am croșetat broboade din harască.

Am lucrat și pe câmp la secerat, la făcut snopi la G.A.C. și la grădina de legume (până la 1968). În 1962, tata s-a înscris în G.A.C., fratele lui mai mare fiind președintele G.A.C., cu 48 de ari arabil, 2 vaci, 1 car, 1 plug, 1 grapă. Eu am lucrat ca muncitor calificat la Fabrica de Mobilă «Simon Géza», devenită apoi I.P.L. «23 August» din Tîrgu Mureș, mai întâi la pregătirea matrialului, apoi la lustruit, apoi șef de echipă și, în final, șef de atelier 6 ani. Din acea vreme, mi-amintesc de inundația din sat, din 1975 când un coleg de serviciu, Kardos Sándor din spatele casei noastre, iehovist, mi-a cerut să depun mărturie că i s-a prăbușit peretele din spate al casei. Nu a primit ajutor, a plecat la Odorhei ca predicator iehovist. Nu am fost membru de partid."

„Eu, Eszti, soția lui am fost ospătară la «Bradul» și pe strada Kossuth la cantina „Alimentara". Când ne-am căsătorit, am părăsit serviciul. Din 1957 am făcut norme la G.A.C., iar în 1968 m-am angajat la resturantul-braserie din Aleea Carpați, ca bucătăreasă. Făcusem un curs de calificare și apoi, la fără frecvență, am făcut liceul «Unirea», secția reală-maghiară. Copiii i-am lăsat în grija soacrei. La 57 de ani am ieșit la pensie, 1992, am 24 de ani că sunt la pensie. Fac de mâncare în neam-familie la nunți, botezuri: salată de boeuf, salată de cartofi cu maioneză, inclusiv decorațiunea, friptură de porc cu pireu de cartofi, șnițel pane, șnițel vienez, ciorbă de perișoare, ciorbă ardelenească etc."

„János la armată, fiind la trageri în poligon -Vâlcea, m-am dus la o masă scrumată și m-am adresat:

— Mă, de unde ești?

— Din Ceuașu de Câmpie.

— Eu, din Sîntana de Mureș.

— Hai să ne lăsăm de fumat din 1955! și de 63 de ani nu am mai fumat.

Ne amintim că primul primar, Kerekes Imbre, secretar Gyeresi Robert, 1950-1956, a fost închis pentru că a făcut Certificate de naștere false, pentru băieți și fete inexistenți, și când a venit chemarea la armată pentru recrutare s-a descoperit falsurile în date, au fost condamnați la 7-9 ani închisoare. Din pasiune am lucrat uși, geamuri, am lucrat tâmplăria de la „Căminul cultural", tâmplăria de la Biserică, tâmplăria de la oamenii din sat, mi-a plăcut să fac muncă bună Am lucrat la casa parohială ortodoxă, la biserică am făcut 5 bănci și tâmplărie la turnul bisericii, fiind întrebat: «Cât costă? Am răspuns: M-a ajutat Bunul Dumnezeu să lucrez».

La Bărdești, am lucrat la acoperișul «Căminului cultural», dulgherie. Am fost și măcelar în sat «la tăiat de porci», niciodată nu m-am îmbătat. Nu plecam la lucru fără să sărut copiii și soția, iar înainte de a urca pe bicicletă îmi făceam cruce, cu gândul la

Domnul. Acum vă mărturisesc că, la 22 de ani, după armata făcută la infanterie la Drobeta-Turnu Severin, fiind la colindat, în decembrie 1955, am văzut-o pe Eszti și mi-a plăcut de ea, avea 17 ani, mi-am lăsat cealaltă logodnică. La aniversarea a 50 de ani de la căsătorie ne-am reînnoit jurământul în Biserica reformată în fața preotului, în anul 2006."

Suntem de 62 de ani împreună. Am condus nunți, am fost «staroste», am fost chemător la nunți, muzicanții pe care i-am cinstit întrebau de mine, eu stângeam cinstea (banii) pentru miri. Am avut o viață frumoasă."

2006. Reînnoirea jurământului în Biserica reformată. Preot Péter Julia

7. *Kis Ioan*, strada Pârâului, nr. 559, născut la 25 ianuarie *1937*, la Sîntana. Pastor adventist de 25 de ani. Soția este Kis Ilona, născută Faluvégi, la 26 martie 1941. S-au născut trei fete: Jozefa, venită pe lume la 25 septembrie 1963, măritată la Tîrgu Mureș, numită Nașca după soț; Minodora, născută în 28 decembrie 1970, măritată cu un cetățean german, locuind în Germania; Viorica, născută în 1975, măritată, locuiește în Germania. Bunica soției mele, Balló Zsuzsána a fost prima adventistă din sat, din anul 1915. Ea era născută în decembrie 1885 și a decedat în anul 1959.

8. *Kelemen Irén*, strada Principală, nr. 475, născută la 19 iulie *1939*, la Sîntana. Mama, Vajda Ágnes s-a născut în anul 1912, aici a fost botezată, confirmată și s-a căsătorit în Biserica reformată. Cărămizile cu care s-a construit turnul bisericii de către maistrul Benő Károly, dânsa ajutând la lucru i le-a dat la mână. Fiul ei, Bordos Lajos, s-a născut la Sîntana în 1934.

Din 1950 a lucrat ca fierar la colectiv, la „Grivița Roșie”, a făcut și potcoave pentru cai și alte lucrări de fierărie și, de mai multe ori, a reparat și întreținut clopotele bisericii. În anul 1964 au dat jos clopotul mare făcându-se o mare reparație alături de un meșter fierar adus din Glodeni (Kőblös Sándor). În anul 1983, a devenit curator și a acceptat să fie clopotar și să asigure curățenia bisericii. Soția lui, Bordos Irén, trăgea clopotele, clopotul mic fiind trecut pe curent electric, și alte activități au desfășurat în folosul Bisericii.

9. *Benő Erzsébet,* strada Suseni, nr. 151, născută în aprilie 1938.

„Bunicii dinspre mama au fost Szántó Sándor, 97 a trăit, și Fodor Julia, locuind pe ulița Păstorilor, având 6 copii: Juli, Eszti, Ágnes, Katalin (1898), Imre și Mihály. Katalin a fost draga, buna și dulcea mea mamă. S-a căsătorit cu Mátyás Elek și au avut 10 copii: Ilona, Rózália, János, Julia, Eszter, Katalin, Sándor, Márton, Elek mort la câteva luni. Erzsébet, a zecea, am fost eu. Întreaga familie a trăit în credință, am fost botezați cu toții, am confirmat, ne-am căsătorit și am umblat la biserică.

Benö Páll és Erzsébet,
18 octombrie 1959

Tata și surorile Ilona și Rózália au fost crescute de bunici. Tata, *Mátyás Elek*, a fost tăietor de lemne în sat și în oraș, iar apoi gardian la închisoarea din Tîrgu Mureș și Gherla. Știu că mama a făcut parte din echipa de constructori sântăneni și curteneni, care a participat la construirea Palatului Culturii din Tîrgu Mureș între anii 1911-1913, sub îndrumarea primarului Bernády György (care urma instrucțiunile clare ale programului Imperiului Austro-Ungar, Tîrgu Mureș fiind caracterizat «cel mai amplu târg din Ardeal»).

În timpul războiului, toamna lui 1944, am fost refugiați la Porumbeni, în pădure, unde s-a făcut un buncăr acoperit cu crengi și frunze, ne-am întors prin pădure și peste câmp, tata spunându-ne să călcăm numai pe urmele lui. Despre morții din pădure tata a spus «ei dorm».

În 1945, tata a fost condamnat pe baza unor acuzații false, a fost închis în lagăr de muncă sovietic. În decembrie 1945 a venit acasă cu degetele de la picioare înghețate și plin de păduchi. În primăvara anului 1946 i-au amputat piciorul. Mama, dintr-o față de masă, mi-a făcut pantalonași și bluză ca să mergem să-l vedem pe tata la spital. Eu fiind în clasa I, la școala din Curteni, iarna

mergeam prin zăpadă mare cu o traistă din trestie, în primăvara lui 1947, tata mă învăța să scriu literele.

În iunie 1947, tata a murit, în anul foametei. Mama ne-a crescut, educat mai departe. În iunie 1981 a decedat. Au avut 25 de nepoți. Sora mai mare, măritată, stătea în chirie în a 3-a casă de la pârâul de hotar dintre Sîntana și Curteni.

Oamenii nu s-au dus să se înscrie în G.A.P. (Gospodăria Agricolă Colectivă) decât după ce, în ultima noapte de înscriere, pe la 3, s-au auzit 2-3 împușcături, iar dimineața spre prânz au aflat că la Nagy László, comerciant din Curteni, din neam ales (1950), au venit securiștii spunându-i mamei lui să-i pună în traistă niște lucruri că-l duc pentru o zi, iar între Curteni și Sîntana l-au împușcat și l-au îngropat până în zori nivelând locul. După aia, oamenii s-au dus «benevol» să se înscrie în G.A.C."

Oamenii, curtenenii, care treceau pe acolo puneau flori. Mai târziu, locul a fost arat și cultivat cu porumb. În timpul lui Bubău (primar 1990- 2008) săpându-se pentru fundație de case au găsit oasele. N-au făcut un mormânt, un monument. Eu, Mátyás Erzsébet, în 1959, m-am căsătorit cu Benő Páll și avem patru copii, toți au familii trăiesc în liniște. P.S.-Gospodăria agricolă colectivă numită „Partizanul Roșu" din Curteni, printre primele în regiune bucurându-se de sprijinul partidului și statului, datorită muncii harnice a țăranilor colectiviști curteneni, datorită rezultatelor remarcabile obținute bucurându-se de renume, fiind vizitată și de primul secretar al Partidului Muncitoresc Român Gheorghe Gheorghiu-Dej[54].

Vizita tovarășilor Gheorghe Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica la G.A.C. „Partizanul Roșu"din Curteni, la 6 septembrie 1959

[54] Arhivele Naționale ale României, *Fond: Institutul de Studii Istorice și Social Politice,* Inventar nr, 3394, Dosar nr. 43, fila 1, prin dl prof. de istorie dr. Liviu Boar, sat Curteni, nr. 183 A.

Am botezat 16 copii. Am cununat 10 tineri, am fost nașii lor. Am fost alături de copiii noștri. Am vrut să fiu învățătoare, dar, din anul II, la Reghin s-a desființat Școala Normală și am venit acasă. Am devenit lustruitoare la Fabrica de mobilă a Cooperației de pe strada Sinaia, din Tîrgu Mureș (azi desființată, o ruină), și nu am regretat, am câștigat bine pentru că am muncit temeinic, oricând am fost solicitată am fost prezentă, am îndrumat munca tineretului în practică, am ajuns până la categoria a VI-a. Întotdeauna mi-a plăcut să fiu îngrijită, pusă la punct, îmbrăcată și coafată de mine. Pe lângă munca în fabrică am avut ½ normă, porție, la C.A.P. și grădina de 50 de arii.

În ianuarie 1990 am depus cererea de pensionare, iar în martie 1990 eram pensionară, după 34 ani vechime. Tot în 1990 s-a desființat C.A.P.-ul, am primit înapoi vaca cu care părinții intraseră în gospodărie, am ajuns la 4 vaci și 18 oi, ne-am lucrat și pământurile cât am putut. Am fost cu soțul în echipa de dans popular a satului și în echipa de teatru de amatori din sat, am participat la spectacole. Am fost în excursii. Am avut încredere în Dumnezeu care ne-a susținut. Fratele mai mare, János, a fost pantofar, iar apoi casier la cooperație și la biserică. Fratele Sándor a fost tâmplar la Fabrica de mobilă «Simon Géza» (Mobex), apoi a lăsat fabrica fiind brigadier la colectiv, fratele Mártón a fost dulgher. Am 80 de ani, și-i mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat putere pentru toate.”

10. *Mátyás Ernő,* strada Cimitirului, nr. 515, născut la 10 februarie *1942,* la Sîntana.

Mátyás Ernő, poet popular

„Tata, Mátyás János K. (acras), zis „Briceagul secuiesc” a fost dulgherul satului și mama, Roza. Familia s-a refugiat la Porumbeni la rude din calea rușilor care veneau contra germanilor dinspre Sângiorz pe ulița Cimitirului. Când ne-am întors, eu aveam 2 ani și jumătate, mama a călcat pe o mină rămânând fără un picior, avea 7 copii, a primit o proteză. Clasele primare I-IV le-am făcut la Sîntana, iar clasele V-VII la Curteni. Visam să fiu preot sau profesor de limba maghiară, dar am urmat Școala profesională la Tîrgu Mureș, la M.I.U., profilul prelucrarea fierului-reparații auto, 3 ani.

În 1960, am urmat la secția maghiară, liceul «Alexandru Papiu-Ilarian» clasa a VIII-a, apoi cl a IX-a. Am primit ordin de recrutare la armată, infaterie la transport-reparații tancuri, 2 ani. Am făcut și un curs de calificare de 16 luni la București-Ghencea. La 9 decembrie 1962 am fost lăsat la vatră.

Mátyás Ernö și Mária, miri

Revenit la Școală, în 1965, am terminat cl. a XI-a, iar în 1968 am luat bacalaureatul. Am lucrat la întreprinderea I.R.A. până la vârsta de 55 de ani (1997), când m-am pensionat primind o pesie de 80 % din valoare, până am făcut vârsta legală de pensionare de 63 de ani. Am fost liber, n-am fost condiționat de nimic la locul de muncă, nu mi-a plăcut să mă ploconesc în fața nimănui, a «legilor comuniste». La 27 de ani am predat carnetul de U.T.C. și nu am intrat în P.C.R., aveam categoria a V-a treapta a III-a de calificare și de salarizare. Neintrând în partid, am rămas cu această categorie și abia la căderea lui N. Ceaușescu am primit categoria a VI-a de calificare și de salarizare. Nu am avut timp de citit, dar am compus poezii în funcție de situație și stare (1960), despre natura satului 1964:

Édes szűlőföldem

Állok szülőföldem legmagassabb dombján .
Onnan nézek széjjel,mély a memóriám .
Elnézem a természet csodálatos műveit,
Egész körül, míg el nem ér a föld az ég aljáig.

Természet,természet,csodálatos természet,
Ki a Föld minden sarkát oly cifrára vésted,
Es a kék eget a forrón égő nappal
Mintha be lenne vonva a föld kivilágitott sátorral:

Az eggyik agyagos hegyoldal sárgán fénylik,
A másik sárga a fűtől,melyet a nap kiszárit.
Csupán egy-egy zöld bokor színváltás képpen
Kapaszkodik a hegy oldalán gyönge gyökérben.

A búzatábla fölött,a lankás hegyen szöllős,
Hova jár minden fiatal,ha eljön az ősz :
Szőlőt szedni,szemelgetni,s a vén diófa alatt,
Egy-egy szerelmes pár, szerelmesen kergetőzni.

A szőlős tetején, meredek,vakondok túrásos legelő,
Rajta ritka,szárazfű és bogáncs nő,
A völgyben egy kút, korhadt, cserefa vajukkal.
Oda jár itatni minden délbe a juhász, lusta juhaival.

Ettől északra girbe-görbe fákkal népesedett erdő,
Benne hűvös van,a tikkasztó melegtől ez kellő.
A dombról úgy nézem,mindha benne szürküledne.
De nem:a délibáb kovályog, s zavart űz
szememben.

A hegy lábánál forrás viztől tócsa,
Közepette nádas,hol minden nap locsolja
Magát egy szép,cifratollú,büszke vadkacsa,
S fiókáit a nádas közt,a tócsában úsztatja.

A dombon túl,a gyepes marttól kezdve,
Sárga búzatábla: kiterjed egész keletre.
Hol az országút a földet két darabra szelte,
S az út úgy látszik messziről mint kígyónak a teste.

A búzatábla tengerként hullámzik a szellőben,
S minden aranykalász csillog a búzatengerben.
Hol a pettyestollú fürj,vékony karmaival
Assa fészkét,elszállásolni apró fiaival.

Most térjünk megint napkeletre és délre:
Fényes,görbe csíkot húzott a természet a földre.
Két oldalán magass fű nő,fuzfa bokrokkal:
A Maros vize mely csobog szülőföldemen át
lassan.

Hol egy ág kiszakad belőle,s holtágban végződik,
Hol pedig kanyargós a fűzfák völgyéig.
Hol súgóképpen hulllámzik flaszter köveken,
Es tükrözik az égre a nap égető fényében.

Most pedig menjünk az égre fel,
Hol csak a heves nap fénylik most egyedül,
És írjuk fel sűrű,dús felhőkkel:
„Édenkert”:Szülőföldem emlékben tartó jeléül.

Bunicul, Bordos István zis „Göndör” (Crețul) cu doi băieți au fost în Primul Război Mondial. Bunicul și un fiu n-au mai venit acasă. Celălalt fiu (unchi) a rămas în Italia după război și a întemeiat familie (2 copii). La un moment dat după 5-6 ani a venit la Sîntana ca să ducă în Italia pe mama cu trei fete (minore), dar fiind bolnav (cu plămânii din timpul războiului) a murit acasă la Sîntana. Tata n-a fost recrutat având 4 copii, dar a fost dus la muncă în Rusia, peste Prut-Basarabia la săpat de șanțuri antitanc 3 luni. După venirea sovieticilor, după război, primarul Ceușan i-a dat adeverință lui tata pentru a fi scutit de muncă la sovietici, fiind dulgher, având nevoie de el pentru lucrările de refacere din sat, după retragerea germanilor și venirea sovieticilor. ”

Soția Mátyás Mária, născută Balló, la 11 ianuarie 1951, mulțumește lui Dumnezeu că i-a dat posibilitatea de a prezenta neamul căruia îi aparține.

Balló Mihály

„Mă trag din comuna Sîntana de Mureș. Strămoșii mei din partea tatei: străbunicul Mátyás József născut la 1850 și soția Mátyás Klára născută Farkas, le-a dăruit Dumnezeu 4 copii: 1. Mátyás Roza, n. 1892, căsătorită cu Balló Mihály, n. 1885, din sărăcia lor născându-se 4 copii: Balló Károly, născut în 1910, cel care la 13 octombrie 1944 a fost deportat la Tiraspol (Rusia) și care a decedat în 31 decembrie 1945. Următorii copii: Roza, Etelka și János a cărui fiică sunt eu. Bunicul a participat la Primul Război Mondial unde și-a pierdut un picior, a purtat o proteză, și de aceea a fost poreclit Minya Șchiopul. Din cauza invalidității, cu ocazia formării Gospodăriei colective a primit postul de portar. Tata, Balló János, a participat la Al Doilea Război Mondial și în mai 1945 cu ocazia capitulării Germaniei era pe Rin și a căzut prizonier la ruși până în 15 septembrie 1946. A fost eliberat pentru că slăbise atât de mult că nu mai era capabil de muncă. Acasă, în G.A.C. s-a ocupat cu agricultura. În 1950 s-a căsătorit cu Székely Mária, din căsnicia lor s-au născut două fete: Mária (eu) în 1951 și Korália în 1954, care la 23 de ani, a murit. Ca urmare a democrației (1990) ne-am primit pământurile înapoi și ne-am ocupat cu agricultura. Eu m-am căsătorit cu Mátyás Ernő și din căsnicia noastră s-au născut trei fete: Erika, Enikő și Korália.”

11. *Mărioara Chinezu Kocsis*, strada Principală nr. 638, născută la 6 septem - brie *1943*, tata, Chinezu Vasile și mama, Maria (Cormoș).

Se știe că denumirea localității Sîntana a fost dată după numele bisericii monument «Sf. Ana» existentă în așezare construită de greci prin 1320 (?).

În comunitatea de români era o femeie credincioasă, bună sfetnică, care a stabilit locul unde să fie zidită biserica cu ajutorul unui clopot. Se spune că o chema Ana. Din păcate, biserica a suferit modificări exterioare, iar în interior multe fresce au fost deteriorate. Românii au fost nevoiți să-și construiască altă biserică. Comunitatea românească a fost organizată sub formă de cnezate (obști sătești).

„Numele familiei mele *Chinezu* a rămas de la numele cnejilor, care au condus aceste comunități. Familii vechi, care au fost în localitate aveau numele *Puni* chiar srăbunica mea din partea tati era Puni Zanfira (n. 1860), căsătorită cu Chinezu Vasilică (n. 1857).

Cormoș Dumitru și sora Maria, 1939

Alte familii aveau numele *Buja*, bunica din partea tatei era Buja Maria (n. 1884) căsătorită cu Chinezu Ioan (n. 1883). Bunicul (dinspre tata) Chinezu Ioan și fratele lui, Vasile, n-au vrut să se înroleze în armata austro-ungară, în 1914, au plecat în America. După război, Chinezu Ioan s-a întors din America, aflând că mama lui este foarte bolnavă, a rămas în sat și a întemeiat familie. Fratele lui Chinezu Vasile a rămas în America și căsătorindu-se a avut 7 copii, lucrând într-o fabrică de prelucrare a metalelor în Texas. Nepotul lui, Jess L. Kennis II, este instructor de pilotaj și anul trecut, în 2017, a participat cu detașamentul lui de americani la Cincu la o aplicație de 1 lună cu ostașii români, iar la 3 august 2017, a fost la noi în sat să ne cunoască. În familia tatălui au fost 5 frați, dintre care Chinezu Viorica, inginer chimist a fost o perioadă director la Panificație Mureș, apoi director tehnic la Consiliul Județean Mureș (până în 1977, când a decedat); altă soră, Chinezu Ana, învățătoare ambițioasă, obținând toate gradele didactice, ultimii ani a fost Inspector școlar-învățători, la I.Ș.J. Mureș de unde s-a pensionat. Familii numeroase au fost cu numele „Căliman”. Mama mamei mele, Căliman Maria (n. 1872), căsătorită cu Verdeș Ilie.

Cormoș este numele a mai multor familii din sat. Străbunicul și bunicul meu din partea mamei, Cormoș Dumitru (n. 1880), au avut o familie frumoasă fiind 5 frați.”

Aproape toți au studiat chiar și-n timpul ocupației din 1940, când s-au refugiat la Brașov, unde au continuat studiile. Un frate al mamei, Cormoș Dumitru, a terminat Școala Normală devenind învățător. A participat la Al Doilea Război Mondial, era ofițer, și a fost rănit, un an recuperându-se acasă. A fost veteran de război. Dânsul a fost director al Școlii din Sîntana, 1946-1947. A terminat și Facultatea de filosofie de la Cluj, devenind apoi profesor de filosofie la Aiud (1947, 1948).

Din 1949 până în 1963 a fost deținut politic pe nedrept (14 ani), pentru că ar fi participat la o adunare studențească și, când securiștii s-au dus de Crăciun la Sîntana (1948) să-l aresteze, sfătuit de foști colegi securiști, s-a reîntors la Aiud, nu s-a dus în arest, i s-a dublat pedeapsa. În 1965, a fost chemat la București, comunicându-i-se că a fost condamnat pe nedrept, putând să profeseze meseria de profesor de filosofie. Dânsul a scris o carte *„Care de luptă”*, unde redă perioada de detenție prin care a trecut.

Mi-amintesc de poveștile bunicii și ale d-nei profesoare de istorie Chibeleanu, că în curtea școlii la rădăcina unui stejar s-au găsit monede, vase, podoabe care au fost apoi duse la Muzeul de la Cluj, s-a spus că unele familii de atunci s-au găzdăcit. Mi-amintesc cu plăcere de întrunirile de pe *Terenul de fotbal,* unde fanfara militară din oraș, unitatea de la podul Mureș, cânta, se încingea hora, tot satul era prezent. Se juca românește și ungurește. Jocul era precedat de activități sportive: fotbal, volei, atletism. D-na Ilka Streza și-a amintit că are Diplome cu locul ocupat la alergare și săritură. În sat funcționa Asociația sportivă „Mureșul" la volei, fotbal și atletism. Horele din sat erau organizate într-o șură lungă (acolo unde azi este Poliția), cântăreții instrumentiști, erau frații Florea „Poc", la vioară și țambal, duminicile după-masa, după vecernie.

Elevele și elevii din Sîntana, anul școlar 1939/1940 când promovau în clasa a III-a de Liceu, în jurul învățătorului Comes Petru

În 1966 m-am căsătorit cu tânărul inginer agronom Kocsis Adalbert(n.1935 satul Leț, comuna Boroșu Mare, județul Covasna), anul acesta ar fi făcut 83 de ani. El a urmat Facultatea de Agronomie la Cluj în 1953/1954, anul I, iar apoi fiind printre cei mai buni studenți a fost întrebat dacă dorește să continuie studiile în Uniunea Sovietică și el a fost de acord. La București, alături de alți colegi, timp de trei luni a învățat limba rusă, iar apoi cinci ani a învățat agronomie la Harkov(Ucraina).

Intervine și D-ul Petre Puni, precizând că a fost un om deosebit de chibzuit și corect, notând orice eveniment, lucru, cheltuieli, orice. În în fiecare an a condus un caiet(un Jurnal zic eu) în care și-a notat datele meteorologice ale zilei respective măsurate acasă și la lucru, comunicate apoi meteorologilor la Tîrgu Mureș, notându-și planul de lucru al zilei, lucrările desfășurate cu oamenii, orice cheltuială gospodărească, etc.

În anul 1959 când a venit să lucreze la Sîntana ca inginer, conlucrând cu Primăria și conducerea G.A.C., a scris un caiet cu toate terenurile arabile ale comunei, ale oamenilor cât și unde au avut pământ fiecare, pe care l-a predat actualului primar Dumitru Moldovan. În 1990 C.A.P.-ul a devenit Asociația agricolă „Mureșul" , oamenii l-au iubit, 1996 s-a pensionat dar a mai condus asociația până în 2000, când datorită problemelor grave de sănătate, eu am insistat să renunțe, să stea acasă.

Despre rădăcina numelui *Chinezu* a știut de la colegii studenți care studiau lingvistica după profesorul universitar *Chinezu Ioan* (Școlii din Sîntana i s-a dat numele lui). Altă ramură a familiei Chinezu este cea din care face parte Chinezu Gheorghe, Chinezu Avram, Chinezu Floarea, Chinezu Ioan. Dintre ei Chinezu Ioan a studiat filologia la Budapesta, iar în 1918, alături de alți studenți și de fratele țăran Chinezu Gheorghe și cuscrul Viciu au participat la Marea Unire de la Alba Iulia.

În 1985, Chinezu Ioan a fost comemorat în sat, unde am avut oaspeți din toată țara, eu fiind directoarea școlii din Sîntana (1980–1986). Cu această ocazie, am avut și o expoziție cu cărțile scrise și traduceri din limba română în limba maghiară și invers, ajutată de directorul Bibleotecii Județene Mureș, dl Dimitrie Poptămaș.

Am fost la întâlnirea de 57 de ani de la absolvirea liceului «Unirea» (1961). Am urmat Institutul pedagogic de 3 ani Tîrgu Mureș, Facultatea de matematică. În anul 1966, m-am căsătorit cu tânărul inginer agronom Kocsis Adalbert, am avut doi copii Mihaela și Béla Adrian, ingineri mecanici, cu firme private proprii. Am și un nepot de 31 de ani. Familii numeroase din sat, care mai au urmași sunt: Moldovan, Hosu, Rusu, Săbădeanu, Nistor, Pop, Comes, Suciu. Sunt nume de familie care nu mai sunt pe raza satului ca: Viciu, Văidean, Boer, Vecerdi, Vancea."

12. *Streza Ilka* născută Szentannai, la 3 aprilie *1945,* în Sîntana de Mureș, strada Morii, nr. 32 A.

Streza Ioan și Szentannai Ilka, 1963

Streza Ilka

„Clasele primare I-IV le-am urmat la Sîntana, era foarte frumos erau mulți copii în clasă. În clasa a III-a m-am așezat în bancă și învățătorul Szövérfi m-a întrebat «Ce faci dragă? L-ați înmormântat pe tata?» Am început să plâng și m-am așezat jos în bancă, iar învățătorul a ieșit afară plângând.

A murit tata, Szentannai János. Înmormântarea a avut loc la 1 martie 1956. La înmormântarea tatei a venit personal și domnul profesor în chirurgie, care l-a operat, Mátyás Mátyás. Clasele V-VIII le-am urmat la școala medie «Unirea» din Tîrgu Mureș, iar clasele IX-XII, la fără frecvență la liceul «Alexandru Papiu-Ilarian», secția maghiară. Diploma de bacalaureat am obținut-o prin examenul din sesiunea august 1974, la liceul „Bolyai Farkas" din Tîrgu Mureș.

Kira Basilius, Toth Margit, Toth Zsuzsana (șezând) și fetița Roza

„Cel mai mare dar primit de la Dumnezeu sunt cei doi copii și cei trei nepoți. Băiatul Ioan-Jancsi n. la 31 martie 1976, absolvent al Universității «Lucian Blaga» din Sibiu, lucrează ca inginer la Gaz metan-Tîrgu Mureș. Căsătorit, are doi feciori gemeni, Ioan și Vlad, care la 27 octombrie fac 9 ani și sunt în clasa a II-a la Colegiul național «Unirea» Tîrgu Mureș. Fata mea, Ilka Katalin n. la 11 decembrie 1978, absolventă a Universității «Petru Maior» Facultatea de Inginerie Tîrgu Mureș, ea știe 7 limbi străine cursiv, lucrând la Tatabánya la o fabrică auto, și are o fică, nepoțica noastră, Réka Katalin Szlótta «deșteaptă foc» în clasa a VII-a la școala din Győr, suntem mândrii de ea."

Kira Basilius, din Teaca, și *Toth Zsuzsana,* din Măgherani, s-au cunoscut la București, fetița Roza (mama mea n. la 18 august 1909 în Teaca?), s-au așezat în Sîntana, în octombrie 1912 el s-a angajat în Legiunea Străină (franceză), după înrolare s-a născut, în iunie 1913 fiul, Kira Alexandru, pe care nu a apucat să-l vadă, murind în 11 februarie 1916 în sudul Franței, împușcat, găsit căzut de pe cal lângă un râu, povestea mama.

Văduva Kira cu copiii, (în sat era un Kira Alexandru 42 de ani, care, la reforma agrară din 1923 a fost împroprietărit), au primit la reforma agrară pământ, lot de completare 1000 stânjeni. În Măgherani ea nu mai era primită de familie pentru că se căsătorise cu Kira Basilius fără acordul părinților.

Kira Alexandru

Fiul lor, la vreme, s-a înrolat la Marină, iar fiul lui a făcut Școala navală din Constanța și a umblat toată lumea, devenit comandant de navă. Kira Roza (mama) s-a căsătorit cu Szentannai János (n. la 11 noiembrie 1907), erau 8 frați respectiv, 4 fete și 4 băieți: János, József, Simon, Márton, Ilona, Eszter, Ágnes și Anna. După posibilități, fiecare și-a format familie, toți locuind la Sîntana. Sunt și acum în comună, nepoți și strănepoți. Familia Szántó de pe ulița Păstorilor locuiește unde a trăit străbunicul, bunica, a crescut tata și frații, apoi nepoți, 4 generații. Străbunicul era Szántó Sándor.

„În casa lui Șpiler Bela, unde și-a deschis un magazin universal și unde tata și mama lucrau ca angajați, pe strada Principală, azi vizavi de «Căminul cultural», atunci vizavi de moara lui Kónh León (azi «Căminul Cultural»), iar tata comerciant, când a venit războiul pe o plăcuță a scris «HITEL NINCS» și neamțul a înțeles «HITLER nincs» vrând să-l împuște pe tata dar soldatul translator l-a lămurit ce era scris pe plăcuță, și astfel tata a scăpat cu viață.

Echipa de constuctori a Sîntănii care în 193?, a construit Spitalul Municipal, azi Medicală III în spatele Casei Tineretului. În rândul doi, cu pălărie, Szentannai János și Sentannai (Kira) Roza, centru sus.

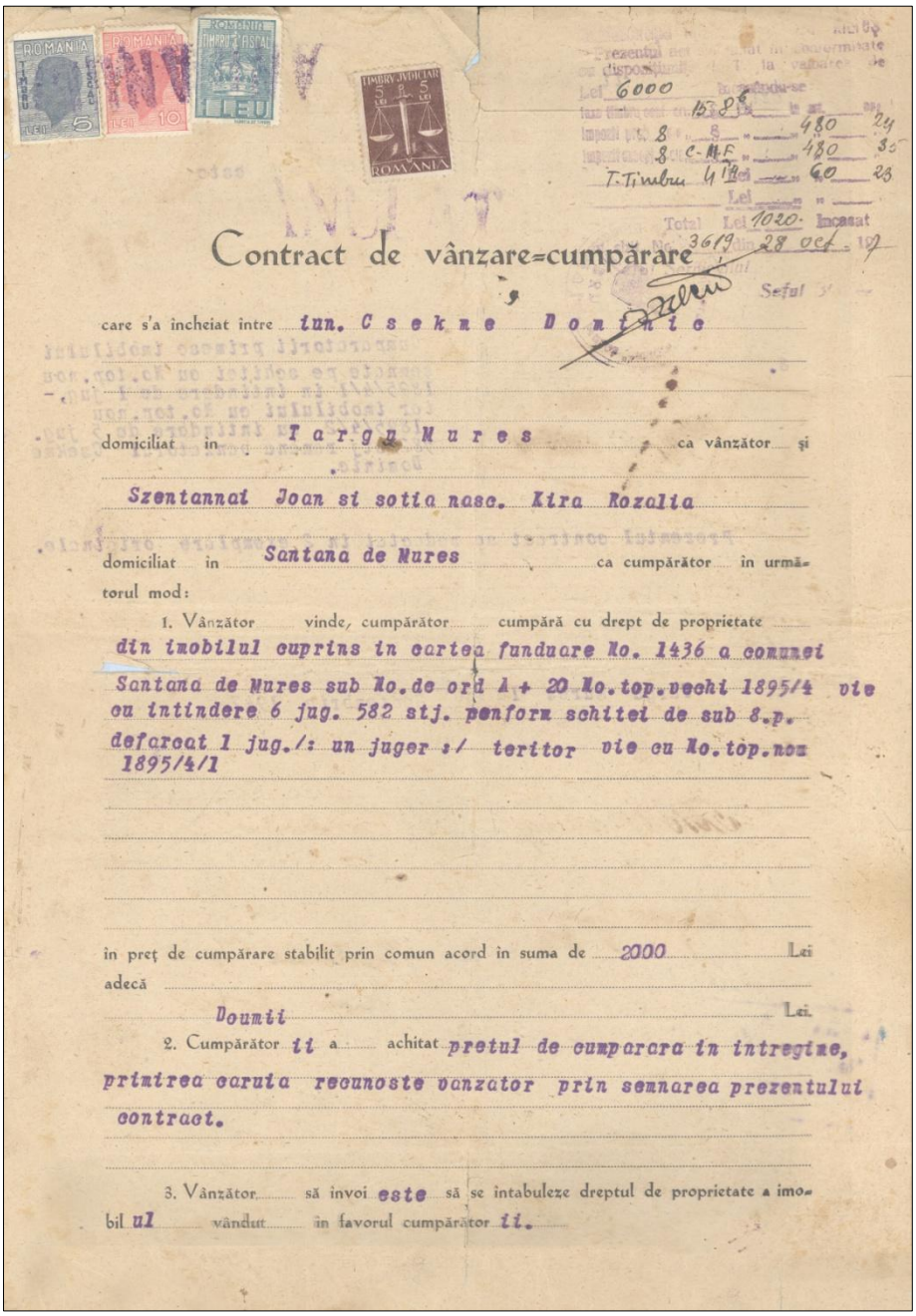

Contract de vânzare=cumpărare

care s'a incheiat intre lun. Csekne Dominic

domiciliat in Targu Mures ca vânzător și

Szentannai Joan si sotia nasc. Kira Rozalia

domiciliat in Santana de Mures ca cumpărător în următorul mod:

1. Vânzător vinde, cumpărător cumpără cu drept de proprietate din imobilul cuprins in cartea funduare No. 1436 a comunei Santana de Mures sub No.de ord 1 + 20 No.top.vechi 1895/4 vie cu intindere 6 jug. 582 stj. penform schitei de sub 8.p. defarcat 1 jug./: un juger :/ teritor vie cu No.top.nou 1895/4/1

în preț de cumpărare stabilit prin comun acord in suma de 2000 Lei adecă Doumii Lei.

2. Cumpărător ii a achitat pretul de cumparara in intregime, primirea caruia recunoste vanzator prin semnarea prezentului contract.

3. Vânzător să invoi este să se intabuleze dreptul de proprietate a imobil ul vândut în favorul cumpărător ii.

Contract de vânzare-cumpărare imobil

De mult timp, locul era știut și oameni din toate părțile veneau cu marfă la vânzare, cu cai cu boi, cine cu ce putea. Se întrebau: «Unde înnoptăm? La János bácsi, pe ulița Pârâului, pe pârâu.» Toată lumea îl știa pe tata om bun, cu suflet mare, și așa era Tata. Cu mama au mers cu căruța trasă de cal în vizită la Măgherani, de unde se trăgea mama. Și au privit în sus și de pe dealuri dacă se văd venind moții cu pluta pe Mureș aducând grinzile comandate pentru construcții și pentru stâlpii de iluminat.

Tata a lăsat-o pe mama la Măgherani și s-a întors acasă peste dealuri așa cum a fost înțelesul cu plutașii care au adus lemnul, plutele, pe apă și apoi tras cu caii în sat, pe ulița Pârâului, depozitându-l.

Casa noastră de pe ulița Pârâului a fost minată de germani, după ce ne ceruseră să o părăsim, mama era însărcinată cu mine, au așteptat ca mama să scoată pâinea din cuptor, să lege vaca după căruță, să încărcăm căruța cu cele necesare și să ajungem peste dealul Gurleț, ca să nu vadă părinții și copiii cum sare în aer casa. Se refugiau la Porumbeni, la buncăr, în septembrie 1944 unde au fost lupte grele. Pe un deal erau germanii, pe celălalt deal erau rușii. Sora Rózi (n. 1929) spunea că pe pârâul de acolo curgea sânge, iar de pe deal se rostogoleau capetele soldaților.

Csekme Domokos

Familia a revenit în gospodăria în care casa fusese aruncată în aer, în noiembrie 1944 pe încolțitul grâului, mamei ieșindu-i în cale o cloșcă cu pui. Am stat în grădinița veche, unde m-am și născut, în 3 aprilie 1945, până s-au făcut cărămizile, și s-a ridicat o cameră, am stat la casa-curie a lui Csekme Domokos, și de acolo de pe deal erau aduși, sora Rózi, frații Jancsi și Sándor cu căruța trasă de cal, la școală. Mai târziu pe «Dealul Csekme» părinții au cumpărat 57 de arii unde au făcut via noastră."

„La casa construită de tata, pe ulița Pârâului, casă care și în prezent stă în picioare, sora Rózi în 1952 a construit o cameră, iar în 1953 (4) fratele Jancsi a construit și el o cameră, locuind și azi acolo.

Sora a terminat la Blaj Colegiul reformat de fete, fratele Jancsi a terminat la Oradea la liceul reformat contabilitatea, fratele Sanyi la Tîrgu Mureș la Școala tehnică agricolă, horticultura, iar Márton la Tîrgu Mureș, școala mecanică, în Piața Panov, a lucrat un timp ca șofer pe caravana de film.

Sora Áron Erzsébet a lucrat la „Cablu" din Tîrgu Mureș și a avut doi copii.

Familia Szentannai la cules de vie. În imagine de la stânga: Bencse Róza, Banga Róza, Szentannai Róza (mama) și Bucu Anikó

Am copia xerox a Procesului verbal privind predarea în G.A.C. de către tata la data de 27 octombrie 1950 a unor bunuri agricole către: «Kelemen Ioan, președintele Gospodăriei Colective „Grivița Roșie”» din comuna Sîntana de Mureș, contabilul Gospodăriei Puni Floare, membrii în Gospodărie Puni Dumitru, Hosu Ioan, membri ai Comitelului de Inventariere și preluări, am preluat terenurile agricole, inventarul viu și mort, uneltele agricole ale membrului *Sentannai Ioan,* după cum urmează: 1 Terenuri agricole-arabil 87 ari; 2. Clădire -; 3. Animale de jug -; 4. Unelte agricole: Piuă 1 buc. În valoare de 3.000 lei, Grapă 1 buc. În valoare de 2.500 lei, Stropitoare pomi în valoare de 18.000 lei. Total 23.500 lei.; 5. Unelte de transport: Car 1 buc. În valoare de 6.000 lei. Total 29.500 lei.” Se semna: Predător: Széntannai János, Contabil: Puni Floare, Comitetul de inventariere: Puni Dumitru, Hosu Ioan.

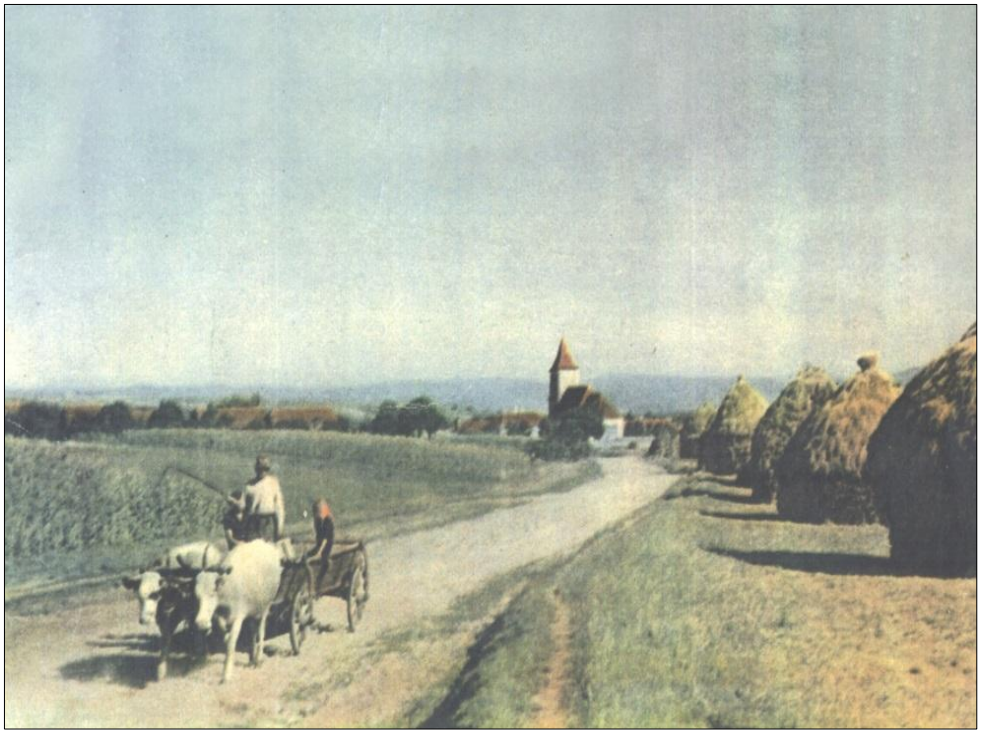

1954. Aspect din Sîntana de Mureș, oglindit în ziarul sovietic Ogoniok

Tata a urmat un curs de specializare în legumicultură (1950), 2 luni."

Tata era președintele Arlusului (Sindicat) din Ungaria. Au vizitat G.A.C. „Grivița Roșie", președinte Mátyás János cel din centru cu pălărie, iar tata cel din stânga cu pălărie, Szentannai Janos, și ceilalții membri ai comisiei sovietice.

„Când s-a botezat colectivul «Grivița Roșie» în 1955, s-a adus multă bere la butoaie și nefiind pahare, tata l-a trimis pe omul cu trăsura, Balló Árpi, în grădină să aducă ardei grași la care apoi le-a tăiat coada și din ardei au băut oamenii berea.

1955. Vizita delegației centrale ARLUS din Ungaria în Sîntana de Mureș

Echipa de dans popular în fața morii lui Kónh Léon. Azi, pe locul ei se află „Căminul Cultural" din Sîntana de Mureș

Țin minte că se cultiva foarte mult pepene în locul unde acum s-au construit multe blocuri și case. Era foarte frumos și atunci când, de exemplu, se termina secerișul pe 20 august, veneau oamenii cu grâu legat în cunună și împodobită cununa cu flori cântând: «Vin fetele-n sat/De la secerat/Cu flori mândre-n pălărie/Chiuind de veselie.», iar celălalt grup maghiar cânta: «Hely buza-buza,/De szép tábla

buza,/Közepében hat szál piros rozsa./Aki ezt a buzát learatja,/Azé lessz a hatszál piross rozsa.» Se aștepta în poartă, cine era acasă, arunca cu apă un obicei vechi."

13. *Petru Puni*, strada Morii, nr. 63, născut la 23 iulie 1945, părinții, tata Petru. Născut la 3 decembrie 1917 și mama, Ana Bucur născută la 8 august 1923. Au avut 4 copii: Avram pantofar la Tulcea, Vasile tâmplar la Mobex Tîrgu Mureș, Letiția măritată la Câmpina, și Petru (eu). După formarea G.A.C. din Sîntana, tata a lucrat la Paza contractuală, iar apoi, din 1955, la I.P.L. Tîrgu Mureș până în 1977, la 60 de ani s-a pensionat.

Tata, Petru Puni și Ana (șezând). În planul doi frații Avram și Vasile

Familia a avut porție de lucru la colectiv și cu toții ajutam la lucru la grădina de legume și la cultura mare (sfeclă, porumb).

„Școala primară clasele I-IV le-am făcut în sat, cu învățătoarea Cormoș, nu am creat probleme, am fost făcut pionier. Clasele V-VII le-am făcut în oraș, la Școala „Mihai Eminescu" (azi pe str. Mihai Eminescu). Dintre profesori, mi-l amintesc pe Bogdăneanu Ion, cu care învățam româna, literele și propozițiile, pe Toma Rozalia din Nazna cu care am făcut rusa. Am urmat 3 clase profesionale la prelucrarea lemnului, între anii 1958-1961, în primul an am fost primit în organizatia U.T.C., iar la 16 ani (iulie) în 1961, am fost angajat la Fabrica de mobilă «Simon Géza» (Mobex).

Îmi amintesc că în anul următor, fiind minor, am primit un concediu de odihnă de 24 de zile lucrătoare, iar apoi în continuare până la 24 de ani. Din vremea aceea, îmi amintesc că a venit în vizită la Curteni să vadă construcția noilor grajduri, Gheorghe Gheorghiu -Dej (n. 8. XI.1901, din 1947 secretarul general al P.C.R.-19. III.1965) și trecând pe lângă biserica ortodoxă cu geamurile sparte, tencuială căzută a întrebat «Ce-i aia?», I s-a răspuns, iar el a replicat ca pe când revine la inaugurarea grajdurilor moderne, biserica să fie pusă la punct, iar toamna a revenit, Biserica era renovată."[55]

„Între 1966-1968, mi-am făcut stagiul militar obligatoriu la Timișoara, la o unitate de „Geniu" la pontonieri. Liberat, revenit acasă am fost reîncadrat la I.P.L. „23 August". În noiembrie 1969, am fost promovat la U.T.C.-șef sector cadre până în 1975, când mi s-a propus să fiu primar la Primăria Sîntana de Mureș, primind am funcționat pe acest post până în noiembrie 1989.

[55] Institutul de istorie a partidului P.M.R, act nr, 31309-190/1959, Sursa Agerpres.

Dintre realizările mai importante: 1.-s-a construit *Dispensarul uman*, 2.-s-a ridicat *Căminul Cultural,* 3.-s-a construit *blocul* din fața Cooperativei. 4.-s-au construit *Grajdurile mecanizate* moderne. 5. *Trotuare* pe toate străzile comunei și azi funcționale. În 1975, prima stradă a Morii în întregime și pe rând toate. Primul *asfalt* s-a turnat la Bărdești (până la biserică), iar apoi, la Chinari

Biserica Adventistă din strada Păstorilor. Asfaltarea și Dispensarul s-au făcut cu contribuția bănească și munca oamenilor. Monumentul eroilor români l-am găsit undeva lângă pod pe jos, după regularizarea și îndiguirea pârâului Voiniceni, l-am adus în parcul din fața Dispensarului, Monumentul eroilor maghiari a ajuns ca pilon de pod, la podul de pe pârâul Voiniceni, pe Ulița Mare, pe vremea primarului Ormenișan (1975), intervine și dna Ilka Streza. Mi-amintesc de marea inundație a Mureșului, din 1970, iar apoi a pârâului Voiniceni, în 1975, care au fost apoi regularizate și construit un dig de pământ cu ajutorul sătenilor.

Când s-a făcut Uzina de Materiale fotosensibile 1982-2003 (cu japonezii), digul apărător de pământ a fost supraînălțat, din dispoziția Elenei Ceaușescu, pentru a proteja fabrica Foto. Prin regularizarea Mureșului a fost excavată insula din fața satului dispărând, cândva cultivată (vezi harta iozefină). În anul 1990, am fost angajat la Distrigaz, de unde m-am pensionat în 2007. Pe partea stângă de la podul de pe strada Principală, în sus pe pârâul Voinicenilor, era scuarul cu cele două Monumente ale eroilor, cel româmesc și cel maghiar, față în față, iar cu ocazia îndiguiri s-au îndepărtat monumentele-1975. Familia tatei era numeroasă, 11 frați și-mi amintesc că unchiul Puni Petru a ajuns Director la Școala profesională Brașov, unchiul Puni Gheorghe a fost primar al orașului Vaslui, secretar cu probleme economice la județeana P.C.R. Vaslui, Puni Dumitru, în 1964, era președinte al Sfatului Popular al Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară, iar tușa Silvia căsătorită Florea…”

14. *Sipos Pál* născut la 1 noiembrie 1945, strada Pârâului, nr. 554 ocupația strungar. Tata a fost Sipos Dénes, născut la 7 septembrie 1907, la Măgherani și căsătorit cu Sipos Ilona, născută la 7 iunie 1911, la Sîntana de Mureș, locuind pe ulița Pârâului. Tata a fost un om bun, pe fiecare la ajutat dacă a avut nevoie, un om ordonat, un om disciplinat, un om harnic și temeinic. A fost un om sănătos. A fost turnător, lucrând 47 de ani în turnătorie, la Tîrgu Mureș, mergând zilnic pe jos la lucru.

A decedat în 12 iulie 2003, la vârsta de 96 de ani neîmpliniți. Mama, de tânără a suferit de o boală a musculaturii, care a însoțit-o toată viața până la 9 iulie 2002, când a decedat, în vârstă de 91 de ani. Au avut 5 copii, 3 fii și 2 fete. Sora cea mare, Rozália născută la 1934, la Sîntana, căsătorită Boér, are doi copii; sora Anna născută la 6 februarie 1939, la Sîntana, are o fată; fratele mai mare Dezső, născut la 9 ianuarie 1943, la Sîntana, are două fete; Pál născut la 1 noiembrie 1945, are două fete; fratele cel mic, Jenő, născut la 7 septembrie 1948, bijutier, are o fată.

Școala Normală din Tîrgu Mureș, clasa a VI-a, 1927-1928.
În picioare: Ioan Cioloboc, I. Șușugău și Ștefan Urcan. Șezând: Ionuț Fiuty, Ștefan Urcan, A. Pop, Ștefan Handrea și Ioan Olteanu

Gheorghe, Iosif, Victor, Nicolae, Bazil Comes

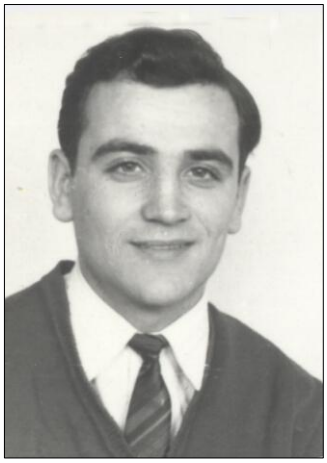

15. *Valeriu Barna*, născut la 24 octombrie 1946, strada Principală, nr. 620. Mama, Comes Emilia, s-a născut în 1917, la Sîntana de Mureș (d. august 1982).

A mai avut două surori, Maria și Elena, învățătoare, și mai mulți frați. Un frate, Nicolae n. 1918, care a absolvit Școala normală de la Tîrgu Mureș (azi clădirea Sindicatelor Mureș), învățător în județul Alba, mobilizat fiind în armata română, la 24 de ani a murit la Cotul Donului, în august 1942, pe frontul de est antisovietic, în Al Doilea Război Mondial.

Alți frați: Petru Comes, care a absolvit Școala normală de la Blaj, (vărul Titi știe mai multe fiind bunicul lui), Gheorghe Comes, Bazil Comes, Aurel Comes, Victor Comes.

Tata, Valeriu Barna, n. 1917, la Mihalț (Alba) a terminat liceul militar „Mihai Viteazul", Tîrgu Mureș. A fost coleg cu Ioan Suciu din Bărdești. A urmat Facultatea de Agronomie, secția zootehnie, la București, 3 ani, dar n-a terminat-o. Războiul l-a făcut în spatele frontului la o Divizie de cai „roșiori".La sfârșitul războiului, s-a întors acasă la Aiud și a ieșit din armată lucrând în învățământ, ca profesor de naturale și chimie.

Nicolae Comes, învățător

Mama lucra la spitalul din Aiud unde l-a cunoscut pe tata. Au plecat la Cluj, tata lucrând la Inspectoratul Școlar Cluj, iar mama ca secretară la I.M.F. Cluj. În 1953, au venit la Tîrgu Mureș, tata lucrând în zootehnie ca veterinar, iar mama secretară la I.M.F. Tîrgu Mureș, locuind la Sîntana, la casa părintească a lui Nicolae Comes (bunicul) și Elena(bunica era din Uioara-Ocna Mureș, familia Vlad).

Bunicul a fost agricultor, pentru 1-2 ani a fost și învățător suplinitor la Chinari și cantor la biserică. Când cu colectivizarea, i-au luat bunicului din poiată 2 vite, carul, plugul, grapa și pământul până la 10-12 hectare. Bunicul a avut 5 copii: cel mare, Petru Comes, advocat; Iosif Comes, student fiind la Drept a cochetat cu legionarii, a făcut pușcărie politică 7 ani pe nedrept, nefiind membru al Gărzii de Fier; Valer Comes, tata vărului Titi, lucrând în electricitate; etc.

În 1956, părinții, au ridicat casa din Sîntana de Mureș. Eu am început școala primară clasele I-II la Aiud, clasa a III-a la Cluj, clasa a IV-a la Sîntana, clasa a V-a la „Alexandru Papiu-Ilarian", clasele a VI-a și a VII-a la Școala nr. 5 (la Pod), apoi pentru că s-a desființat, am terminat la Școala „Mihai Eminescu" (azi Centrul militar), au urmat clasele VIII-IX la liceul „Unirea", clasa a X-a la noul liceu înființat nr. 4.

Clasele X-XII le-am făcut la liceul „Alexandru Papiu Ilarian” absolvindu-l cu bacalaureat. Practicam voleiul cu dl profesor de educație fizică și antrenor Grűn Ladislau.

Imagine de pe front 1942

Datorită lui am meseria pe care o am, cea de profesor de educație fizică și sport. Am terminat la Cluj, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de educație fizică, 3 ani, în anul 1968. Am predat 1 an la școala din Ceuașu de Câmpie.

Apoi, din toamna anului 1969, până în anul 2011, am lucrat la Școala generală/gimnaziul din Sîntana de Mureș, între 1985 – 2007 fiind directorul școlii. Din activitatea la catedră amintesc: locul II la faza zonală cu echipa de handbal băieți din campionatul național pentru școlari; cu fetele locul I la faza zonală de handbal a campionatului național și locul IV la faza națională de la Bistrița; cu elevii am amenajat terenul de handbal al școlii(unde este actuala grădiniță); reparația capitală a școlii cu concursul primăriei urmată de vizita ambasadorului Franței pentru inaugurarea Centrului de Informare și Documentare (C.I.D.).Pe plan cultural am susținut: Corul, echipa de dans popular, ansamblul „Fântânița” (Puni Pavel, Someșan Teodor, Togan Vasile, Sabău Augustin, Pavel Petru, Pavel Doina, Bubău Felicia) ajutat de dl Vanga și de V. Bubău. Am lansat și pe tânăra poetă Zina Moldovan. Am fost 35 de ani și directorul Căminului Cultural din sat. Mă mândresc cu copiii mei: fiul Ciprian (n.1974) inginer energetician și cei doi nepoți Șerban, clasa a X-a la „Papiu” și Smaranda, clasa a V-a la „Unirea”; fiica Raluca (n.1982), absolventă la „Petru Maior”, Facultatea de Finanțe bănci, fiind consultant financiar pentru proiecte europene, în propria ei firmă, anul trecut am făcut nuntă. Am sunat pe Petru Anton Comes n. în 1944, și care locuiește în Sîntana strada Suseni, nr. 138 A., dr. inginer chimie industrială, fiul inginer în computere în Canada și fiica arhitect în Franța, exprimându-și regretul că țara pierde asemenea valori.

Îmi spune despre bunicul Petru Comes, director învățător în anii 30 și tatăl lui Gheorghe Comes fost învățător la Sîntana. Absolvent al Școlii normale de la Blaj, iar străbunicul absolvent și al școlii de cantori, născut pe la 1850(60). A avut 5 copii: Valer, tehnician fiind absolvent al Școlii superioare de Arte și Meserii, lucrând ca electrician, tehnician la telefoane, desenator tehnic la I.A.R.E.-Brașov; Petru, dr.advocat la Cluj; Iosif student arestat politic ca simpatizant legionar, eliberat a lucrat la IUIU devenită IMATEX (utilaj pentru industria textilă) Tîrgu Mureș.Bunicul a fost la Alba Iulia, la Marea Unire.

Bunica soția lui era de la Râciu din familia lui Alexandru Papiu-Ilarian. Tata a participat la Al II-lea Război Mondial. Făcând parte din intelectualitatea satului nefiind agricultori, ci învățători nu am avut treabă cu colectivizarea.

16. *Cozoș Elena* născută la 20 mai *1947*, strada Suseni, nr. 227.

„Îmi pare rău că trebuie să vorbesc la trecut despre acești oameni, pentru că ei au plecat dintre noi.

Suciu Aurelia s-a născut în Sîntana de Mureș, în anul *1922, la 14 februarie* din părinții Suciu Simion și Lucreția.

Domiciliul lor era în Sîntana, strada Suseni nr. 227, azi acolo locuind fiica ei, adică eu. A urmat Școala din comună și a absolvit cursul complet de șapte clase în anul 1938. S-a căsătorit cu Rusu Petru, în anul 1946, rezultând doi copii, Rusu Elena, căsătorită Cozoș, născută la 20 mai 1947 și Rusu Petru, căsătorit, născut la 29 septembrie 1949, decedat în 2016. În anul 1958, părinții au divorțat copiii rămânând cu mama. Noi, copiii am urmat Școala generală din comună, iar apoi liceul la Tîrgu Mureș.”

Comes Petru

1957. Bicicleta, obiect la mare preț

Suciu (căsătorită Rusu) Aurelia și fiul Petru.

„Vreau să povestesc despre activitatea mamei:-în 1953, la 15 aprilie, s-a angajat vânzătoare la Cooperativa «Unirea» din Sîntana, prin transfer, în 1956, la 1 octombrie este angajată la Oficiul poștal-P.T.T.R. din Sîntana de Mureș, telefonistă, iar la 1 august 1958, schimbă funcția-operator radioficare. La Oficiul P.T.T.R. Sîntana de Mureș făcea și pe operatoarea radio și pe telefonista.

În 1976, la 28 decembrie, a fost pensionată pentru limită de vârstă. Aș menționa că Radioficarea și Oficiul poștal Sîntana erau în curtea Căminului Cultural din Sîntana. Când s-a desființat vechiul Cămin s-a mutat radioficarea și Oficiul poștal în Tîrgu Mureș pe strada Voinicenilor. Aș dori să menționez, ca factor poștal în acea perioadă pe dna Nistor Ileana. Stația de radioficare era necesară, deoarece se transmitea emisiunea Radio București programele I și II, în limba română și limba maghiară, și emisiunea radio locală câte 1 oră, la câteva zile-către comunele și satele aparținătoare. Nu îmi amintesc exact, dar știu că se transmitea emisiunea pentru 8-9 comune sau sate, prin difuzoarele instalate în casele oamenilor. Programul radio transmis prin difuzoare era de la ora 5 dimineața până la ora 24, după ora 24 nu mai funcționa difuzorul. Pentru a efectua acest serviciu, la radioficare erau angajate 3 persoane: Suciu Aurelia, Moldovan Lucia, Gerban Viorica. Electromecanic pentru eventuale deranjamente și instalări de noi difuzoare era dl Cridon Traian, locuitor al Sîntănii. Îmi amintesc cu mare plăcere de acele timpuri, era frumoasă comuna Sîntana, oamenii erau frumoși, uniți plini de dragoste, oameni de diferite generații, chiar și cei mai în vârstă participau la programele artistice, piese de teatru, cum au fost: Rusu Dumitru, Rusu Floarea, Cormoș Aurel, Cormoș Livia, Rusu Petru, Rusu Aurelia etc. Erau programe susținute de oameni simpli, dar cu inimă mare. «Căminul Cultural» era plin în zilele de duminică. Era frumos în comuna Sîntana de Mureș.”

17. *Barabás Rozália*, născută Bordos, strada Pârâului nr. 551, cu rădăcini sîntănene, născută la 12 octombrie 1948.

„Suntem 4 frați. Pe același iosag (intravilan) locuim pe care în anii 1800 (după 1854), l-au cumpărat strămoșii, înaintea Primului Război Mondial. Din partea tatei, străbunicul, care s-a născut la Cluj, cu numele de familie Bordos, trei frați au fost care au mers în America să muncească câțiva ani. Au venit cu mulți bani pe care i-au

investit toți trei cumpărând pământ la Sîntana, pe ulița Pârâului, unde atunci erau doar 3-4 case. Lor le-au plăcut meleagurile și au cumpărat mai multe hectare de pământ. Bunicul tatei, Bordos József, s-a ocupat cu gospodăria, a cumpărat 6 boi pentru lucrările agricole, și în afară de asta, tare se pricepeau în meșteșugul sculpturii în lemn. Bordos József cu cei doi fii, Bordos József și Bordos Domokos, au sculptat o poartă secuiască pe care abia în anul 1980 am schimbat-o. Mama tatei a fost Bordos Teréz. Tata a moștenit și învățat meșteșugul dogăritului și al tâmplăriei sculptate. La începutul anilor 1960, pentru comunitatea bisericii reformate din Sîntana tata a făcut o masă sculptată fără cuie. Se poate vedea, mulți au admirat-o. Numele tatei a fost notat în Cartea de Aur a bisericii de către preotul de atunci."

Masă din Biserica Reformată din Sîntana de Mureș
Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_reformat%C4%83_din_S%C3%A2ntana_de_Mure%C8%99#/media/File:RO_MS_Biserica_reformata_din_Santana_de_Mures_(36).jpg

„Sora mea mai mare, Demeter Erzsébet, tot aici în Sîntana, pe strada Suseni locuiește. Ea are paru copii, din care doi au moștenit talentul sculpturii în lemn. Fiul ei cel mare, care a învățat sculptura în lemn, are la Sîntana Firmă de Sculptură și Tâmplărie cu mai mulți angajați. Este sculptorul care, pentru Papa de la Roma a sculptat pe Sfânta Maria în mărime naturală. Este cunoscut în mai multe țări pentru munca sa deosebită. Băiatul lui cel mic l-a moștenit proiectează și fabrică piese de mobilier. În Tîrgu Mureș are deschis magazin propriu. Am speranța că o să mai fie și alți urmași ai neamului care să ducă mai departe meșteșugul."

18. Csekme Margareta, născută Kincsés, la 26 martie 1949, căsătorită cu Csekme D.Domokos născut la 20 noiembrie 1944 la Sîntana și decedat la 3 decembrie 2002 înmormântat în cimitirul satului.Am avut 4 copii: Domokos, Judit, Zsolt și Enikő.

Csekme Ilona, Cekme Domokos *Csekme D. Domokos*

Tata socru a fost grof Csekme Domokos născut la 28 mai 1897 la Tîrgu Mureș, cu proprietate și la Sîntana. Soție i-a fost Irén născută Bölythe în 1912 (d.1995). Copiii lor au fost trei: Ibolya (1938), Rozália (1943) și Domokos (1944). Grof Csekme D. Domokos a fost în anii 1940 șef de pompieri, după cum o ilustrează și legitimația atașată alături.

Csekme D. Domokos și familia

Eu, Margit sunt pensionară, am 69 de ani și port grija fiului Domi.

19. *Sabău Ana* născută, Demeter, la 22 septembrie 1953, în Sîntana de Mureș, strada Suseni, nr. 139. Am absolvit liceul economic și am lucrat în alimentația publică ca vânzătoare-ospătară. Căsătorită cu Augustin Sabău, care a lucrat ca primitor-distribuitor la combinatul chimic" Azomureș" și 40 de ani a fost dansator în ansamblul folcloric al combinatului „Șiragul". Avem două fete: Ana Cristina, născută în 17 aprilie 1973 și Alina Carmen, născută la 14 august 1974. Avem și 4 nepoți. Părinții mei au fost Petru Demeter, tata, născut la 15 decembrie 1924, la Sîntana de Mureș, iar părinții lui, Dumitru și Ana, bunicii mei. Maria Demeter, mama, născută la 27 aprilie 1929, iar părinții ei au fost Dőrgös Ilie și Dőrgös Iliana, bunicii mei dinspre mama, urmașii lor au revenit la numele românesc de Dorgoș.

Copiii părinților mei, au fost: Maria Demeter, căsătorită Pastor, născută la 12 iulie 1947, soțul Alexandru, șofer la C.L.F., au avut doi fii, Lucian decedat de prunc și Ovidiu, născut în 1969; Iliana Elisabeta Demeter, căsătorită Szalontay, născută la 27 august 1947, la Sîntana de Mureș, soțul Ioan, cu doi copii, Iliana născută la 3 martie 1963 și Cristian, născut la 9 mai 1973; urmez eu, Ana Sabău, născută la 22 septembrie 1953; Viorica Demeter, căsătorită Simionescu, la 23 noiembrie 1955, soțul Iosif a lucrat la Distrigaz-Mureș, având doi fii, Adrian, născut în la 9 mai 1980 și Mihail, născut la 10 august 1983. Bunicul, Dőrgös Ilie, a fost inițiatorul construirii Fabricii de Cărămidă și Ceramică „Capolna" din Sângeorzul de Mureș, în anul 1930. Bunica, Ana Demeter, s-a ocupat cu țesutul la război în Sîntana de Mureș, foarte pricepută, era vestită pentru Cănacii la boi și cai pe care îi făcea, a învățat multe generații de fete să țească la război.

20. *Minodora Barabás* , născută Goga, la 25 septembrie 1954, la Sîntana, strada Trestiei, nr. 2. Mama este Maria Goga, născută Căliman la 30 iulie 1934. Părinții mamei au fost Ioan I. Căliman(Letu) născut la 25 mai 1909 și soția Floare Căliman, născută Hosu, la 4 februarie 1907, bunicii mei. Bunicul a lucrat la Banca de stat la întreținere curățenie, iar în 1950, a intrat în colectiv cu 57 de arii, condiționat să fie lăsat să lucreze la Bancă, ceea ce a și făcut până în 1960, apoi a lucrat la colectiv. Bunica a lucrat la colectiv. Au avut doi copii: Maria Căliman, căsătorită Goga, născută la 30 iulie 1934 și Aurelia Căliman, căsătorită Bardoși, născută la 5 aprilie 1939. Maria Goga a lucrat cofecționer cablaj la Electromureș, a avut doi copii, fiica Minodora, născută la 25 septembrie 1954 și fiul Constantin, născut la 5 ianuarie 1961. Aurelia Căliman s-a căsătorit cu Petru Săbădeanu de meserie electrician la I.P.L. „23 August" (azi Mobex) și au avut pe fiul Mircea P. Săbădeanu, născut la 5 ianuarie 1961. Soțul i-a decedat, recăsătorindu-se Bardoéi cu care nu a avut copii. Eu, Minodora Barabás, am lucrat la Electromureș ca bobinatoare motoare electrice, iar soțul a lucrat ca șofer la Transport local, acum suntem pensionari. Fratele, Constantin I. Goga, a lucrat ca zugrav la Cooperativa" Constructorul" Tîrgu Mureș, azi pensionar.

21. *Vasile Pavel,* născut la 15 aprilie 1957, strada Pârâului nr. 413, iar acum strada Morii nr. 72. „Sunt un moștenitor al familiei Cormoș Petru (n. 1897-d. 1975) și Cormoș Cornelia (n. 1899-d. 1981) care, neavând copii l-au înfiat de suflet pe *Pavel Nicolae* (n. 30 martie 1931). Pavel Nicolae (tata) s-a căsătorit cu Hosu Floarea (n. 8 martie 1930). Tata mi-a povestit că înfiat fiind, dar la 7-8 ani muncea, la locul de vie ducea parii ascuțiți, lega via în cercuri de pari, asta înainte de masă, mânca de prânz după care, pe jos ducea în oraș la abonați laptele în zona de azi a pieții din 7 Noiembrie.

O altă amintire a tatei era că dormea în poiată lângă iesle și de dimineață când clipea lumina în poiată, trebuia să se trezească să curețe la vaci, să le dea de mâncare, să le mulgă. O altă amintire povestită din vremea iernii, a duminicilor și zilelor de sărbătoare când mergea să se joace în spatele Bisericii, unde era școala și să se dea pe gheață la" șișoncă" și o venit tata după el făcându-i semn să-și dea jos ghetele și să vină acasă desculț, îi era că strică ghetele cu datul pe gheață și nu că se poate răci băiatul desculț prin zăpadă.

Din vremea Războiului îmi amintesc povestea bunicii că aveam în gazdă pe ruși (pe Morii) în iarna lui 1944, umblând după mâncare și care pretindeau zeamă «jurna»

(grasă). Moșu se ascundea. Am păstrat o declarație a Moșului Cormoș Petru din 22 martie 1951, din care rezultă locurile de muncă avute de el: „de la 1912, din 1 martie până la 1915, 15 octombrie am lucrat la construirea zăgazului și turbina Tîrgu Mureș în calitate de muncitor, de la 1915, 15 octombrie până la 1921. 1 aprilie am lucrat- am făcut armata și în război în calitate de sergent la compania de specialitate telefon, de la 1 aprilie 1921 până la 1937 martie 1, am lucrat în agricultură în comuna Sîntana în calitate de agricultor, de la 1937 martie 1 până în 1944 sepembrie 1, am lucrat la Cooperativa Furnica-Sîntana în calitate de casier și cumpărători de marfă, de la 1944 septembrie 1 până la 1947 sepembrie 1, am lucrat în agricultură în comuna Sîntana în calitate de agricultor. De la 1947, 1 septembrie până la 1951, lucrez la Cooperativa «Unirea» Sîntana în calitate de casier și, totodată, din anul 1945, 1 martie sunt la Frontul Plugarilor ca Președinte. Până în 1951, 22 martie.

Cormoș Petru, Cormoș Cornelia și fiul lor adoptiv Pavel Nicolae

Părinții au avut 4 copii: Nicolae (n. 1955), Vasile (n. 1957), Petrică (n. 1959), Florina (n. 1961). Eu am lucrat la Cooperativa" Metalul" după absolvirea Școlii profesionale de 3 ani a „UCECOM", Anul I Fălticeni, Anul II Galați, Anul III Arad, toți anii cu nota 10, pentru care am fost trimis în tabără gratuită la mare. Am învățat diverse meserii; lăcătușerie, sudură, strungărie, pregătire pentru deservirea populației prin Cooperativa meșteșugărească. Mi-a plăcut să meșteresc. În 1982, după o mare furtună s-a rupt globul cu cruce de pe biserica ortodoxă. Sfătuit și de meșterul meu Șuler Andrei de la fabrică, am refăcut suportul din țeavă metalică, vechiul suport din lemn se putrezise,. Cu frații și cumnatul am pus sus montând globul cu cruce deasupra turnului bisericii în săptămâna Paștilor. Mi-a plăcut să cânt la tobe, în

formație 20 de ani, am atestatul de muzică de la București specialitatea percuție-tobe.

Am făcut Școala populară de artă de la Palatul Culturii din Tîrgu Mureș, 3 ani. Profesor de percuție a fost Șaroși Endre, iar directoarea Dânșoreanu Elena am avut-o la teorie. Îmi propun să reînființez orchestra satuluicu specificul zonal în cânt-interpretare. Pe nepoți îi îndrum în cânt la instrumente, nepoata mai mare cântă la chitară, la pian, la tobe. Îmi amintesc cu plăcere de un obicei al satului la care cânta orchestra satului.

La sfârșitul secerișului de pe ultima tarla femeile, fetele veneau în costume populare cu o cunună de grâu împodobită până în curtea G.A.C. la fiecare poartă fiind stropite cu apă urându-se „Dă Doamne recoltă bogată și la Anul", „Noroc" etc. În curtea colectivului, împodobită cu spice și crengi verzi, era masă pusă cu toate bucatele produse în gospodărie (legume, caș, friptură de porc, pâine). Tata la d-na Chinezu Kocsis era magazioner și împărțea vinul la oameni. Și peste an împărțea vinul după numărul normelor făcute de oameni peste an, porumbul, grâul și alte produse. La sfârșitul anului, se împărțea și compensația „un deți de normă" o familie putând primi și 60-70 litri de vin. După 1970, viile oamenilor luate la colectiv s-au distrus. Și revenind la sărbătoarea secerișului, cânta și formația muzicală a satului formată din: vioară, țambal, taragot, contrabas, se încingea HORA de se ridica praful în sus, toată noaptea se juca. (Sediul vechi a G.A.C. era pe strada Pârâului pe stânga, casa lui Filonoaia, acolo erau birourile)"

Cormoș Petru, militar

Trăiască alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare!

FRONTUL PLUGARILOR

CARNET DE MEMBRU

Nr. 015790

Tov. Carmos Cornelia

din com. Sântana de Mureș

Raionul Tg. Mureș

Regiunea Mureș

Președinte.

Data eliberării 3 Iunie 1971

Trăiască alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare!

FRONTUL PLUGARILOR

CARNET DE MEMBRU

Nr. 015791

Tov. Carmos Petru

din com. Sântana de Mureș

Raionul Mureș

Regiunea Mureș

Președinte.

Data eliberării 3 Iunie 1971

Carnete de membru

22. *Mátyás Rozália Jolán*, născută la Sîntana în 22 august 1960, strada Suseni, nr. 168, căsătorită Domahidi, locuiește acum la Curteni, strada Morii, nr. 74.

„Tata a fost Mátyás Albert, născut în 1928, decedat în 2000, alintat Berci, soție i-a fost Gilyén Iolán, născută în 1930, decedată în 2011. Tata a fost primul președinte al G.A.C. din Sîntana (1950). Au avut 4 copii: Albert-1953, Mátyás-1956-1960, Jolánka-1958-1959, Rozália-Jolán-1960. Eu, după cum am spus m-am căsătorit la Curteni cu Domahidi Árpád și avem doi copii. Kinga, născută în 1984 și Árpika, născut în 1986. Clasele I-VIII le-am urmat la Sîntana, la secția maghiară. Mi-o amintesc pe învățătoarea Szabó Anna, care putea să țină ordine în clasă cu rezultate la învățătură, nu ca astăzi, pensionată a plecat în Ungaria. În clasele V-VIII am avut-o dirigintă pe Jakab Éva, dar dna Antonia de Muzică mi-a fost dragă sufletului, ea organiza serbările, Brigada Artistică, făcea rolurile pentru noi. Aici m-am descoperit pe mine. Am urmat Liceul Electromureș secția română cu practică la Fabrica Electromureș, care avea un Ansamblu artistic cu orchestră cu care am cântat și eu alături de mari nume în muzica populară maghiară ca Madaras Gábor, Veres Árpád, Cseh Judit. Căsătorită, copiii au moștenit harul muzical au urmat Liceul de artă, băiatul clarinet, iar fata canto. Au făcut Conservatorul, acum cântă la Filarmonica Tîrgu Mureș, băiatul predă și la Liceul de artă. Sunt și străbunică cu patru strănepoți. Sunt fericită și bucuroasă."

23. *Székely Rozália Edit*, născută Albert, în Sîntana la 27 noiembrie 1961, strada Principală, nr. 600. Până la trei ani a crescut în casa bunicilor Tőrők János și Kelemen Rozália din Porumbeni, pe ulița Pârâului. Căsătoria lor Dumnezeu a dăruit-o cu 4 fete și un băiat. Fata mai mare, Tőrők Rozália, este căsătorită cu Albert József, din Chendu Mic, în 1960. Au cumpărat pământ la Sîntana construindu-și casă unde au trăit până la capătul zilelor.

„Mama s-a născut la 18 octombrie 1936 și a decedat în 2002. Tata s-a născut la 27 noiembrie 1935 și a decedat în 2004. Din căsătoria lor au rezultat 4 copii: eu Rozália, fata mai mare, 2 băieți, József și János, și sora mai mică, Éva, toți trei locuind în Ungaria. Lui Joco, în urma căsătoriei i s-a născut un fiu, Albert József, János nu are copii, iar sora Éva, căsătorită la Sângiorgiu de Mureș cu Mihály Mihály și locuind acolo, iar apoi în Ungaria, au doi băieți. Mama a lucrat ca ospătară la restaurantul «Bradul» din Tîrgu Mureș. După 20 de ani de muncă în agricultură și în gospodăria casei, a muncit temeinic, ne-a arătat dragoste și ne-a învățat ce-i binele. Tata, Albert József, a fost instalator de apă-gaz, care de dimineață până seara muncea, și, venit seara acasă, cu temeinicie se ocupa de treburile familiei ca să nu ne lipsească nimic. Deși, de la vârsta de 6 ani cu un frate mai mare cu 2 ani și o soră mai mică Jolan, rămași orfani, mama i-a crescut lucrând în agricultură la Chendu, tatăl lor nu se mai întorsese acasă din Al Doilea Război Mondial. Bunicul meu (dinspre mamă) a fost clopotarul satului și locuia în casa clopotarului până la război, când casa a fost incendiată și după aceea pe pârâu și-au făcut casă din lemn, unde au locuit până la moarte. Bunica a fost gospodină și pe fiecare nepot l-a îngrijit cu credință. Aici am

crescut, de aici am umblat la grădiniță și școală, aici am confirmat și din acest sat m-am căsătorit. În prezent locuiesc la Curteni cu soțul și cei doi fii, Sándor Lehel și István, pe strada Principală, nr. 170.

Togan Ioan și soția Bucur Maria, împreună cu fiii Vasile și Ioan

24. *Dumitru Moldovan* născut la 10 noiembrie 1966, strada Principală, nr. 375. Străbunicul Togan Ioan, măcelar de meserie, născut în anul 1890, la Ceuașu de Câmpie, s-a căsătorit cu Bucur Maria, născută în anul 1892, la Sîntana de Mureș.

Străbunicul s-a dus la București să lucreze ca măcelar pentru a face bani pentru casă de cărămidă în Sîntana, iar străbunica a mers și ea ca servitoare la casă mare, pentru a învăța rânduiala casei-gospodăriei. Își amintea peste ani și povestea cum stăpâna a trimis-o la piață să cumpere „varză”, iar ea umblând piața s-a întors la gazdă spunând că nu a găsit „varză”.

Gazda a întors-o în piață însoțind-o și i-a arătat varza, la care străbunica a exclamat «trăznite-ar varză, tu ești curechiule»! Au avut împreună 3 copii: *Carolina* (n. 30 martie 1915), *Vasile* (care a rămas în comună și are urmași) și *Ioan* (care s-a refugiat în 1940, la Brașov, s-a căsătorit la 1 martie 1943 cu Ana care trăiește și azi având peste 91 de ani). Străbunicul avea obiceiul ca după lucru să joace biliard pe bani, ceea ce o supăra pe străbunica, pentru că cheltuia din banii de casă. S-au întors la Sîntana și-au ridicata casa plănuită, o frumoasă gospodărie. Fiica lor când i-a venit rândul, a mers și ea la București de servitoare la casă mare pentru a învăța rândul gospodăriei. A fost urmată de iubitul din Sîntana, Moldovan Dumitru (n. 5 ianuarie 1914, Sîntana de Mureș) și unde s-au căsătorit, la 14 aprilie 1938. El în anul 1936, la 22 de ani, cu serviciul militar satisfăcut se eliberase din armată cu gradul de sergent-operator transmisii. Ei sunt bunicii mei.”

„În anul 1940, Moldovan Dumitru este recrutat și pleacă pe front, unde este dat dispărut. Soția lui, Carolina, rămasă singură cu doi copii, Dumitru n. 1938 (tata) și Ileana n. 1940, pe care-i crește cu mama sa, Togan Maria, rămasă văduvă în 1942, vara, când srăbunicul a murit de aprindere de plămâni, după ce, în iarnă, lucrând la trasul gheții de pe Mureș se culcase pe gheață să se odihnească.

Între amintirile bătrânelor stau zilele de primăvară în care treceau Mureșul cu picioarele goale la lucru la bulgari în Sângeorgiul de Mureș.

Moldovan Dumitru și Carolina

În poveștile celor două femei văduve rămase cu doi copii de crescut își aduceau aminte de perioada traiului cu soldații nemți, care veneau pe la casele oamenilor și faceau pe porți diferite semne, care reprezentau ce aveau de confiscat cei aflați în urma lor. Având o scroafă gestantă, au sacrificat-o și au îngropat-o în oale de tablă sub via din fundul grădinii pentru a avea mâncare pentru copii. O altă poveste a bătrânelor, faptul că în noaptea de după culesul porumbului, 1944/1945, li s-au furat costumele populare și alte haine. S-au dus la poliție să reclame și au observat că unul dintre polițiști purta haina de piele a moșului. Bunica, Moldovan Carolina a deschis proces cu martorii Hajdu Gheorghe, Bucur Nicolae și Puni Petru, pentru declararea morții prezumate a dispărutului Moldovan Dumitru, cu data de 31 decembrie 1944, în U.R.S.S., Tribunalul popular al Raionului Tîrgu Mureș prin ședința publică din 30 iunie 1958 constată moartea prezumată a lui Moldovan Dumitru la 31 decembrie 1944 în U.R.S.S.

Din amintirile mele proprii menționez echipa de fotbal a satului ajunsă în meci de baraj pentru promovarea în Divizia a III-a, și care a pierdut meciul fiind vândut, banii fiind găsiți în jambierele unuia.

Echipa de fotbal

„Am rămas impresionat de fostul proprietar al morii, Konh Leon…..venit să revendice proprietatea și nu am putut să-i retrocedăm nimic... Iată câteva date despre fosta Moară «Kohn» Sîntana de Mureș: Proprietar întreprindere Kohn Leon, Felul întreprinderii: moară țărănească și presă de ulei, Localitatea: Sîntana de Mureș, strada Morii, Forma juridică a întrepriderii: firmă individuală, Anul înființării: 1913, Data preluării: 1 iunie, Reprezentantul Ministerului Afacerilor Interne?, Fostul proprietar reprezentant legal al acestuia?, Instituția administrativă primitoare: *Primăria Comunei Sîntana de Mureș.* Administratorul numit: Pastor Petru, 45 de ani, muncitor agricol, membru P.M.R., Inventarul întreprinderii, la 11 iunie 1948: Disponibil în numerar: -, Produse și mărfuri aflate în afara incintei întreprinderii: Principalele mașini și instațații ale întreprinderii: 1 presă hidraulică, 2 motoare electrice, 1 pompă hidraulică, 2 valțuri (1 dublu, 1 simplu), 2 pârgălitoare, 1 trier combinat, 5 pietre (3 bune, 2 rele). Imobilele și terenurile întreprinderii: 1 clădire cu 2 etaje în care este instalată presa de ulei, 1 clădire pentru moara sistematică. *Valoarea inventarului întreprinderii,* la 11 iunie 1948: *1.136.200 lei…* Capacitatea de producție a întreprinderii, în 24 de ore: 1 vagon, Starea clădirii și a utilajului: satisfăcătoare, Reparații necesare și valoarea lor reală la 11 septembrie 1948: -, Putere instalată: motor electric de 50 CP, combustibil întrebuințat: curent electric, 30.000 lei/lună, personal existent la data preluării întreprinderii: 6, calificat: 4, necalificat: 1, administrativ: 1.

1960. Sîntănenii în excursie la Sovata

Noua denumire a întreprinderii: Moara naționalizată «Gheorghe Gheorghiu-Dej», din data de 7 decembrie 1948 și Moara naționalizată «Flacăra», din 18 martie 1949…. Prin decizia nr. 880/1950 a Comitetului provizoriu al Județului Mureș, moara a fost concentrată, cu data de 1 iulie 1950, la întreprinderea «Internaționala», cu sediul principal în municipiul Tîrgu Mureș."[56]

25. *Tordai Tűnde Emese,* strada Principală, nr. 619, născută Ozsváth, la 25 iulie *1967,* fratele Levente și sora Eszter.

„Tatăl nostru a fost Osváth Mihály, care a trăit între 1937-1998 și mama, Nagy Ilona, care a trăit între 1938-2016. Din cei trei copii ai părinților, eu locuiesc în casa familiei cu soțul Tardai Péter și cu fiul nostru Nimród-Szabolcs, născut în 1991. Aici au crescut, în anii 1870, surorile László Eliza, László Erzsébet și László Ilona. László Erzsébet, care a trăit între 1877-1948, străbunica mea, s-a căsătorit cu Nagy Sándor, care a trăit între 1878-1919, a participat la Primul Război Mondial din care nu s-a mai întors. Copiii lor au fost: Nagy Árpád și Nagy Attila. Nagy Árpád s-a căsătorit la Câmpia Turzii, Nagy Attila, bunicul meu, care a trăit între 1904-1979, s-a căsătorit în Sîntana cu Nagy Eszter, din Ceuașu de Câmpie, bunica, care era o gospodină deosebită era chemată la nunți pentru a găti. De asemenea, bunica cosea plăpumi pentru tot satul. A fost chemată pentru mici roluri și la teatrul din Tîrgu Mureș.

În timpul celui De-al Doilea Război Mondial s-au refugiat la Ceuașu de Câmpie, de unde era bunica de loc, într-un buncăr. Li s-au născut patru copii: Károly, Jenő, Ilona și unul, care, după 2-3 zile a decedat. După 1950 au fost membri G.A.C., dar bunicul a lucrat și ca muncitor în Tîrgu Mureș și au lucrat în continuare la colectiv, ducându-și porția. Unchiul, Nagy Károly, a trăit și el în casa familială din Sîntana la începutul căsătoriei apoi s-a mutat în Tîrgu Mureș. Unchiul, Nagy Jenő, a construit casă în Sîntana pentru familia lui. Nagy Ilona (1938-2016), mama, s-a căsătorit după cum am amintit cu Osváth Mihály (1937-1998). Mama a lucrat 5-6 ani la grădina C.A.P.-lui, după care s-a angajat la «Electromureș», iar tata a lucrat la «Mobex»-fabrica de mobilă, dar amândoi au rămas membri C.A.P. lucrând în fiecare an câte o porție, noi copiii i-am ajutat la munca câmpului."

26. *Cziriak Cristian,* strada Păstorilor, nr. 231, născut la 2 martie 2005.

„Străbunicii mei sunt Pavel Ștefan și Pavel Maria și locuiesc pe strada Pârâului la nr. 250. Stăbunica s-a născut pe strada Pârâului, la 24 aprilie 1943. A lucrat la C.A.P. Sîntana de Mureș și a mai lucrat la Tîrgu Mureș, la tăierea păsărilor. Momentan este pensionară. Străbunicul s-a născut în Sîntana de Mureș, la 6 octombrie 1936. A lucrat la C.A.P. Sîntana și după aceea ca zugrav. Au avut o fată, care a decedat la vârsta de 47 de ani, rămânând două fete pe care le cheamă: Pavel Olimpia Velarina și Pavel Alina Ștefania, pe care le-au crescut străbunicii mei.

[56] Bartos Zoltán, *Naționalizarea în fostul județ Mureș (11 iunie 1948),* Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, pag. 238.

Pavel Olimpia Valarina s-a căsătorit cu Cziriak István, locuiesc în Sîntana de Mureș, au doi copi pe care îi cheamă Cziriak Cristian, de 13 ani, și fetița Daria, de 2 ani și jumătate. Pe străstrăbunica a chemat-o Czizmas Maria, născută în 1907, a fost casnică, căsătorită cu Czizmas Nicolae, născut în 1905, care a lucrat la Miliție până la pensionare."

1954. Szentannai János și Czizmas Nicolae din G.A.C. „Grivița Roșie"

Prezentăm în continuare *Primarii* care au condus comunitatea sîntăneană, am realizat o listă a acestora în limita documentelor păstrate și a unor amintiri locale de la 1803 până în 2018:

-1803 Todor Hosszu
-1820 Iuvon Isztrati
-1857 Franz Gagyi
-1869 István Gagyi
-1911-1913 Demeter Buzsa
-1914-1918 Komisz János(?)
-1921-1930 Gheorghe Chinezul
-1931-1939 Balló Márton
-1939-sep.1940 Dumitru Ceușan
-sep.1940-1942 Gilyén Márton
-1942-1944 Imreh Lajos
-1946-1949 Vasile Chinezul
-1950-1956 Kerekes Imbre
-1957-1967 Ioan Nistor
-1968-1975 Augustin Ormenișan
-1975-1989 Petru Puni
-1990-2008 Viorel Bubău
-2008-2016 Ráduly György
-2016-20 18 Dumitru Moldovan

P.S. După 1854, primarul Gagyi Ferenc a garantat cu bunurile sale, la bancă, pe cei care s-au împrumutat pentru a-și plăti pământul cu care au fost împroprietăriți, pierzându-și avutul.

Sîntana de Mureș reprezintă și buna convieţuire din sânul familiilor mixte, româno-maghiare sau maghiaro-române.

1.Barabás Béla+Barabás Minodora (Goga)
2.Bucur Alexandru+Bucur Ileana (Nagy)
3.Bucur Viorel+Bucur Iolanda (Galambodi)
4.Cibi Ioan+Cibi Rozalia (Moșneag)
5.Farkas György+Farkas Margareta (Salamon)
6.Fekete Lajós+Fekete Regina (.....)
7.Fekete István+Fekete Ana (.....)
8.Jere Áron+Jere Floare (Cozma)
9.Keresztesi Alexandru+Keresztesi Olimpia (Hosu)
10.Kócsis Adalbert+Kócsis Maria (Chinezu)
11.Moldovan Dumitru+Moldovan Margareta (Uilăcan)
12.Munteanu Ovidiu Iulian+Munteanu Ibolya (Mátyás)
13.Orbán Ioan+Orbán Maria (Cozma)
14.Pantea Anastasie+Pantea Éva (Puskás Fábián)
15.Săbădeanu Alexandru+Săbădeanu Iliana (Felei)
16.Streza Ioan+Streza Ilka (Szentannai)
17.Suciu Alexe+Suciu Zita (.....)
18.Szántó Valentin+Szántó Valeria (.....)
19.Szántó Ferencz+Szántó Iliana Loredana (.....)
20.Szalontai János+Szalontai Iliana (Demeter)
21.Szentannai Ioan+Szentannai Maria (Bodea)

VI. Biserica și școala

A. Biserica

Biserica, prin credința creștină, ne-a îndemnat la fapte bune, ne-a mângâiat în nenorocirile zilnice, ne-a dat speranța în ziua de mâine, ne-a ținut uniți, aproape de strămoșii noștri, iar în vremuri grele, ne-a dat puterea de a trece obstacolele și a birui. Ne-a învățat să fim toleranți, să iubim viața, munca, părinții, copiii, să înlăturăm vrajbele, să urâm minciuna, lăcomia, egoismul și înșelăciunea. Se făcea semnul crucii și se spunea „Doamne, ajută". Rugăciunile „Tatăl nostru", „Credeul". „Împărate ceresc", „Îngerelul" și altele, învățate în epoca romană (secolele I-III) în limba latină, se rosteau zilnic, când se așezau la masă, se culcau sau se sculau, mergeau la lucru ori la război.

Limba bisericească era latina. Când bulgarii ajung stăpâni în sudul Dunării, se introduce ritul oriental-slav în biserică, din secolul al X-lea până în secolul al XVIII-lea. Astfel, a pătruns la noi în biserică slujba mai complicată ca, vecernia, utrenia, liturghia, au adus alfabetul chirilic, cuvinte ca: vecernie, utrenie, liturghie, ceaslov, orologhion, cazanie, psaltire, patrafir, cadelniță, odăjdii, smirnă, pristol, coșciug etc. Creștinilor li se vestea slujba religioasă nu numai prin toacă (latin), ci și prin clopote (slav).

Preoțimea din Ardeal ducea o viață aspră cu obligații iobăgești, asemenea credincioșilor-țărani iobagi. Mănăstirile erau sărăcăcioase, în școli modeste se preda de către călugări și preoți cititul și scrisul cu litere chirilice. Cu aceste litere s-au scris și tipărit toate manuscrisele și cărțile ce ni s-au transmis de-a lungul veacurilor. Credincioșii români în epoca slavonă își făceau rugăciunile tot în română[1].

Este semnificativ de menționat că „Legenda Sfântului Gerard" (secolul XI) spune că însuși Ahtum, nepotul și succesorul lui Glad (în Banat, cu centrul la Morisena-Cenad) se botezase în ritul ortodox, la Vidin, și ținea strânse legături cu Imperiul Bizantin și fără îndoială, cu Biserica de la Constantinopol[2].

Pătrunderea armatelor feudale ungare în Transilvania și supunerea, treptată, a formațiunilor statale de pe acest teritoriu, este motivată, de regii unguri, care au adoptat începând cu regele Ștefan I cel Sfânt (997-1038), religia catolică, chiar prin intenția catolicizării populației autohtone.

---

[1] Grigore Bota și Vasile Ormenișan, *Socolu de Câmpie, file de monografie*, Ed. Tipomur, 2005, Tîrgu Mureș, pag. 241-242.

[2] *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică, București, 1972, pag. 59.

Astfel, campania din 1002-1003 împotriva lui Gyla (Gyula), care își avea domnia peste întregul regat al Ultrasilvaniei, cu centrul la Alba Iulia și regele Ungariei, Ștefan I, cauzat de faptul că Gyla „nu s-a întors la legea creștină (catolică) și n-a încetat de a ataca pe unguri". După ce Gyla a fost înfrânt, formațiunea sa „foarte mare și foarte bogată" a fost supusă coroanei ungare[3].

Eforturile sistematice pe care regii unguri le-au făcut pentru catolicizarea populației românești nu și-au atins scopul, marea majoritate a românilor păstrându-și credința în ritul ortodox. Într-o epistolă, din 16 mai 1204, Papa Inocențiu al III-lea (1198-1216), cerea episcopului de Oradea să-și intensifice activitățile pentru a supune populația ortodoxă direct scaunului apostolic[4].

Ne reamintim că „Paulus sacerdos de *Sancta Anna*", pentru anul *1332,* este amintit într-o listă de dijmă papală, deci exista o comunitate catolică cu biserică catolică, care prin preotul său Paulus (Pavel) plătea o taxă de 4 bani vechi. Biserica a fost construită, după părerea unor specialiști, la sfârșitul secolului al XIII-lea sau începutul secolului al XIV-lea. Inițial, toată suprafața interioară a bisericii a fost pictată integral, prezentând un mare interes pentru istoria arhitecturii feudale din Transilvania. Dar nu întreaga comunitate era catolică, exista și comunitatea ortodoxă știut fiind faptul că românii transilvăneni au refuzat sistematic să adopte catolicismul până la sfârșitul secolului al XVII-lea. O diplomă papală de la 1356, semnalizează că marea majoritate a populației românești din Transilvania păstra religia ortodoxă, în ciuda prozelitismului catolic, sprijinit de regalitatea ungară.[5]

Reformele religioase inițiate în Apusul Europei de către Luther și Calvin etc. la începutul secolului al XVI-lea, biblia în limba poporului, slujba în limba poporului, biserica fără podoabe (pictură, statui), și un principiu, pe care personal îl apreciez în mod deosebit, „Munca te înnobilează" sau „Muncește și te vei mântui", găsesc în Transilvania teren favorabil, ca urmare a conflictelor sociale și politice, fără a afecta pe români.

Reforma pătrunde în Transilvania după anul 1530, prin mijlocirea tineretului săsesc, care studiase la Wittenberg și în alte orașe din Apus, precum și a negustorilor rezultând Biserica Reformată Luterană.[6] La maghiari, în 1564, a apărut Biserica Reformată Calvină. De remarcat este faptul că principiul libertății religioase este legiferat de către Dieta de la Turda, în anul 1568, dar confesiunii ortodoxe, deși împărtășită de majoritatea românească a populației din Transilvania, i se păstrează un statut de inferioritate, rămânând pe mai departe ca religie „tolerată".

[3] Ibidem, pag. 59.
[4] Ibidem, pag. 63.
[5] Ibidem, pag. 75.
[6] *Istoria României*, II, București, 1962, pag. 1035.

Biserica reformată-coronamentul anvonului-1773

Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_reformat%C4%83_din_S%C3%A2ntana_de_Mure%C8%99

Biserica reformată-interior

Catolicismul aproape că s-a stins în Transilvania, persistând în mici grupuri sporadice în zonele muntoase, în rândul populației secuiești[7].

În aceste condiții, Biserica catolică din sat devine Biserică reformată-calvină, picturile interioare fiind acoperite cu var. Picturile au fos descoperite și decapate de către profesorul de desen Nemes Ödön, în anul 1895. Între anii 1911-1912, Comisia Monumentelor istorice de la Budapesta a inițiat restaurarea picturilor din absidă. În restaurarea picturilor, obiectivul principal a fost prezentarea tuturor fragmentelor de pictură, în așa fel, încât interiorul să fie tratat ca un tot unitar. În interiorul suprafețelor pictate, micile lipsuri au fost retușate, integrate.

Coronamentul anvonului, bogat în elemente ornamentale florale, cioplite și pictate, a fost executat în anul 1773. Pe cornișa superioară este următoarea inscripție: „S-a făcut din cheltuiala bisericii reformate din Sîntana de Mureș, 1773, Matei 24: De aceea și voi fiți gata, căci Fiul Domnului va veni în ceasul în care nu vă gândiți.” Proptirea construită pentru sprijinirea arcului de triumf este unică în Transilvania. Proptele din grinzi de stejar erau acoperite de scânduri de brad cu pictură decorativă. Probabil, în același timp (a doua jumătate a secolului XVIII) cu celelalte elemente ale mobilierului, a fost construit tavanul casetat al navei. Tavanul casetat avea pictură ornamentală cu motive vegetale. Elementele tavanului încasetat au fost folosite la podul navei bisericii.

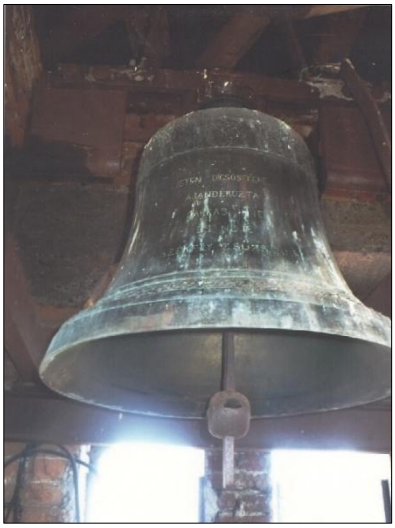

Clopotul mic donație a familiei Farkas Imre, 1930

Clopotul, care datează din 1497, are următoarea inscripție: „O Rex Gloriae veni cum pace ih (e) s (us) n(azarenus) r(ex) i(udaeorum) A. 1497”[8] Legat de Clopotul mare din turnul bisericii este și o poveste menționată de Benkő Károly, în cartea sa „Marosszék ismertetése” (1860-1861), un clopot de opt maje (448 kg, până la 1874 o majă = 56 kg) care, după poveștile oamenilor, după atacul tătarilor a fost scos din apele Mureșului, unde ar mai fi fost și altul mai mare[9].

Descriptorul secuimii, Orbán Balázs, la 1870, scrie privind biserica, că a fost înconjurată de ziduri de apărare, iar pe acestea le înconjura un șanț cu apă adusă din Mureș, fapt de netăgăduit, văzându-se urmele lor[10].

O oarecare ameliorare a situației bisericii ortodoxe se constată în anul 1609, când, la 3 noiembrie, principele Transilvaniei Gabriel Báthory acordă preoților români posibilitatea de a ieși din condiția de aservire, scutindu-i de

[7] Ibidem, pag. 1036.

[8] https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_reformat%C4%83_din_S%C3%A2 ntana _de_Mure %C8%99.

[9] Benkő Károly, *op. cit.*, Cluj, 1868/1869, pag. 345.

[10] Orbán Balázs, *op. cit.*, 189.

sarcinile feudale cu excepția „darurilor”, iar în anul 1624, Gabriel Bethlen acordă fiilor de iobagi dreptul de a frecventa școlile. Preoții români din Transilvania sunt scutiți de dijma din vite și din grâne[11].

Către sfârșitul secolului al XVII-lea, în viața politică a Transilvaniei se produc importante modificări, ca urmare a încorporării Principatului în Imperiul austriac-habsburgic și catolic.

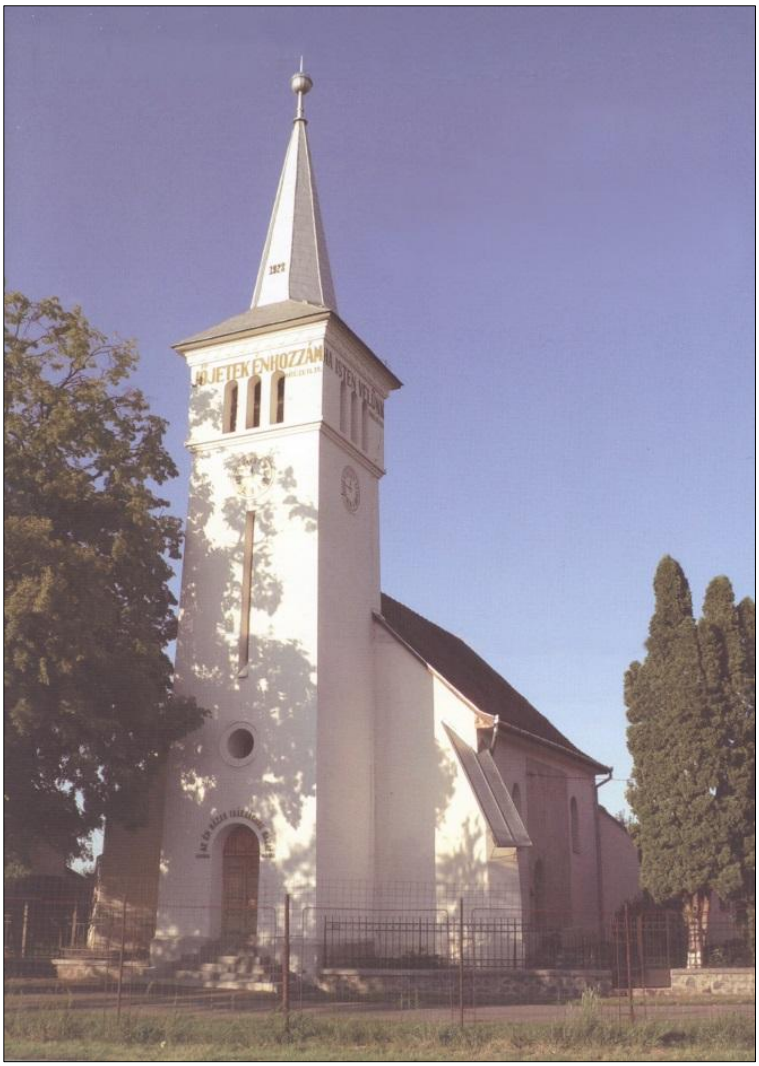

Biserica Reformată din Sîntana de Mureș
Sursa: Pliantul „Marosszentanna műemlék temploma”

[11] *Istoria României în date*, București, 1972, pag. 132, 134.

Comunitatea reformată în fața bisericii

Prin tratatul de la Viena, din 26 iunie 1686, Transilvania era nevoită să accepte protecția împăratului austriac, iar prin Diploma leopoldină, din 1691, Principatul era subordonat direct acestuia. Mitropolitul ortodox al Ardealului Teofil, Vlădica românilor din Transilvania, voind să-și scape biserica de primejdia reformațiunii și încercând să creeze o soartă mai bună, suportabilă, bisericii pe care o păstorea se lasă convins de emisarii Curții de la Viena, și înclină a primi Unirea cu biserica Romei convocând un Sinod la Alba Iulia, la 27 martie 1697, în care se acceptă Unirea cu Roma, pe baza celor patru puncte stabilite de Curtea imperială: recunoașterea supremației papale, a existenței purgatoriului, a purcederii Sfântului Duh și de la Fiul, precum și împărtășirea cu azimă. Clerul român urma să primească aceleași privilegii și imunitățica și clerul de rit latin (catolicii): scutirea de obligații iobăgești față de nobili, scutirea de impozite, loc de biserică și școală, porțiune canonică (pământ arabil și fânaț) în hotar, recunoașterea mirenilor uniți ca" fii ai patriei", cu drepturi cetățenești depline, reprezentare politică. Dar, deși Vlădica și câțiva preoți ortodocși primesc unirea cu Roma, totuși, poporul de la sate, cu rare excepții, nu-și părăsește brusc legea veche, strămoșească.

În luna *ianuarie 1699,* guvernul instituie o Comisie care străbate satele românești din Scaunul Mureș și anchetează atitudinea preoților și țăranilor români față de legea catolică, constatând că preoții și țăranii nu-și părăsesc ușor credința veche. *Popa Vasile din Bărdești* (poate și Sîntana) și *Popa Ioan din Săbad* se declară

și pe mai mai departe adepți ai legii vechi[12].

Unirea începută de Teofil se desăvârșește la 1700 sub mitropolitul Atanasie, care iscălește cu preoții și protopopii delegați, actul Unirii în Alba Iulia, formele fiind păstrate, Unirea nu răscolește tulburare în sufletele credincioșilor, a rămas fumul de tămâie, lumânările de ceară, icoanele, semnul sfintei cruci, posturile, sărbătorile, mătăniile etc.[13]

După vizita arhireului Atanasie Anghel la Viena, în 1701, face o declarație oficială care arată că Mitropolia Ardealului nu mai este supusă celei din București, Unirea fiind definitivă. Cele stabilite la Viena vor fi cuprinse în a doua Diplomă leopoldină semnată de împăratul Leopold I (1658-1705), la 19 martie 1701, cuprinzând chestiuni privitoare la Biserica română unită, promițând recunoașterea neamului românesc între celelalte națiuni și în hotarele obârșiei sale, cu condiția recunoașterii papei. Unirea cu Roma, la acea dată, a reprezentat un gest ultimativ de salvare a neamului și limbii. Presiunile multiple, care se exercitau asupra românilor ar fi dus la deznaționalizare, așa cum s-a întâmplat cu majoritatea elitei naționale (boierime) care, pentru a-și păstra privilegiile și puterea, s-a lepădat de credință, limbă și neam[14].

Aplicarea în practică a celor două Diplome a fost împiedicată de opoziția „națiunilor" privilegiate din Transilvania (maghiarii, secuii și sașii). *Conscripția fiscală de la 1722,* separat, a realizat un recensământ al localităților cu preoții, dascălii, clopotarii satelor Scaunului Mureș. Satul nostru nu este menționat, dar la *Curteni,* poziția 115, sunt conscrișii doi preoți, deținând o sesie intravilană întreagă, trei vaci, două oi, un loc cu semănătură de toamnă de 1 cub. și 2 mierțe (cred în intravilan-grădină).

Deci, nici aici nu era porțiune canonică după cum era la Bărdeși-poziția 114, sau la Săbad (Voiniceni)-poziția 113[15].

Credincioșii, sântăneni, 30 de capi de familie, recurgeu la serviciile religioase de la Curteni. În anul 1732, a fost înscăunat episcop Ioan Inochentie Micu-Klein, fiind și înnobilat, făcut baron, și astfel, membru al Dietei Transilvaniei. În această calitate, a încercat să determine aplicarea prevederilor de Unire, din 1701, în ceea ce privește drepturile politice ale românilor uniți, folosind pentru prima dată ideea coborârii românilor din cuceritorii romani ai Daciei, ca argument în favoarea egalității cu cele trei națiuni (ungurii, secuii, sașii) recunoscute din Transilvania. Pentru aceasta, organizează *Șematismul de la 1733*[16].

Conform acestuia, *nu se consemnează biserică, preot și porțiune canonică* (arabil și fâneață) *la Sîntana*. Nu se cunoaște data înființării unei parohii greco-catolice în Sîntana.

---

[12] Arhivele statului din Budapesta, secția guvernul Ardealului nr. Act 248-1699, și în Popa Traian, *op. cit.*, Ed. Corvin, Tîrgu Mureș, 1932, pag. 206.

[13] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 208.

[14] Grigore Bota și Vasile Ormenișan, *op. cit.*, pag. 243.

[15] *Székely székek a 18 században*. I. Marosszék 1701-1722 között, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007, pag. 507.

[16] Recensământul greco catolicilor din Transilvania.

De menționat că, Ioan Inochentie Micu-Klein, a fost întemeietorul Blajului ca centru ecleziastic, cultural-școlar românesc și primul ierarh român care a promovat trimiterea de tineri români la studii la Roma. Blajul va deveni pentru multă vreme focarul cultural al românilor ardeleni, „Roma ardelenă". A avut ca rezultat curentul cultural-politic numit „Școala Ardeleană", cu reprezentanții lui de frunte: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu. Episcopul trimite memorii Curții imperiale la Viena, și Guvernului pentru ca acestea să se pronunțe asupra drepturilor politice ale românilor, conform înțelegerilor cu Viena.

Astfel, în *septembrie 1743,* Guvernul printr-un ordin decreta: „Să se satisfacă dorințele preoților uniți dându-li-se teren de biserică, casă parohială și pământ de porțiune canonică; persoanele bisericii unite vor fi primite în rândul nobililor; preoții uniți vor fi scutiți de zeciuială, danii și taxe; fiii iobagilor români dornici de a cerceta școlile, nu vor fi împiedicați de la această năzuință nobilă de domnii de pământ, iar la *15 aprilie 1745,* Guvernul ordonă următoarele, văzându-și periclitată activitatea religioasă datorită misionarilor ortodocși și mișcărilor schismatice: 1. Bisericile să fie date preoților uniți, care vor fi apărați împotriva violențelor populației române; 2. Preoților uniți li se vor da toate privilegiile și drepturile de care se bucură preoții celorlalte religii recepte (catolică, reformată, luterană); 3. Preoții neuniți vor fi supuși la suportarea tuturor sarcinilor publice; 4. Persoanele care vin din țări străine ca să revolte țăranii români și doresc să facă slujba de preot, trebuie să-și prezinte scrisorile de hirotonire, toți cei neuniți vor fi denunțați protopopului sau vicarului unit mai apropiat."[17]

Ca urmare, Conscripția din anul *1746 a familiilor „Dis Unitorum" (Ortodocșilor) din plasa Șamșud (Sincai) pentru Sîntana consemnează 2 familii.*

Tot în anul 1746, mai mulți preoți din Nazna, Berghia, Band, Șincai, Oroi, Culpiu, Săbad, Porumbeni, au prezentat actele de hirotonire eliberate de episcopul Ioan Inochentie Micu Klein (1728-*1732*-1751), iar *Popa Vasile* din Bărdești și *Sîntana* „Bardosiensis et Maros Sz. Annai ensis ambolus Ecclesiis serviens Popa Vasile" prezenta acte de la Episcopul unit și Baron Ioane Pataki (1715-1727)[18].

Conscripția din 1750 înregistrează 125 de suflete, având biserică și preot în funcțiune, dar neavând dascăl sau cântăreț, iar ca venit parohial doar un intravilan de o câblă (=1/2 iugăre). Comunitatea figurează ca greco-catolică. O nouă Conscripție a Scaunului Mureș, de la *14 august 1755, consemnează Sîntana „M.Sz. Anna" cu: 1 biserică, 1 preot, 125 credincioși, 49 de familii, 1 cantor-învățător*[19].

Reverberațiile religiei străbune prezente în conștiința sătenilor i-a făcut ca în ciuda promisiunilor emisarilor trimiși de catolici printre ei, să *revină la ortodoxie,* în masă, datorită activității călugărului Sofronie și a discipolilor lui. Chiar asta rezultă din datele *Conscripției confesionale din 1762,* cunoscută ca oficială, fiind realizată de vestitul general Buckow, dușman al ortodoxiei, poporul satului continuând să nu se

[17] Ibidem.

[18] Traian Popa, *Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul Scaun al Mureșului*, vol. I, Ed. Concordia, Tîrgu Mureș, 1936, pag. 24, 25.

[19] Ibidem, pag. 39.

supună amenințărilor, ordinelor Vienei catolice, *adică doar 14 familii de uniți și o biserică greco-catolică și 18 familii de „dis unitorum" (ortodocși)*[20].

Cu doar 7 ani înainte, erau conscrise 49 de famili greco-catolice și doar 2 familii de ortodocși. Faptul că biserica, de lemn, cu siguranță pentru că legea interzicea românilor construcții din materiale durabile, a fost declarată ca aparținând greco-catolicilor-uniților a salvat-o de la incendiere. Statistica de la *1778-1782,* a preoților și învățătorilor greco-catolici, care *nu* au plătit tributul de război menționează la Sîntana pe preotul *Popa Sandu,* cu 4 florini și pe cantorul-dascăl (învățător) Popa János, cu 2 florini[21].

De la *20 august 1778,* avem o Conscripție a preoților și a dascălilor-cantori români, precum și a veniturilor pe care le au în plasa Band și Șamșud (Șincai). De aici, rezultă un venit modest, insuficient, ei fiind nevoiți să muncească alături de țăranii dependenți pentru a-și asigura traiul. Terenul intravilan al preotului era de 46 stânjeni lungime și 20 stânjeni lățime, iar al dascălului-cantor de 20 stânjeni lungime și 10 stânjeni lățime. (1 stânjen austriac=1,896 m) Leafa preotului era de 20 mierțe de bucate și 1 florin, iar a învățătorului era de 10 mierțe de bucate și 1 florin. În extravilan au și pământ arabil în fiecare asolament de 6 mierțe și 2 porții în păduri (una matură și una tânără)[22].

Specificația scutelnicilor de obligații militare, de la 1 februarie 1779, din sânul uniților din Scaunul Mureș în schimbul unei taxe, menționează la Sîntana 22 de familii greco-catolice, din care, sunt scutiți *preotul în funcție Popa Nicolaj, diaconul Todoras Juon* și clopotarul Hosszu Paskuj, care au achitat taxa de război de 1 Rfl. 42 Xgr., D(ul). archidiacon Orrha[23].

Conscripția de la 1780 a preoților, dascălilor-cantori și a curatorilor, precum și a impozitelor pe care le plătesc menționează aici observațiile curatorului Hoszszu Pászkuly, care susține că, pe lângă faptul că este contribuabil, îndeplinește și sarcinile sătești, ca oricare altul dintre locuitori, locuind la marginea satului pe alodiul feudalului său, își motivează plângerea prin aceea că i-e greu să îndeplinească concomitent obligațiile față de moșier, de preoți și de biserică, plângându-se probabil spre a fi scutit de cele obștești[24].

O situație a bisericilor din scaunul Mureș, plasa Șamșud (Sincai) de la 1780 privind veniturile, menționează la fila 5 satul Sîntana de Mureș (pago) cu *biserica reformată* avându-l ca *preot pe Sztéphanis Deső* de Krizba, care funcționa la Curteni, și *biserica greco-catolică* avându-l *preot* pe *Popa Nyikulaj și diacon pe Kriszte Juon.* Venitul bisericii reformate era estimat la 50 Rfl. după arabilul de 5 iugăre și fânațul de 2 iugăre deținut, iar al bisericii greco-catolice de 5 Rfl. după

[20] Virgil Ciobanu, *Statistica românilor ardeleni la 1760-1762*, în Anuarul Institutului de Istorie Națională 1924-1925, Cluj, 1926, pag. 684.
[21] Ibidem, pag. 81.
[22] Traian Popa, *Monografia orașului Târgu Mureș,* pag. 252.
[23] Traian Popa, *Documente privitoare…*, pag. 53.
[24] Ioan Ranca, *Românii din scaunele secuiești. Scaunul Mureș,* Ed. Ciubăncan, Cluj-Napoca, 1995, pag. 175.

arabilul de 5/8 iugăr deținut[25].

Conscripția ortodocșilor din plasa Șamșud (Șincai) *de la 1783* înscrie la „Szentanna" 2 familii ortodoxe; la Curteni erau 6 familii, iar la Bardos 52 de familii[26].

„Sematismul venerabilului cler al Archidiecesei Metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la Sfânta Unire 200", la pagina 488, menționează că parohia din „Sânt-Ana-de-Mureș" are Registru Matricol (Matrix) privind Căsătoriții, Botezații și Decedații de la 1826. „În parohia aceasta a funcționat de la *1826-1831 Popa Sandu,* de la *1832-1863 Mihail Cormoș."*

Preotul paroh *Mihail Cormoș* a fost alături de comunitate în vremea evenimentelor Revoluției de la 1848/1849, după cum am arătat mai sus. Având în vedere rolul jucat de preoți în Revoluția de la 1848 și pentru a diminua amestecul în problemele politice și administrative ale guberniului, preoților li s-a adus la cunoștință că citirea legilor, ordinelor și proclamațiilor este atribuită funcționarilor administrativi, ei fiind chemați numai pentru informare pentru a fi în măsură a da explicații credincioșilor. Consistoriul episcopesc, prin notarul, Ștefan Man (30/18 aprilie 1851), se adresa protopopului Ilie Farago în vederea luării de măsuri împotriva preotului din Sîntana de Mureș, Mihail Cormoș și a cantorului Ioan Coroș, care au intervenit în probleme administrative și juridice, respectiv, în cazul lui Bolya Vasi suspectat de furt și omucidere. „Prea onorată frăția ta aspru să-i înfrunți, căci au îndrăsnit a se amesteca în sphera jurisdicțiunii din afara, a săvârși o inquisițiune pre favoarea lui Bolya Vasi pentru furt și homicidiu în arest conduși de muierea acestuia Kormos. Și aceasta în urma decretului guberniale sub 16 octombrie a.c. nr. 9082 către acest consistoriu dat fără scădere impunându-ți-se prea onorat frăției tale ca pre acești deodată să-i amenințî a nu îndrăsni a se amesteca în sphera din afară, relele urmări de altminterea sie-și având ale imputa."[27]

Guvernatorul Transilvaniei, Ludwig von Wohlgemuth, recomanda conducerii celor două bisericii române sprijinirea comisiei de cercetare a abuzurilor săvârșite în perioada anilor revoluției. Se cerea completarea cu rigurozitate, la fața locului a tabelelor privind situația bisericii și a bunurilor distruse. În circulara privind restaurarea și reclădirea bisericilor românești distruse în timpul revoluției, trimisă la 2 iulie 1852, protopopului Ilie Farago prin comandamentul militar teritorial din Tîrgu Mureș, se menționează acordarea ajutorului promis de împărat următoarelor biserici: „… Bozed, Ceuașu de Câmpie, Porumbeni, Sângiorgiu de Mureș, Culpiu, Tîrgu Mureș, Band, Pănet, Ernei, Ungheni, Săbed, Lechincioara, *Sîntana de Mureș, Curteni,* Tofalău, Coroisânmărtin..."

Pentru realizarea acestui obiectiv, comisia a luat măsurile necesare, anunțându-se prezența, la 10 iulie 1852, la Tîrgu Mureș, a comisarului Conrad Balázs pentru împărțirea ajutorului promis de împărat. Cu acest prilej, preoții au fost informați că clopotele luate de insurgenții maghiari puteau fi ridicate din cetatea Brașovului, unde

[25] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Scaunul Mureș,* Nr. inventar 129, Seria: Conscripții fiscale, Nr. act 558, Anul 1780, fila 5.

[26] Traian Popa, *Documente privitoare la...,* pag. 22.

[27] Ana Hancu, *op. cit.,* pag. 322.

erau depuse[28].

Cu siguranță, cu ajutorul financiar imperial, din contribuția credincioșilor și veniturile bisericii s-a ridicat, după 1854, o biserică de piatră-cărămidă. Era preot Mihail Cormoș. Profesorul Benkő Károly menționează la *1860/61* (când a făcut documentarea pentru lucrarea sa) *existența unei biserici și a unei clopotnițe, a greco-catolicilor, din piatră (cărămidă)* disproporționate, mici, care dau impresia că se scufundă[29].

Un important element de referință pentru profilul și nivelul vieții spirituale locale este nevoia de carte moralicească și de cult pe care localnicii au resimțit-o. O compensează cu procurarea unei Cazanii de București, din 1768, și a unei Evanghelii nedatate, din Țara Românească, existente între bunurile de mare preț ale parohiei înscrise ca atare de inventarul parohial dintre 1867-1878[30].

„Sematismul venerabilului cler al Archidiecesei Metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la Sfânta Unire 200”, la pagina 488, menționează că parohia din „Sânt-Ana-de-Mureș” de la *1864 (-1900)* până în prezent funcționează actualul preot *Aron Mateiu*”, născut la 1833, cu studii teologice între anii 1858-1860, hirotonisit la 1860 și numit preot la Chinari, iar apoi, în 1864, la Sîntana[31].

„Comunitatea de greco-catolici, în număr de 655 are Biserică de piatră din anul 1899 în onoarea Prea Sfintei Treimi. Casa parohială din lemn era din 1892, iar Școala din lemn din 1895. Parohia era deservită de Paroh O.D. Aron Mateiu, Cantor-Docente Georgiu Comes, iar Curator primar Nicolae Cormoș. Venitul congrual era de 443 coroane și 82 fileri.”[32]

Protocolul din 25 decembrie 1891, făcut cu ocazia întrunirii Comitetului parohial greco-catolic din M. Santana a luat următoarea Hotărâre „…deoarece Casa parohială s-a surpat în partea dinapoi încât e ruinată, e de lipsă să se edifice Casă nouă parohială și findcă s-a procurat și bradul necesar și s-au tocmitu și meșterul care să facă Casa, care planul edificarei s-au așternut la Consistoriu spre aprobare, așadar urmarea, ca săse tae lemnele din pădure casă care acasă și maestrul casă apuce de lucrul Casei. Văzând că la edificare va fi de lipsă mult lucru cu carul și palma, care lucru trebuie să-l facă oameni din parohie deci s-au hotărâtu lumea: tot omul din parohie e obligatu a face lucrul de lipsă la edificarea Casei parochiale începând de la tăiatul lemnelor și adusul lor din pădure, precum la ruinarea casei vechi și ridicarea Casei cei nouă cum și umplutura cu pământu așia și adusul materialului de ori unde când va zice Curatorul și unde el va rândui acolo să lucre pe lângă straiția lui, sub pedeapsă aspră că dacă cineva nu s-ar supune, pe unul ca acela să-l poată ultragie Curatorul….și care nu va plini lucrul ori nu va voi să iese la lucru, pe spesele lui să se puie altu om cu Carul ori cu palmele și respectivul e datoriu a plăti diurnul aceluia

[28] Ana Hancu, *op. cit.*, pag. 306-307.
[29] Benkő Károly, op. cit., pag. 345.
[30] I. Ranca, *op. cit.*, pag. 175.
[31] Cornel Sigmirean, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului 1806-1948,* Ed. Universității, Tîrgu Mureș, 2007, pag. 488.
[32] Ibidem, pag. 488.

care a lucrat în locul lui.”

Semnau Protocolul-Procesul-verbal: „Dus. B. Viciu, Kenez Iuon, Kormos György, Boja Vasi, Arone Mathei/paroh, Kenez Peter Curator prim și alți membri ai Coratoratului:+Pap Laszlo,+Kormos Nikulaj,+Cseusan Vasilie,+Kelemen Samson,+Hosu Avram,+Punyi Janos,+Kormos Juon, prin B. Viciu.”[33]

Protocolul, din *20 februarie 1897,* privind demersurile necesare tăierii pădurii bisericești (parochiei) în termen de 2 ani ca, din lemnul pădurii, din cotete benevolu și din arende pe popor să se poată face altă Biserică greco-catolică... iar din Protocolul din *5 iunie 1898* aflăm privind edificarea Bisericii că „binecredincioșii au solvitu cărămizile din bună voie a lor”[34].

Proiectul turnului din 1889

[33] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș*, Dosarul nr. 20, fila 4.
[34] Ibidem, fila 11 și 12.

Biserica de cărămidă construită în anul 1899, în locul bisericii mai vechi de cărămidă, a fost ridicată de meșterul constructor Vintilă Ilie. Construcția a fost realizată după planurile arhitectului Mitropoliei din Blaj, Emil Oltean, proiecte care au primit avizul mitropoliei, cu nr. 1755/1899. Costul construcției s-a ridicat la suma de 3000 florini[35].

Fondurile bănești au fost adunate de la credincioși, contribuind și cu zile muncă, peste 100 de familii *„Consemnare* pentru bine credincioșii creștini din comuna bisericească din Sîntana de Mureș care bine au volit de au donat și colectat pentru edificarea S.(fintei) B.(iserici), cu cărămizi, cu bani, cu zile, cu carele și colectele de la străini ce sau făcut în anii 1898 și în 1899*”*.

Tabelul nr. 29
Contribuabilii la ridicarea Biserici de la 1899[36]

Nr. crt.	Numele credincioșilor cu donarea cărămidilor	Cărămizile (nr.)	Florini	Cr.	Observații
1.	Basilie Hossu	3000	10	50	-
2.	Arone Mathei preot	3000	10	50	-
3.	George Comes Do. cantor	2000	7	-	-
4.	Neculai Cormoș cor. prim	2000	7	-	-
5.	Petru Chinedi cur. mic	4000	14	-	-
6.	Joane Chinedi cur. mic	3000	10	50	-
7.	Dumitru Bujia cur. mic	2000	7	-	-
8.	Caliman Samson cur. mic	3000	10	50	-
9.	Ceossán Vasilie cur. mic	2000	7	-	-
10.	Cormos Joan cur. mic	2000	7	-	-
11.	Dom. not. (ar)com. (unal) Viciu Benedic	1500	5	-	-
12.	Mariia se Dom. Emil Cormos	8600	30	-	-
13.	Nistor Lazár	3000	10	50	-
14.	Hoszu Dumitru	1100	4	-	-
15.	Hoszu Avram cur. mic	3000	10	50	-
16.	Cormos George	3000	10	50	-

[35] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana,* Dosar nr. 22.
[36] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș*, Dosar nr. 21, Procese verbale 1903-1916, filele 1-6.

Nr. crt.	Numele credincioșilor cu donarea cărămidilor	Cărămizile (nr.)	Florini	Cr.	Observații
17.	Ajutorul cei cu vitele Suciu Toder	2000	7	-	-
18.	Boier Vasile	3000	10	50	-
19.	Cazan Sandor	3000	10	50	-
20.	Canpéan Joan	3000	10	50	-
21.	Körösi Joan	2000	7	-	-
22.	Calimán Juon dela mora	2000	7	-	-
23.	Hószu Simon cu Niculai	3000	10	50	-
24.	Szöcs Lazar	2000	7	-	-
25.	Vecerdi Simion	-	-	-	-
26.	Cormos Simon Z.	2000	7	-	-
27.	Suciu Naftanaila	1000	3	50	-
28.	Coman Todor	1000	3	50	-
29.	Flora Vasilie	1000	3	50	-
30.	Hoszu Naftanaila	1000	3	50	-
31.	Hoszu Juon	2000	7	-	-
32.	Pap Laszló	2000	7	-	-
33.	Caliman Ștefan	2000	7	-	-
34.	Caliman Vasilie a lui Sam.	2000	7	-	-
	Donațiunea cei fără de vite	sau cei cu	pal-	me	și care au colectat cărămizi cu ajutorul banilor.
35.	Onachi Petru	1000	3	50	-cu totul 4 fl, 50 cr
36.	Flora Simon	2000	7	-	-au pus 10 zile și de ajutor. Suma t. 14 fl
37.	Buja Juon bat.	2000	7	-	-
38.	Pasztor Sandor	2000	7	-	-
39.	Oltyán Juon	2000	7	-	-au pus 10 zile Suma totală 16 fl
40.	Oltyan Izidor	-	-	-	-
41.	Pora Dumitru	2000	7	-	-au pus10 zile de ajutor. Suma t. 16 fl

Nr. crt.	Numele credincioșilor cu donarea cărămidilor	Cărămizile (nr.)	Flo-rini	Cr.	Observații
42.	Bujia Costan	2000	7	-	-au pus10 zile de ajutor. Suma t. 11 fl
43.	Cormos Simon bat.	2000	7	-	-au pus10 zile aju tor. Suma t. 13 fl
44.	Cormos Peterné	1000	3	50	-au pus10 zile de ajutor. Suma t. 7,5 fl.
45.	Hoszu Ilie	2000	7	-	-au pus10 zile și ajutor. Suma t. 13 fl
46.	Gabor Joan	1500	4	60	-
47.	Cormos Simon stif.	2000	7	-	-au pus10 zile de ajutor. Suma t. 16 fl.
48.	Flora Sandu	2000	7	-	-au pus 10 zile. Suma totală 11 fl
49.	Maior Simon	2000	7	-	-
50.	Nyerges Moisa	1000	3	50	-au pus 10 zile de ajutor. Suma t. 10,5 fl
51.	Szabadi Petru	2000	7	-	-
52.	M(a)ior Vasilie	2000	7	-	-am pus10 zile și pă -mânt de caramida. Suma totală 11 fl
53.	Punyi Joan	2000	7	-	-am pus 10 zile și ajutor. Suma t. 16 fl
54.	Bujia Joan sen.	2000	7	-	-au pus 10 zileși aju -tor. Suma t. 13 fl
55.	Bongyan Vasilie	2000	7	-	-au pus 10 zile și aju -tor. Suma t. 13 fl
56.	Simon Vasilie	2000	7	-	-au pus 10 zile. Suma t. 11 fl.
57.	Moldovan Juon fi.	1000	3	50	-au pus10 zile. Suma totală. 7 fl 50 cr.
58.	Szőcs Mihai Juon	1000	-	-	-
59.	Csizmas Marie	1000	-	-	-
60.	Caliman Samson fi.	2000	7	-	-au pus10 zile și aju -tor. Suma t. 16 fl.
61.	Moldovan Josef	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma totală. 7 fl. 50 cr.
62.	Belian Petru	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma totală 7 fl. 50 cr.

Nr. crt.	Numele credincioșilor cu donarea cărămidilor	Cărămizile (nr.)	Florini	Cr.	Observații
63.	Punyi Aron	2000	7	-	-am pus 10 zile aju-tor. Suma tot. 14 fl
64.	Kerekes Gherasim	2000	7	-	-au pus10 zile. Suma totală 11 fl
65.	Onachi Vasilie	1000	3	50	-au pus10 zile. Suma totală 7 fl. 50 cr
66.	Pastor Joan	500	1	75	-au pus 10 zile și aju -tor. Suma t. 8 fl 75 c.
67.	Hoszu Joan fi.	-	-	-	-au pus10 zile. Suma totală 4 fl
68.	Pintilie Petru	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma totală. 7 fl 50 cr
69.	Kőteles Vasilie	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma totală. 7 fl. 50 cr
70.	Moldovan Juon Cetera	500	1	75	-au pus 10 dile. Suma totală. 5 fl75 cr
71.	Bucur George	2000	7	-	-au pus10 zile și ajutor. Suma t. 14 fl
72.	Clujian Chirile	1000	3	50	-au pus10 zile și aju -tor. Suma t. 10,50 fl.
73.	Onachi Vasilie Cojle	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma totală 7 fl50 cr
74.	Szőcs Samson	1000	3	50	-au pus 10 zile și aju-tor. Suma t. 9 fl 50 cr.
75.	Godan Costan	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma tota. 7 fl 50 cr
76.	Demeter Péter	1 ooo	3	50	-au pus 10 zile. Suma tota 7 fl 50 cr
77.	Pora Petru stiopiones	2900	10	-	-au pus 10 zile. Suma tota 14 fl
78.	Pora Gavril	1500	5	-	-au pus 10 zile și aju -tor. Suma t. 11 fl. 50 c
79.	Bucur Dumitru tii	1000	3	50	-au pus 10 zile și ajtor. Suma t. 7 fl. 5 o cr.
80.	Csizmas Aron	-	-	-	-au pus 10 zile. Suma 4 fl
81.	Hosu Joan Naft.	500	1	75	-au pus 10 zile. Suma t. 5 fl 75 cr
82.	Csizmas Petru	-	-	-	-am pus 5 zile. Suma

Nr. crt.	Numele credincioșilor cu donarea cărămidilor	Cărămizile (nr.)	Florini	Cr.	Observații
					2 fl
83.	Franțian Simon	1000	3	50	-au pus 10 zile. Su-mama totală 7,5 fl.
84.	Punyi Izidor	2000	7	-	-
85.	Kelemen Petru	-	-	-	-au pus 10 zile. Suma tota 6 fl
86.	Kenez Petru sebezan	2000	7	-	-au pus 10 zile. Suma tota 14 fl
87.	Panet Niculaé	1000	3	50	-au pus 10 zile și aju tor. Suma tota 8,5 fl.
88.	Moldovan Petru	1000	3	50	-au pus 10 zile. Su-ma tota 7 fl 50 cr
89.	Flora Mihai	1000	3	50	-au pus 10 zile și aju-tor. Suma tota 8,5 fl.
90.	Moldovan Avram	1000	3	50	-au pus 10 zile și aju-tor. Suma t. 12,5 fl
91.	Bujia Petru	2000	7	-	-au pus 10 zile. Suma tota 11 fl
92.	Bucur Joan cât.	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma tota 7 fl 50 cr
93.	Belian Vasile	500	1	75	-au pus 3 zile. Suma tota 2 fl 95 cr
94.	Nasnán Pétru	500	1	75	-au pus 4 zile. Suma tota 3 fl 35 cr
95.	Köteles Joan	1000	3	50	-au pus 10 zile. Su-ma tota 7 fl 50 cr
96.	Bucur Vaszi și Marie	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma tota 7 fl 50 cr
97.	Ciula Todor	1000	3	50	-au pus 10 zile. Suma tota 7 fl 50 cr
98.	Szasz Vaszine Olar Vasilie	300	1	-	-
99.	Sucs Ravica	500	1	75	-
100.	Verdes Ilie	2000	7	-	-
101.	Pungi Szanfire	1000	-	-	-
102.	Pungi Todor	1000	3	50	-
103.	Caliman Samson a paiului	-	-	-	-
104.	Suciu Lazar fi.	1000	3	50	-

Nr. crt.	Numele credincioșilor cu donarea cărămidilor	Cărămizile (nr.)	Florini	Cr.	Observații
105.	Chitia Safta	500	1	75	-
106.	Caliman Ilie	500	1	75	-
107.	Hoszu Demeter Naf.	500	1	75.	-
108.	Graur Susana	-	-	50	-
109.	Caliman Octavian	500	1	75	-
110.	Hoszu Saveta cu Marton	400	1	-	-

Biserica s-a construit în stilul propriu al bisericilor românești din Ardeal, în formă de navă, cu diviziunile clasice: pronaos, naos și altar.

Biserica Ortodoxă din Sîntana de Mureș

Recepția construcției s-a făcut la data de *31 noiembrie 1899,* de expertul delegat de către protopopiat, Vasile Salteleki și parohul local, Aron Matei, fiind în curând sfințită, în onoarea Sfintei Treimi, și dată în folosință. Trebuie precizat că, fundația zidurilor a fost asigurată prin cărămizi, cu excepția fundației turnului, care este din beton. Fundația de cărămidă, în timp a creat probleme de întreținere datorită infiltrațiilor de apă în ziduri, fiind necesare repetate consolidări și drenări. Acoperișul

a fost făcut inițial din șindrilă, iar al turnului din tablă zincată. Prima reparație capitală s-a făcut în anul 1920, fiind necesară consolidarea fundației și alte reparații de interior, determinate de deteriorările din timpul războiului, în sumă de 18.232 coroane, sumă achitată în întregime prin contribuția comunității. Nu trebuie omis faptul că, în aceeași perioadă, s-au inițiat și lucrările edificării unei noi case parohiale, construcție care este utilizabilă și în prezent (1980). Pentru a face față unor asemenea mari cheltuieli într-un timp relativ scurt, credincioșii iau hotărârea de a împrumuta de la Banca „Albina", suma de 50.000 de coroane. Dar numai după câțiva ani, în 1929, se fac necesare noi intervenții pentru subzidirea parțială a fundației de cărămidă, din cauza infiltrațiilor de apă. De data aceasta, se angajează, concomitent cu subzidirea, lucrări mai ample: înlocuirea acoperișului de șindrilă cu cel de tablă zincată, introducerea curentului electric, instalarea unui paratrăsnet, construcția anvonului, care se mai păstrează și astăzi, dar mai ales, pictura interioară. Anvonul a fost construit în luna august 1929, de tâmplarul de artă în lemn, Traian Bobletec, care a efectuat și reparații la mobilierul interior în valoare de 12.000 lei. Pictura interioară a bisericii, fără valoare deosebită, a fost executată de pictorul Alexandru Closs și Iuliu Keresteyi, pentru suma de 54.000 lei. Lucrarea s-a încheiat la data de 5 septembrie 1929. Pictura a fost executată în ulei reprezentând preponderent pe sfinții apostoli, iar pe plafon, Sfânta Treime și Ochiul Domnului. Pe anvonul de predicații erau reprezentați patru apostoli. Iconostasul construit din lemn de brad, având fondul vopsit în alb, cuprindea 32 de icoane și două statuete[37].

O nouă pictură de ansamblu a bisericii, de valoare artistică net superioară celei din 1929, a fost realizată în 1959-1961. A fost pictată în tehnica frescă pe o suprafață de 418 mp. de pictorul Ioan Cazilă din Sibiu, reprezentând un ansamblu pictural de teme, armonios și echilibrat închegate. Pe bolta pronaosului, naosului și altarului au fost concepute și realizate trei teme în ordinea dată: Fecioara Maria încadrată de patru cete îngerești, Iisus Pantocrator cu șase cete îngerești, între care încadrat Ioan Botezătorul și Fecioara Maria, Fecioara Maria cu Pruncul, iar în dreapta și stânga, câte doi arhangheli, Heruvimi și Serafimi în jur. În absida principală este înfățișată Maica Domnului cu Pruncul Iisus, înconjurată de Arhangheli, îngeri și de prorocii David și Solomon. Coborârea de pe cruce a Mântuitorului este amplu și nobil concepută. Imaginea lui Iisus Izvorul vieții și câteva portrete ale unor sfinți episcopi sunt redate cu un deodebit simț artistic, decorând pereții dinspre nord și sud. Impresionează sensibil, de asemenea, picturile din pronaos și naos, care înfățișează teme din copilăria Mântuitorului, minunile descrise în Penticostar, patimile Mântuitorului etc. În pridvor se remarcă picturile de pe boltă, înfățișându-l pe Iisus Emanuel și Judecata din Urmă, pe peretele de către miazănoapte.

Recepția s-a făcut la data de 5 decembrie 1961. Clopotele își au mica lor istorie. Astfel, clopotul cel mare, de aproximativ 200 kg, a fost returnat, după cum reiese din mențiunea înscrisă pe el, în 1856, clopotul original din care s-a turnat cel actual fiind, desigur, mult mai vechi. Clopotul mic, de aproximativ 60-90 kg, turnat în 1848, a fost

[37] Ioan Moldovan, *Monografia parohiei ortodoxe române din localitatea Sîntana de Mureș,* manuscris, 1980, pag. 38-40.

rechiziționat în august 1915, de către statul austro-ungar pentru fabricarea armamentului. În locul acestuia, alt clopot a fost instalat, la 26 martie 1922, în valoare de 9861 lei, donație făcută de Ioan Chinezu, în amintirea răposatei sale fiice, Măriuca38.

Vom prezenta și conținutul unor procese-verbale realizate în cadrul unor adunări ale curatoratului sau adunări generale ale credincioșilor pentru a oglindi preocupările comunității sîntănene.

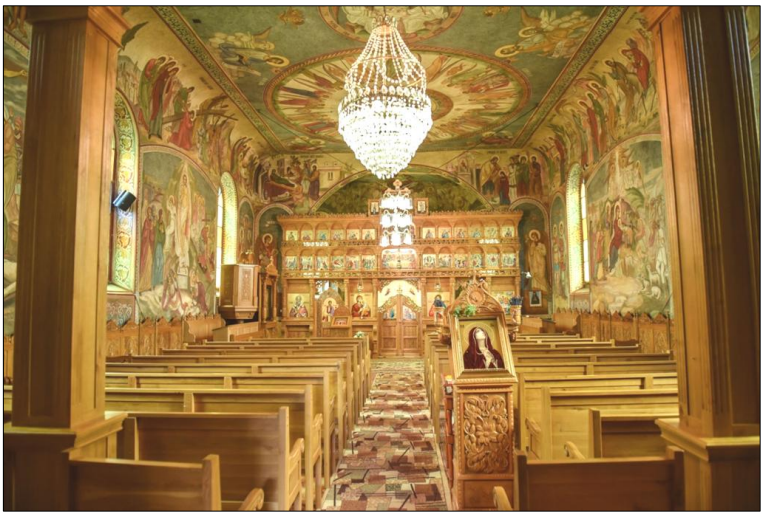

Biserica Ortodoxă din Sîntana de Mureș, aspecte din interior

[38] Lucica Puni, *Monografia localității Sîntana de Mureș*, manuscris, 1998, pag. 68-69.

Protocolul (Procesul-verbal) din *12 februarie 1904* „luat în adunarea tinerimei greco-catolice din Mureș St. Anna… având ca Obiect 1. Formarea unui cor bisericesc și luarea măsurilor de lipsă pentru siguranța cercetării probelor de cor, respective pentru cercetarea corului regulat. Ad. 1. Tinerimea de față unanim declară că voiește formarea corului și participarea la chor. Încât e pentru umblarea regulată la chor declară că toți cei ce au absentat de la chor fără de cauză grea, pre care e îndatorați a o aduce la cunostință d-ului învățător Ioane Ganga ca conducător al corului, e îndatorat a plăti pentru fiecare cas de absență 20 de filleri la mâna curatorului primar, care apoi vor forma baza unui fond pentru chor din care la timpul său să se acopere eventualele lipse ale corului înființatu."

Semnau: *Emil Andreșan*, preot, Ioan Ganga, învățător, Buja Aron, Iuan Dogar, Kelemen Samson, Nicolae Pop, Kenéz Gyorgye, Vaszilie Szucs, Nysztor Lázar, Vaszi Punyi, Dumitru Kormos, Avram Moldovan, Ilije Bucur etc.[39]

Protocolul luat în ședința curatoratului bisericesc, din *12 iunie 1904,* „Obiectul 1. Curatorul primariu George Cormoș propune să se decidă că ce e de făcut cu poporenii cară trimiși nu vor vrea să îndeplinească și să facă dilele de lucru de lipsă la scoală și biserică? Ad. 1. Se decide ca cei cară sunt recercați de două ori și nu au îndeplinit dilele de lucru la biserică și scola să solvească, cei care au car și vite 4 coroane, iar cei care trebuie să îndeplinească lucru cu palmele 2 coroane, pentru o zi de lucru."

Semnau…[40] *Protocolul* luat în ședința ordinară a Senatului școlar și a curatoratului bisericii greco-catolice din Maros St. Anna ținută la *11. IX.1904* „Obiectul 1. Stabilirea preliminariului de spese a bisericii și a școlii pa anul 1905. Ad. 1. Conform plăților cuprinse în preliminariul de spese intratele sunt *678 k. 82 fiII.* și spesele *1198 k. 13 fiII.* Deci pentru acoperirea speselor se mai recere suma de 519 k. 31 fiII. care, are de-a se încasa din preparațiunea facândă spre popor înpărțite în 4 clasă care se va face, în ședința cea mai apropiată a curatoratului. Semnează: Emil Andreșan, paroh, Ioan Ganga, notarul Senatului scolastic, George Cormos, Pora Dumitru, Kenez Peter, Hossu Avram, Cazan Alexandru, membri în curatorat."[41]

Protocolul, din 11 martie 1905, al ședinței curatoratului bisericesc în care la Primul punct „curatorul primariu George Cormoș aduce la cunoștința curatoratului, că neputându-se încasa Aruncul (contribuția bisericească-taxa) și prestațiunile de datorate bisericei, nu dispune de bani de lipsă pentru acoperirea speselor bisericei și a scoalei…"

Semnau…[42] Fila următoare cuprinde *Protocolul,* din 19 iunie 1905, al curatoratului, la punctul 1 al ordinii de zi curatorul prim George Cormoș „supune la dezbaterea onoratului, că ce e de făcut cu junele care dau naștere copiilor nelegitimi. «Adunarea» decide ca să se facă pașii necesari la forurile competente bisericești pentru ca să statornicească măsurile de disciplină pentru a să împiedica atare casuri

[39] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș*, Dosar nr. 21, fila 26.
[40] Ibidem fila 31.
[41] Ibidem, fila 31.
[42] Ibidem, fila 35.

pre viitoriu." Semnau…[43]

Protocolul Adunării generale a credincioșilor greco-catolici din Mureș St. Ana, din 21 august 1907. „Obiectul Scriptul oficiului protopopesc din 17 aprilie an curent Nr. 215/1907 prin care *se destituie* din curatorat respectiv senatul scoalei greco-catolice *Nyerges Moisă* și *Suciu Simion,* ca *membri activi ai social democrației internaționale* și alegerea, a lor, doi membri în locul lor."

Adunarea generală „alege în curatorat pe Chelemen Dumitru, iar ca inspector scolar… alege pe Cormoș Simon Z care primind și depun jurământul."[44]

Protocolul, luat la 5 noiembrie 1913, în ședința curatoratului. Obiectul „Presidiul aduce la cunoștință Scrisoarea M.On. consiliu popesc în care cere declarația, respectiv părerea referitor la pretențiunea lui Csekme Domokos care cere *o declarațiune de destăbulare pentru un loc ce l-a cumpărat din Sîntana de Mureș* și *pe care biserica a fost întăbulată,* îi provoacă pe cei prezenți să se declare… La aceasta întreg curatoratul să declară că-i pentru DA declarațiunea de destăbulare fiind că nu știe nici unul ca să fie dator bisericii cu ceva bani pe lângă aceea e deja un lucru de peste 30 de ani..." Semnează…[45] Urmează câteva protocoale din vremea Primului Război Mondial. (fila 144 verso) *Protocol* al curatoratului din 16 august 1914 „în cauza ajutorării femeilor rămase singure din cauza mobilizării generale. Presidiul *Ioan Roman* aduce la cunoștința coratoratului Î.P. Ven. Ord., ca un părinte adevărat, lasă fiecare coratorat să se îngrijească de familia rămasă fără cap și câștigătorul pânei de toate zilele. Coratoratul comentează că familiile năcăjite care sunt de a se ajuta sunt familia lui Someșan Alecsandru și Petru Pastor. Și se hotărăște că să vor rândui pe rând copiii la familii care sunt în stare să le dee de mâncare." Semnează: Ioan Roman, preot, Dumitru Celemen, Juon Puni, Onaki Petru, Dumitru Ceușan etc.

Protocolul luat în ședința curatoratului bisericesc greco-catolic din Sîntana, în 2 Faur (Februarie) 1915. „Președintele aduce la cunoștința curatoratului că în pădurea bisericii, deși s-au ținut vre-o 4 licitații totuși au mai rămas nevândute încă vre-o 45 grămezi de lemne și afară de asta încă lemnele groase 56, întreabă că ce să se facă? Să se vândă tot cu bani gata sau în așteptare? Căci astfel nu se poate ca să rămână nevându-te..." Semnează…[46]

Acest Protocaol îmi amintește de altele, precedente, privind tăierea de pădure, vânzările de lemne prin licitație, pentru acoperirea cheltuielilor parohiei.

Protocolul, din 17 octombrie 1915, luat în Adunarea generală a credincioșilor greco-catolici din Sîntana de Mureș în Școală. „I. Prezidiul aduce la cunoștința celor prezenți că Oficiul silvanal a măsurat partea de pădure ce este a să tăia în anul curent, sosind vremea să să taie, roagă cei prezenți să hotărască modul cum are să să taie și ca să vândă… II….dărâmarea vechii școli devenită un pericol pentru copii..." Semnează: Ioan Roman, preot, Ioan Fleșeriu, notar, Dumitru Celemen, Ioan Puni,

[43] Ibidem, fila 36.
[44] Ibidem, fila 50.
[45] Ibidem, fila 128.
[46] Ibidem, fila 147.

Petru Caliman, Simion Cormoși, Niculai Pop, George Chines etc.[47]

Protocolul din 5 martie 1916 luat cu ocazia *licitării locurilor bisericii* greco-catolice din Sîntana de Mureș: 1. La coasta orașului. 2. La cimitir. 3. În Bocșa sub rupturi. 4. În Berc. „...Semnează:...”[48]

O altă sursă de venit a bisericii. *Protocolul* luat în adunarea curatoratului biserica greco-catolică din Sîntana de Mureș, ținută la 7 aprilie 1916. „I. Prezidiul arată însemnătatea orfelinatului român greco-catolic ce să va înființa în Blas pentru ocrotirea orfanilor români greco-catolici a căror părinți au murit pre câmpul de luptă. Spre acoperirea speselor cu acest orfelinat s-a început o colectă la care concurge tot omul bun de inimă. După ce și unele biserici încă concurg, cu ceva ajutor propune ca și biserica greco-catolică din Sîntana să concurgă după putință.

Adunarea hotărăște acordarea a 30 de coroane pentru noul orfelinat. Semnează...”[49] Biserica mai primise asemenea solicitări de ajutorare a bănățenilor din Archiud în anul 1910, de la Suciag în anul 1912[50].

Protocolul, din 21 octombrie 1917, al adunării curatoratului. „*Obiectul* Pedepsirea atât a bărbaților cât și a femeilor din Sîntana de Mureș care au păcătuit prin purtarea rușinoasă de a fi în în această poziție. I.On. D. Ioan Roman, preot, face cunoscut că nicicând nu intră femeile din Sîntana în patima fărădelegilor a căror urmare este sporirea de prunci, prin care să necinstește biserica având respectiva, că lucră în contra legilor ei, și ca să pună capăt acestei patimi, întreabă curatoratul că ce pedeapsă să se aplice față de aceia oameni. Ad. I. Curatoratul hotărăște că persoanele care cad jerfa patimilor fără de legilor să se pedepseascăcu 40 coroane, iar care nu vor a plăti aceasta sumă să fie escluse pre termen de un an dea mai umbla la biserică, asemenea de a să împărtăși de funcțiile preotului, termen de un an. După pedepsirea acelor persoane să se publice în biserică.” Semnează: Ioan Roman, preot, Ioan Fleșeru, notar, Dumitru Celemen, Iuon Puni, Kinez Iuon, Avram Bujea, Dumitru Ceușan[51].

Protocolul, din 28 mai 1916, al Adunării generale a credincioșilor greco-catolici din Sîntana de Mureș. *Obiectul* Privind o nouă casă parohială. Adunarea este de acord. Se semnează…[52] un nou efort al comunității în muncă și bani în vreme de război.

Procesul-verbal, din *2 august 1923,* scoate în evidență atitudini de comportament, luat în ședința curatoratului în problema „… că Achim Vasile a adus lemne verzi (subțiri de îngrăditură) din pădurea bisericii, fără de știrea și învoirea noastră fiind ca faptul acesta formează delict, cere celor prezenți să hotărască feliul pedepsei. Reprezentanții senatului bisericesc luând în considerare că a fost mare îndrăzneala delicventului hotărăște prețul lemnului în 300 lei, iar pedeapsa 200 lei, total 500 lei. Achim Vasile chemat de față, să spunem pedeapsa pe care o primește solvind la mine… 200 lei în cursul zilei de 2 august

[47] Ibidem, fila 150.
[48] Ibidem, fila 152 verso.
[49] Ibidem, fila 154.
[50] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș,* Nr. act 9, fila 9 și 10.
[51] Ibidem, *Dosar nr. 21*, fila 166.
[52] Ibidem, fila 171 verso-175 verso.

1923, iar la 1 septembrie 1923, restul de 300 lei. Prezenți Ioan Văidean și Ioan Puni Izidor, X Achim Ioan prin Petru Comes și problema constatată de parohul Ioan Roman… că curatoratul bisericesc este prea comod în îndeplinirea datorințelor față de biserică și școală provoacă pe fiecare curator să-și dea seama de cinstea ce o ocupă și să facă datorința în viitor cu mai multă dragoste..."[53]. Se semnează.

Având în vedere veniturile și cheltuielile parohiei, următorul proces-verbal scoate în evidență o nouă sursă de bani pentru visteria parohială.

Procesul-verbal, din 8 noiembrie 1926, „Presidiu prezintă cererea lui Suciu Samson pentru un împrumut de 3500 lei" specificând mai întâi de ce el, Ioan Roman, nu este de acord, înainte de a delibera curatoratul „… nu este de acord să se înceapă a da împrumut banii privaților ci mai bine să se depună la Bancă din motive: nu sunt atâția bani cât să îndestuliască toate cererile credincioșilor până ce s-ar face tulburare – și alt motiv, că criza de bani în care ne găsim nu va putea să se încaseze banii la scadență." Curatoratul hotărăște să se dea împrumutul[54]. Se semnează.

În anul 1904, la 12 februarie, era menționat ca preot Emil Andreșan; în 1910, era preot Dănilă Sasu; în 1914 (11 decembrie), era instalat preot Ioan Roman servind comunitatea până în noiembrie 1940; în perioada ocupației horthyiste a servit Ioan Maior.

Tabelul nr. 29
Preoții care au deservit comunitatea între 1733-1918-1948

ANII	*PREOȚII*
1733	-
(1727-) 1746..	Popa Vasile
1778 (august)	Popa Sandu
1779 (1 februarie)	Popa Nicolaj
(1810-1831	Popa Sandu
1832-1863	Mihail Cormoș
1864-1903	Aron Matei
1903-1909	Emil Andreșan
1909 (11 nov.)-1914	Dănilă Sasu
1914 (19 dec.)-1940 (decembrie)	Ioan Roman
1941-1948	Ioan Maior

[53] Ibidem, Dosarul nr. 22, Anul 1922/1936, fila 6.
[54] Ibidem, Dosar nr. 22, fila 35.

Tradițiile vechi creștinești ale comunității românești din localitate, sunt dovedite și de tezaurul cărților bisericești din inventarul parohiei. Sunt menționate ca valori de veche carte românească: o Evanghelie din 1746 (Râmnic), un Antologhion din 1766 (Râmnic), două exemplare din Strașnicul de la 1752 și 1753 (Blaj), un Penticostar (Blaj) de la 1768, un Triod (Blaj) de la 1813 și un Evanghelier (Blaj) de la 1817. În zestrea cultică a parohiei mai figurează, de asemenea, un felon (pelerină) a cărui vechime nu se cunoaște, precum și o cruce, o linguriță pentru împărtășanie și o ceașcă, toate de argint.

Un proces-verbal, întocmit la *22 noiembrie 1939,* primar Dumitru Ceușan, ne prezintă averea mobilă și imobilă a bisericilor. *Biserica greco-catolică* deținea:

Terenuri clădite 1 iugăr 854 stânjeni;
Arător 10 iugăre 362 stânjeni;
Fânațe 1 iugăr 1246 stânjeni;
Pășune 15 iugăre 1000 stânjeni;
Pădure 30 iugăre 1107 stânjeni;
Loc de cimitir 1 iugăr 22 stânjeni.
Biserica reformată deținea:
Terenuri clădite 1 iugăr 646 stânjeni;
Arător 17 iugăre 160 stânjeni;
Pășune 15 iugăre 185 stânjeni;
Pădure 19 iugăre 870 stânjeni;
Loc de cimitir - 647 stânjeni[55].

După Unificarea bisericească din august 1948, credincioșii au revenit la Biserica mamă-Ortodoxă. Îndrumătorii spiritali ai comunității în anii comunismului și în anii „democrației originale" au fost: Ioan Popescu, Dumitru Nistor, Ioan Anca, Ioan Moldovan, Ioan Șuteu, Teodor Mureșan.

Tabel nr. 30
Preoții care au deservit comunitatea în perioada 1948-2018

ANII	*PREOȚII*
1948...	Ioan Popescu
1949..	Dumitru Nistor
1949-1970	Ioan Anca
1971-1983	Ioan Moldovan
1983-1990	Ioan Șuteu
1990-2018	Teodor Mureșan

[55] D.G.A.S. Mureș, *Dosar Sîntana de Mureș,* Nr. 13175/1939, pag. 1.

Din activitatea preoților amintim: În timpul preotului *Ioan Anca* s-a reparat biserica ortodoxă mutilată de război din Curteni, în anul 1960. Aceasta pentru că a trecut pe acolo președintele Partidului Muncitoresc Român, Gh. Gheorghiu-Dej, în anii 1959-1960 în vizită la G.A.C. din Curteni.

Surprins de starea bisericii, a oprit mașina, a întrebat ce biserică este, cauza mutilării și a dat ordin autorităților comunale și parohiale ca în cel mai scurt timp să fie refăcută. Biserica din Curteni, filie a bisericii din Sîntana, rămasă fără credincioși, s-a refăcut cu ajutorul credincioșilor din Sîntana. Cea din localitate s-a retencuit, exteriorul bisericii în anul 1969, s-a înlocuit tabla zincată de pe acoperișul turnului, s-a reparat și vopsit acoperișul, s-a pictat interiorul și s-a înălțat o nouă cruce pe turn; Preotul *Ioan Moldovan* a restaurat biserica după inundația din 1975 și pictarea ei în tehnica „tempera", drenajul pe cale electrică a infiltrațiilor de apă din zidurile bisericii, lucrare în valoare de 19.000 lei, construirea unui gard de fier și trotuar în fața bisericii, construirea casei parohiale, în valoare de 29.000 lei.

Corul bisericii greco-catolice din Sîntana de Mureș, sub îndrumarea preotului Ioan Maior și cantorului Nicolae Comes, 15 august 1946

Realizările menționate se datorează membrilor Consiliului parohial: Suciu Gheorghe și Nistor Lazăr ca epitropi primari, Deac Ilie, Moldovan Ioan, Moldovan Ilie, Egri Teofil, Pavel Ioan, Buja Alexandru, consilieri, precum și de membri Comitetului parohial: Pol Alexandru, Suciu Alexandru, Chinezu Bazil, Cizmaș Nicolae, Gașpar Iacob, Marian Teodor, Moldovan Grigore, Irimie Ioan, Covaci Mihai, Șomodi Constantin, Ormenișan Ioan[56]. Din activitatea parohiei ortodoxe sub

[56] Ioan Moldovan, *op. cit.* manuscris, pag. 37-40.

îndrumarea preotului *Teodor Mureșan* amintim: în 2008 - acoperirea bisericii cu tablă de aluminiu, în 2010 - nouă poartă din lemn de stejar sculptată în stil maramureșan, în 2011 - s-a schimbat pardoseala bisericii, în 2011 - s-a înlocuit catapeteasma cu una sculptată în lemn de stejar, în 2011/2012 - s-au pictat icoanele de pe catapeteasmă de pictorul Emil Dunăre, în 2014 - au fost amplasate două busturi în fața bisericii reprezentându-i pe Mihai Viteazul și pe Constantin Brâncoveanu, tot în 2014 - s-a construit o Capelă de biserica ortodoxă pe terenul nostru, în aprilie 2015 - s-a Târnosit biserica (se aduc moaște, în cazul nostru de mai mulți sfinți, depuse în masa sfântului altar) sfințită de către Arhiepiscopul Irineu al Albei Iulii, în 2016 - bănci și scaune sculptate, urmând și alte înnoiri pe viitor. Membrii *Consiliului parohial* cu care s-a conlucrat pentru realizările menționate sunt: Pâncă Gavril, Roșca Ioan, Iuga Alexandru, Astăluș Teodor, Baciu Mircea, Badiu Vasile, Ieftimie Grigore, Cătărig Alexandru, Falca Ioan, Maxim Gheorghe, Moroșan Gheorghe, Pavel Vasile, Pol Augustin, Pol Petru, Pol Vasile, Puni Petru.

Numărul credincioșilor, enoriașilor noștri ortodocși, la 1 ianuarie 2018, era de 1350 suflete. (Teodor Mureșan, n. 1956, la Casa parohială, strada Principală, nr. 240) Mai jos, într-un tabel vom reda numele preoților reformați care au deservit comunitatea maghiară din localitate, așa cum reiese și din conscripțiile secolului al XVIII-lea până în prezent.

Tabelul nr. 31
Preoții reformați

ANII	PREOȚII
1722	Curteni
1780	Sztéphanis Deső de Krizba-la Curteni
1853-1893	Szabó Ferentz
(1894)-1904-1906-(1907)	Bitai Mihály
1908-1948	Farkas Jenő
1909-1954	Mólnár Albert
1954-1976	Trombitás József
1976-1990	Csáky Károy
1990 (noiembrie)-2018	Péter Julia

La data de 1 ianuarie 2018 numărul enoriașilor era de 735 de suflete. Membrii Consiliului parohial și Asociația femeilor cu care am conlucrat și conlucrez, se aleg din trei în trei ani, și răspund din tot sufletul la activitățile la care au fost solicitați și pe care le-au organizat pentru comunitate de presbiterieni (preot Péter Julia).

Tabloul confesiunilor trebuie completat cu *Biserica adventistă-cultul adventist*.

Prima credincioasă adventistă era din anul 1915, Balló Zsuzsána, născută în decembrie 1885 și decedată în anul 1959. În anul 1919 s-a format al II-lea grup de adventiste în jurul primei aderente: Balló Zsuzsána, Gagyi Sára, Barabás Anna, Bordos Anna, Bordos Istvanné, Kozák Ilka, mergând la Tîrgu Mureș atașate unui grup mureșan pentru slujbă. După război, în anul 1947, s-a cumpărat o casă veche din pământ pentru *„Casă de rugăciune”* pe strada Păstorilor, nr. 168, s-a organizat grupa în Sîntana. În anul 1952 casa veche a fost dată jos și s-a construit o nouă „Casă de rugăciune”, inaugurată la 30 mai 1953. În anul 1980, erau 31 de familii cu 115 suflete, din care, 12 familii de români (52 suflete) și 19 familii de maghiari (cu 63 suflete)[57]. În anul 1987, au construit o nouă Casă în jurul celei vechi ce încă poate fi văzută. După revoluție (1989) s-a adoptat titulatura de *„Biserica adventistă”*.

În prezent sunt 107 membri care-l au ca pastor, de 25 de ani, pe Kis Ioan.

Biserica Adventistă din Sîntana de Mureș

[57] Ioan Moldovan, *Monografia parohiei ortodoxe române din localitatea Sîntana de Mureș*, manuscris, 1980, pag. 34.

Tabelul nr. 32
Principalelor confesiuni din comună între 1850-2002[58]

Anul	Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Reformați	Izraeliți	Adventiști
1850	-	380	37	122	4	-
1857	1	454	27	149	-	-
1869	5	552	7	223	6	-
1880	-	469	16	250	14	-
1890	10	634	28	284	12	-
1900	-	677	12	351	14	
1910	3	748	25	460	11	-
1920	-	787	-	318	24	-
1930	11	746	19	515	14	8
1941	16	646	27	627	13	26
1992	920	24	21	691	-	168
2002	1260	6	59	760	-	148

B. Școala

Începuturile școlii sunt legate de Biserica catolică, care a deținut vreme îndelungată monopolul asupra culturii și învățământului. În perioada feudalismului, școala s-a făcut pe lângă biserică și a fost patronată de preot, iar ca învățător a funcționat cantorul. În cazul nostru, având în vedere atestarea localității la 1332, prin preotul Paulus „sacerdos de Sancta Anna" (preot de Sîntana) plătind dijma papală, menționat și în anii 1334-1335, cu siguranță era și o mică școală (în latină), iar după reforma calvină din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în limba maghiară, dar documente scrise nu avem.

În vechiul Scaun al Mureșului, școala românească ia ființă la mijlocul secolului al XVIII-lea, autoritatea maghiară nefiind interesată în trezirea conștiinței naționale românești. Se pare că și înainte vor fi existat școli românești pe lângă mănăstirile de călugări de la: Sânmărtinul de Câmpie, Lăscud, Râciu etc. pentru instruirea cântăreților de biserici sau chiar pentru pregătirea preoților, dar lipsa documentelor le lasă în negura necunoscutului. Anul înființării Școlii confesionale românești nu se cunoaște cu certitudine dar este legată de înființarea Bisericii greco-catolice din Transilvania. Rolul cel mai important în răspândirea catolicismului în rândul

[58] Varga E. Árpád, *Erdély etnikai és felekeyeti statisztikája*, I, Kiadó ProPrint, Csikszereda (Miercurea-Ciuc), 2011, l., pag. 586.

românilor l-au avut călugării iezuiți așezați la Tîrgu Mureș, la 6 octombrie 1702, realizând cu mult succes intențiile Curții de la Viena. Ei intervin pe lângă Gubernul Transilvaniei pentru acordarea drepturilor și favorurilor promise cu ocazia Unirii cu Roma: pământ pentru clădirea bisericii, pentru casa parohială, pentru școală; porțiune canonică: pământ arabil, fâneață, pădure; scutirea de impozite pentru lucrătorii bisericii. Șematismul (conscripția) de la 1733, inițiat de episcopul Ioan Inochentie Micu-Klein *nu* consemnează biserică greco-catolică și personal bisericesc la Sîntana. Conscripția Scaunului Mureș, de la *14 august 1755*, consemnează Sîntana „M.Sz. Anna" cu: 1 biserică, 1 preot, 125 credincioși, 49 de familii, *1 dascăl-cantor respectiv „ludi magistri-cantores"*[59].

Putem trage concluzia că, la 1755, se făcea ȘCOALĂ cu copiii din parohie-sat de către cantorul-dascăl. În anul 1777, se reorganizeaă învățământul prin *Ratio Educationis* astfel: a)-școala trivială cu 1-2 învățători, obligatorie atât la sate, cât și la orașe (școala elementară); b)-școală capitală, centrală, cu ceva superioară celei triviale, cu durata de 3 ani, pregătind elevi pentru gimnaziu; c)-școala normală, capitală, câte una în fiecare provincie, având 4-5 învățători și o durată de 4-8, ani în funcție de progresul elevilor la învățătură[60].

Ne reamintim că, pentru anul 1778, era preot Popa Sandu, iar dascăl-cantor era *Popa János (Ioan)*[61].

Conscripția veniturilor parohiale din plășile Band și Șamșud (Șincai), din anul 1778, comunicată anul următor Gubernului Transilvaniei, indică la Sîntana de Mureș cu statut de jeler două persoane, adică preotul și cantorul-dascăl unit. Terenul atribuit dascălului în intravilan era de 20 pe 10 stânjeni. Plata în bani era de 1 florin și de 10 mierțe de cereale în natură. În extravilanul comunității unite mai beneficiau (preot și dascăl) în fiecare asolament de o bucată de 6 mierțe și pădure cu 2 porții, una matură și una tânără[62].

Pentru anul *1779*, ne reamintim, era preot Popa Niculaj, iar *dascăl-cantor Todoras Juon*[63]. Deci, în intervalul 1755-1779, timp de 24 de ani cel puțin, fiind preot și dascăl-cantor a funcționat și școala chiar dacă nu avea un local propriu, poate la casa parohială sau la biserică, sau într-un spațiu închiriat. De asemenea, este atestată funcționarea Școlii confesionale între anii 1780-1790[64]. După puțin timp, alte surse vor constata desființarea ei, sau numai o subvenție dascălului, ceea ce însemna același lucru, de vreme ce copiii credincioșilor de aici, împreună cu cei din alte sate apropiate

[59] Traian Popa, *Documente privitoare la trecutul*… pag. 39.
[60] Traian Popa, *Începuturile școlii românești în vechiul Scaun al Mureșului,* Tîrgu Mureș, 1927, pag. 6.
[61] Ibidem, pag. 81.
[62] Ioan Ranca, *Românii din scaunele secuiești. Scaunul Mureș,* Ed. Ciubăncan, Cluj-Napoca, 1995, pag. 175.
[63] Ibidem, pag. 53.
[64] Aurel Holircă, *Școala în regiunea Mureșului…,* în Marisia, IX, 1979, Tîrgu Mureș, pag. 214.

sunt menționați frecventând școala maghiară din Pănet[65].

În anul 1784, se introdusese un *Plan de învățământ,* care prevedea pentru școlile cu 3 clase (trivium), *25 de ore pe săptămână.* Materiile predate erau: Rugăciune-2 ore; Istorie biblică-2 ore; Cântări liturgice-1 oră; Cunoașterea literelor-2 ore; Silabisire-2 ore; Citire-4 ore; Aritmetică-2 ore; Economia câmpurilor-4 ore; Scriere-4 ore. Se impusese acest program pentru că, de fapt, școala se făcea mai mult iarna, în celelalte anotimpuri atât învățătorii, cât și elevii munceau în gospodărie, pe ogor, pășteau vitele, ori efectuau alte lucrări cu caracter agrar de sezon, astfel că progresul școlar era slab[66].

În anul 1786, împăratul Iosif al II-lea pentru bunul mers al învățământului dispune printre altele: școlile mai vechi să se pună într-o stare mai bună; spezele pentru susținerea școlii să le plătească o parte părinții copiilor prin colecte, ori mici taxe. La acestea, Comisia de studii ardelene a mai dispus: pentru leafa dascălului-învățătorului să se încheie un contract cu Comuna în prezența unui funcționar administrativ, 2/3 să i se plătească în natură, iar restul în bani; dintre cantori să nu se mai numească dascăli pe viitor, decât cei care și-au însușit metoda normală de predare; să se dezrădăcineze obiceiul de a trimite copiii cu vitele la pășune în timpul funcționării școlii; să se țină evidența copiilor care frecventează școala; să li se dea copiilor cărți gratuite; să se stârpească obiceiul de a moșteni funcția de dascăl din tată în fiu, cum se întâmpla cu cea preoțească, de aceea, nici un dascăl să nu fie numit în satul natal; să fie premiați anual primii 3 elevi mai buni la învățătură pentru a fi înduplecați a îmbrățișa cariera de dascăli; cu prilejul cununiilor, preoții să laude în public pe cei care frecventează regulat școala; fără certificat școlar nimeni să nu poată ajunge primar sau jurat al satului; bătrânii satului să cerceteze împreună cu preoții școala și să îndemne tinerii la învățătură; cei ce se disting trebuie lăudați în public și premiați[67].

Rezultă că în intervalul *1755-1790,* la Sîntana de Mureș funcționa *Școala confesională.* Situația nenorocită a învățământului românesc din județ o prezintă conscrierea la *1839* în plasa Band, la poziția 11. *Sîntana de Mureș* specificându-se: „Preotul ține școală cu copiii.” După alți 4 ani o nouă conscriere, de la *1843,* privind Școala românească din plasa Șincai, la poziția 11. *Sîntana* se specifica: „Preotul ține școala cu copiii.” Cauzele care împiedicau înființarea școlilor: incultura și imoralitatea, din cauza crâșmelor aflate în fiecare colibă țărănească și de șezători unde feciorii duc băutură și chefuiesc toată noaptea, se bat și se omoară. Propune să se închidă toate cârciumile și să se lase în fiecare comună, numai câte o cârciumă din venitul căreia s-ar putea susține școala. La poziția 8. Săbad (Voiniceni) „Este școală și învățător foarte cult, care ține școala în locuința sa.”, iar la poziția 9. Bărdești „este învățător care propune românește în școală.”[68]

---

[65] Ioan Ranca, *Românii din scaunele secuiești. Scaunul Mureș…*, Ed. Ciubăncan, Cluj-Napoca, 1995, pag. 176.
[66] Aurel Hobică, în Marisia, IX, 1979, Tîrgu Mureș, pag. 211.
[67] Aurel Hobică, în Marisia, IX, 1979, Tîrgu Mureș, pag. 219.
[68] Traian Popa, *Monografia orașului Tîrgu Mureș,* Ed. Corvin, Tîrgu Mureș, 1932, pag. 261-262.

Recensământul populației din 1869/1870, la rubrica „Știe carte/Nu știe carte" a consemnat doar *19 știutori de carte:* la Nr. 1, preotul greco-catolic Aron Matei și 1 fiul Petru Matei, la Nr. 2, cantorul greco-catolic Gheorghe Komis, la Nr. 14, primarul satului Gagyi István, la Nr. 15, Dumitru Kormoș, gospodar independent și 1 nepoata Anika, la Nr. 16, judecătorul domenial Csifó Josef, la Nr. 27, preotul reformat Szabó Ferenz, soția sa Szabó Judit, fiul maistru tâmplar Szabó Dénes și fiul ucenic cojocar Szabó Sándor, la Nr. 51, Dumitru Kelemen cursant la școala de teologie de la Blaj, la Nr. 77, Dumitru Kormoș handicapat, la Nr. 141, gospodarul independent Alexandru Nyerges și fiul Moses, la Nr. 163, crâșmarul arendaș Spirev Jakub, soția Fraide și fiul Sándor. Explicăm aceasta prin slaba frecvență școlară, uitarea prin lipsa exercițiului citirii și scrierii, necitirea Bibliei și a altor cărți de rugăciune etc. „Sematismul..." din 1871 (pag. 107) menționează că în localitate erau 82 de școlari, iar cantor-docente era George Comes, dar „casă școlară lipsește".

Un imobil special destinat Școlii este menționat în „Sematismul din 1876 (pag. 112) construit prin contribuția credincioșilor, în perioada 1871-1876, când administrator parohial și preot era Aron Matei. În calitatea sa de paroh, Aron Matei era și președintele Senatului scolastic, fiind vorba de o școală confesională de pe lângă biserica greco-catolică din sat. Senatul scolastic era alcătuit din prot, cantor-dascăl și 3-5 părinți cu elevi în școală aleși pe 3 ani, depunând un jurământ. Membrii senatului își repartizau responsabilitățile: fercvența elevilor și contactarea părinților, inclusiv amendarea pentru absențe nemotivate conform legii, asistența la ore, curățenia, întreținerea mobilierului și a clădirii, aprovizionarea cu lemne, tăierea și depozitarea lor[69].

„Sematismul..." din 1876, înregistra 62 de elevi. Legea pentru introducerea obligatorie a limbii maghiare în toate școlile primare-prima lege Tréfort, din 1879, a condus la scăderea numărului școlilor nemaghiare. În anul 1880 conform „Sematismului" din acel an, sunt înregistrați 40 de elevi, cu 22 de elevi mai puțini. (pag. 178). Remarcăm descreșterea efectivului de elevi, probabil printr-o deplasare demografică a forței de muncă spre orașul Tîrgu Mureș, sau frecventarea școlii maghiare.

Protocolul-Procesul-verbal al Coratoratului Sîntănii, de la *1 ianuarie 1892,* privind plata Cantor-docentului menționează sursele de venit-simbria-salariul acestuia: „1. Cantor învățătoriul folosește locul de 8 ½ jugăre, lemn pentru focu, laolaltă *127 fl. 50 xr.*; 2. Locuința liberă cu grădină a *30 fl.*; 3. Venite Scolari a *40 fl.*; 4. Bucate 36 mierțe mari a 28 fl. 80 xr.; 5. Zile de lucru 36 a 30 xr. Laolaltă 10 fl. 80 xr.; 6. Plata pentru copii de la oameni 68 fl. în Suma 305 fl. 10 xr. Care simbrie o va avea Cantor-docente și pe venitoriu." Semnau procesul-verbal: Arone Matheiu, paroh, Kenez Peter, curator prim, Cseusan Vasilie, Nistor Lazar, Punyi Dumitru

[69] Mărioara Rogozan Moldovan, *Bărdești. Însemnări monografice,* Ed. Veritas, Tîrgu Mureș, 2015, pag. 231, 235.

Kelemen, Samson Buzsa Petre[70].

Protocolul, din 1*5 septembrie 1895,* „Luat în adunarea Comitetului parochial greco-catolic Mureș Sîntanei în cauza edificării de una SCOLA NOU corespunzătoare legilor în locul scolei de acuma care să ruinează… S-au adus următoara hotărâre: Văzând că Scola e asia de slabă încât e gata a se ruina și plouă intrânsa, iar păreții pică josu, ne incuprind, e de lipsă să se facă alta scola, care să fie destul de mare și corespunzătoare scopului. La facerea acestei Scoale lengă banii care sunt e de lipsă să mai tăiem atătă pădure cât din prețul lemnelor să iasă cheltuiala cu edificarea, așadar să cere concesată tăierea următoare a 8 jugăre și de va fi lipsă în primăvară încă 2 jugăre sau atâta până va plini cheltuiala. Cererea trebuie să se facă numaidecât și aprobată de D-ul Protopop ca să se așterne la locurile mai înalte." Semnau: Dus. (notat) B. Vics, Mathei Aron, paroh, Kenez Peter. Kenez Juon, Hoszu Demeter, Kormos György,+Kelemen Szamszon,+ Cseusan Vasilie,+Hosu Avram, prin B. Viciu[71].

Pallos Albert, într-o lucrare de la 1896, privind istoria învățământului mureșan la pagina 247 scrie despre Sîntana de Mureș cu o populație de 968 locuitori, din care 207 obligați la școlarizare. Confesional, aceștia erau 149 greco-catolici, 56 reformați și 2 evrei.

Umblau la școală 148 elevi, zilnic 116 școlari din care 66 băieți și 50 de fete. La cursul de repetiție (curs de consolidare a cunoștințelor de aritmetică, citire scriere, după terminarea claselor primare) erau 32 de elevi, din care 18 băieți și 14 fete. N-au frecventat școala 59 copii. Din cei care au frecventat școala, din punct de vedere al limbii, 42 erau maghiari și 106 erau români.

Erau două școli, una a greco-catolicilor și alta a reformaților. Școala greco catolicilor funcționa în propria ei clădire din lemn, dotată cu toate mijloacele necesare. Avea grădină școlară. Pentru întreținerea anuală a școlii era necesară suma de 350 forinți, din care 310 forinți reveneau ca salariu învățătorului. Valoarea imobiliară era de 2100 forinți. Capitalul de bază era de 185 forinți. Învățător era Komesz Győrgy, calificat, putând să predea în ungurește. Vechimea în învățământ era de 32 ani. În cazul *școlii reformate maghiare, v*enitul învățătorului se compunea astfel: din venitul pământului canonic respectiv 150 forinți, fără locuință. Școala se construise în 1893, fiind dotată cu cele mai necesare mijloace. Venitul anual era de 450 forinți, din care 100 forinți se capitalizau, restul era parte a salariului învățătorului și parte destinată nevoilor școlare. Valoarea imobiliară era de 1500 forinți. Învățător era László János, calificat, cu 43 ani vechime[72].

Alte date despre școala confesională greco-catolică aflăm din „Sematismul... anului 1900" în care se menționează că există o școală de lemn din 1895, care era frecventată de 145 elevi, la cursul ordinar, din care 74 erau băieți și 71 erau fete. Mai sunt menționați 33 elevi „la cursul de repetiție", din care, 18 băieți și 15 fete[73].

Dintr-un raport de inspecție, din *20 septembrie 1904,* aflăm date despre noua

---

[70] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș,* Dosarul nr. 20, *Protocolu greco-catolic a Mureșu St. Anei începutu la 1876* din Protopopatul Mureșului, fila 5.

[71] Ibidem.

[72] Pallos Albert, Népoktatási intézeteinek tőrténete, Marosvásárhely, 1896, pag. 246-248.

[73] Sematismul… 1900, pag. 433.

școală confesională reformată: Nr. cadastral 148-153; suprafața 1347 stânjeni, din care 307 stânjeni, curtea școlii, 872 stânjeni, grădina școlii; clădirea școlii avea o lungime de 8 m, o lățime de 7,50 m și o înălțime de 3,50 m; avea 4 geamuri înalte de 2,10 m plasate la nord pe stânga elevilor; sala de clasă era podită cu scânduri, soclul era din lemn, încălzirea era asigurată de 2 sobe metalice; curtea școlii și grădina sunt îngrădite cu gard de lemn; curtea școlii are pomi fructiferi, iar grădina școlii era folosită la altoirea pomilor fructiferi cu bune rezultate; Nu este teren de sport separat; fântâna școlii construită și îngrădită cu lemn, apa fiind bună; Nu este cămară de lemne separată; băncile școlare, 13 la număr sunt în stare REA; mobilierul: tablă neagră, dulap, cuier, catedră sunt uzate; material didactic: tăblițe de perete 24 buc., colecție de 50 de imagini, 1 socotitoare, 1 hartă a Ungariei și 1 Hartă zonală și Nu harta Imperiului austro-ungar, Nu harta Europei, Nu Glob terestru; biblioteca școlară era în grija învățătorului, biblioteca populară avea 40 de volume. Învățătorul era *László János*, cu un venit de *1004 koroane* format din: 40 koroane din fondul bisericii, 368 koroane ajutor de la stat, venit din arabil 176 koroane, 120 koroane venit estimat din produse (grâu sau porumb), 100 koroane estimate din servicii, 200 koroane completare la 5 ani + 122 koroane venit cantoral, și 100 koroane locuința;-date despre învățător: născut la 1836 în Ceuașu de Câmpie, căsătorit, 3 copii, calificat absolvent al școlii normale din Dej, cu o vechime de 26 ani în Sîntana, calificativul *Excelent*, de 51 de ani, a II-a oară beneficia de completare de venit la 5 ani. Referatul era semnat de pastorul Bitai Mihály, învățătorul László János, Farkas Immre corator[74].

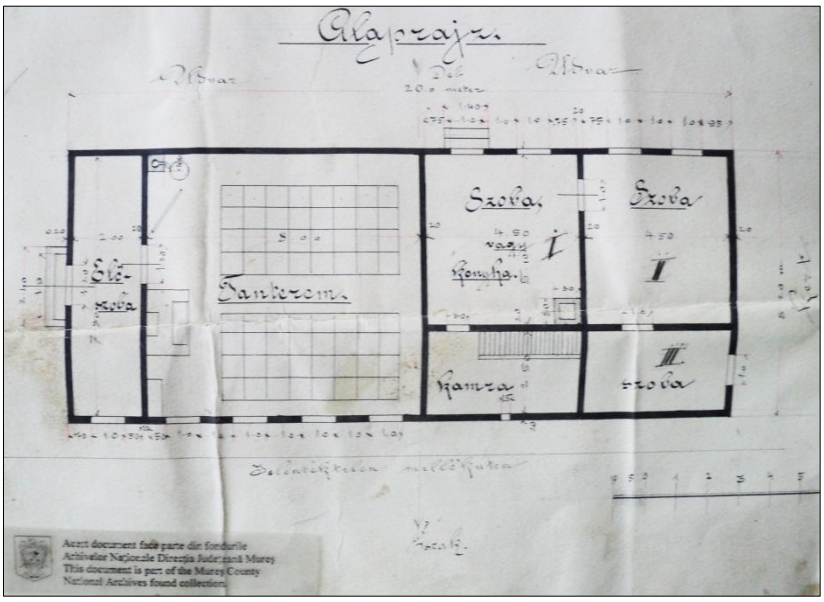

Proiectul școlii reformate-1911 fragment

[74] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia reformată Sîntana de Mureș,* nr. act 4/1904.

S-a păstrat „Scrisoarea de venituri-plată” (Dijlevél) a învățătorului-cantor al școlii confesionale reformate maghiare, de la *18 martie 1906*: 1. Gospodărie, cu clădiri și grădină de 1200 stânjeni, de întreținerea clădirilor, gardului obligându-se parohia. 2. Pământ în folosință: arabil 15 jugăre 1011 stânjeni, aducând un venit curat de 141 koroane 94 filleri. Pământul era lucrat de învățător, iar impozitul era plătit de biserică. 3. Bani în mână: asigurați din venitul bisericii după o jumătate de an în rate - 40 de koroane. 4. Venit în produse evaluate la 112 koroane 20 filleri: rezultat din o mierță de grâu sau porumb dată de fiecare gospodar și o mierță de știuleți de porumb. 5. Venit în muncă estimat la 84 koroane ce consta în arat, semănat, transport, din partea gospodarilor cu animale de jug. 6. Alte venituri: 11 brațe de lemne de foc în valoare de 5 koroane brațul=55 koroane și 3 brațe de lemne de foc a 5 koroane brațul=15 koroane, ca și cantor. 7. Salar de la stat ca și completare conform legii XXVI din 1893 și a celei cu numărul 49541 din 1899 în sumă de 368 koroane. *Venit total= 816 koroane 14 filleri.* Actul de venit-plată al învățătorului-cantor era semnat de membri Senatului scolastic: Bitai Mihály, preot, Farkas Imbre, administrator, László János, notar. Membri: Ballo Ferenc, Molnár István, Mátyás Sándor, Mátyás Márton Sen[75].

Apogeul politicii de maghiarizare forțată este marcat de *Legile Apponyi* pentru sistemul de învățământ, din *14 decembrie 1907.* În articolul 12 din lege se precizează că guvernul are facultatea de a suprima orice școală confesională românească, sârbească, slovacă, înlocuirea lor cu școli de stat cu limba de predare exclusiv maghiară, dacă acest lucru este reclamat de „interese de stat”, iar hotărârea ministrului era inatacabilă. În articolul 19 se prevedea” ca un elev cu limba maternă nemaghiară după terminarea anului al patrulea de școală să-și exprime gândurile în limba maghiară atât cu graiul cât și în scris. „Această lege nu s-a putut aplica datorită poziției unitare luate de Bisericile (catolică, reformată, ortodoxă, greco-catolică) a naționalităților din imperiul austro-ungar, zona ungară.”[76]

Deci, construirea unei noi școli de stat ar fi însemnat învățământ în limba maghiară. La sfârșitul primului deceniu al secolului XX, școala românească din Sîntana era vădit necorespunzătoare, din cauza degradării și a spațiului restrâns. De asemenea, era imperativ necesar un al doilea post de învățător, având în vedere numărul mare de elevi pentru un singur învățător. Inițiativa construirii unui *nou lăcaș de școală* este luată de *preotul Dănilă Sasu,* în adunarea generală a credincioșilor greco-catolici, de la *6 decembrie 1910.* Cu această ocazie, se hotărăște să se construiască noua școală cu două săli de clasă și să se facă demersurile la autorități pentru al doilea post de învățător. Pentru această construcție credincioșii își iau angajamentul de a asigura munca cu palmele și cu carul, să contribuie cu bani, iar dacă nu va fi suficientă suma de bani colectată, să fie completată cu un împrumut la o bancă de credit. Tot acum se hotărăște să se asigure un venit anual de 100 coroane pentru cel de-al doilea post de învățător de către comunitate, restul urmând să se

[75] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia reformată Sîntana de Mureș*, nr. act 1-6, fila 11.
[76] Bărdești. *Însemnări monografice,* Ed. Veritas, Tîrgu Mureș, 2016, pag. 237.

asigure de către stat[77].

Construcția școlii începe în primăvara anului 1911. S-au adunat lemnele pentru arsul cărămizilor, s-au făcut demersuri la Mitropolie pentru obținerea unui sprijin financiar. La data de 13 august 1911, Mitropolia se angajează să sprijine comunitatea cu suma de 1.000 coroane, iar la 18 august, aprobă parohiei să angajeze un împrumut de 8.000 de coroane, costul construcției fiind estimat la 10.500-11.000 de coroane. Lucrările de construcție încep în a doua jumătate a lunii septembrie 1912 și se încheie în luna *mai 1913, când clădirea este recepționată* și apoi dată în folosință. Curând după această realizare, inimosul dascăl-învățător Ioan Ganga, își încheie activitatea pedagogică, pensionându-se cu începere de la 1 octombrie 1913. Încă înainte de pensionare Ioan Ganga, alături de tânărul paroh Ioan Roman și consiliul parohial, încep demersurile către autoritățile austro-ungare pentru obținerea celui de-al doilea post de învățător pentru școala românească. În acest scop, s-a înaintat un Memoriu la Ministerul Instrucției de la Budapesta, cu nr. 42/8 iunie 1912, dar „onoratul" minister le răspunde că, de vreme ce în localitate sunt 180 de elevi și trei învățători, posturile cadrelor didactice nu pot fi suplimentate. Se fac noi demersuri în cursul anului 1913, la autoritățile comitatului, prin memorii și audiențe. dovedindu-se cu acte oficiale, de la Oficiul Statistic, că existau într-adevăr 180 de elevi și 3 cadre didactice, dar raportul era inechitabil deoarece cei 180 de elevi câți erau înregistrați în localitate, 107 erau români, frecventând școala confesională greco-catolică și dispuneau doar de um singur post de învățător.

Pe când școala confesională reformată, frecventată de 73 de elevi de naționalitate maghiară era asigurată cu două posturi de învățători. Autoritățile teritoriale locale au sfătuit delegația comunității să nu mai insiste un oarecare timp până când Ministerul Instrucției „va uita" decizia luată, și deci, nu va fi pus în situația jenantă de a-și contramanda o decizie anterioară[78].

Cel de-al doilea post a fost obținut după anul 1919. Pentru construirea unei noi școli confesionale reformate s-a depus un *Deviz* de cheltuieli legat de această întreprindere: I. Pământ. Muncă de construcție-7144 koroane 34 filleri; II. Munca dulgherilor 3311 koroane 78 filleri; III. Lucrări de acoperiș 750 koroane 12 filleri; IV. Munca de tinichigerie-450 koroane 86 filleri; V. Munca pietrarilor 359 koroane; VI. Munca fierarilor 272 koroane 38 filleri; VII. Munca tâmplarilor 2315 koroane 09 filleri; VIII. Lucrări de tapetare 90 koroane; IX. Plăci de asfalt 76 koroane 96 fileri. TOTAL=14.770 koroane 53 filleri. Semna, inginer șef regal Péterffi Dénes, la data de 10 februarie 1911[79].

[77] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana,* nr. act 2.
[78] Ibidem.
[79] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia reformată Sîntana de Mureș,* nr. act 1-6, fila 14-20.

Școala reformată și casa învățătorului, 1911

Ca sursă de informație privind utilizarea spațiului școlar pentru venit, sunt și cele două Procese-verbale de mai jos. *Protocolul* luat în ședința curatoratului bisericesc greco-catolic, din data de 1 ianuarie 1921, privind „cererea verbală a tinerimii prin delegații lor Petru Dăndărău și Petru Căliman" privind închirierea sălii de clasă pentru joc în timpul sărbătorii de Crăciun și de Anul Nou." Reprezentanța parohială hotărăște ca Școala să se predea cu 8 ianuarie 1921- 12 ore- până la 10 ianuarie 1921, la oara 10 cu următoarele condiții -unu: 1. Tinerimea să plătească 600 lei producând și 2 caveuți pe care coratoratul îi află corespunzători care să garanteze pentru plătirea sumei acestea, pentru pagubele ce se vor întâmpla în școală. 2. Tot ei trebuie să curețe ca școala să fie spălată pe jos și văruită curat, iar băncile spălate și curat așezate la locul lor." Semnau: Iuon Chenez, prim curator, Ilie Căliman, Dumitru Pora, Vasile Bușa, Dumitru Ceușan, Iuon Viciu, Simon Punyi[80].

Procesul-verbal, din 2 ianuarie 1924, în ședința senatului școlar-bisericesc privind „predarea unei reprezentațiuni teatrale cu tinerimea română din localitate în școala greco-catolică în acela de 6 ianuarie împreunată cu dans pentru popor. Senatul școlar-bisericesc hotărăște ținerea teatrului precum și a dansului după teatru menținându-se și dreptul de a supraveghea mersul lucrurilor precum și a încasării banilor și dispune de aceștia bani după buna plăcere a sa. Responsabilitatea încă este a senatului școlar-bisericesc." Semnau: Ioan Roman, preot-paroh, George Chinesu,

[80] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș,* Dosar nr. 22, Anul 1920/1936, fila 1.

Dumitru Ceușan, Dumitru Cormoș, Simion Suciu, Vasile Cizmașu, Petru Câmpian, Ioan Puni[81].

Deci, două surse de venit pentru întreținerea clădirilor. Un alt *Proces-verbal* foarte important privind edificiul școalar confesional din localitate este cel luat în data de *10 ianuarie 1926*. „Prezidiul (preot Ioan Roman) aduce la cunoștință reprezentanților parohiali că la această ședință s-au invitat și membri senatului Școalei de Stat din Sîntana care s-au și prezentat prin D-ul Petru Cormoș, învățător, Dumitru Cormoș, președinte, Ioan Chinez Timaru, Petru Cormoș membri pentru a hotărî asupra *arendei edificiului școlar* care formează proprietatea Bisericii greco-catolice. Instruirea copiilor neavând alt edificiu corespunzător, arenda-chiria stabilindu-se la 5000 lei anual, obligându-se comitetul școlar a susține edificiul în condițiuni bune pe spesele luate din bugetul școlar."[82]

Despărțământul județean Mureș al Astrei (înființat în 1885) în anul 1928, conducea activitatea de culturalizare a maselor, înființând cercuri culturale în 38 de comune, printre care și *Sîntana de Mureș, Chinari,* Voiniceni, Tirimia etc., dotând bibliotecile populare cu cărți în valoare de 6800 de lei, iar în anul anterior, elevii săraci din Sîntana și Chinari primind cărți și rechizite, în valoare de câte 1000 lei. Au fost expuse multe conferințe pe teme de istorie națională și educație patriotică. După 11 ani, Primăria comunală trimitea o ofertă de cumpărare a edificiului școlii, care era proprietatea Bisericii.

Procesul-verbal din data de *29 august 1937*.

„Prezenți fiind Mon. Ioan Roman, președinte, Vasile Nistor, curator primar, Petru Comes, casier, Ioan Chines tânărul." Aflăm că pentru intravilan și clădirea școlii se oferea suma de „200.000 lei și un jugăre de pământ, care s-a dat din reforma agrară pentru edificarea Școalei de Stat și jumătate din internul unde a fost postul de jandarmi." Curatoratul bisericesc acceptă și „suma de 200.000 lei să se plătească cel mai târziu timp de 2 ani, iar până la achitarea în întregime a prețului, primăria să plătească chiria obișnuită."[83]

Cu timpul, vechea școală, cu cele două săli de clasă, deși se dovedește trainică și în prezent, a devenit cu totul neîncăpătoare pentru asigurarea desfășurării procesului de învățământ. Un nou edificiu școlar s-a construit în anul 1964, cu 8 săli de clasă, laboratoare. Vechea școală servește ca sală de sport, bine dotată pentru activitățile de educație fizică. În anul școlar 1964/1965, școala funcționa cu un efectiv total de 392 elevi, din care, 230 de români și 162 maghiari. Clasele primare aveau un număr de 195 elevi-100 români și 95 maghiari, iar gimnaziul cuprindea 197 elevi, din care, 130 români și 67 maghiari. Efectivul cadrelor didactice, în ianuarie 1965, era de 8 învățători și 12 profesori.

[81] Ibidem, fila 9 verso.
[82] Ibidem, fila 16.
[83] Ibidem, fila 18 verso.

1960. Grădinița, grupa maghiară, educatoare Szentannai (Bodea) Maria

În anul 1972, în Sîntana, la grădiniță erau 60 de copii, 30, la secția română și 30, la secția maghiară, deserviți de 2 educatoare.

1960. Grădinița, grupa română, educatoare Szőke Laura

Totalul elevilor în acel an era de 314, din care, 176 români și 138 maghiari, iar cadrele didactice erau în număr de 25, 19 profesori (10 maghiari și 9 români) și 6 învățători (3 români și 3 maghiari).

Remarcăm o scădere a efectivului de elevi la clasele primare și, deci, a posturilor de învățători. O creștere a efectivelor de elevi se remarcă la începutul deceniului 8 al secolului XX, când se înregistrează un efectiv de 492 de elevi, 288 maghiari și 204 români. Ponderea mai mare a secției maghiare se explică prin desființarea claselor V-VIII de la Curteni secția maghiară și venirea acestora la Școala din Sîntana, la școala comunală. Crește și numărul cadrelor didactice, 13 învățători și 20 profesori. (Arhiva Școlii Sîntana).

După așa-numita revoluție din iarna anului 1989, efectivul de elevi și cadre didactice scade. În anul școlar 1997/1998, situația la Școala Generală din Sîntana era următoarea: 245 de elevi, din care 143 români și 102 maghiari. La clasele I-IV erau 116 elevi, iar la clasele V-VIII 129 elevi. Școala dispunea de cadre didactice calificate, 7 învățători și 13 profesori. Grădinița din localitate funcționa cu două grupe la secția română și o grupă mixtă la secția maghiară, educația realizându-se cu trei educatoare. Descreșterea efectivelor de elevi a fost determinată de mutarea unor familii la Tîrgu Mureș, de scăderea natalității, de navetism, și nu în ultimă instanță, de creșterea treptată, a efectivelor de țigani, rromi, la clase.

Absolvenții clasei a VIII-a, promoția 1997.
Cadrele didactice, de la stânga: Gh. Cheteleș, I. Cormoș, Lucica Puni, Valeriu Barna, director, Mărioara Kocsis Chinezu, ... Liliom, Gh. Molfă

În primăvara anului 2002, s-a început o nouă reabilitare a clădirii, construindu-se o mansardă cuprinzând 4 săli de clasă, respectiv un cabinet de informatică și un Centru de Informare și Documentare. În toamna aceluiași an s-a făcut recepția mansardei, iar în anul 2003, vara, s-a inaugurat Centrul de Documentare și Informare (C.D.I.-ul) în prezența ambasadorului Franței la București, la aceea perioadă Excelența Sa Philippe Etienne.

Un moment de suflet din viața comunității a fost atunci când, împlinindu-se *239 de ani* de la atestarea existenței școlii în sat, într-un cadru festiv s-a acordat acesteia numele celui care a fost Ioan Chinezu, om de cultură națională, școala numindu-se Școala Generală de 8 ani „Ioan Chinezu", ca apoi, în anul *2012*, să primească numele de: *Școala Gimnazială „Ioan Chinezu"*. Majoritatea absolvenților claselor a VIII-a și-au continuat studiile la diferite licee și colegii din oraș, ca și la școli profesionale din Tîrgu Mureș. Dintre foștii elevi ai școlii, comunitatea din Sîntana se mândrește cu: Ioan Chinezu, Petre Săbădeanu și Pintea Silvia, căsătorită Dușa.

Ion Chinezu

Ioan Chinezu, cunoscut critic și istoric literar, precum și remarcabil traducător, s-a născut în Sîntana, la 15 august 1894. Este fiul Anei (născută Hosu) și al lui Ion Chinezu, țărani. Urmează școala primară în satul natal, liceul la Tîrgu Mureș, Facultatea de Teologie la Blaj și cea de Litere la Budapesta și la București, luându-și licența în filologie, în 1920.

Nu uităm că s-a implicat amplu în studenție în marele moment al neamului românesc, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Funcționează ca profesor de limba română în Tîrgu Mureș (1920-1925) și în Cluj (1925-1940).

A fost colaboratorul lui Sextil Pușcariu la proiectele Muzeului Limbii Române. În 1930, a devenit doctor în litere al Universității din Cluj, cu teza *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919-1929*. Între 1930 și 1932, este bursier la Paris. Susține cronica literară la revista „Darul vremii" (1930), editată de Victor Papilian, și conduce revista „Gând românesc" 1933-1940, sprijinind nemijlocit afirmarea noilor talente literare. A fost cea mai importantă dintre perioadele literare din Transilvania interbelică. În 1940, merge la București, lucrează în diplomație, iar în 1944, e deportat în Germania, de unde revine în anul următor.

Până la sfârșitul vieții, face numeroase traduceri din scriitori maghiari (semnate cu pseudonimele Ion Urcan, Petre sau Petru Mureșanu, Andrei Aldea și Alexandru Aldea), ca și din Thomas Mann și Ana Seghers. A colaborat la „Dacoromania", „Societatea de mâine", „Revista Fundațiilor Regale", „Erdely Helikon", „Mureșul" etc.

Volumul *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919-1929*, prima carte a lui Chinezu, apărută în 1930, este o abordare sistematică, obiectivă și riguroasă a fenomenului literar maghiar, definit, pe de o parte, prin încadrarea în climatul cultural al vremii și, pe de altă parte, prin raportare la literatura română. Literatura maghiară este studiată metodic, pe genuri, luându-se în considerare diferențierea dintre generații, dintre literatura masculină și cea feminină etc. Ioan Chinezu s-a remarcat, în calitate de cronicar literar, în volumul „Pagini de critică" (1969) apărut postum, prin judecăți de valoare ferme, dar elegant formulate, prin spiritul clasicizant vădit în simțul măsurii și al echilibrului.

El scrie cu ochii la G. Ibrăileanu, pe care l-a apreciat pentru capacitatea de armonizare a specificului național cu cel local, a tradiției cu tendințele novatoare, în ceea ce-l privește, a înclinat balanța spre un realism de factură ardeleană pe linia lui Slavici, Rebreanu, Pavel Dan, exprimându-și deschis rezervele față de formalism și experimentalism.

1984. Sîntana de Mureș-Participanții la simpozionul Ion Chinezu.
În primul rând, al patrulea din dreapta, Vasile Netea

Desfășurând o activitate intensă de traducător, amintim în acest sens următoarele traduceri:

Asztalos István, *Vântul nu se stârnește din senin*, București, 1949; *Joska*, București, 1957; *Omenie*, București, 1960; *Povestind copiilor*, prefață de Mihai Gafița, București, 1961; *Duminecă cu dragoste*, prefață de Ion Oarcăsu, București, 1962 (în colaborare cu Constantin Olariu);

Móricz Zsigmond, *Rubedenii*, București, 1949; *Haiducul își joacă murgul*, București, 1952; *Rubedeniile. Un om fericit*, prefață de Pop Simion, București, 1962; *Opere alese*, I-V, prefață de Nagy Pal, București, 1957-1970;

Kovács György, *Cu ghearele și cu dinții*, București, 1950; *Buchetul*, București, 1957; *Fata din Ojdula*, București, 1960; *Comoara Cristofilor*, București, 1965;

Mikszáth Kálmán, *Două alegeri în Ungaria...*, București, 1951; *Căsătorie ciudată*, prefață de M.N. Tudor, București, 1961;

Vas Zoltán, *Șaisprezece ani de închisoare*, București, 1951 (în colaborare cu Emil Giurgiuca);

Ana Seghers, *Morții rămân tineri*, București, 1952;

Fehér Klára, *Insula cutremurelor*, București, 1953;

Veres Péter, *Încercarea*, București, 1953; *Nevastă rea*, București, 1955;

Sütő András, *Pornesc oamenii*, București, 1953; *A șaptea bucurie*, București, 1954 (în colaborare); *Aripă de rândunică*, București, 1960;

Horváth István, *Brazdă peste haturi*, București, 1954; *Berbecul brumăriu*, București, 1957 (în colaborare cu Gelu Perian-Păteanu);

Jókay Mor, *Crăișorii*, București, 1955;

Ferencz Laszló, *Ceața*, București, 1956, *Umbra*, București, 1957;

Thomas Mann, *Casa Buddenbrook*, I-II, introducere de Hans Mayer, București, 1957;

Nagy István, *Dincolo de barieră*, București, 1958;

Korda István, *Drumul cel mare*, prefață de Vlaicu Bârna, București, 1958;

Szemlér Ferenc, *Muntele cu trei cocoașe*, București, 1959; *Solstițiul*, prefață de Remus Luca, București, 1961;

Mikó Ervin, *Asalt în țara stufului*, București, 1961;

Szász János, *Primii și ultimii*, București, 1963; *Cei dintâi și cei de pe urmă*, I-III, București, 1973.

Lunga și fecunda activitate culturală s-a încheiat la 10 decembrie 1966, la București.

O altă personalitate de seamă a localității Sîntana este *Petre Săbădeanu,* remarcat pe plan științific, dar și prin calitățile interpretative ale cântecului popular românesc, cu deosebire a celui de pe Mureș și Târnave.

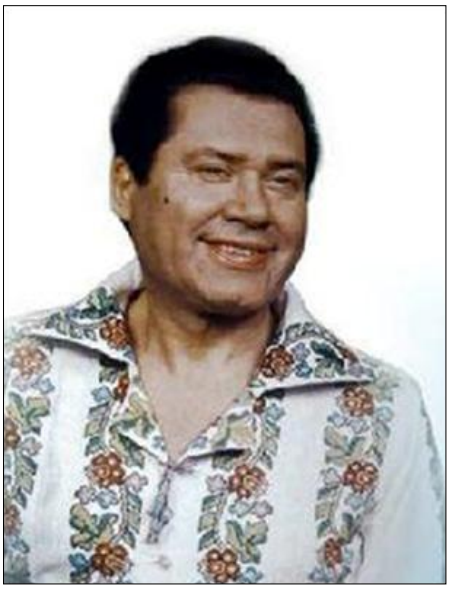

Petre Săbădeanu
Sursa: https://musicartist.ro/wp-content/uploads/2017/11/Festivalul-„Petre-Sabadeanu”-a-devenit-international.jpg

Petre Săbădeanu s-a născut în Sîntana, pe *2 noiembrie 1931*, a moștenit talentul și plăcerea cântului de la mama lui ce știa să cânte. Petre Săbădeanu avea o voce frumoasă, clară, puternică, dar părinții lui au vrut să-l facă ofițer sau popă, iar profesorii l-au sfătuit să meargă la conservator, însă artistul, o fire independentă, nu a urmat sfatul nimănui, ci a urmat cursurile Facultății de Agronomie din București, luându-și diploma de inginer agronom, în anul 1957.

Primul interpret de muzică populară, care a dus pe scenă cântecele din Valea Mureșului, Petre Săbădeanu, s-a afirmat în lumea muzicii populare, în anul 1954, alături de Ansamblul de cântece și dansuri al studenților din București, în perioada 1956-1960, câștigând patru ani la rând premiul I pe țară.

Primele înregistrări ale artistului au loc în 1959, la Radiodifuziunea Română, alături de Orchestra de muzică populară a Radioului. Trei ani mai târziu înregistrează și la Televiziunea Română. De-a lungul carierei sale artistice, Petre Săbădeanu a colaborat cu marile ansambluri artistice: „Perinița”, „Ciocârlia”, „Rapsodia Română”, „Ciprian Porumbescu” din Suceava, „Mureșul” din Tîrgu Mureș, „Transilvania” din Baia Mare, „Cindrelul” din Sibiu, „Rapsozii Botoșanilor”, „Burnașul” din Alexandria, dar și cu orchestra „Barbu Lăutaru” a Filarmonicii „George Enescu”, a Filarmonicii de Stat din Arad, a Filarmonicii de Stat din Cluj-Napoca și multe altele. Datorită lui Petre Săbădeanu, România a fost reprezentată cu succes în străinătate, la diverse concursuri și festivaluri, fiind laureat al Festivalului internațional al Tineretului și Studenților de la Helsinki – Finlanda, precum și la concursurile folclorice de la Lille și Dijon, în Franța, în Levadia – Grecia, la Titovouzice și Belgrad, din fosta Iugoslavie. Petre Săbădeanu a dus cântecul românesc în turneele din Austria, Belgia, Cehoslovacia, Germania, Italia, Olanda, Polonia, Bulgaria, Ungaria, Cuba, India, Liban, fosta U.R.S.S., Maroc, Siria, Algeria, Birmania, Canada și în Australia. În 1964, a fost aplaudat la scenă deschisă la Atena când a cântat în limba greacă un cântec de Mikis Teodorakis. Petre Săbădeanu a slujit de peste 50 de ani cântecul de pe Valea Mureșului, prin glasul său amplu, frumos și curat. În paralel cu viața artistică, Petre Săbădeanu a fost și profesor doctor inginer, membru al Academiei Oamenilor de Știință, președintele Societății de Istorie și Metrologie Agrară din România. A publicat 20 de cărți, a fost autorul a 300 de articole apărute în revista de profil, a susținut 500 de referate în domeniul economiei agriculturii și dezvoltării rurale la diverse simpozioane și sesiuni științifice

în țară și străinătate. Petre Săbădeanu a trecut la cele veșnice, la 12 mai 2008.

În perioada 19-20 noiembrie, 2016 Asociația Culturală „Mureșul Superior", Fundația Culturală „Șoptărean", Primăria Comunei Sîntana de Mureș și Centrul Județean pentru Cultură Tradițională și Educație Artistică Mureș, a organizat prima ediție a Festivalului – Concurs de Interpretare a Cântecului Popular „Petre Săbădeanu", la Tîrgu Mureș. Evenimentul a avut loc la Palatul Culturii din Tîrgu Mureș, fiind invitați să participe tineri soliști din toate zonele țării. Concurenții au trebuit să interpreteze o melodie cu orchestra și o doină sau o baladă la alegere.

Mai tânără personalitate a localității a fost *Pintea Silvia*, căsătorită Dușa, profesor universitar, doctor în chimie analitică la Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș. S-a născut în Sîntana, la 31 martie 1939, într-o familie modestă. Părinții Vasile și Silvia Pintea, au îndrumat-o și au încurajat-o atât pe ea, cât și pe frații ei, Vasile și Horea, spre drumul învățăturii. Astfel, a făcut școala primară, clasele I-IV, în Sîntana, școala gimnazială, clasele V-VII, la Școala nr. 5 Tîrgu Mureș, iar liceul la „Al. Papiu-Ilarian", unde a absolvit ca *șefă de promoție* (1957). A plecat la Cluj, unde a urmat cursurile Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de fizică-chimie, obținând diploma de specialitate fizico-chimist (1957-1962).

Este angajată la I.M.F. Tîrgu Mureș ca Preparator (1962-1965). În 1963 s-a căsătorit cu un dascăl, Traian Dușa, au avut doi copii Silviu și Cristian, și s-au bucurat de o viață lungă ca familie, de 55 de ani. Urmându-și menirea de a învăța, atât ea, cât și pe alții a avansat ca Asistent universitar I.M.F. Tîrgu Mureș (1965-1990) și a făcut o serie de stagii de specializare în chimia analitică și analiză instrumentală la Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca (1970), Universitatea de Farmacie București (1971), Universitatea Praga (1973), finalizând cu obținerea titlului de Doctor în chimie cu teza de doctorat „Utilizarea electrozilor de Pt pretratați la indicarea punctului de echivalență în complexonometrie", din anul 1979.

Recunoașterea națională și internațională a rezultatelor științifice are loc în 1987, prin publicarea în cartea: Kékedy L. „Sensori electrochimici metalici și ioni selectivi" Ed. Academiei, 1987, pag. 19-22, recenzii în reviste de referate cu impact internațional. Susține prelegeri pentru profesorii de chimie din învățământul preuniversitar la Casa Corpului Didactic Tîrgu Mureș, în anul 1988 și 1989. Se implică în activitățile de reînființare și reactivare a Facultății de Farmacie Tîrgu Mureș în anul 1990, și devine Șef lucrări U.M.F. Tîrgu Mureș, în anul universitar 1990/1991, iar din anul universitar 1991/1992 până în 2004, Conferențiar U.M.F. Tîrgu Mureș. Face stagii de specializare la Universitatea din Pécs-Ungaria în 2003, la Universitatea din Debrecen-Ungaria în 2004, la Universitatea din Budapesta-Ungaria din 2005. Participă la cursuri de perfecționare în 2004 și 2005 pe diverse teme: Interacțiuni medicamentoase; Noile formulări farmaceutice: răspunsuri inovatoare la cerințe terapeutice; Preductal MR, Tertensif SR în avangarda recomandărilor științifice pentru managmentul bolilor cardio-vasculare; Aplicații ale studiilor epidemiologice în cercetarea medicală. Din 2004 obține titlul universitar atestat de Profesor U.M.F. Tîrgu Mureș.

Silvia Pintea

Din 1987 până la pensionare a fost Șef de disciplină chimie analitică. A elaborat cursuri de: Chimie analitică cantitativă (1994), Analize fizico-chimice, Îndreptar de lucrări practice (1994), Îndreptar de lucrări practice de chimie analitică cantitativă (1981 și 2001). A scris cărți de specialitate: Silvia Dușa, Izabella Foris, „Chimie analitică calitativă. Bazele practice", Ed. Tipomur, Tîrgu Mureș, 1998; Silvia Dușa, Brândușa Mitroi, „Îndreptar de lucrări practice de chimie analitică cantitativă" Ed. Litografia U.M.F. Tîrgu Mureș, 2001; Silvia Dușa, „Chimie analitică calitativă", Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2003; Silvia Dușa „Chimie analitică instrumentală", Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2007; Silvia Dușa, „Culegere de teste de chimie Organică" Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2008; Silvia Dușa, Dudutz Gyöngy, AvrigeanuVeronica, „Chimie organică. Culegere de teste pentru admitere" Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2008; Silvia Dușa, Alina Balint, Kun Csilla, Anca Gabriela Carje" Analize instrumentale: lucrări practice" Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2011.

A realizat conducerea lucrărilor de diplomă: -150 lucrări -Lucrări de diplomă; -80 lucrări- Lucrări de diplomă cu rezultate comunicate; -25 de lucrări -Lucrări de diplomă cu rezultate publicate; -23 lucrări-Lucrări de diplomă cu rezultate comunicate și premiate. A scris monografii: Monografii pentru Farmacopeea Română, ediția a VIII-a 2000; Monografia a 50-a aniversare a Facultății de Farmacie, 2000. Alte activități în care a fost implicată: Membru în Comisia de examen de ocupare a posturilor Didactice: Asistent, Șef lucrări, Conferențiar, Profesor 1990-2008; Membru în Comisia de examen -farmacist specialist 7.11.1996; Președinte al Comisiei de examen post chimist Centrul de cardiologie Timișoara 14.02.1996; Profesor de chimie pentru pregătirea studenților din Republica Moldova 1990-1993; Președinte al Comisiei de bacalaureat 1995, 1996, 1997; Președinte al Comisiei de cercetare științifică 1996, 2003; Membru în Comisia pentru admitere de studenți și doctoranzi din alte țări la studii universitare în U.M.F. Tîrgu Mureș 1990, 1992, 1998 etc.

Timp de 47 de ani a bătut culoarele Universității, fiind apreciată ca un dascăl desăvârșit, generos și exigent. Dovada dedicării ei complete învățământului sunt generații întregi de farmaciști, absolvenți din țară și străinătate, ce-i perpetuează exigența în munca de zi cu zi. A fost mentorul, exemplul, multor generații de adolescenți, mulți recunoscând că au devenit ceea ce sunt doar datorită ei.

De asemenea, a fost o mamă deosebită, a avut grijă de copiii ei, le-a insuflat respectul față de muncă, viață și familie. Astfel, amândoi copiii au ajuns la vârful profesiunilor lor, au devenit stâlpi ai comunităților din care fac parte. A fost o femeie aprigă, dar dreaptă, o adevărată forță a naturii, iar obstacolele care i-au stat în cale au fost înlăturate, fie s-au conformat dorinței ei. A știut să fie un exemplu personal și a reușit să-i facă pe cei din jurul ei să se dedice scopului vieții lor. A fost sufletul grupului din care făcea parte, având o poftă de viață de neegalat. A fost un bucătar deosebit, delectând lumea cu creațiile ei culinare. S-a luptat și cu boli necruțătoare. S-a stins din viață la 2 mai 2018, la 79 de ani.

2008. După alegerile locale. Primarul Ráduly György împreună cu colaboratorii săi

VII. Monumentul Eroilor

Monumentul eroilor

Monumentul a fost înălțat în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial, 1914-1918, din inițiativa Bisericii și a credincioșilor urmași ai eroilor, în anul 1928. S-a renovat în anul 1948 când s-au înscris anii celui de Al Doilea Război Mondial 1944-1945. Lista eroilor și martirilor din Sîntana de Mureș, căzuți la datorie în cele două războaie mondiale, aflați în evidența și în îngrijirea Bisericii Ortodoxe Române este următoarea:

1914-1919		1940-1945
1. Bucur Nicolae *2. Pop Simion* *3. Chira Vasile* *4. Moldovan Ioan* *4. Căliman Petru* *5. Moldovan Gheotghe* *5. Oltean Eugenia* 6. Pop Dumitru	7. Maier Petru 8. Reghian Sandu 9. Tot Căliman 10. Pauți Vasile 11. Oltean Ioan 12. Ballo Ioan 13. Vajda Josif 14. Gilyen Ludovic*	*1. Comes Nicolae* *2. Hosu Petru* *3. Moldovan Dumitru* *Martir de la Moisei *Pun Vasile* **Căliman Ștefan,* omorât la 20 ani în Ziua Crucii, 14.09.1940, de cinci tineri maghiari din sat.

*Am completat și în baza tabelului nominal al împropietăriților de la 1923-văduve.

De la biserica reformată din Curteni am primit un tabel nominal cu cei căzuți în Primul Război Mondial și Al Doilea Război Mondial, intervenind în cazul în care numele de familie era necunoscut în Sîntana în baza unor documente anterioare.

1914-1919		1940-1945
1. Benő Gábor 2. Benő János 3. Fodor Ferencz 4. Fodor István 5. Kacsó György 6. Kacsó Mihály 7. Köműves Lajós	8. Makkai Antal 9. Mátyás András 10. Peres Ferencz 11. Bordos István 12. Bordos…… 13. Szász Gábor 14. Szász Dénes	1. Benő Joszef 2. if. Kelemen Márton.

De *Ziua Eroilor-Ispas* se organizează o slujbă de pomenire a celor căzuți din partea Bisericii, elevii Școlii recită poezii și cântă, se face depunere de coroană de flori din partea Primăriei.

Vin cu propunerea ca cele două comunități să facă în fața Monumentului, pe dreapta și pe stânga două postamente-socluri pe care să se monteze câte o placă de marmură cu numele celor căzuți în cele două războaie mondiale, ca trecătorii care se opresc și privesc Monumentul să citească de pe cele două socluri numele eroilor.

Bibliografie

A. Direcția Generală a Arhivelor Statului-Mureș (D.G.A.S. Mureș):

1. Fond: Primăria municipiului Tîrgu Mureș, nr. act 103 A/1609 decembrie 14.
2. Fond: Primăria municipiului Tîrgu Mureș, Pachet nr. I, Tabele de impunere, nr. act 1/1611.
3. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 20/1702, fila 5.
4. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 28/1710, fila 3 și 5.
5. Fond: Scaunul Mureș. Seria: Conscripții fiscale, nr. act 331/1750.
6. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 102/1777.
7. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 94/1778.
8. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 228/1778.
9. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 356/1779.
10. Fond: Scaunul Mureș, Inventar 129, Conscripții fiscale, nr. act 529/1777, fila 3.
11. Fond: Scaunul Mureș, Invent. 129, Conscripții fiscale, nr. act 530/1777, fila 2-3.
12. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, nr. act 633/1803.
13. Fond: Scaunul Mureș, Seria Conscripții fiscale, Inventar 129, nr. act 638/1803, fila 82.
14. Fond: Scaunul Mureș, Seria: Conscripții fiscale, Inventar 129, nr. act 681/1841, fila 119-147.
15. Fond: Conscripția cirakiană, Colecția de microfilme, Rola 612, cadrele 742-762.
16. Fond: Conscripții fiscale, nr. act 752/1831, vol. II, fila 193.
17. Fond: Documente referitoare la răscoala lui Horea, nr. act 2/1784.
18. Fond: Documente referitoare la răscoala lui Horea, nr. act 48/1784.
19. Fond: Scaunul Mureș, Judele Suprem, nr. doc. 737/1848.
20. Fond: Prezidențiale, nr. doc. 543/1848.
21. Fond: Scaunul Mureș, Conscripții militare, nr. act 147/1848, vol. II, fila 17.
22. Fond: Scaunul Mureș, Conscripții militare, nr. act 1848/1849, fila 10 și 12.
23. Fond: Organe revoluționare, dosar 49, fila 6.
24. Fond: Organe revoluționare, dosar nr. 53, fila 35.
25. Colecția: Registre de stare civilă, Bărdești, nr. act 57, fila 87-88.
26. Fond: Coloana de evidență cadastrală. nr. act 295/1851, Bărdești, fila 2 verso.
27. Fond: Coloana de evidență cadastrală, nr. act 3815/1851-1854, fila 13,14,15.
28. Fond: Recensământul populației, nr. act 57/31 octombrie 1857.
29. Fond: Recensământul populației, nr. act 248/1870, Sîntana de Mureș.
30. Fond: Coloana de evidență cadastrală, nr. act 3819/1880 Sîntana de Mureș, Registru de clasificare, filele 1-9.
31. Fond: Coloana de evidență cadastrală, nr. act 3821/1913, Registru de clasificare, fila 130.

32. Fond: Coloana de evidență cadastrală, Sumarul fișelor de posesiune cadastrală, nr. act 3824/1913.
33. Fond: Coloana de evidență cadastrală, Reforma agrară 1921, nr. act 180/1922-1938, filele 1-100.
34. Fond: Scaunul Mureș, Nr. inventar 129, Seria: Conscripții fiscală, nr. act 558/1780, fila 5.
35. Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș, Dosarul nr. 20/1891-1902.
36. Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș, Dosar nr, 21/1903-1916.
37. Fond: Parohia greco-catolică Sîntana de Mureș, Dosar nr. 22/1922-1936.
38. Fond: Parohia reformată Sîntana de Mureș, nr. act 4/1904.
39. Fond: Parohia reformată, Sîntana de Mureș, nr. act 1-6/1911, fila 11,14-20.

B. Publicați: Cărți și Anuare:

1. Andrei Zriny, „Repertoriul localităților județului Mureș, cu descoperiri arheologice din secolele IV-XIII d.Hr.” în Marisia, VI, Tîrgu Mureș, 1998.
2. Valeriu Lazăr, Antichități ale județului Mureș, Ed. Ardealul, Tîrgu Mureș, 1998.
3. Kurt Horeth, Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII, București, 1958.
4. Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvania, vol. I-II, Cluj, 1972, 1978.
5.*****Călători străini despre Țările Române, Ed. Științifică, București, 1970.
6. Szabó Károly, Szádeczky Lajos, Székely Oklevéltár, vol. I-VIII, Cluj, Budapesta, 1872-1934.
7.*****Din istoria Transilvaniei, vol. I-II, București, 1963.
8.*****Istoria României, vol. II-III, București, 1962-1964.
9.*****Istoria lumii în date, Ed. Enciclopedică Română, București, 1972.
10. Benkő Károly, Marosszék ismertetése, Cluj, 1868/1869.
11. Kővári László, Erdély tőrténelme, vol. I-IV, Pesta, 1860-1861.
12. Kövári László, Erdély statisztikája, Cluj, 1847.
13. Orbán Balázs, A székelyföld leirása, Budapest, 1870.
15. Aurel Chibeleanu, Oliviu Marcu, Traian Dușa, Județul Mureș. Ghid, Ed. Poligrafică, Tîrgu Mureș, 1972.
16. Traian Popa, Monografia orașului Tîrgu Mureș, Ed. Ansid, Tîrgu Mureș, 2005 și Ed. Concordia, Tîrgu Mureș, 1932.
17. Ioan Rusu Abrudeanu, Moții, Ed. Cartea română, București, 1928.
18. Liviu Botezan, Organizarea sesiilor iobăgești pe teritoriul actualului județ Mureș, în MARISIA, vol. V, și vol. IX, Tîrgu Mureș, 1976 și 1979.
19. Liviu Botezan, Contribuții la studiul organizării intravilanelor iobăgești în Transilvania în perioada 1785-1820, în Studia Historica, nr. 12, fascicola II, 1967.
20.***** În Memoriam-Avram Iancu, Tîrgu Mureș, 1972.
21. Victor Cheresteșiu, Adunarea Națională de la Blaj, București, 1966.
.22. Coriolan Suciu, Dicționarul istoric al localităților din Transilvania, Ed. Academiei, București, 1967.

23.*****A magyar korona országainak helységnévtára, Budapest, 1877.
24.*****A magyar korona országaiban az 1881-év elején végrehaitott népszámlás, vol. II, Budapest, 1882.
25.*****A magyar korona országainak mezögazdasági statisztikája, vol. I, Budapest, 1897.
26.*****A magyar korona országainak 1900 népszámlálása, vol. I, Budapest, 1902.
27.***** A magyar szent korona országainak 1910-évi népszámlálása, vol. II, Budapest, 1912.
28.*****A magyar korona országainak gazdacintára, Budapest, 1897.
29.****Magyarország népesége pragmatika sankctio korában, Budapest, 1896.
30. Ioan Bodea. și Vasile T. Suciu, Moisei, Ed. RevistaVatra, Tîrgu Mureș, 1982.
31.***** Profiluri mureșene, vol II, Tîrgu Mureș, 1973.
32.*****Dicționar Explicativ al Limbii Române, Ed. Academiei Române, București, 1975.
33.*****Istoria României în date, Ed. Enciclopedică, Buc. 1972.
34. Pál Antal Sándor, Sigiliile instituțiilor mureșene, Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2013.
35. Pál Antal Sándor, Székely székek a 18 században. I Marosszék 1701-1722 között, Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2007.
36. Demény Lajos, Székely Oklevéltár, Uj sorozat, vol I-VII, Cluj- Napoca, 1998-2004.
37.***** Az erdélyi Káptalan jegyzőkőnyvei, Cluj-Napoca, 2006.
38. Ioan Eugen Man, Tîrgu Mureș istorie urbană, vol. I, Ed. Nico, Tîrgu Mureș, 2006.
39. Nicolae Sulică, Contribuții la istoria vechimii elementului românesc, în RENVIEREA, ianuarie-martie 1938, Tîrgu Mureș.
40. Fűlőp Mária, Maros Megyi Életrajzi Lexikon-MMÉL, în manuscris la Biblioteca Județeană Mureș.
41. Sebestyén Mihály, Időtár I Marosvásárhely tőrténeti kronologiája a kezdedektől 1848-ig, Ed. Mentor, Tîrgu Mureș, 2009.
42. Silviu Dragomir, Studii privind istoria revoluției române de la 1848, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
43. Nicolae Albu, Istoria învățământului românesc din Transilvania, până în 1802, Blaj, 1944.
44. Aurel Hobică, Școala din Regiunea Mureșului superior în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, în Marisia, vol. IX, Tîrgu Mureș, 1979.
45. Kovács József, Despre nivelul dezvoltării agriculturii în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor și formele de exploatare a țărănimii, în Anuarul Institutului de Istorie, Cluj, 1966
46. Kóvács József, Date în legătură cu descompunerea țărănimii în Transilvania după desființarea iobăgiei din anul 1848, în Studii și Cercetări de istorie,

Cluj, 1957.
47. Constantin Martinovici și Nicolae Istrati, Dicționarul Transilvaniei, Banatu - lui și a celorlalte ținuturi alipite, Cluj, 1921.
48. Liviu Moldovan, Conscripții și recensăminte în Transilvania, în Revista de Statistică, nr. 8, 1970.
49. Oros alias Ioan Rusu, Memorii, București, 1989.
50. Páll Antal Sandor și Aurel Chertes, Populația Scaunului Mureș la începutul secolului al XVIII-lea, în Studii și Materiale, III, IV, Tîrgu Mureș, 1972.
51. David Prodan, Problema iobăgiei în Transilvania (1700-1848), București, 1989.
52. Ioan Ranca și Liviu Moldovan, Contribuții privind răscoala lui Horea în partea centrală și răsăriteană a Transilvaniei, în Studii-revistă de istorie, nr. 2, 1968.
53. Traian Rusu, Structura agrară în comitatul Mureș-Turda, în Marisia, V, Tîrgu Mureș, 1975.
54. Cornel Sigmirean, Intelectualitatea ecleziastică: Preoții Blajului, Editura Universității „Petru Maior”, Tîrgu Mureș, 2007.
55. Gheorghe Sima, Școala românească din Transilvania și Ungaria, București, 1915.
56. Szabo Nicolae, Ioan Pop, Câmpia Transilvaniei. Conscripții urbariale din 1819-1820. Studiu economico-social privind țărănimea aservită, în manuscris la Centrul de cercetări istorice „Gh. Șincai” al Academiei.
57. Șematismul venerabilului cler al Archidiacesei Metropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș Pre Anul Domnului 1900 De la Sfânta Unire 200, Blas. Tipografi Seminarului Archidiecesan..
58. Traian Rus, Problema agrară și situația țărănimii în județul Mureș-Turda în perioada 1919-1921, în Marisia, VII, Tîrgu Mureș, 1977.
59. Ioan Ranca, Românii din Scaunele secuiești în antroponimele din conscripții 1699-1821, vol. I, Cluj-Napoca, 1995.
60. ATLAS ISTORIC, coordonator: Prof. univ. Ștefan Pascu, Ed. didactică și pedagogică, București, 1971.
61. Mihai Ardelean, Istoria altuia în apărarea eului, Ed. University Press, Tîrgu Mureș, 2009.
62. Mihai Ardelean, Dorin Andrei Suciu, Istorii locale, Tîrgu Mureș, 2011.
63. Traian Popa, Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul Scaun al Mureșului, vol. I, Ed, Concordia, Tîrgu Mureș, 1936.
64. Ana Hancu, Aspecte privitoare la situația economică a preoților..., în Anuarul arhivelor mureșene, vol. IV, 2005.
65. Ana Hancu, Drama Ardealului 1848/1849, Ed. Nico, Tîrgu Mureș, 2012.
66. Ela Cosma, Cronologia anilor 1848-1849 în Transilvania, în Anuarul institutului de istorie, tom XLIV, Cluj-Napoca, 1973.
67. Terezia Loșonczi, Ioan Moldovan, Revoluția de la 1848-1849 în Scaunul Mureș și împrejurimi, Ed. Tipomur, Tîrgu Mureș, 1998.
68. Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, Istoria României. Compendiu,

București, 1969.
69.***** Recensământul general al populației României la 1930, vol. II, București, 1939.
70. Traian Rotariu și colaboratorii, Recensământul populației din 1941 în Transilvania, Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2002.
71.*****Az első Magyarországi népszámlálás 1784-1787, Budapest, 1960.
72. Teodor Oancă, Istoria numelui la români din antroponimia românească, în CUVÂNTUL LIBER, Joi 26 ianuarie 2017, pag. 4.
73. L. Gzémánt, R. Câmpianu, A. Dorner, Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750, vol. II, Ed. enciclopedică, București, 2009.
74. Nicolae Iorga, Istoria poporului român, Ed. Științifică și enciclopedică, București. 1958.
75. Nagy István, Erdélyi ezredek a világháboruban-Marosvásárhelyi 22 Honvéd -gyalogezred, 1942, la Biblioteca Teleki din Tîrgu Mureș.
76. Peter Moldovan, Pace și război: 1848-1849 în Transilvania centrală, Ed. Presa Universitară clujană, Cluj -Napoca, 2008.
77. Internet, GOOGLE, Izidor Todoran, Autobiografie,… în AUGUSTIA, nr. 8, Sfântu Gheorghe, 2004
78. Silviu Nistor, Contribuții mureșene la Mareaa Unire din 1918, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981.
79. Marcel Știrban, Din istoriaa României, 1918-1921, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987.
80. Traian Bosoancă, Mureșenii și Marea Unire, Ed. Ardealul. Tîrgu Mureș, 2000.
81. Grigore Bota și Vasile Ormenișanu, Socolu de Câmpie fila de monografie, Ed. Tipomur, Tîrgu Mureș, 2005.
82. Ioan Scrieciu (general de divizie în rezervă) și Vasile T. Suciu (colonel în rezervă), Cartea cărților de aur, Tîrgu Mureș, 2011.
83. Mihai Stavilă și Lucia, Monografia localității Căpușul de Câmpie, județul Mureș, Ed Nico, Tîrgu Mureș, 2009.
84. Liviu Maior, Transilvania și războiul pentru de independență, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977.
85. Varga E. Árpád, Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Népszámlálási adatók 1850 és 2002 kőzőtt, Csikszereda, 2011.
86. Alexiu Viciu, Etnografice (A. Nume de familie la români. B. Nume de locuri.) Blaj, 1929.
87. Ilarie Gh. Opriș, Sângeorgiu de Mureș. Monografie, Ed. Nico, 2010.
96. Vasile Netea, Constantin Romanu-Vivu prefectul legiunii XII în anii 1848-1849, Ed. Societății Tinerimii Române „Constantin Romanu-Vivu”, Tîrgu Mureș, 1937.
88.***** Marisia, XI-XII, Studii și materiale (Arheologie, Istorie, Etnografie) extras, (Liviu Moldovan, Recensământul populației transilvănene 1850-1851) Tîrgu Mureș, 1981-1982.
89. Silviu Dragomir, Avram Iancu, Ed. Științifică, București, 1965.

90. Ioan I. Russu, Românii și Secuii, Ed. Științifică, București, 1990.
91. Ioan Eugen Man, Biserici de lemn ale românilor din ținuturile mureșene, Ed. Nico, Tîrgu Mureș, 2012.
92. Ioan Olteanu, Revoluția de la 1848 în Câmpia Transilvaniei, Ed. Arhipelag XXI, Tîrgu Mureș, 2014.
93. David Prodan, Trnsilvania și iar Transilvania, Ed. Enciclopedică, București, 1992.
94. Valer Pop, Bătălie pentru Ardeal, Ed. Colosseum, București, 1990.
95. Grigore Ploeșteanu, Vasile T. Suciu, Lazăr Lădariu, Epopeea de pe Mureș, Ed. Revista Vatra, Tîrgu Mureș, 1985.
96.***** Anuarul Arhivelor Mureșene, II, Tîrgu Mureș, 2003.
97. Nicolae Albu, Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867, Ed. didactică și pedagogică, București, 1971.
98. Marioara Rogozan Moldovan, Bărdești. Însemnări monografice, Ed. Veritas, Tîrgu Mureș, 2015.
99. Benkő Samu, Demény Lajos, Székely felkelés 1595-1596, Kriterion Könyv - kiadó, Bukarest, 1979.
100. Demény Lajos, A székelyek és Mihály vajda, Ktiterion Könyvkiadó, Buka - rest, 1978.
101. Makkai Sándor, Ördögszekére, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.
102. I. Iordan, P. Gâștescu, Indicatorul localităților din România, București. 1973.
103. Vasile Pârvan, Getica, Ed. Meridiane, București. 1982
104.***** Dicționar maghiar-român.
105.***** Dicționar latin-român.
106. Lucica Puni, Monografia localității Sîntana de Mureș, 1998, manuscris.
107. Ioan Moldovan, Monografia Parohiei ortodoxe române din localitatea Sîntana de Mureș, 1980, manuscris.

Cuprins

Cuvânt înainte 5
Prefață 7
I. Cadrul geografic al localității 8
Așezare 8
Relieful 8
Hidrografia 10
Clima 10
Flora și fauna 10
Solurile 11
Căi de comunicație 11
Încadrarea administrativ- teritorială 12
II. Dezvoltarea istorică a localității Sîntana în epoca feudală 15
Antecedente istorice 15
Atestare documentară 22
Sîntana de Mureș în secolul al XV-lea 23
Sîntana de Mureș în secolul al XVI-lea 26
Sîntana de Mureș în secolul al XVII-lea 28
Sîntana de Mureș în secolul al XVIII-lea 34
Situația economico-socială 34
Sîntana până la mijlocul secolului al XIX-lea 57
Situația economico-socială 57
Mișcările sociale și naționale din secolul al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea 79
Răscoala antihabsburgică de la 1703-1711 79
Răscoala țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan 80
Revoluția de la 1848-1849 83

III. Dezvoltarea localității în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Epoca modernă 99

Dezvoltarea economico-socială 99

Participarea la Primul Război Mondial (1914-1918) și la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 138

IV. Sîntana de Mureș de la Marea Unire până în zilele noastre. Epoca contemporană 149

Dezvoltarea economico-socială 149

V. Mărturii, amintiri sîntănene 165

VI. Biserica și școala 211

A. Biserica 211

B. Școala 239

VII. Monumentul Eroilor 258

Bibliografie 260

Cuprins 267